

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yahya SÜLEK

19. YÜZYIL SONU VE 20. YÜZYIL BAŞLARINDA TEKE SANCAĞI'NDA
HAPİSHANELER

Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yahya SÜLEK

19. YÜZYIL SONU VE 20. YÜZYIL BAŞLARINDA TEKE SANCAĞI'NDA
HAPİSHANELER

Danışman

Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK

Tarih Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yahya SÜLEK'in bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Salih Tunç (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Fahrettin Tızlak (İmza)

Üye : Doç. Dr. Hakan Karagöz (İmza)

Tez Başlığı: 19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Teke Sancağı'nda Hapishaneler

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 17/06 /2019

Mezuniyet Tarihi : 11/07/2019

(İmza)

Prof. Dr. İhsan BULUT

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “19. Yüzyıl Sonu ve 20. Başlarında Teke Sancağı'nda Hapishaneler” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Yahya SÜLEK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Yahya SÜLEK
Öğrenci Numarası	20165206015
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK
Tez Başlığı	19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Teke Sancağı'nda Hapishaneler
Turnitin Ödev Numarası	1148673816

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 214 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 03/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 2

alıntılar dahil % 3 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeleri sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

03/07/2019

İmza

Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	ix
TEŞEKKÜR	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEKE SANCAĞI MERKEZ KAZASI(ANTALYA) HAPİSHANELERİ

1.1.Antalya Erkek ve Kadın Hapishaneleri	44
1.1.1.Hapishane İnşaatları ve Masrafları	50
1.1.2.Hapishanelerin Tamiratları	59
1.1.3.Hapishanelerin Gider ve Masrafları	72
1.2.Erkek ve Kadın Hapishanelerinde Tevkif Edilenler ve Mahkûmlar	83
1.2.1.Tevkif Edilenlerin ve Mahkûmların Sayıları.....	83
1.2.2.Mahkûmların Durumları ve Sorunları	93
1.2.2.1.Fakirlik ve Kimsesizlik.....	94
1.2.2.2.Mahkûmların Kalabalığı.....	95
1.2.2.3.Salgınlar ve Hastalıklar	98
1.2.2.4.Hapishane Eşkîyaları	99
1.2.2.5.Hapishanenin Kirliliği	102
1.2.2.6.Mahkûmların Çalıştırılması ve Meslekleri	105
1.2.2.7.Mahkûmların Afları.....	106
1.2.3.Mahkûmların Firarı	107
1.2.4.Tevkif Edilen Çocuklar ve Çocuk Mahkûmlar.....	113
1.3.Erkek ve Kadın Hapishaneleri Memurları.....	118
1.3.1.Memurların İstihdamları ve Maaşları	119
1.3.2.Memurlara Ait Durumlar ve Sorunlar	130

İKİNCİ BÖLÜM**TEKE SANCAĞI'NA BAĞLI DİĞER KAZALARDAKİ HAPİSHANELER**

2.1.Akseki Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri.....	136
2.1.1.Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları	137
2.1.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar	155
2.2.Alaiyye Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri	163
2.2.1. Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları	163
2.2.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar	174
2.3.Elmalı Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri	179
2.3.1. Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları	179
2.3.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar	187
2.4.Kaş Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri.....	193
2.4.1. Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları	193
2.4.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar	200
2.5.Korkuteli, Finike ve Manavgat Hapishaneleri.....	204
SONUÇ	208
KAYNAKÇA.....	214
EKLER	223
Ö Z G E Ç M İ Ş	230

KISALTMALAR

A.MKT.MVL.	:Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vala Evrakı
A.MKT.NZD.	:Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Dava'ir Evrakı
A.MKT.UM.	:Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı
BEO.	:Babıali Evrak Odası
Bk./bk.	:Bakınız.
BOA.	:Başkanlık Osmanlı Arşivi
c.	:Cilt
Çev./çev.	:Çeviren
DH.EUM.AYŞ.	:Dahiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemi Evrakı
DH.H.	:Dahiliye Nezareti Hukuk Evrakı
DH.İD.	:Dahiliye Nezareti İdare Evrakı
DH.MB.HPS.	:Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti
DH.MB.HPS.M.	:Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti
Müteferrik Evrakı	
DH.MKT.	:Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi
DH.MUİ.	:Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı
DH.ŞFR.	:Dahiliye Şifre Evrakı
DH.TMIK.S.	:Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu, Islahat Evrakı
Ed./ed.	:Editör/Editörler
İ.DH.	:İrade Dahiliye
İ.MVL.	:İrade Meclis-i Vala
MVL.	:Meclis-i Vala Evrakı
ŞD.	:Şura-yı Devlet Evrakı
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
ZB.	:Zabtiye Nezareti Evrakı

ÖZET

İnsanlık ile yakın geçmişe sahip olan suç, yine insanlık tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda suçluya karşı farklı tavırlar alınmış ve suçlunun suça yönelik davranışına karşı savaş açılmıştır. Bu savaş suçu yok etmek ve suçluyu da cezalandırarak suça yönelik davranışından uzaklaştırmak yönlü olmuştur. Böylelikle suç ile birlikte cezalandırma yöntemleri de gelişmiştir. İlk başta bu yöntemler sonraya oranla daha sert ve vahşi düzeyde olmuş ve zamanla bu durum olumsuz karşılanmıştır. Bu sebeple de cezalandırma yöntemleri yumuşatılmış ve bundan dolayı yeni yöntemler gelişmiştir. Bu yöntemler arasında en fazla rağbet göreni de hapis cezası olmuştur. Hapis Cezası Avrupa merkezli olarak 16. yüzyılda ortaya çıkmış ve 17. ve 18. yüzyılda gelişmeler göstererek Avrupa'da yayılmıştır. Osmanlı Devleti ise hapis ve hapishane olgusu ile 19. yüzyılda tanışmış ve bu yüzyılda bütün Osmanlı coğrafyasında yaygınlık göstermiştir. Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile birlikte Osmanlı Devleti'ne giren hapis cezası, 1841, 1851 ve 1858 tarihlerinde çıkarılan ceza kanunnameleri ile yasal olarak devlete yerleşmiştir. 1846 yılı itibariyle de Osmanlı'nın her vilayet ve kaza merkezinde birer hapishane inşa edilmeye başlanmıştır.

Her vilayet ve kaza merkezinde inşa edilmeye başlayan hapishaneler, Teke Sancağı'nda da aynı zamanda görülmeye başlamıştır. Sancağın merkez kazası olan Antalya'da ilk başlarda hapishane olarak, hükümet konağı içerisindeki iki oda kullanılmıştır. Daha sonra 1873 yılında yeni bir hapishane inşa edilmiştir. Ancak yeni hapishanenin harabe haline gelmesi ve mahkûmlara yeterli gelmemesi sebebiyle zaruri olarak 20. yüzyılın başında yeni bir hapishane inşa edilmiştir. Gerek eski hapishanelerde gerekse de yeni hapishanede pek çok sağlık ve ekonomik sorunları yaşanmıştır. Bu sıkıntılar pek çok zaman da mahkûm ve memurlara yansımıştır. Teke Sancağı'nın bütün kazalarındaki kadın hapishaneleri ise genellikle kiralanmış haneler olmuştur. Sadece Antalya Hapishanesi'nin inşası sırasında hapishane içerisine kadınlar için de iki odalı bir hapishane tahsis edilmiş olması sebebiyle, 20. yüzyıldan itibaren merkez kazasının bir kadın hapishanesi olmuştur. Teke Sancağı'nın diğer kazaları olan Akseki, Alanya, Elmalı ve Kaş kazalarında hapishane olarak sadece hükümet konaklarının bodrum katları kullanılmıştır. Hiçbir zaman müstakil hapishanesi olmayan bu kazaların hapishanelerindeki durum ise yine Antalya Hapishanesi ile farklı olmamıştır. Hapishanelerin düzeni, sıhhi şartları ve mahkûmların sorunlarına dair konularda sürekli sıkıntılar yaşanmıştır. Hükümet konaklarının bodrum katındaki bu hapishaneler, arşiv belgelerinde havasız, dar, rutubetli, karanlık ve hastalık yayıcı olarak ifade edilmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde Teke Sancağı'nın kazası haline gelen Korkuteli, Finike ve

Manavgat kazalarında da hapishane olarak yine hükümet konaklarının bodrum katları kullanılmıştır.

Devletin içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar hapishanelere de yansımıştır. Bu sebeple ilk başta Teke Sancağı'nda, sağlık koşullarına uygun hapishane inşa edilememiştir. İlerleyen süreçte sadece merkezde bir hapishane yapılsa da yine ekonomik sebeplerle diğer kazalarda hapishane inşa etmek mümkün olmamıştır. Sağlıklı hapishanelerin inşa edilemeyişi doğal olarak mahkûmlara yansımıştır. Teke hapishanelerinde bulunan mahkûmların pek çok zaman sağlıklarının bozuk olduğu görülmüş ve hatta bu hastalıklar nedeniyle ölümler dahi gerçekleşmiştir. Ekonomik sıkıntılar ayrıca hapishane memurlarına da yansımıştır. Düşük maaşlar nedeniyle görevlerini yerine getirmeyen memurlar, hapishane ile ilgilenme konusunda mahkûmların ihtiyaç ve sağlıklarına kadar pek çok konuya ilgisiz ve kayıtsız kalmışlardır. Düşük maaşlar aynı zamanda memurları yolsuzluk olaylarına yöneltmiş ve bu sebeple görevlerinden alınan memurlar olmuştur. Memurların kayıtsızlıkları ayrıca firar olaylarına da zemin hazırlamıştır. Teke hapishanelerinden pek çok mahkûm firara kalkışmış, firarlar gerçekleşmiş, firar esnasında ölümler meydana gelmiş ve hatta firar ettikten sonra hiç yakalanamayan suçlular olmuştur. Mahkûmlar, memurlar ve hapishaneler devamlı olarak Osmanlı Devleti'ne sıkıntılar çıkarmıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde devletin ekonomik, siyasi ve sosyal sıkıntılarının üzerine hapishane ve hapishaneye dair diğer sıkıntılar eklenmiştir. En önemlisi hapishanelerin giderleri devlet için daha da büyük sıkıntılara neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Teke, Antalya, Ceza, Hapishane, Mahkûm.

SUMMARY
THE PRISONS IN TEKE SANJAK AT THE END OF THE 19TH CENTURY AND
EARLY 20TH CENTURY

The crime, which has a close history with humanity, has been tried to be eliminated by humanity. In this sense, different attitudes were taken against the offender and a war was opened against the criminal behavior of the offender. This war was aimed at destroying the crime and punishing the criminal and removing him/her from his/her criminal conduct. Thus, the methods of punishment along with crime have also developed. At first, these methods were more brutal than later, and this was negatively treated. For this reason, punishment methods were softened and new methods were developed. The most popular among these methods was the prison sentence. The Prison Sentence emerged in Europe in the 16th century and spread and developed in Europe in the 17th and 18th centuries. The imprisonment and prison has come to the Ottoman Empire in the 19th century and it was started to spread in all Ottoman geography in this century. The imprisonment has entered Ottoman Empire with Gülhane Hatt-ı Hümayunu was legally placed in the state with the criminal laws issued in 1841, 1851 and 1858. In 1846, one prison was started to be built in every province and district center of the Ottoman Empire.

The prisons, which started to be built in every province and district center, also started to be seen in Teke Sanjak at the same years. In the beginning, in Antalya, the center of the sanjak, two rooms in the government house were used as a prison. Then in 1873 a new prison was built. However, a new prison was necessarily built in the early 20th century because the new prison became ruined and inadequate to the prisoners. There had been many health and economic problems both in old prisons and in the new prison. Many of these problems had reflected in prisoners and officers most of time. Women's prisons in all districts of Teke Sanjak, were generally rented houses. During the construction of the Antalya Prison, a two-chamber has been allocated for women in the prison, thus, there had been a women prison in the central district from the 20th century. The basement floors of the government houses were used as the prisons of Akseki, Alanya, Elmalı and Kaş which are the other districts of Teke Sanjak. The situation in the prisons of these districts, which had never has a separate prison, was not different with the Antalya Prison. The situation of the prisons, sanitary conditions and the problems of the prisoners were constantly being a problem. These prisons in the basement of the government houses are expressed in the archive documents as airless, narrow, damp, dark and spreading disease. In the Korkuteli, Finike and Manavgat which became the other

districts of Teke Sanjak in the last period of the Ottoman Empire, the basement floors of government houses were used as prisons.

Economic problems in the state were reflected in prisons. For this reason, in the Teke Sanjak, prison which are suitable or health conditions could not be constructed. In the following period, although only a prison was made in the center, it was not possible to build a prison in other districts due to economic reasons. The inability to build healthy prisons is naturally reflected in prisoners. Prisoners in Teke prisons had been seen to have many health problems and even those who had died because of these diseases. Economic problems were also reflected in prison officers. Officers who did not perform their duties due to low salaries remained indifferent and indifferent to many issues ranging from dealing with prison to the needs and health of prisoners. Low salaries also caused officers to get into corruption and therefore had been dismissed from their posts. Officers indifference also led to escapes. Many prisoners from Teke prisons tried to escape, some of them escaped, there had been those who died during escape, and some of them had never been caught after they escaped. Prisoners, prison officers and prisons constantly caused difficulties to the Ottoman State. At the last period of Ottoman Empire other problems related to prison and prison had been added to the economic, political and social problems of the state. Most importantly, expenses of prisons caused even more difficulties for the state.

Keywords: Ottoman, Teke, Antalya, Criminal, Prison, The Prisoners

TEŞEKKÜR

Öncelikli olarak bu çalışmanın ortaya çıkmasında, başlangıcından sonlanmasına kadar pek çok konuda yardımlarını esirgemeyen ve aynı zamanda fikir olarak ufkumda önemli bir yol açan kıymetli hocam ve danışmanım olan Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK'a çok teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisansa başladığım andan itibaren son dönemlerine kadar pek çok konuda yardımcı olan kıymetli hocam Araş. Gör. Diren ÇAKILCI'ya da çok teşekkür ederim. Değerli hocalarımdan sonra, hayatımın her anında olduğu gibi tez aşamasında da maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen canım aileme de canı gönülden teşekkür ederim. Daha sonra, bu çalışmamızı SYL-2018-3634 proje numarası ile destekleyen Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne de teşekkür ederim. Son olarak, üniversite hayatım boyunca çok yakın dostluk edindiğim ve tez aşaması boyunca bazı kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan çok değerli dostum Oğuzhan KUTLU'ya ve yine tez çalışmam konusunda önemli yardımları dokunan kıymetli dostum Mert SEÇKİN'e çok teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Suç ve suçlu, insanlığı en çok etkileyen olgu olmuştur ve belki de tarihi şekillendiren en önemli etkenlerden birisi olmuştur. İnsanlığın tarihi ile orantılı bir geçmişe sahip olan suça karşı yine aynı orantıda geçmişe sahip olan bir de cezalandırma bulunmaktadır. İnsanlar suça karşı bir anlamda savaş açmışlar ve suç olgusunu ortadan kaldırmak için çeşitli cezalandırma yöntemleri geliştirmişlerdir. Her toplumun ve her toplumda bulunan farklı inançların içerisinde çeşitli cezalandırma yöntemleri oluşmuş ve zamanla bu cezalandırma yöntemlerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Cezalandırma yöntemleri öncelikli olarak, suçluyu suçundan vazgeçirmek ve aynı zamanda insanlara bu suçluya verilen cezadan dolayı ibret vermek yönlü olmuştur. Bu bağlamda eski çağlardan bu yana çeşitli cezalar verilmiş ve Yeni ve Yakın Çağ dönemlerine kadar verilen cezalar genellikle suçu ortadan kaldırmaya yönelik olmuştur. Hatta bu cezalandırma yöntemleri sadece suçu ortadan kaldırma amacından dolayı suçluyu ortadan kaldırmaya kadar bile gitmiştir. Bu sebeple önceleri işkence, uzuv kesme ve ölüm gibi cezalar verilerek, suçluya ve suç işleme eğiliminde olan kişilere gözdağı verilmiştir. Böylelikle suçluyu işlediği suçtan dolayı pişman etmek ve suç işleyecek olanları da önceden korkutularak suç işlemekten vazgeçmeleri amaçlanmıştır.

Cezalandırma yöntemlerinin bu denli ağır olması ve hatta kimisinin insanların canlarına mal olması, zamanla bu cezalandırma yöntemlerinin vahşice olduğu kanaatini doğurmuş ve bu sebeple cezalandırma yöntemlerinde değişikliklere gidilmiştir. Bu da yeni cezalandırma yöntemlerini ortaya çıkarmış ve bu yeni cezalandırma yöntemleri arasında en çok tutulana hapis cezası olmuştur. Özellikle Avrupa merkezli olarak ortaya çıkan hapis cezası, 16. yüzyılda kullanılmaya başlayarak zamanla yaygınlaşmış ve Osmanlı Devleti'ne de ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'ne ulaşması ise bahsi geçen amaç ve gelişim sürecinden daha farklı olmuştur. Osmanlı Devleti, ekonomik anlamda en çok sıkıntı çektiği dönemde ve siyasi ve sosyal anlamda da en karışık ve en zorlu zamanlarında hapis cezası ile karşılaşmıştır. Bu ceza ile karşılaşması ise yine bahsi geçen sıkıntılı dönemlerde meydana gelmiş ve Osmanlı'nın daha güçlü önceki dönemlere oranla, zayıf konumda kalan Avrupa'nın zorlamasıyla hapis cezasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Hapis cezası ile birlikte aynı zamanda cezanın infaz edilen yeri olan hapishanenin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu da Osmanlı Devleti'ne yeni bir ekonomik gider alanı ortaya çıkarmış ve devletin ekonomik anlamda buhranlar yaşadığı dönemde yeni bir ekonomik külfet yüklenmesinin neden olmuştur.

20. ve 21. yüzyıllarda, Osmanlı tarihçiliği ve tarih yazımında yeni alanlar ortaya çıkmaya başlamış ve Osmanlı'da suç, suçlu, ceza, cezalandırma, hapis cezası ve hapishaneler

gibi çalışma alanları ortaya çıkmıştır. Özellikle hapisane alanı ile birlikte Osmanlı'nın son dönemdeki ekonomik sıkıntılara yönelik önemli bir sebep daha fark edilmiştir. Bu da hapis ve hapisaneye yönelik çalışmaları önemli hale getirmiştir. Böylelikle suç, suçlu ve hapisane alanında pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışma da bunlardan birisi olmuş ve Osmanlı Devleti'nin bir sancağı olan Teke Sancağı'na ait hapisaneler de bahsi geçen çalışmalar arasına dâhil edilmiştir. Osmanlı Devleti'nde önemli bir yeri olan Teke Sancağı'nın, hapisaneler konusunda da Osmanlı Devleti'ne önemli etkiler bıraktığı görülmektedir. Hapisanelerin inşa süreçleri, inşa sırasında yapılan masraflar, hapisanelerin tamirat konuları ve masrafları, mahkûmların devamlı olarak ortaya çıkan sorunları ve ihtiyaçları gibi etkiler, devleti devamlı surette uğraştırmış ve devletin ekonomik anlamda önemli derecede etkilenmesine sebep olmuştur. Bu anlamda Teke Sancağı hapisaneleri önemli bir çalışma alanı olarak görülmüş ve bir Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılması amaçlanmıştır.

Çalışmamızın kapsamı, 19. yüzyılın ortalarından başlamak üzere 20. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. Bu anlamda Tanzimat Fermanı dönemlerinden başlamak üzere Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecine kadar devam etmektedir. Mekân olarak ise Osmanlı Devleti'nin Konya Vilayeti'ne bağlı olan Teke Sancağı'nı kapsamaktadır. Bu anlamda Teke Sancağı merkez kazası olan Antalya ve buraya bağlı olan Akseki, Alanya, Elmalı ve Kaş kazalarını da kapsamaktadır. Devletin son dönemlerine denk gelen vilayet düzenlemesi sebebiyle Teke Sancağı'nda 3 yeni kaza daha oluşturulması sebebiyle bu kazaların da konuya dâhil edilmesi zaruri görülmüştür. Buna göre konu kapsamına Korkuteli, Finike ve Manavgat kazaları da dâhil edilmiştir.

Teke Sancağı hapisaneleri kapsamında oluşturulan bu çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmın bu 3 bölümden farklıdır ve burada suç, ceza ve Avrupa'da hapisane cezasına geçiş süreci ele alınmıştır. Birinci bölümde ise Osmanlı Devleti'nin şer'i hukuk bağlamında yaygın olarak kullana gelmiş olduğu cezalandırma yöntemlerinden bahsedilmiş ve son olarak hapis cezasına geçiş sürecinden bahsedilmiştir. Burada Osmanlı Devleti'nin hangi tür cezaları yaygın olarak kullandığı ve bu cezalandırma yöntemlerinden sonra hangi tür cezaya geçiş yaptığı konusunda dikkat çekilmeye çalışılmıştır. İkinci bölüm ve üçüncü bölüm ise çalışmanın asıl merkezini oluşturmaktadır. İkinci bölümde Teke Sancağı merkez kazası olan Antalya'daki kadın ve erkek hapisaneleri ele alınmıştır. Bu anlamda Antalya'daki hapisanelerin inşa süreç ve masrafları, tamir süreç ve masrafları, hapisanedeki mahkûmlar, mevkûflar ve bunların sıkıntıları ve son olarak da hapisanelerin memurları ve memurlara dair ortaya çıkan sorunlar değerlendirilmiştir. Son bölümde ise sancağın diğer kazaları olan Akseki, Alanya, Elmalı, Kaş, Korkuteli, Finike ve Manavgat

kazalarına ait hapishaneler değerlendirilmiştir. Bu kazalarda bulunan erkek ve kadın hapishaneleri, bu hapishanelerin masrafları ve burada bulunan mahkûm ve mevkûflar değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın kaynaklarının büyük çoğunluğunu Başkanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Osmanlı arşiv vesikaları oluşturmaktadır. Devletin hapishane, suçlu, mahkûm ve mevkûflarına yönelik yazışmalarından ortaya çıkan bu belgeler, çalışmayı oluşturan asıl bilgileri ortaya çıkarmaktadır. Bu da çalışmanın ortaya çıkmasındaki en büyük payı arşiv belgelerine vermektedir. Bundan başka konu ile ilgili yazılmış olan kitap ve makaleler de bu çalışma ile karşılaştırma ve karşılıklı bazı değerlendirmelerin yapılması açısından önemli olmuş ve çalışmaya katkılar sağlamıştır. Bundan başka farklı kaza ve vilayetlere yönelik yapılmış olan hapishane konularındaki yüksek lisans ve doktora tezleri de yardımcı kaynaklar arasında yer almıştır. Ayrıca hapis, ceza, suç gibi önemli konu başlıkları hakkında önemli ansiklopedik bilgiler de Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içerisinde bulunan bilgilerden edinilmiştir. Bu anlamda çalışmamızın kaynakları arasına girmiştir.

Yahya Sülek
Antalya - 2019

GİRİŞ

A. Konu ve Kaynaklar

Suç, pek çok insan tarafından sevilmeyen bir olgu olmuştur ve her zaman insanlara sıkıntılar vermiştir. Yine suç olgusunun faili de aynı kategoride değerlendirilmiş ve insanların suç işlemeleri diğer insanlar tarafından hoş karşılanmamıştır. Suç olgusu devam ederken ve suçlu bu eğilimini devam ettirirken, hoş karşılanmayan bu davranış ve kişilere karşı da bir savaş ortaya çıkmıştır. Bu savaş suçluyu düzeltmek, hoş karşılanmayan davranışı ortadan kaldırmak ve suçu yok etmek yönlü olmuştur. Bunun için ise toplumlar, bazı kural ve kanunlar koymuşlardır. Kural ve kanunlara uymayanları ise cezalandırmışlardır. Her ne kadar suç ve suçlu hoş karşılanmasa da, suçun nasıl ortaya çıktığı ve suçlunun suça neden eğilim gösterdiği gibi sorular da merak konusu olmuştur. Bu anlamda suça ve suçun sebeplerine, kişilerin bu suçlara yönelmesi gibi konulara yönelik olarak yeni çalışma alanları oluşturulmuştur. Suçluyu düzeltmek ve suçu yok etmeye yönelik bu çalışma alanlarının bulguları neticesinde, suçun önemli sebeplerinden birisinin ceza ve cezalandırma yöntemleri olduğu ortaya çıkmıştır. Bu da tarihsel süreçte daha yeni alanların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu çalışma alanları öncelikle suçluyu düzeltmek, suçu ortadan kaldırmak gibi amaçlarda gerçekleşse de zamanla sosyal bilimlerin çeşitli alanlarına da yansımıştır. Özellikle günümüzde, belki de suçun tarihi kökenine inebilmek için, tarih biliminin de alanına yansımıştır. Eski dönemlerdeki insanların işledikleri suçlar ve bu insanların cezalandırılma yöntemleri merak konusu olmuştur. Bu merak, suçu ve suçluyu ele alırken aynı zamanda cezayı ve cezalandırma yöntemlerini de ele almıştır. Zamanla değişiklik gösteren cezalandırma usulleri de böylelikle ayrı bir merak konusu olmuştur. Cezalandırma usullerindeki değişiklikler neticesinde hapis ve hapisane konuları ortaya çıkmıştır. Hapis, hapisane ve mahkûm gibi alanlar ise son dönemlerde, başlangıçtan beri bahsi geçen çalışma alanları arasında en çok merak edilen ve ilgilenilen alanların arasına girmiştir. Bu anlamda hapis cezası ve hapisane kurumu gibi konularda pek çok çalışma yapılmaya başlanmış ve pek çok kitap, tez ve makale ortaya çıkmıştır. Yapılan bu çalışmalardan elde edilen veriler değerlendirildiğinde, hapisane kurumunun insanlar üzerindeki etkileri ile birlikte devlete olan etkileri de dikkat çekici sonuçların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle yıkılmak üzere olduğu zamanda bu kurum ile tanışan Osmanlı Devleti üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, devletin bu alana girmesi ile birlikte giriştiği ekonomik ve siyasi mücadele göz önünde bulundurulduğunda, devletin yıkılma sebepleri arasına bir başkasının daha katıldığı

görülebilecektir. Çünkü modern anlamda hapis cezası ve hapisane kurumunun Osmanlı Devleti'ne girmesi, devletin siyasi ve ekonomik alanda pek çok sıkıntıya girmesine de sebep olmuştur. Bu anlamıyla bakıldığında, Osmanlı'daki modern hapisane kurumu önemli bir çalışma alanı olmuştur.

Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin hemen her kaza ve vilayet merkezinde bulunan hapisanelere yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmış ve bu anlamda kitap, tez ve makaleler hazırlanmıştır. Bahsi geçen çalışmalarda hapisane kurumunun Osmanlı'ya etkilerine değinilmiş ve devlete getirmiş olduğu çeşitli sıkıntılardan bahsedilmiştir. Bahsi geçen bu çalışmalar arasında Teke Sancağı'na ait hapisanelerin geniş olarak ele alınmamış olması ve ayrıca merak konusu olması gibi sebepler, Teke Hapisanelerine ait bu çalışmanın hazırlanmasına vesile olmuştur. Bundan başka Osmanlı Arşiv Vesikaları arasında Teke Sancağı hapisanelerine ait pek çok belgenin bulunuyor olması ve bu belgelerin değerlendirilmesiyle birlikte birçok bilginin ortaya çıkıyor olması da, çalışmanın hayata geçirilmesi açısından önemli etken olmuştur. Bu sebeplerle birlikte, diğer çalışmaların yanında henüz çalışılmamış bir bölgenin değerlendirilerek devlete olan etkilerinin de ortaya çıkarılmasıyla birlikte gelecekte yapılabilecek olan kapsamlı çalışmalara katkı sağlaması da amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın ana kaynaklarını Osmanlı Arşiv Belgeleri oluşturmaktadır. Çalışmanın her iki bölümü de Başkanlık Osmanlı Arşivi'nden edinilen belgeler ile inşa edilmiştir. Arşiv belgeleri içerisinde de bazı tasnifler ise diğerlerine oranla daha fazla kullanılmıştır. Ancak burada kullanılmış olan bütün tasniflerden bahsetmek gerekmektedir. Öncelikli olarak az kullanılan tasniflerden bahsedilecektir. Bu tasniflerden kullanılan belge oranları 3-4 belge civarındadır. Bundan sonra ise biraz daha fazla kullanılan tasnifler bulunmaktadır ki bu tasniflerden de ortalama 10-15 belge kullanılmıştır. Ancak bir de yoğun olarak kullanılan tasnifler bulunmaktadır. Bunlar genellikle Dâhiliye ve buraya bağlı olan Mebani-i Emiriye ve Hapisaneler İdaresi'ne ait olan belgelerdir ve hapisane konularıyla doğrudan ilgili tasnifler olması sebebiyle kullanım oranları yüksek olmuştur.

Arşiv tasnifleri arasından düşük oranda kullanılmış olan tasnifler sırasıyla şu şekildedir: Sadaret Mektubi Kalemî Meclis-i Vala Evrakı(A.MKT.MVL.), Sadaret Mektubi Kalemî Nezaret ve Dava'ir Evrakı(A.MKT.NZD.), Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayat Evrakı(A.MKT.UM.), Babialı Evrak Odası(BEO), Dahiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemî Evrakı(DH.EUM.AYŞ.), Dahiliye Nezareti Hukuk Evrakı(DH.H.), Dahiliye Nezareti İdare Evrakı(DH.İD.), Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı(DH.MUİ.), Dahiliye Şifre Evrakı(DH.ŞFR.), İrade Dahiliye(İ.DH.), İrade Meclis-i Vala(İ.MVL.), Şura-yı Devlet

Evrakı(ŞD.), Zabtiye Nezareti Evrakı(ZB.) şeklindedir. Bunlardan sonra gelen iki tasnif daha bulunmaktadır ki bunlar orta derecede kullanılan tasniflerdir. Bunlar: Dâhiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti Müteferrik Evrakı(DH.MB.HPS.M.) ve Dâhiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu Islahat Evrakı(DH.TMIK.S.) tasnifleridir. Bunlardan başka son olarak çalışmanın çoğunluğunda ve yoğun olarak kullanılan iki tasnif daha bulunmaktadır. Bunlar: Dâhiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti(DH.MB.HPS.) ve Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemi(DH.MKT.) tasnifleridir.

Arşiv kaynaklarından başka Osmanlı Hapishaneleri üzerine yapılmış bazı çalışmalar da bulunmaktadır ve çalışmamıza kaynak teşkil etmişlerdir. Bu çalışmalar genel olarak hapishanelere yaklaşım konusunda ve hapishaneler üzerinde çalışma gibi konular hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu çalışmalar da yine bu tez içerisinde kullanılacak ve Osmanlı Hapishaneleri hakkında bazı önemli bilgiler edinilmesini sağlayacaktır. Bu çalışmaların en başında Ömer ŞEN'e ait olan *Osmanlı'da Mahkûm Olmak Avrupalılaştırma Sürecinde Hapishaneler* isimli çalışma gelmektedir. Bu çalışma özellikle Osmanlı Hapishanelerinin sorunları ve bu sorunlara yönelik hapishane ıslahatlarına dair önemli bilgiler içermektedir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin modern hapishane ile karşılaşmasından bahsetmektedir. Ancak Osmanlı'nın modern hapishaneleri kabul etmesi ve ülke içerisinde hapishanelerin kurulmasına yönelik bilgiler ise bir başka çalışmaya aittir. Bu çalışma Gültekin YILDIZ'a ait olan *Mapusâne Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni(1839-1908)* isimli eserdir. Bir diğer önemli kaynak ise *Hapishane Kitabı* isimli çalışmadır. Bu çalışma Emine GÜRSOY NASKALÍ ve Hilal OYTUN ALTUN editörlüğünde hazırlanmış ve içerisinde pek çok makalenin bulunduğu bir kitaptır. İçerisindeki makaleler, cezalandırmanın tarihsel sürecinden hapishanelerin tarihi gelişimine ve hapishanelerden mahkûmlara kadar pek çok konuları barındırmaktadır. Bu anlamda cezalandırma süreci ve Osmanlı'daki hapis uygulamaları ile birlikte hapishanelere dair önemli bilgiler içermektedir. Bundan başka yine bir önceki kaynaklar kadar hapishane konusu ile ilgili olmayan bir eser daha bulunmaktadır. Bu kitap daha çok isminden de anlaşılacağı üzere Osmanlı'daki suç, ceza ve asayiş ile ilgilidir. Bu anlamda konumuzu kısmen ilgilendiren suç ve ceza konularında kaynak teşkil etmektedir. Noemiy LEVY ve Alexandre TOUMARKINE derlemesiyle hazırlanmış ve *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza(18.-20. Yüzyıllar)* isimli olan bu çalışma, yine Hapishane Kitabı gibi çeşitli makalelerden oluşturulmuş bir eserdir.

Tez konusu ile ilgili olarak verilen bu kaynaklardan başka ayrıca, içerisinde Teke Sancağı hapishanelerinden bahis açılmış bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan en başta geleni *Meşrutiyetten Cumhuriyete Konya Hapishaneleri(1876-1922)* isimli bir yüksek

lisans tezidir. Özlem AKPINAR'a ait olan bu tez, Konya Vilayeti Hapishaneleri üzerine yapılmıştır. Bu tez içerisinde Teke Sancağı hapishanelerinden de bahsedilmektedir. Ancak tez konusunun asıl merkezi olmaması sebebiyle Teke Sancağı hapishaneleri kapsamlı olarak ele alınmamıştır. Ancak Teke Sancağı'ndaki hapishaneler konusundan bahsetmiş olması ve bazı hapishanelerin inşaat süreçlerine değinilmiş olması açısından önemlidir. Bundan başka bir diğer çalışma ise Halim DEMİRYÜREK'e ait olan *Osmanlı Hapishaneleri(1913-1914)* isimli çalışmadır. Bu çalışma, bütün Osmanlı Hapishanelerine ait 1913-1914 tarihli olan sual cetvellerinin içerikleri doğrultusunda hazırlanmış bir çalışmadır. Bu anlamda Teke Sancağı'nın Antalya, Akseki, Alanya ve Kaş hapishanelerine ait sual cetvelleri de ele alınmış ve kitaba dâhil edilmiştir. Birer sayfalık olan bu sual cetvellerinin kitap içerisinde değerlendirilmiş olması sebebiyle bu çalışma, çalışmamız ile alakalı kaynaklar arasına girmektedir. Bu kaynaklardan başka yapılmış olan pek çok tez ve makale de çalışmamızın kaynaklarına dâhil edilmiş ve bu çalışmalardan çeşitli bilgiler edinilmekle birlikte, bu çalışmalarda bulunan hapishaneler ile Teke Sancağı hapishaneleri arasında bazı karşılaştırmalar da yapılmıştır.

B. İnsanlık Tarihinde Suç ve Ceza

İnsanlığın tarihi binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Bu konuda net bir tarih söylenememektedir. Çünkü her farklı çalışma ve araştırmada biraz daha gerilere gidilmektedir. Ancak bugün binlerce yıl öncesine dayandığı bilinen bir gerçektir. Suç ise yine insanlık tarihi kadar eski ve insanların bulunduğu her yerde var olagelmiş bir olgudur. İnsanların, birbirlerine karşı ya da toplumlarına karşı sınırlarını aştığı, toplumlarının gayri ahlaki ya da gayri etik olarak kabul ettiği davranışları uygulamaları, suç olarak kabul edilmiştir. İnsanlık tarihi boyunca gerek toplumlar, gerek dini inançlar, gerekse de siyasi yönetimler bu konuda bazı kurallar ve hudutlar koymuşlardır. Bu kurallar bazen yazılı bazen de yazısız kurallar olarak uygulanmıştır. Bunlara kanun, töre ve hukuk gibi isimler verilmiş ve insanlar birbirleri ile mutlu bir şekilde yaşayabilmek için bu kuralları kabul edilebilir görmüştür. Ancak azımsanamayacak kadar insan topluluğu da bu kuralları kabul etmemiş ve aykırı hareket etmişlerdir. İşte bu noktada, kurallara aykırı davranmakla, suç işlemişler ve toplumun huzurunu bozmuşlardır. Toplumun huzurunu bozmaktan kasıt şudur: İnsanların, yaşama haklarını almaktan başlayıp emeklerine, ırzlarına ve günlük huzurlarına kadar pek çok alanda, zararına hareket etmişlerdir. Bu da bireysel hoşnutsuzluktan toplumsal hoşnutsuzluğa kadar insanların yaşamını sekteye uğratmış ya da insanların yaşamını durdurmuştur.

Toplumun huzurunun bozulması ve devam etmekte olan insan hayatının sekteye uğraması, işlemekte olan çarkın devam ettirilmesi gereksinimini doğurmuştur. Yani işlenen

suçların önüne geçilmesi gereksinimine ve huzurun devam etmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu da işlenen suçlara karşılık olarak caydırma ya da tamamıyla bu suç düşüncesinden suçluları uzaklaştırmaya yönelik ihtiyaçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çözüm olarak ise suçluların cezalandırılması ve böylelikle işlemiş oldukları suçlardan pişman etme, caydırma gibi düşüncelere sevk edecek uygulamaları meydana getirmiştir. Bu uygulamalar zamanla suç işleyecek olan ya da bu yönde düşüncesi olan kişilere karşı da ibret olacak bir şekilde dönüştürülmüş ve bugünkü deyimiyile suçluların cezalandırılması yöntemine gidilmiştir.

Suç kelimesi:

Türkçe bir kelime olarak sözlükte "Törelere ve ahlak kurallarına aykırı davranış ya da bir toplumda haksız sayılıp yazılı yazısız kurullarla yasaklanan ve yaptırıma bağlanan eylem." manasına gelir. Fıkıhta ise "cürm" ve "cerime" kelimeleri, günah, suç ve haksız fiili kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.¹

Ceza kelimesi ise:

Sözlükte isim olarak "bir şeyin bedeli ve karşılığı" fiil olarak da "iyi veya kötü olan fiil ve davranışın tam ve yeterli karşılığını vermek" anlamlarına gelmektedir. İslam Literatüründe ceza kelimesinin özel ve genel olmak üzere iki anlamı bulunmaktadır. Özel anlamı "dünyada hukuk düzeni tarafından suçluya uygulanacak maddi ve manevi müeyyide" şeklindedir. Genel anlamı ise "dünyevi veya uhrevi mahiyette özendirici veya caydırıcı müeyyide" anlamındadır.²

Tarihi süreçte, suçun işlenmeye başlaması ile birlikte, işlenen suçlara karşılık olarak çeşitli cezalar verilmiştir. Toplumlara göre suçlar değişiklik gösterirken cezalandırma yöntemleri de değişiklik göstermiştir. Bu sadece toplumlarla değişiklik gösteren bir durum olmamıştır. Bir toplumun içerisinde bulunan farklı inançlara göre de değişiklikler göstermiştir. Yani insanların inançlarına göre de değişik suç algıları ve ceza uygulamaları bulunmaktadır. Buna göre Türk toplumunda ve diğer toplumlarda suç ve ceza algıları değişiklik göstermekle birlikte, topluluklarının içerisinde bulunan inançlarda da farklılık göstermektedir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra, eski inançlarıyla benzerliklerin olmasıyla birlikte, farklılaşan suç anlayışı ve cezalandırma yöntemleri ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'ne geldiğimizde ise, İslam inancını benimsemiş bir devlet olması sebebiyle, İslam dininin getirmiş olduğu suç ve bunlara karşılık olarak cezalandırmalar da kullanılmıştır. Ancak yine her toplumda değişiklik gösterdiği gibi Osmanlı Devleti'nde de farklılıklar

¹ Boynukalın, 2009, 37:453.

² Bebek, 1993, 7:469.

görülmüş ve İslam dininin getirmiş olduğu cezalandırma yöntemlerine ek olarak farklı cezalandırma yöntemleri geliştirilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde şer'i ve örfi hukuk benimsenmiştir. Bunlar arasından şer'i hukuk ön planda olsa da örfi hukukun daha fazla alanda kullanıldığı görülmektedir. Bu durumların da elbette bazı sebepleri vardır ve bu sebeplerden dolayı da örfi hukukun çok daha fazla kullanıldığı görülmektedir.³ Özellikle, devletin ilk dönemlerine nazaran, son dönemlerinde örfi hukukun daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı devlet yönetiminin zayıfladığı ve dış etkilerin de katılmaya başladığı son dönemlerde, şer'i hukuk tamamen terk edilmemekle beraber, örfi hukukun daha fazla kullanılmış olduğu çalışmanın ileriki bölümlerinde daha net görülecektir. Osmanlı cezalandırma sistemlerinin bir boyuttan başka bir boyuta dönüşmesi durumları da bunu açıklamaktadır. Ayrıca Osmanlı'nın siyasi ve askeri tarihinde de buna benzer durumların olduğu bilinmektedir. Siyasi ve askeri tarihin etkisiyle birlikte diğer pek çok alanda da benzer durumlar gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın konusu ile alakalı alandan bakılacak olursak eğer, cezalandırma yöntemleri arasından pek çok yöntem terk edilmiş(ya da ettirilmiş) ve önemli derecede devleti etkileyen "hapis" cezası yöntemine geçilmiştir. Hapis cezası, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde bugünkü anlamıyla kullanılmamakla birlikte, devletin son dönemlerinde ve özellikle Gülhane Hatt-ı Hümayunu'ndan sonraki zamanlarda bugünkü anlamıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Hapis kelimesi:

Sözlükte "alıkoymak, engellemek" anlamına gelen habs kelimesi örfi kullanımda "bir şahsı, bir canlıyı ve ya eşyayı bir yere kapatmak, bir süre alıkoymak", hukuk dilinde ise "sanık veya suçluyu belirli bir mekânda cebren alıkoymak şahsi hürriyetini kısıtlamak" anlamını taşır ve hürriyeti bağlayıcı cezaların en başta gelen türünü teşkil eder.⁴

Çalışmanın ilk bölümünde detaylı şekilde ele alınacak olan hapis cezası, Osmanlı Devleti'ne, Avrupalı devletlerin baskısıyla ve bir anda girmiş bir cezadır. Daha önce, bugünkü anlamıyla, kullanılmamakta olan bu cezanın bir anda ortaya çıkması, Osmanlı Devleti'ni önemli ölçüde sıkıntıya sokmuştur. Çünkü yeni bir cezalandırma yönteminin ortaya çıkmasıyla birlikte aynı zamanda daha önce bilinmeyen bir uygulama yöntemini de ortaya çıkarmıştır. Bu da hem uygulama alanı konusunda hem de ekonomik anlamda devleti yeni bir sıkıntıya daha itmiştir. Söz konusu cezanın uygulama alanı ya da infaz yeri ise "hapishane, mahbes, mahbeshane" olmuştur. Tıpkı cezalandırma yönteminde olduğu gibi yine cezayı infaz

³ Osmanlı Hukuku konusunda ileriki bölümlerde biraz daha detaylı bilgi verilecektir. Bu sebeple şimdilik bu kadarı ile yetinilmiştir.

⁴ Bardakoğlu, 1997, 16:54.

etme yeri problemini de ortaya çıkarmıştır. Yani Osmanlı Devleti'nin gündemine "hapishane" konusu da girmiştir.

Hapishane ya da mahbes, mahbeshane kelimeleri: Cezaevi⁵ anlamını taşımakla beraber,

Hapis cezasının infaz edildiği yere "habs, mahbes", hapsedilen kişiye de "mahbus" denilir. Ayrıca hapsetmek anlamındaki "secn" kökünden "sicc" kelimesi hapishane, "secin" ve ya "mescûn" kelimeleri de "mahpus" yani "hapsedilen" kelimesi karşılığında kullanılmaktadır. Bunların yanında İslam'ın ilk dönemlerinde "esir" kelimesi de "mahbus" anlamında kullanıldığı bilinmektedir.⁶

Modern anlamda hapis cezası ve infaz yeri olan hapishanenin Avrupa'dan Osmanlı'ya gelmiş olmasıyla beraber suç, ceza, hapis cezası ve hapishane gibi çalışma alanları (tez, makale gibi) da yine Avrupa'dan bize geçmektedir. Modern tarih yazımı ya da modern tarihçilik olarak da adlandırılan ve askeri tarih ile siyasi tarihten başka, diğer disiplinlerden de yardım alarak, daha özel konularda tarih yapmak ve böylelikle tarih yazımına yeni bir boyut kazandırmak girişimi de yine Avrupa tarafından başlatılmış ve daha sonra bize ulaşmıştır. Bu çalışma da yine buna benzer bir çalışma alanı olup, daha önce Avrupalı tarihçiler tarafından başlatılarak, yakın dönemlerde Türkiye'de de popüler hale gelmeye başlamış bir çalışma alanıdır. Osmanlı Tarihçiliği'nde daha henüz yirmi beş-otuz yıl kadar kısa bir geçmişi olan bu çalışma alanının Avrupa'da 19. yüzyıllara kadar uzandığı görülmektedir. Emile Durkheim, Michel Foucault, David Rothman, Michael Ignatieff, George Rusche, Otto Kirscheimer ve David Garland gibi Avrupa ve Kuzey Amerikalı isimler 19. ve 20. yüzyıllarda bu alanlarda çalışmış ve Sosyoloji ve Felsefe disiplinleriyle birlikte suç, ceza, hapishane, mahkûm gibi konuları ele almışlardır. Bu kişilerin çalışmaları doğrultusunda cezalandırma yöntemi, cezalandırma ve ceza kurumları olan hapishanelere yönelik yaklaşımlar dört grupta toplanmıştır. Bunlar: Durkheimcılar, Marksistler, Neo-Marksistler ve Foucaultcular şeklindedir. Her bir yöntemle göre cezalandırma ve hapishane konularına göre farklı yorumları bulunmakta ve cezalandırma ile infaz kurumu olan hapishanenin ortaya çıkışı ve kullanılış amacını ele almaktadırlar.

Bir başka yöntem ise Marksist Yaklaşım'dır. Bu yaklaşımın en bilinen isimleri ise: George Rusche ve Otto Kirscheimer'dir. Bu yöntem isminde de görüldüğü üzere Marksizm alanıyla benzerlik göstermektedir. Diğer bir yöntem ise Neo-Marksist Yaklaşım'dır. Bu yaklaşımın en bilindik isimleri ise: David Rothman ve Michael Ignatieff'tir. Neo-Marksist

⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=hapishane (erişim tarihi: 17.11.2018).

⁶ Bardakoğlu, 1997, 16:54.

yaklaşım, bahsi geçen önemli isimlerinin çalışmalarına örnek gösterilerek anlatılmaktadır. Buna göre: "Ceza kurumlarının Amerikan tarihinde Jackson dönemi boyunca süren toplumsal krizin bir sonucu olarak ortaya çıktığını" iddia ederler.⁷ Burada görülmekte olan, Marksist yaklaşımda da Neo-Marksist yaklaşımda da, klasik Marksizm anlayışının hâkim olduğu ve antikapitalist söylemin görülmekte olduğu söylenebilir. Bu yaklaşıma göre hapishanenin ortaya çıkışı "geleneksel toplumsal bağların çözülüşü, hızla artan şehirleşme, liberal politikalar ve kapitalist piyasa ve bu doğrultuda gelişen toplumsal ilişkilerle" alakalıdır. Dördüncü yaklaşım ve aynı zaman da hapishane çalışmalarında en çok bahsi geçen yaklaşım ise Foucaultcu Yaklaşım'dır. Michel Foucault, "Hapishane'nin Doğuşu" isimli kitabıyla bu yaklaşımını anlatmıştır. Foucault hapishaneleri, bilgi ve iktidar bağlamında ele almakta ve bu ve benzeri kurumları iktidarın yönetilenleri denetlemek ve hüküm sürmek amacıyla oluşturduğu kurumlar olarak değerlendirmektedir.

Kent F. Schull'a göre bu dört yaklaşımın her birisinin güçlü ve zayıf yönleri bulunmakta ve yararlı bakış açıları sunmaktadır ancak her biri tek başına yeterli değildir. Daha kapsamlı bir yaklaşım olarak da David Garland ismini vermektedir. Buna göre: "Cezayı çok yönlü ve pek çok unsur tarafından belirlenen bir toplumsal olarak görmekte ve çok boyutlu ve aynı zamanda yorumlayıcı bir durum" olarak görmektedir. Yani yukarıda ele alınmış olan dört farklı yaklaşım tek başlarına suç, ceza ve hapishane konularını anlamak ya da değerlendirmek için yeterli değildirler. David Garland'ın yaklaşımına göre ceza ve hapishane "hem tarihsellikle alakalıdır(tarihi sürecin bir sonucu olarak değerlendirmiştir), hem kültürel değerlerle alakalıdır, hem dönemsel koşullarla alakalıdır, hem politika ile alakalıdır ve hem de aynı zamanda geleneğin de bir parçasıdır. Bütün toplumsal kurumlar gibi hapishane ve cezalandırma da toplumsal çevre tarafında etkilenir ve bu bağlamda toplumsal çevreyi de etkiler. Ama bu etkileşimle birlikte basitçe oluşan kurumlar da değildir. Hapishane ve cezalandırma çevresiyle gerçek bir ilişki içerisindedir ve toplumsal dünyayı Kur'an ve karşılıklı olarak şekillenen unsurlar dizisinin bir parçasıdır."⁸

Yukarıdaki, cezalandırma ve hapishane çalışmaları üzerine, bahsi geçen yaklaşımlardan sonra bir de bu çalışmaları destekleyecek ya da bu yaklaşımların dayanmış olduğu bazı hapishane türleri vardır. Bu türler, bugünkü anlamda ilk hapishanelerin kuruluşundan sonra, hapishanelere ve suçlulara yönelik olarak geliştirilmiş olan hapishane çeşitleridir. İlk hapishanelerin kurulması ve bundan sonra gelişen süreçte, hapishanenin destek görmesi, savaşlar zamanında sıkıntıların artması ve yeni çözüm arayışları ile birlikte ortaya çıkmışlardır. Böylelikle hapishanenin amacı ve işleyişine yönelik yeni hapishane türleri ortaya

⁷ Schull, tarihsiz, 46-53.

⁸ Schull, tarihsiz, 46-54.

çıkmiş ve bugüne kadar geliştirilerek devam ede gelmiştir. Bu türler: Pensilvanya Sistemi olan tecrit, Auburn sistemi olan sessizlik, Panopticon sistemi olan eğitim ve İngiliz sistemi olan iyi haldir. Bu sistemler, hem hapisane mimari tarzlarıyla alakalı sistemler hem de hapisane içerisinde mahkûmların durumlarına ilişkin sistemlerdir.

Öncelikli olarak ilk hapisanelerin ortaya çıkışından başlamak gerekmektedir. Bu anlamda hemen her çalışmada bahsi geçen konu: Amsterdam Cezaevleridir.⁹ Suçluların cezalandırılması ve cezaların da hapis cezasına dönüşmesi de ayrı bir süreç olmuştur. Yukarıda bahsedildiği üzere insanlık tarihi ile eşdeğer olan suç tarihi ve suça karşı verilen cezaların gelişimi, 16. yüzyıla kadarki süreçte bedene yönelik olarak gerçekleşmiştir. Suç işleyen bir kişiye ceza olarak bir uzvunu kesmek, işkence etmek ya da öldürmek gibi bedene yönelik cezalar ile cezalar verilirken, 16. yüzyıla gelindiğinde bu cezaların hürriyeti bağlayıcı cezalara dönüştüğü görülmektedir. Hapisaneler de bu dönüşüm ile birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Osmanlı'daki bedene yönelik cezalar ve cezaların tarihçesi bir sonraki bölümde ele alınacaktır. Ancak bu oluşumun Osmanlı'ya sonradan gelmesi ve daha erken zamanlarda Avrupa'da gelişmekte olması sebebiyle kısaca değinmek gerekmektedir.

Amsterdam Cezaevlerinin ortaya çıkışına kadarki süreçte, suçluyu tenkil etmek suretiyle zararsız hale getirme, yani kefaretden (daha doğrusu intikam) düşüncesi hâkimdir. Bu durum diğer hukuk sistemlerinde de olduğu gibi Roma, Germen ve Frank ceza hukuklarında da geçerlidir.¹⁰

Değişik hukuk sistemlerinde benzerleri görülen bu durum, yukarıda açıklamaya çalışıldığı üzere insanların suça karşı göstermiş olduğu bir tepkinin sonucu olsa gerektir. Suça karşılık olarak ceza vermek ve özellikle suçluyu etrafından uzaklaştırmak ya da pişman etmek düşüncesi mevcuttur. İşte bu cezalandırma evresinin bedene yönelik olduğu zamanlarda, bugün pek de insani görülmeyen yöntemler ile cezalandırmalar yapıldığı görülmektedir. Cezaların hürriyeti bağlayıcı yöntemlere evrilmeye başlaması süreci ise üç farklı döneme ayrılmıştır. Buna göre:

"Birinci dönem: Ortaçağın erken dönemlerine kadarki zamanlardır. Bu dönemde cezalandırma aracı genellikle kefaretden ve para cezalarıdır. İkinci dönem: Ortaçağın geç dönemleri olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemin cezalandırma yöntemi ise bedene yönelik ve bugün insanca kabul edilmeyen yöntemlerdir. Yani işkenceler ve canavarca idamlardır. Üçüncü ve son dönem: Yaklaşık olarak 17. yüzyıl itibarıyla başlamaktadır. Bu dönemin cezalandırma yöntemleri ise artık hürriyeti

⁹ G. Yıldız, 2012, Artuk ve Alaşahin, 2015, 146; Demirkol, 2012, 12; Daşcıoğlu, 2008, 55; Uyanık, 2017, 92; Orat ve Çelik, 2011, 75; Özçelik, 2011, 17; Demirbaş, 2005, 11.

¹⁰ Demirbaş, 2005, 1-3.

bağlayıcı cezalardır. Yani artık hapis cezaları gibi cezalar verilmeye başlanmış ve bedene yönelik cezalar terk edilmeye başlanmıştır."¹¹

17. yüzyıldan itibaren hürriyeti bağlayıcı cezalara geçilmiş olmakla beraber henüz sorun tamamen çözülmemiştir. Çünkü bedene yönelik cezalar terk edilmekle beraber yeni cezalandırma yöntemleri geliştirilmiş ancak sistem tam anlamıyla oturtulamamıştır. Bu sebeple hürriyeti bağlayıcı cezaların da kendi içerisinde evrilme süreci başlamıştır. Bu dönemde hapis cezaları verilmeye başlanmış olmakla birlikte bir de hapishaneler sorunu ortaya çıkmaya başlamıştır. Hapishanelerin mimari özelliklerinden iç sorunlarına ve hatta mahkûmların durumlarına kadar pek çok sorun ortaya çıkmıştır.

16. yüzyılda gerçekleşen "hürriyetten yoksun bırakma" düşüncesindeki esaslı değişiklikler, Hümanizm ve Rönesans ile de etkilenmiş olsa gerektir. Böylelikle hürriyetten yoksun bırakmak yerine, hürriyeti bağlama düşüncesi ortaya çıkmıştır. İşkence ve ölüm cezaları insancıl bulunmayarak daha insancıl yöntemlere başvurma düşüncesi Amsterdam Cezaevlerini ortaya çıkarmıştır. Böylelikle cezalandırmadaki amaç suçluya ceza vermek değil, suçluyu iyileştirmek ve topluma yeniden kazandırmak olmuştur. Bu anlamda ilk hareket Amsterdam mahkemesi tarafından gerçekleşmiş ve 1588 yılında işlenen bir hırsızlık suçuna karşılık ölüm cezası vermeyerek ölüm cezasını kaldırmıştır. Bu hırsızlık suçunu işleyen kişinin öldürülmesini değil iyileştirilmesini ve topluma yeniden kazandırılmasını istemiştir. Bu durum tartışmalara neden olsa da çalışma amacına ulaşmış ve 1595 yılında Amsterdam'da bulunan Klarissen Manastırı'nın bir bölümünün çalıştırma ve iyileştirme kurumu olarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Bu karar ile birlikte Amsterdam Cezaevlerinin ilk modeli ortaya çıkmıştır. Erkekler için düzenlenen bu manastır hapishanesinin kabiliyetsiz gençleri, çalışma yeteneği olan dilencileri, serseri ve avareleri, dürüst ve tanrıdan korkan insanlar olarak yetiştirerek hükümlülere topluma yeniden kazandırılmasını mümkün kılmak gibi görevleri bulunmaktadır. Bu düşünce aynı zamanda dilenci, serseri ve avare gezenler ile insanın en etkin çalışma dönemi olan genç yaşta boş durmak gibi toplum tarafından hoş görülme, genellikle de toplumsal dengeyi bozan bu durumları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Tüm Avrupa ve Kuzey Amerika için örnek model olan Amsterdam Cezaevleri 1595 yılında erkekler için kurulmuş olmakla beraber 1597 yılında kadınlar bölümü(Spinnhause) açılmıştır. Bu örnek modelliğin arkasında Avrupa ve Kuzey Amerika'nın çeşitli yerlerinde pek çok hapishane açılmıştır. Söz konusu cezaevlerinin modeliyle pek çok farklı yerde hapishanelerin ortaya çıkması da tek tip hapishanenin oluşmasını engellemiştir. Ancak söz

¹¹ Demirbaş, 2005, 1.

konusu hapisanelerde eğitim ve çalışma yapılıyor olsa da hapisane içindeki muameleler ve cezalandırmalar ilkel yöntemlerle yapılmaya devam etmiştir. Özellikle 17. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyılın sonlarına kadar, Ortaçağ'dan gelen alışılmış şekildeki bedeni cezalar ile birlikte özgürlüğün kısıtlanması yöntemi uygulanmıştır. Yani hapisane içerisinde zincire vurmak, kalelere kapatmak ve kürek cezası gibi cezalandırmalar uygulanmıştır.¹² Avrupa'da bu durum devam ederken Osmanlı Devleti'nde henüz hapis cezası, hapisane gibi cezalandırma yöntemleri yoktur. Kale ve tersane zindanlarına kapatılma elbette mevcuttur ancak bugünkü anlamıyla ve Amsterdam Cezaevleri modeline uygun bir hapsedme ve cezalandırma yöntemi yoktur. Ancak Avrupa ve Kuzey Amerika'daki pek çok hapisanede uygulanan zincire vurma, kürek cezası gibi cezalar Osmanlı'da da mevcuttur. Zaten pranga ya da zincire vurma, kürek ve zindana kapatma gibi cezalar, çok eski dönemlerden bu yana kullanılmaya başlanmış cezalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nin daha ilk dönemlerinden bu yana kullanıldığı da bilinmektedir.¹³

Hapisaneler suçluları iyileştirmek ve topluma geri kazandırmak amacıyla kurulmuş ise de 17. ve 18. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da uzun süren savaşlar neticesinde, suçluların ve başıboş insanların sayısı artmıştır. Bu insanlar cezaevlerine atılarak zararsız hale getirme fikri, uzun süren savaşlar ve bu savaşlar esnasında artan suç oranları, cezaevlerinin iyileştirme ve topluma geri kazandırma fikrini geri planda bırakmıştır. Özellikle 30 Yıl Savaşları'nın(1618-1648) ekonomik sonuçları sebebiyle cezaevlerinin durumunu çok kötü bir hale getirmiştir. Devletlerin yaptıkları harcamalar savaşlara gitmesi nedeniyle reform kurumlarına para kalmamış ve savaşlardaki yoğun suçluluk oranından dolayı cezaevlerinde doluluk oranı artmıştır. Cezaları infaz edilecek hükümlülerle birlikte deliler, fakirler ve evsizler de hapsedilmeye başlanmıştır. Bütün bu durumlar cezaevlerinin durumunu daha da kötüleştirmiştir. Avrupa'nın hapisanelerinde bu durumlar yaşanırken, Hollanda'da bu sıkıntılar yaşanmamıştır. Çünkü Amsterdam Cezaevleri ve bu cezaevlerine uygun şekilde bulunan kanunlar, sıkıntılarının yaşanmasını engellemiştir. Bu hapisanelerde temizlik, disiplin, düzen ve çalışma ortamlarının bulunması, kanunların da bu durumları destekler halde olması ve insani cezalandırma ve hapsedme yöntemlerinin olması sıkıntıları engellemiştir. 18. yüzyılda ve 19. yüzyılın başlarında Avrupa'da bu sıkıntılar devam etmiştir. En büyük sorun olarak göze çarpan durum hapisanelerdeki doluluk olmuştur. Bu dönemde hapisanelerde suçluların yanında akıl hastaları da hapsedilmekte ve hatta pek çok mahkûmun dışarıda yaşama imkânı olmayan aileleri de yanlarında hapiste kalmak zorunda olmuştur. Bu da

¹² Demirbaş, 2005, 1-14.

¹³ Saner, Tarihsiz, 163-189.

durumu daha da zorlaştırmıştır.¹⁴ Bu sıkıntılar, Hollanda hapishaneleri dışında kalan Avrupa hapishanelerinin durumunu gösteren en açıklayıcı örnektir. Osmanlı Devleti ise bu dönemde henüz hapishane sorunu ile henüz uğraşmamaktadır.

Hapishanelerdeki doluluklar, mahkûmların kötü şartlar altında yaşıyor olması, mahkûmların geçim sıkıntıları ve hastalıkları gibi pek çok anlamda sıkıntılar yaşanırken bu sıkıntılara karşı çözüm bulma çabaları da olmuştur. Özellikle İngilizler bu anlamda önemli çalışmalar yapmış ve Avrupa'daki pek çok cezaevlerini görerek durumu değerlendirmeye almışlardır. Raporlarında belirtilen sıkıntılar, yukarıda sayılan sıkıntılar ve bunlardan daha fazlası olmuştur ve yine örnek gösterilen cezaevleri Hollanda cezaevleri olmuştur. Bu çözüm çalışmaları Avrupa'da devam ederken aynı zamanda Kuzey Amerika'da da başlamış ve yukarıda isimlerinden bahsettiğimiz hapishane cezalandırma modelleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlarda ilki Pensilvanya sistemi olan tecrit modeli olmuştur. Tecrit modelinin tutmaması ve yoğun eleştirilere uğraması sebebiyle başka bir model New York'ta Auburn bölgesinde ortaya çıkmıştır. Bu modele de Auburn sistemi ya da cezalandırma modeli olarak sessizlik adı verilmiştir.

Diğer bir model ise Panopticon sistemi yani eğitim modelidir. Bu model, aynı zamanda hapishane binasının inşa tarzıyla alakalı bir modeldir. Buna göre hapishane binası daire şeklinde inşa edilecek, dairenin merkezinde bir gözetleme bölümü olacak ve bu gözetleme bölümünün etrafında da mahkûmlara ait hücreler bulunacaktır. Böylelikle hücreler hem daha fazla kontrol edilecek hem daha ekonomik bir şekilde kontrol edilecek (ki bu gardiyan sayısının azalması anlamındadır) hem de daha güvenli bir kontrol sağlanacaktır. Son model ise İngiliz sistemi olarak da adlandırılan iyi hal modelidir. Bu modele göre çalışma ve iyi hal ön plandadır. Bu sistemde, hapishaneye giren mahkûmlara işledikleri suçlara göre bir not verilir ve ceza süreleri bu nota göre belirlenir. Hapishanede kaldıkları sürede ise yapmış oldukları işler, hal, hareket ve davranışlarına göre notlarında azaltma ve arttırma olur ve bu şekilde ceza sürelerini azaltma ve çoğaltma yapabilme şansına sahiptirler.

Bu modeller ile hapishane ve hapis cezasına yönelik uğraşlar, model örneklerinde görüldüğü gibi, gelişmeler göstermiştir. Ancak 30 Yıl Savaşları döneminde olduğu gibi büyük savaş dönemlerinde reformlar sekteye uğramış ve hatta geriye dönüş yaşadığı da olmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde yaşanan 1. ve 2. Dünya Savaşları sebebiyle bu ilerlemeler durmuştur. 1950 yılına gelindiğinde Birleşmiş Milletler tarafından çeşitli zaman ve mekânlarda yapılan toplantılar neticesinde, cezaevleri ve mahkûmlar için iyileştirme kararları alınmıştır. Son olarak 1989 yılında Avrupa Konseyi'nin Viyana Sonuç Bildirgesi'nde, mahkûmlara insani

¹⁴ Demirbaş, 2005, 14-16.

davranmak yükümlülüğü getirilmiştir. Böylelikle bugünkü cezaevi ve mahkûmlara ait haklar gibi sonuçlara ulaşılmıştır.¹⁵ 1588 yılında Amsterdam mahkemesinin, hırsızlık suçuna karşılık verilen ölüm cezasını kaldırması başlayan hürriyeti bağlayıcı cezalar süreci, 1989 yılında mahkûmlara insani davranmak, mahkûm hakları gibi bir duruma gelmiştir. Hapis cezası, diğer şiddet içerikli ya da insan canına son veren cezalandırma yöntemlerini, uzun bir süreçte kaldırmıştır. Kuzey Amerika'da ve Avrupa'da bu durumlar yaşanırken, Osmanlı'da, ileride görüleceği üzere, geç başlayan bir hapis cezası süreci olmuştur. Avrupa daha erken bir süreçte bahsi geçen sıkıntıları yaşamış ve aşmış, Osmanlı Devleti ise daha geç bir süreçte ve özellikle de ekonomik sıkıntıları çok yüksek olduğu bir dönemde karşı karşıya kalmıştır.

C. Osmanlı Ceza Hukukunda Suçlarla İlgili Şer'i Hükümler

Bilindiği üzere Osmanlı hukuku şer'i hukuk ve örfi hukuk olmak üzere, birbirini tamamlayıcı ve bir bütünü oluşturan, iki temel üzerine kuruludur. Genel olarak hukuk istemini oluşturan bu yapı aynı zamanda ceza hukuku kısmında da uygulanmaktadır. Şer'i hukuk İslam dinine dayanmaktadır. İçeriğini, sünnet, icmâ ve kıyas gibi şer'i delillerden almaktadır.¹⁶ Bir başka kaynak şer'i hukukun kaynaklarını ikiye ayırmıştır. Birinci olarak yukarıdaki maddeler sayıldıktan sonra ikinci olarak da "tali kaynakları yani örf-adet kaideleri, ıstıslâh, istihsân, eski hukuk nizamları ve sahabe kavilleri" gibi kaynakları da saymıştır. Ayrıca İslam hukukunun, devlet başkanına ceza hukukunda geniş yetkiler verdiğini de belirtmiştir. Devlet başkanları bu yetkileri kullanarak kanun koyabilmekte ve yeni hükümler verebilmektedir. Çalışmanın ileri kısımlarında tekrar bahsi geçecek olan, ta'zir suç ve cezalarına atıf yapılmış ve söz konusu suç ve cezalara yönelik olarak inisiyatifin devlet yöneticisi ve kanun koyucularına bırakıldığını söylemiştir.¹⁷ Osmanlı ceza hukuku ile ilgili bir başka çalışmada da bunu destekler bilgiler bulunmaktadır.¹⁸

Örfi hukuk ise sadece adetlere ve geleneklere ait hukuk anlamında değildir. Daha doğrusu gelenek ve göreneklere ait bir hukuk anlamında değildir. İslam hukukunun tali kaynaklarına dayanan, şer'i hükümlerin kanun olarak derlenmesiyle ortaya çıkan ve yine İslam hukukunun ulül-emre verdiği yetkilerle ortaya çıkan kanunlar anlamındadır. Bu aynı zamanda örfi hukukun kaynaklarını da göstermektedir. Yani bir anlamda şer'i hukuk ile örfi hukuk, birbirini tamamlayıcı iki farklı kısımdır.¹⁹ Örfi hukukun ortaya çıkması, genel olarak verilen bilgilerde, İslam hukukunun devlet başkanlarına tanımış olduğu geniş yetkiler sonucu

¹⁵ Demirbaş, 2005, 16-27.

¹⁶ Şen, 2000, 687.

¹⁷ Akgündüz, 1999, 117.

¹⁸ Aydın, 1993, 7:478.

¹⁹ Şen, 2000, 689; Aydın, 1993,7:478; Akgündüz, 1999, 117.

olarak görülmektedir. Osmanlı padişahları, İslam hukukunun vermiş olduğu bu yetkileri, yüksek oranda kullanmışlardır ve ortaya çıkan bir kısım esasların tamamına örfi hukuk adı verilmiştir.²⁰ Ta'zir cezası kısmında da görüleceği üzere örfi hukuk, şer'i hukukun şartlarının tam olarak oluşmaması ya da tali kaynakların değerlendirilerek inisiyatifin kanun koyucuya bırakılması sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir. Aynı zamanda örfi hukuk ortaya çıkarken şer'i hukuka muhalif olmaması gerekmektedir. Bu anlamda yapılan kanunların genellikle birbiriyle uyumlu olarak ortaya çıktıkları görülmektedir.²¹

Bu kısımda öncelikle İslam hukuku olan Şer'i hukuka bakmak ve hem İslam hukukunda hem de Osmanlı hukukunda uygulanışını ele almak gerekmektedir. Ayrıca İslam hukukunda ve Osmanlı hukukunda, şer'i hükümlerin uygulanışına da bakmak gerekmektedir. Çünkü Osmanlı Devleti, İslam dinini kabul etmiş ve şer'i hukuku kullanmıştır. Bu sebeple hem İslam hukukundaki özünü hem de Osmanlı Devleti'ndeki kullanış alanını, konumuz doğrultusunda, ele almak gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki, bu kısımda şer'i hükümler ele alınırken Kur'an, sünnet, icma ve kıyas derinliğiyle değil, Osmanlı Devleti'nde yaygın olarak bilinen ve uygulanan hükümler boyutuyla ele alınacaktır. Ayrıca söz konusu cezaların -varsa- Osmanlı Devleti'nin Teke Sancağı'ndaki örneklerine bakılacak ve devletin tamamına yönelik değerlendirme yapılmayacaktır. Buradaki amaç, Osmanlı Devleti cezalandırma yönteminin geçirmiş olduğu değişimin görülmesi ve devlete ait bir sancaktaki yansımaları olacaktır. Elbette ki şer'i hükümlerde değişiklikler mümkün değildir. Bu değişiklikler genellikle örfi hukuk alanında mevcuttur ve burada sadece cezalandırma örneklerinden bahsedilerek örfi hukuk konusunun temeli oluşturulacaktır. İslam hukukunda suçlar üç kısma ayrılmaktadır. Bunlar: Allah'a karşı işlenen suçlar(had), şahsa karşı işlenen suçlar(cinayet ve cerh) ve cezası ta'ziri gerektiren yani Kur'an'da ve sünnette hakkında herhangi bir hüküm bulunmayan suçlardır.²² Taz'ir suçları yukarıda da bahsettiğimiz üzere örfi hukuk alanına girmektedir. Bu sebeple ta'zir konusu daha sonra ele alınacak olup, burada sadece had ve cinayet alanına giren suçlar ve cezaları ele alınacaktır.

Had suçu, İslam dininin ilk kaynağı olan Kur'an'a dayanmakta ve burada kesin olarak suç görülen ve yasaklanan davranışlara karşılık gelmektedir. Had suçu işlendiği takdirde, bu suça karşılık görülecek mahkemede hâkimlik eden kişiler kendi inisiyatiflerine dayanarak hüküm veremezler. Ayrıca davada cezanın verilebilmesi için de suçun usulüne uygun şekilde

²⁰ Aydın, 1993, 7:478.

²¹ Çalışmaya göre örfi hukuk ortaya çıkarken, İslam fihhına ait sınırların zorlandığı hatta ihlal edildiği bile olmuştur. Ancak bu zorlamalar ve ihlaller hem münferit yapılan ihlaller olmuş hem de siyasi, askeri, mali şartlar ve merkeziyetçi devlet anlayışının etkisiyle yapılmıştır. Bu gayr-ı şer'i durumlar devletin genelini ve tüm zamanlarını etkilememiş ve verilen örfi cezaların fıkha uymaması durumunda söz konusu ceza ve kanunlar kaldırılmıştır. Bk: Aydın, 1993, 7:478-482.

²² Akbulut, 2003, 167-168.

işlendiğine dair ispat gerekmektedir. Yani fıkhi olarak suçun şartlarının tam olarak gerçekleşmiş olması ve gerekli şartlarda ispat edilmiş olması gerekmektedir. Had suçu işlendiği takdirde ceza verilirken ta'zir cezalarında olduğu gibi, kanun koyucular, devlet başkanları, ya da suç mağduru kişiler tarafından suçlu affedilemez, sulh gerçekleştirilemez, cezada indirme ya da arttırma yapılamaz ve ya söz konusu ceza yerine bir başka ceza ile değiştirilemez. Hudûdullah yani Allah'ın sınırları olan bu suçlar işlenerek hudut çiğnenir, had aşılır ise cezalandırılması, belirlenen şartlara göre, kesin ve keskindir. Bu durum cezaların kaynağının İslam dini için farz ya da haram olarak belirlenmiş olan sınırların aşılmasına karşılık olarak verilmesiyle alakalıdır.²³

Söz konusu suçlara karşılık olarak verilen cezalara ve infazlarına gelindiğinde yine kesin hükümler devam etmektedir. Yani söz konusu suçu işleyen hükümlünün cezasının infazı bireysel olarak gerçekleştirilememektedir. Bu yetki devlete aittir. Bireysel olarak şahısların infazı gerçekleştirilmesi mümkün değildir ve infazı gerçekleştiren devlet de bunu kamu adına yapmaktadır. Burada belirtmek gerekmektedir ki, had suçlarına verilen cezaların küçük cezalar olmaması ve yerine göre ağır olması sebebiyle suçun ispatına azami özen gösterilmektedir. Söz konusu suçlara karşılık cezalandırmada şüphe durumunda ceza ertelenmekte ya da suç ta'zir cezası kapsamına girmektedir. Bu suçlara ve cezalarına bakıldığında, netliği kesin olan suçların bile çeşitli ayet ve hadislerle uygulamasının ta'zir kapsamına girebileceği görülmektedir. Zina suçu için Kur'an'da belirtilen cezanın bekârlara tahsis edilmiş olduğu ve zina suçunu işleyen evli olması durumunda ona recm* cezasının verilmesi söz konusudur. İşte buradaki bekâr kişilere uygulanan ceza ta'zir cezalarına girmektedir. Şarap içen ve sarhoş olan kişilere Hz. Muhammed döneminde çeşitli cezalar verilip halifeler döneminde de 40 ve 80 sopa olmak üzere değişen cezalar verilmiştir. Yani ceza verimlerinde değişiklikler görülmektedir. Ancak bu suç (hamr: şarap içme) Kur'an'da ve sünnette açıkça yasaklanmıştır. Bir başka suç da "irtidat"tır. Yani İslam dininden dönmek, çıkmak suçudur. İslam dininden dönen erkek ölümle cezalandırılır, kadın ise hapsedilir ve tekrar dine dönene kadar her üç günde bir dövülür.²⁴ Suçun cezalandırılmasının sebebi ise, toplumu derinden sarsabileceği ve kamu düzenini derinden etkileyerek fitneye sebep olabileceğindedir. Söz konusu suçun cezalandırılmasına karşılık olarak örneklerin çok fazla bulunmaması da bu cezayı tartışmalı bir konu yapmaktadır. Bu sebeple cezanın ta'zir cezası

²³ Bardakoğlu, 1996, 14:547-549; Akbulut, 2003, 173-174; Öztürk, 2014, 37; Yurtseven, 2001, 270-271.

* Cezaya çarptırılan kişinin belinden aşağısının toprağa gömülmesi ve taşlanarak öldürülmesi. Bk. Devellioğlu, 2013, 1056.

²⁴ Söz konusu ceza uygulanmadan önce dinden dönen kişiye karşı yapılması gereken bazı şartlar bulunmaktadır. Ancak bu şartlar ve yaptırımların içeriği uzun ve konumuzla alakalı değildir. Bu sebeple sadece suçtan ve cezasından bahsedilmiştir. Detaylı bilgi için bk: Akbulut, 2003, 177.

kısmına gireceği düşüncesi bulunmaktadır²⁵. Bir başka suç da buğy ya da bağy olarak adlandırılan, meşru devlet başkanına karşılık isyan ve ihtilal suçudur. Ancak bu suçun içerisinde birden fazla eylem bulundurması sebebiyle had ve ta'zir suçları olarak iki ayrı guruba yönlendirilmektedir. Yani yeri net olarak belirtilememektedir.²⁶

Kıyas ve diyet cezaları, şahsa karşı işlenmiş olan cinayet ve yaralama suçlarına karşılık olarak verilmektedir. Yani kişinin yaşama hakkını engellemek ya da buna yönelik bir yaralamada bulunmak gibi fiillere karşılık verilmektedir. Kıyas kelimesi sözlükte:

"Ardından gitmek, iz sürmek, yaptığı işte birinin yolunu takip etmek; kesmek, eşitlemek ve misilleme yapmak manalarında mastar olarak kullanılmıştır. İsim olarak ise: Mutlak eşitlik, bir şeyin iki tarafından birbirine denk bir fiille mukabele edilmesi anlamına gelmektedir. Hukukta kıyas: kasten işlenen adam öldürme ve ya müessir fiil(yaralama) suçunun failinin işlediği fiil cinsinden ve ona denk bir ceza ile cezalandırılmasını, fıkihtaki teknik kullanımıyla kasten öldürdüğü kişiye karşılık failin öldürülmesini, kasten işlediği müessir fiil sonucu mağdurda bendeni-fiziki zarar meydana getiren kimsenin benzeri şekilde cezalandırılmasını ifade eder."²⁷

Bir başka yerde kıyasın tanımı olarak: "Kasten yaralama, sakat bırakma ve öldürme fiillerinde suçlunun, işlediği fiile denk bir ceza ile cezalandırılması ilkesine kıyas denilir."²⁸ şeklinde verilmiştir. Yani öz olarak kıyas, suçlunun işlediği fiile karşılık benzer bir şekilde cezalandırılması anlamındadır.

Tarihsel süreç içerisinde kıyas cezasının uygulanış şekli değişiklik gösterse bile pek çok toplum tarafından kullanılmış bir cezalandırma yöntemidir. Kullanılış süreci İlkçağ kavimlerine kadar gittiği belirtilmekte ve ayrıca ilahi dinlerde de görülmektedir. Konu itibariyle İslam dininde bulunduğu zaten bilinmektedir.²⁹ Osmanlı Devleti'nde de kıyas cezasının İslam dininin içeriği olarak kullanıldığı bilinmektedir. Çalışmanın bir yönüyle Teke Sancağı'ndaki suçlulara ve onlara verilen cezalara yönelik olması benzer bir suç ve cezalandırma örneğinin verilmesini gerektirmektedir. İncelemesi yapılmış olan 29.07.1844 tarihli belgede konu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu belgedeki söz konusu suç ve cezası şu şekilde özetlenebilir: "Antalya'nın Döşemealtı denilen mahallinde bulunan Yeni Osmanlı Aşireti mensubu Mahmud Bin İsa isminde bir şahsı, neferât-ı askeriye memuru olarak kendisini celb etmek üzere yanına gelen Osman Bey'i, amden piştov kurşunuyla darb ve cerh etmiştir. Bu yaranın tesiriyle ol anda Osman Bey vefat etmiştir. Bunun üzerine yapılan

²⁵ Bardakoğlu, 1996, 14:549.

²⁶ Bardakoğlu, 1996, 14:548-550; Akbulut, 2003, 175-178.

²⁷ Dağcı, 2002, 25:488.

²⁸ Yurtseven, 2001, 271.

²⁹ Dağcı, 2002, 25:488-489.

mahkemede 'makbulü'-ş-şehadeh' olan iki kişinin şahitliğiyle suçu onaylanmış ve suçuna karşılık olarak şer'an kısas cezası verilerek katline karar verilmiştir."³⁰

Kısas cezası ile birlikte zikredilen bir de 'diyet cezası' bulunmaktadır. Bu da şahsa karşı işlenen bir suça karşılık verilen cezadır. Diyet: "Cinayet sebebiyle, mağdura ve varislerine bir nevi tazminat olarak ödenmesi gereken mal."³¹ olarak tanımlanmaktadır. Bu cezalar da had cezaları gibi azaltma ya da çoğaltma yapılamayan cezalar kategorisine girmektedir. Ancak had suçlarından bir farkı bulunmaktadır ki suçluyu, mağdur kişi ya da yakınları kısastan affedebilme yetkisine sahiptir. Hatta İslam dininde buna yönelik teşvik de bulunmaktadır. Ancak kısas cezasının affedilmesi durumunda devlet otoritesi, işlenen suçtan caydırmak ya da ibret vermek amacıyla, suçluya kendi tayin ettiği bir şekilde ceza uygulamaktadır. İşte bu miktarın belirlenmesi de ta'zir cezaları kısmına girmektedir.³²

Diyet konusuyla ilgili olarak, çalışmanın konusu olan Teke Sancağı'ndan da bir örnek göstermek mümkündür. Mesela 26.12.1861 tarihli bir belgeye göre: "Teke Sancağı, Millo Nahiyesi'nde(arşiv kataloglarında Milli ya da Meyilli şeklinde de okunmuştur) bulunan Bekir isimli bir şahsın devesi, yine aynı köy mensubu olan Hüseyin isimli bir şahsın tarlasındaki ekinine girmiştir. Ekin sahibi de bu deveyi alarak kendi ahırına bağlamıştır. Deve sahibi Bekir ise devesini almak üzere oğulları Yusuf, Mustafa ve Enbiya ile birlikte eşini ve kızlarını da alarak Hüseyin isimli şahsın evine gelmiştir. Bu sırada iki aile arasında tartışma ve kavga çıkmıştır. Kavgayı ayırmak üzere Hüseyin isimli şahsın annesi Fatma araya girdiği sırada Yusuf tarafından darp edilmiş ve kolu kırılmıştır. Bu olay üzerine gerçekleşen mahkeme sonucunda Yusuf'a 3 sene Kıbrıs'ta kürek cezası verilmiştir. Bununla birlikte aynı zamanda cerrahi masraflar da dâhil olmak üzere, iki taksitle ödemesi şartıyla 300 kuruş diyet cezası verilmiştir."³³ Görüldüğü üzere şer'i olarak diyet cezası verilirken, aynı zamanda suça karşı caydırıcı ve ibret verici olarak bir de kürek cezası verilmiştir. Kürek cezasının 3 yıl olarak verilmesi, ta'zir kapsamında devlet otoritesinin ya da kanun koyucunun belirlediği ceza miktarıdır.

Burada verilmesi gereken bir başka örnek ise, diyet cezasına mahkûm olan bir suçlunun, diyet ödeyeceği kişiler tarafından affedilmesiyle alakalıdır. Zira bu örnekteki amaç diyet cezasının mağdurlar tarafından affedilmesi örneğini göstermektir. Söz konusu belge 14.03.1849 tarihlidir. Bu belgeye göre: "Teke Sancağı'na tabi Serik Kazası'nın Bucak Karyesi'nden Gavgacıoğlu Süleyman'ın zevcesi Emine Binti Osman isimli bir kadın, Konbar

³⁰ BOA.A.}MKT.MVL/1/45.

³¹ Yurtseven, 2001, 271.

³² Dağcı, 2002, 25:488-495; Yurtseven, 2001, 271; Öztürk, 2014, 36- 37.

³³ BOA.MVL./621/11.

Karyesi'nde bulunan Çobanoğlu Ali Bin Süleyman'ın evine gezmeye gitmiştir. Ancak ailesi 8 ay kadar Emine'den haber alamamış ve vereseleri söz konusu şahsın evine giderek durumu öğrenmeye gitmişlerdir. Ancak Çobanoğlu Ali inkâr ederek haberinin olmadığını söylemiştir. Bu sırada buraya yakın olan Cuma Mezarı Köyü'nde Emine'nin cenazesi bulunmuştur. Emine'nin cenazesinden onun katledilerek öldürüldüğü anlaşılmış ve vereseleri Teke Meclisi'ne başvurmuşlardır. Mahkeme ve araştırma sonucunda, öldürülen Emine'nin üzerinde 31 adet küçük büyük altın ve bir adet de 'İstefan' tabir olunan bir nevi baş askısı bulunduğundan bunlara tamah ederek Emine'nin öldürülmüş olabileceği düşünülmüştür. Yapılan araştırma neticesinde Çobanoğlu Ali, gerçekten de bu altınlara tamah ederek öldürdüğünü itiraf etmiştir. Hatta altınların cinslerini ve fiyatlarını da söylemiş ve bir kısmını harcadığını ve İstefan baş askısı ile 9 büyük altının kaldığını ve bunları da veresesine teslim ettiğini söylemiştir. Sıra cezalandırılması konusuna geldiğinde maktulün veresesi, katilin yanına gittiklerinde onun 'çok fakir olduğunu, üzerindeki libastan gayri mal itlak olunur bir şeye malik olmadığını' beyan etmiş ve diyetten affetmiştir. Katil bu şekilde diyetten affedilmiş olmakla beraber, işlediği cinayet suçuna karşılık olarak verilecek caydırıcı ve ibret verici cezadan kurtulamamıştır. Böylelikle suçuna karşılık olarak 5 sene müddetle Tersane-i Âmire'de 'hidemât-ı lâzımede bi'l-istihdam' olunmak üzere va'z-ı pranka cezası verilmiştir.³⁴ Yukarıda da belirtildiği üzere, diyet cezasından affedilse bile devletin tayin edeceği ta'zir cezası uygulanmıştır.

Cana ve vücut bütünlüğüne yönelik olan kısas ve diyet suçları, adam öldürme ve müessir fiiller olarak ikiye ayrılarak incelenmektedir. Hanefî Mezhebi(dolayısıyla Osmanlı hukukunda da böyledir)'ne göre adam öldürme fiili beşe ayrılmıştır. Bunlar: kasten kasta benzer, hataen, hataya benzer ve teşebbüsen(ölüme sebebiyet de denilmektedir) şeklindedir. Müessir fiiller ise genellikle yaralamayla gerçekleşen suçlardır. Ayrıca vücut bütünlüğüne yönelik veya acı ve ızdırap doğuran fiillerdir. İslam ve Osmanlı hukukunda suçun işleniş cerh(yaralama), el, ayak, kulak ve burun gibi organların kesilerek vücuttan ayrılması anlamına gelen katl-i uzuv ya da bu uzuvların fonksiyonlarını gerçekleştiremez hale getirme anlamında olan tatil-i uzuv şeklinde ele alınmıştır. Ayrıca insanın baş ve vücudunu yaralama anlamında olan 'şecce' ya da 'şecc' şeklinde ikinci kısmı bulunmaktadır. Müessir fiiller ve bu kısma dâhil olan hata yoluyla gerçekleşen fiiller genellikle diyet ile cezalandırılmaktadır.³⁵

İslam hukukunda, bedeni cezalar önceliklidir ve hapis cezası bulunmamaktadır. Burada bahsedilen hapis cezası, bugünkü anlamıyla bir hapis cezası değildir. Hapis cezası ve hapisananenin önceki kullanımı ile şimdiki kullanımı farklıdır. Bu sebeple İslam hukukunda

³⁴ BOA.A.} MKT.MVL./13/65.

³⁵ Yurtseven, 2001, 272; Akbulut, 2003, 170-173; Dağcı, 2002, 25:488-495.

hapis cezası ve hapisane yoktur. Hapis cezası, hürriyeti bağlayıcı cezaların başında gelen bir cezadır ve aslında çok eski medeniyetlerde bile kullanılmış bir cezadır. Ancak yukarıda bahsedildiği gibi bugünkü anlamda kullanılmamıştır. Arap cemiyetlerinde de pek yaygın olmamakla beraber yine kullanıldığı bilinmektedir. Kullanım amacı genellikle: Bir suçun araştırılması sırasında sanığın kaçmasını önlemek veya borçluların ödeme yapmalarını zorlamak amacıyla bir baskı unsuru olarak kullanılmıştır. Buradaki kullanım şekli hapis cezası vermek değil, sanığın suçu ortaya çıkıncaya kadar ya da suçlunun cezasının infazına kadar kaçmasını engellemek amaçlıdır. Bu tür uygulamalara Hz. Muhammed döneminde de rastlanmaktadır. Hz. Muhammed, borçlarını vermeyenleri, harp esirlerini ve katilleri ya da cinayetten zanlı olan kişileri hapsedmiştir. Hz. Muhammed ve Hz. Ebubekir dönemlerinde, hapsedme yeri olarak belirli bir hapisane ya da benzeri bir bina yoktur. Bu dönemlerde hapsedme yeri olarak kuyular, dehlizler, mescitler ve kadınlar için de bazı kadın sahabelerin evleri kullanılmıştır.³⁶

Hz. Ömer dönemine gelindiğinde, Hz. Ömer'in bir evi satın aldığı ve suçlular ile zanlıları burada hapsedtiği bilinmekte ve İslam tarihinde ilk hapisane burası kabul edilmektedir.³⁷ Hz. Osman döneminde de burası kullanılmış ve ölüm ve hırsızlık suçlarından dolayı buraya hapsedtiği bilinen olaylar bulunmaktadır. İslam tarihinde hapisane amacıyla kullanılmak üzere inşa ettirilen ilk bina Hz. Ali tarafından yaptırılmıştır. Kûfe'de "Nâfi" ismi verilen bu binadan suçluların kolay kaçmaları üzerine bu sefer "Mehis" isminde daha sağlam bir bina yaptırmıştır.³⁸ Söz konusu bu hapis yerleri ve binaları, hürriyeti bağlayıcı anlamda cezalandırmalar değildir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu hapis cezaları ve binaları, zanlının ya da suçlunun kaçmasını önlemek ve cezasının infazına kadar tutmak üzere kullanılmıştır. İslam hukukçularına göre hapis cezası genel olarak olumlu karşılanmıştır. Bazı suçlar için eğitici ve ıslah edici bir tedbir olarak görülmüş ve bu konuda kanun koyuculara ve mahkemelere geniş bir takdir hakkı tanımıştır.³⁹

D. Osmanlı Devleti'nde Örfi Hukuk Doğrultusunda Suçlulara Verilen Cezalar

Şer'i hukuk uygulamasında verilen cezalardan sonra, şer'i hukukun işaret ettiği ve yetki tanıdığı örfi hukuktaki cezalandırma yöntemlerine de bakmak gerekmektedir. Zira Osmanlı Devleti ta'zir cezalarını yüksek oranda kullanmış ve hapis cezasına gelene kadar bazı cezalandırmalar uygulamıştır. Bu cezalandırmalar devletin eski dönemlerinden son zamanlarına kadar kullanılmıştır. Bu cezalandırmaları genel olarak yoğun bir şekilde

³⁶ Demirbaş, 2005, 28; Bardakoğlu, 1993, 16:474.

³⁷ Bardakoğlu, 1993, 16:474.

³⁸ Demirbaş, 2005, 28.

³⁹ Bardakoğlu, 1993, 16:474.

kullanmış olması açısından önemlidir ve hapis cezasına geçişte bahsedilmesi gerekmektedir. Yukarıda hapis cezasının en eski medeniyetlerden beri kullanıldığı söylenmişti. Burada da Osmanlı'nın, hürriyeti bağlayıcı ceza olarak kullanmadan önceki hapis cezasını kullanım yöntemi de burada bahsedilecektir. Çünkü bu yönde yapılan çalışmalarda, Osmanlı Devleti'nin hapis cezasını bildiği ve kullandığını ancak kullanım amacının farklı olduğu, bahsedilmektedir. Ayrıca yoğun olarak kullanmış olduğu cezalandırma yöntemleriyle birlikte hapis cezasına geçiş süreci ele alınmazsa, bu geçiş süreci boşluk kalacaktır. Bu sebeple önce genel olarak verilen cezalara bakmak, sonra hapis cezasının kullanım amacını ve en son olarak bugünkü anlamada hapishaneye geçiş sürecini ele almak gerekmektedir.

Osmanlı Devleti'nde bulunan örfi hukukun dayanak noktası şer'i kanunlarda verilen geniş yetkilere dayanmaktadır. Bu yetkilere, yukarıda da işaret edildiği üzere, taz'ir ismi de verilmektedir. Yani örfi hukuka ait verilen cezalandırmalar ta'zir kapsamında verilmektedir. Osmanlı Devleti'nde ta'zir kapsamındaki suçlara karşılık olarak verilecek cezalar kanunnameler ile belirlenmiş ve kadıların keyfi verecekleri kararların önüne geçilmiştir. Söz konusu yetkiler İslam Hukuku'nun devlet yöneticisine ve kanun koyuculara verdiği yetkililerdir ve Şer'i kanunlarda doğrudan karşılığı bulunmayan durumlarda kullanılmaktadır. Ayrıca işlenen suçlarda Şer'i hükümlerin uygulanabilmesi için gerekli olan şartların oluşmaması durumunda da ta'zir hükümleri kullanılmaktadır. Had ve kısas suçlarında da işaret edildiği üzere, bu cezalandırmalarda eksik kalan kısımlarla ta'zir hükümleri ilgilenmektedir de denilebilmektedir.⁴⁰

Ta'zir "tekdir etme, azarlama, suçluyu suçuna göre tekdir etme"⁴¹ anlamlarına gelmektedir. Ayrıca hakkında had ve kefarete çeşidinden cezalar bulunmayan suç ve günahlarda, Allah ve kul hakkı olarak yerine getirilen, tayini ve miktarı devlet otoritesine bırakılmış cezalar olarak da tanımlanmaktadır.⁴²

Had ve kısas gurubuna giren suçların unsurlarında ve ispat şartlarındaki eksikliklerden dolayı ta'zir gurubuna giren suçlara rastlanmaktadır. Buna en çok verilen örnek hırsızlık suçudur. Hırsızın çaldığı her ne ise nisap miktarını aşmaması durumunda, şer'i hüküm olan elinin kesilmesiyle değil, sürgün, para, kürek gibi cezalarla cezalandırılmaktadır. Had ve kısas gurubundan ayrı olarak ta'zir gurubuna giren suçlar ise: Kalpazanlık, sahte evrak, kız ve kadın kaçırma, ırza geçme, kadın satma, yankesicilik, meskene tecavüz, kundakçılık, memuriyette görevini kötüye kullanma, vazifesini gerektiği gibi yapmama, bulduğu malı zapt etme gibi suçlardır. Söz konusu bu suçlara verilen cezalar ise: Had ve kısas cezaları dışında kalan

⁴⁰ Aydın, 1993, 7:478; Tuncay, 2017, 83-86; Bardakoğlu, 1993,16:473-474.

⁴¹ Devellioğlu, 2013, 1248.

⁴² Yurtseven, 2001, 272.

durumlarda verilen ölüm cezaları, Hapis(zindan), kürek, pranga-bentlik ve cezire-bentlik, para cezaları, sopa cezası, yüzü karalama, sakalını kesme, dağlama, belli organları kesme, sürgün, gibi cezalardır. Bunların yanında önemli bir yere sahip olan siyasi konularda en çok başvurulan ve en çok ilgiye sebep olarak tartışmalara neden olan siyaset ya da siyaseten katl cezasıdır.⁴³

Görüldüğü üzere ta'zir suçlarına karşılık olarak pek çok ceza verilmektedir. Ancak Osmanlı'da bazı cezalar vardır ki, arşiv belgelerinde bu tür cezalara çok sık rastlanmaktadır. Bu cezalar ise: Prangaya vurma, kale-bentlik ve cezire-bentlik, sürgün, kürek gibi cezalardır. İşte asıl olarak bahsedilmesi gereken konular bunlardır. Çünkü bu cezalar, Osmanlı Devleti'nin hapis cezasına geçiş sürecinde etkili olmuşlardır. Çünkü Avrupa, söz konusu cezalardan dolayı sürekli Osmanlı'yı eleştirmekte, insan hayatına son verme ya da işkenceli bir şekilde cezalandırma yöntemlerini vahşet olarak görmektedir.⁴⁴ Bu sebeple Osmanlı Devleti, hürriyeti bağlayıcı cezaların başında gelen hapis cezasına geçiş yapmak zorunda kalmıştır.

İlk olarak en çok eleştirilere sebep olan ölüm cezasından başlamak gerekmektedir. Ölüm cezası, İslam hukukunda had ve kısas suçlarına karşılık olarak verilen cezalardan birisidir. Ancak ta'zir bölümünde ele alınmasının sebebi, çoğunlukla ta'zir kapsamında kullanımının bulunmasından dolayıdır ve bunun sebepleri de ilgili çalışmalarda açıklanmıştır. En önemli sebep olarak cezanın ibret verici olması gösterilmektedir.⁴⁵ Özellikle siyaseten katletme olarak da bilinen, devlet adamlarının, devlete karşı gelenlerin, isyancıların ve bozguncuların bu cezaya çarptırıldıkları bilinmektedir.⁴⁶ İşte bu sebepten dolayı konu bu kısımda ele alınmıştır.

"Arapçada ukûbetü'l-katl/ukûbetü'l-idâm terkipleriyle karşılanan ölüm cezasını belirtmek üzere klasik fıkıh literatüründe genellikle özel infaz şekilleri dikkate alınarak recm, salb ve kısas; infaz usulünün söz konusu olmadığı durumlarda ise katl yahut izhakû'r-rûh(canı bedenden ayırma) terimleri kullanılmıştır. İlk toplumlardan bu yana cezalar dini ve ahlaki kabuller ile olmuştur. Ölüm cezası da bunlardan birisidir. Genellikle toplumun bütünü korumak amaç edinilse de, toplumun tepkisine göre suçlunun hayatına son verilmesi cezası uygulanmıştır. Adam öldürme suçunda, öldürülen kişinin öldürülerek, öldürdüğü kişinin hayat hakkını telafi etme amacıyla uygulanmıştır. Ancak diğer ihlal durumlarında da bu ceza verildiğinde genellikle gözdağı verme ve caydırma amaçlanmıştır."⁴⁷

⁴³ Katgı, 2013, 180-211; Aydın, 1993, 7:480; Başoğlu, 2011, 40:198-202.

⁴⁴ G. Yıldız, 2012, 75-76.

⁴⁵ Tuncay, 2017, 86-87.

⁴⁶ Katgı, 2013, 180-211.

⁴⁷ Maşalı, 2007, 37:41.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, cezalandırma aracının insanlık tarihiyle birlikte gelişme gösteriyor olması sonucu farklı cezalandırma yöntemleri ortaya çıkmıştır. Ölüm cezası da bunlardan birisidir. Osmanlı Devleti bu cezayı şer'i hukuk haricinde ta'zir kapsamında kullanmıştır. Kanunnamelerde genellikle livata, tütün içme, kamu parasını zimmete geçirme, zındıklık, at çalma, evlat edinme ya da köleleştirme amacıyla esir çalma, köle ve cariyeyi kandırıp kaçırma, âdet haline getirilen hırsızlık, halka öldürücü aletlerle zarar verme, yabancı ülkelere kanun dışı yollarla tahıl ihracı gibi suçların ölümle cezalandırıldığı görülmektedir. Ayrıca ağır ihmali bulunan devlet adamlarının toplumsal düzeni bozucu isyan edenlerin, merkezi otoritenin sarsılmasına sebep olabilecek taraftar toplayanların, kargaşa çıkarıcıların, ihtilal ve savaşa kalkışanların da ölümle cezalandırıldığı bilinmektedir. Bu yönde ister vezir ister saray efradı isterse de dışarıdan birisi olsun, ceza tatbik edilmiştir. Kardeş katli konusunda verilen ölüm emri de yine bu konuya dâhil edilmekte ve geniş tartışmalara yol açtığı bilinmektedir. Şer'i hukuka ait had ve kısas hükümlerinde kullanılması sebebiyle, bu cezaları hak edecek suç işleyenlere karşı kadıların hükümleriyle bile ölüm cezası verilmektedir. Ancak zamanla ölüm cezası yetkisi daraltılmıştır. 2. Mahmut döneminde geldiğinde ölüm cezası sadece padişahın onayına bırakılmıştır. Yani ölüm cezasına çarptırılacak bir kişinin, mahkeme sonuçları ve verilen karar merkeze sorulmakta ve padişah onay verirse ölüm cezası bundan sonra uygulanmaktadır. Cezanın onaylanma yetkisinin 2. Mahmut dönemine kadar gelmesi, bu döneme kadar hürriyetten yoksun bırakma cezalarının devam ediyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu dönemden sonra artık ceza kanunnameleri çıkmaya başlamış ve artık hapis cezasına geçilmeye başlanmıştır. Ölüm cezasının tatbiki, kılıçla boyun vurma, asma, boğma, boyun vurma, ikiye biçme gibi yöntemlerle yapılmıştır. Ayrıca bu infazlar genellikle insanların görebilecekleri meydanlarda yapılmıştır.⁴⁸

Bir başka ceza kürek cezasıdır. Bu ceza da ta'zir kapsamına girmektedir. Ayrıca bu ceza hapis cezasıyla birlikte de ele alınmaktadır. Çünkü kürek cezasının aynı zamanda suçlunun hapsedilmesi ve kürek çekme işi olduğunda küreğe gitmesi şeklinde uygulanmaktadır. Buna göre:

"Tanzimat'tan önce ve yelkencilik devrinde işledikleri ağır cürümlerden dolayı harb gemilerinde kürek çekmek üzere gemi hizmetlerine verilenler hakkında kullanılır bir tabirdir. Bu gibiler gemilerde kürek çektikleri için bu tabir meydana gelmiştir. 1857 tarihli ceza kanununun 19-21. maddelerinde yazılı olup devletçe, memleketin münasip yerlerinde tesis edilecek umumi haphanelerde, ayaklarına demir

⁴⁸ Maşalı, 2007, 37:42-43.

vurularak hidemât-ı şakka(meşakkatli hizmetlerde)da kullanılmak suretiyle infaz olunan ceza yerinde kullanılır bir tabirdir."⁴⁹

Bu tanımlamada 1857 yılında çıkarılan ceza kanunnamesine işaret edilmiş ve bu ceza kanunu ile ortaya çıkmış bir kanun gibi anlaşılabilir. Ancak eski yelkencilik devirlerinde demesinden anlaşılmalıdır ki bu ceza daha eski dönemlere ait bir cezalandırma yöntemidir. Ayrıca tanımlamadan anlaşılacağı üzere bu ceza, ileride ele alınacak olan, pranga cezasını da kapsamaktadır. Çünkü kürek çekmek üzere cezalandırılan mahkûmlar, ayaklarında zincirler yani prangalarıyla muhafaza edilmekte ve çalıştırılmaktadır.

Bir başka çalışmaya göre kürek cezası, "hapis cezasının Osmanlı donanmasında kürek çektirilerek uygulanması", şeklinde tanımlanmış ve kürek cezasını "hapis cezasının nitelikli hali" olarak değerlendirmiştir. Yine aynı çalışmaya göre:

"Bir geminin belirli bir bölümünde kalmak ve o bölümden dışarı çıkarılmamak, mahkûmun özgürlüğünü kısıtladığı için hapis statüsündedir. Arşiv kayıtları da kürek cezasının özde hapis cezası olduğunu göstermektedir. Kürek cezasını nitelikli kılan husus ise, mahkûmun sadece özgürlüğünün kısıtlanmaması aynı zamanda ona kürek çekmek gibi ağır bir hizmet ifası yüklemesidir. Klasik Dönem'de kürek cezasına mahkûm olmuş bir kişiye yüklenen hizmet, gemilerin hareket etmesi, yön değiştirmesi veya durdurulması için kürek çekmesidir. Cezanın bu özelliği, ismiyle o denli bağdaşmıştır ki, Tanzimat sonrasında çıkan ceza kanunnamelerinde ağır işlerde çalıştırma cezası yine kürek cezası ifadesiyle kullanılmıştır."⁵⁰

şeklinde tanımlanmıştır. Yukarıda verilen bilgileri destekler nitelikte olan bir başka çalışmaya göre: "Kürek, hapis cezasının daha ağır bir tarzda infaz edilmesidir."⁵¹ şeklinde ifade edilmiştir.

Ta'zir suçları ve cezaları kapsamına giren kürek cezası, had ve kısas cezası gerektiren cezalara karşılık olarak verildiği de olmuştur. Kürek cezasını gerektiren suçlar şu şekildedir: Halka zulüm, gasp, hırsızlık, zimmet, kumar, irtidat, mahpusun firarına yardımcı olmak, içki ve sarhoşluk, kasten adam öldürme, kastın aşılması suretiyle adam öldürme, yaralamaya iştirak, yağma, livâta, ırza geçme ve tasaddi, resmi evrakta sahtecilik, kalpazanlık, casusluk gibi suçlardır. Ayrıca zina kastıyla eve giren kişinin de kürekle cezalandırılması ancak bu kişinin doğrudan İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir.⁵² Bunlardan başka ölüm cezalarının kürek cezasına çevrildiği de olmuştur. Bazı hallerde reayanın sürgün ve kürek cezaları katle

⁴⁹ Pakalın, 1983, 342.

⁵⁰ Kılınç, 2015, 534-535.

⁵¹ Avcı, 2002, 133.

⁵² Kılınç, 2015, 535; Avcı, 2002, 140.

bedel tutulmuştur. Yani ölüm cezaları sürgün ya da kürek cezasına çevrilmiştir. Buna karşılık olarak bazı kürek cezalarının da ölüm cezasına çevrildiği olmuştur.⁵³

Teke Sancağı'ndaki suçlara yönelik incelenen belgelerde bu durumu destekler nitelikte bir belge bulunmaktadır. Buna göre 29.11.1859 tarihli belgedeki durum şu şekilde özetlenebilir: "Teke Sancağı'na tabi Kaş Kazası'ndan olan Derviş İbrahim'i, ufak taşlar ile amden darb ve katl eylemeleri sebebiyle 10.000 dirhem-i şer'i ödemeleri gereken İsmail ve biraderi Halil'in kanun-ı ceza gereğince idam olunmaları gerekmektedir. İdam cezasına müstahak oldukları halde katillerin mucceb-i diyet olmaları sebebiyle de idam cezasının sâkıt olacağı kararlaştırılmıştır. Ölüm cezasından kurtulmuşlardır ancak kanun-ı cezanın 172. maddesi gereğince 'idam veya kısas cezalarından affolunanın müeyyeden ya da 15 seneden az olmamak şartıyla muvakkaten küreğe konulması' muharrer bulunduğu, katiller Tersane-i Âmire'de 15'er sene müddetle vaz'-ı kürek olunmaları kararlaştırılmıştır."⁵⁴ Kürek cezası verilecek suçluların alacakları ceza süresi işledikleri suçlara göre değişmekle birlikte, muvakkat ve müebbet olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Muvakkat cezalandırmada en az 1 yıl en fazla 15 yıl cezalandırma bulunmaktadır. Müebbet kürek cezası da ikiye ayrılmaktadır. Müebbet yani ömür boyu olanlar ile bir süre belirlemeyerek verilen cezalardır. Süresi belirli olmadan verilen cezalar genellikle suçlunun ıslah-ı nefis etmesine kadar verilmektedir.⁵⁵

Diğer bir ceza türü de pranga cezasıdır. Bu ceza 1983 tarihli bir çalışmada şu şekilde tanımlanmıştır:

"Hicri 1286(1869) tarihli Askeri Ceza Kanunu'nda mevcut bir cezaya uğratanlar hakkında kullanılır bir tabirdir. Parangabentlik cezası denilen bu ceza, mahkûmların ayaklarına halkalarla beraber 2 okka 100 dirhem ağırlığındaki demirin bir iple beline bağlı olduğu halde takılması suretiyle tatbik olunurdu. Bunlar ayakları demirli olduğu halde askeri binalarda, istihkâm işlerinde ve kışlalarda hidemât-ı şakka(ağır hizmetlerde)da kullanılırdı."⁵⁶

Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü'ndeki bu tanımlamaya göre söz konusu ceza 1869 tarihli Askeri Ceza Kanunu'nda geçen bir ceza olarak görülmektedir. Ancak başka kaynaklara göre bu ceza, çok daha eski dönemlere kadar götürülmekte ve bu zamanlardan beri kullanılmaktadır.⁵⁷ Bir başka yerde tanımlama olarak: "Pranga, ağır suç işleyenlerin hapis cezasının mahkûmun ayaklarına zincir vurularak, infaz edilmesidir."⁵⁸ " şeklinde

⁵³ Avcı, 2002, 140.

⁵⁴ BOA.A. {MKT.MVL./112/18.

⁵⁵ Kılınç, 2015, 534-535; Avcı, 2002, 128-129.

⁵⁶ Pakalın, 1983, 781.

⁵⁷ Saner, tarihsiz, 167; Avcı, 2002, 143.

⁵⁸ Avcı, 2002, 143.

bahsedilmiştir.⁵⁹ Görüldüğü üzere, hapis cezası bahsi geçmektedir. Yani kürek cezası da pranga cezası da hapis cezası ile yakından alakalıdır. Burada hapis cezasının hürriyeti bağlayıcı ceza olmadan önceki uygulanış şekilleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Diğer cezalarda olduğu gibi pranga cezası için de bir takım suçlar gerekmektedir. Ancak aşağıda verilecek olan suçlarda görülecektir ki yine şer'i hükümlerin bulunduğu bazı suçları da kapsamaktadır. Pranga cezasını gerektiren suçlar şu şekildedir:

"Mükerrir suçlulara, içki içerek mütecaviz sarhoşlukta ve gençlere tasaddide bulunan kişilerin(hapsedilmesi ve aynı zamanda ayaklarına demir ağırlıklar bağlanarak kaçmalarının önlenmesi şeklinde uygulaması vardır) gibi suçlara pranga cezası verilmektedir. Ayrıca adam öldürmeye azmettirme, katile, memura mukavemet ve silah çekmeye, silahla müessir fiil suçuna, adam öldüren çocuk veya köleye(mağdur taraf kısastan vazgeçmesi halinde), hırsızlık suçunu itiyat haline getirenlere, silahla müessir fiil ve hırsızlığa teşebbüs gibi suçlara da pranga cezası verilmektedir."⁶⁰

Bu suçlardan başka yine pranga cezasını gerektiren bazı suçlardan da bahsedilmektedir. Bunlar "iftira, gasp, kız kaçırma, öşür ödememe, yalancı şahitlik, askerlikten firar etme ve İslam dini aleyhinde propaganda yapıp bu konuda kitap yazma suçlarıdır."⁶¹

Teke Sancağı'na ait incelemiş olduğumuz suç ve ceza belgeleri arasında pek çok pranga cezası örnekleri bulunmaktadır. Bunlardan 16.11.1853 tarihli bir belge şöyledir: "Antalya Sancağı, Manderle Karyesi sakinlerinden İsmail'in Mustafa'nın kızı Fatma ile sohbet etmiş olmaları sebebiyle, Fatma'nın babası ve amcası olan Hasan, Fatma'nın namzedi olan ve aynı zamanda kayıplara karışan Mehmed Ali'ye emrederek Fatma'yı darb ve katl ettirmişlerdir. Ayrıca İsmail'i de ellerini arkasından bağlayarak Antalya'ya götürülen Mustafa eve Hasan, yolda giderken bir nehirde attıkları ve burada boğdukları yapılan mahkemede anlaşılmıştır. Bunun üzerine İsmail'in veresesine 2500 kuruş diyet ödemişler ve sulh gerçekleştirmişlerdir. Ancak işledikleri suç da cezasız kalmamış ve diyet ödeyerek sulh gerçekleşmesi üzerine Mustafa ve Hasan'nın 6'şar sene vaz'-ı pranka olunmalarına karar verilmiştir."⁶²

Yukarıdaki belgede, suçluların cezalarını nerede çekeceklerine dair bir yer ismi bulunmamaktadır. Söz konusu ceza aynı zamanda hapis, kürek ve kale-bentlik cezaları ile

⁵⁹ Burada sadece pranga cezasının, genel olarak bilinen, uygulanış biçiminden bahsedilmiştir. Ancak Yasemin Saner ve Mustafa Avcı'nın çalışmalarında, pranga uygulamasının daha fazla çeşitliliğinin bulunduğunu, hatta Avrupa ülkelerindeki uygulanış biçimlerinde bile değişiklikler gösterdiği anlatılmaktadır. Daha fazla bilgi için bk: Saner, tarihsiz, 168-173; Avcı, 2002, 128-147.

⁶⁰ Avcı, 2002, 143; Saner, tarihsiz, 174-175, 177-185.

⁶¹ Şen, 2007, 15.

⁶² BOA.A. {MKT.NZD./100/76.

ortak infaz edilen cezalar olarak da tanımlanmaktadır.⁶³ Buna göre genellikle cezaların infaz yeri merkezde ve tersanelerde bulunmaktadır. Bunlardan en çok bahsi geçen yer ise Tersane-i Âmire'dir. Bahsi geçen yer hakkında ve 30.10.1855 tarihli bir başka belge örneği şu şekildedir: "Teke Sancağı dâhilinde bulunan Kardiç Kazası kurasından Kozca Karyesi sakinlerinden Bali oğlu Süleyman'ın, yine aynı köy sakinlerinden Aişe'yi katletmesi sebebiyle mahkemesi yapılmıştır. Mahkeme sonucunda Aişe'nin veresesine 5000 dirhem-i şer'i olan diyetini ödemesi ve ayrıca ber-mûceb-i kanun-ı cezanın diyet maddesi gereğince Tersane-i Âmire'de 7 sene müddetle vaz'-ı pranka olunmasına karar verilmiştir."⁶⁴ Katletme cezalarına karşılık olarak görüleceği üzere hem diyet cezası hem de pranga cezası uygulanmıştır. Ancak verilen cezalandırma sürelerinde farklılıklar bulunmaktadır. Bir çalışmada bu cezalandırma süreleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Yine aynı kaynakta, arşiv belgelerinde süresiz olarak pranga cezası örneklerinin de bulunduğu yazmaktadır.⁶⁵ Ancak bu çalışmayla doğrudan alakalı olmadığı için oraya bırakılmıştır.

Başka bir cezalandırma yöntemi kale-bentlik, Cezire-bentlik ve Sürgün cezalarıdır. Aslında bu cezalar farklı cezalardır. Ancak çoğunlukla çalışmalarda birlikte ele alınmaktadır. Özellikle cezire-bentlik ve sürgün cezaları neredeyse birbiriyle ortak cezalar olarak görülmektedir. Zaten infazlarında da görüleceği üzere bu iki cezanın ortak infaz edildiği anlaşılacaktır. Suçluların bir kalede hapsedilmesi anlamına gelen kale-bentlik cezası, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde yaygın olarak kullanılan bir ceza yöntemi olmamıştır. 16. yüzyılda borçlarını ödemeyen mültezimlerin zindana atılması şeklinde uygulamaların bulunduğu bilinmektedir. Cezanın sık olarak kullanılmaya başlanması 18. yüzyıldan sonraya denk gelmektedir. Buna göre yoğun olarak kullanım dönemleri 18. yüzyıl ve 19. yüzyılın ilk yarısı olmuştur.⁶⁶

Kale-bentlik cezasına sebep olan suçlar ise şu şekildedir: "Kamu düzenine karşı işlenen suçlar, kalpazanlık, kaleden suçlu kaçırmak, sahte evrak düzenlemek, rüşvet ve eziyet, mezhep değiştirmeye zorlamak, adam öldürme ve yaralamak, fuhuş ve ırza tecavüz" gibi suçlardır.⁶⁷ Cezire-bentlik suçu ise daha çok sürgün cezasına benzemektedir. Yani cezanın infazı için kullanılan anlamında, suçlunun bir adaya gönderilmesi ve burada yaşamaya mahkûm edilmesi demektir.⁶⁸ Suçlunun adaya gönderilmesinden kasıt ise bir nevi suçluyu sürgün etmek ve memleketinden uzak bir yerde yaşamaya zorlamak anlamındadır. Osmanlı

⁶³ Saner, tarihsiz, 174-185; Avcı, 2002, 128-147.

⁶⁴ BOA.A. {MKT.MVL/75/23.

⁶⁵ Avcı, 2002, 144.

⁶⁶ Erim, 1984, 79-88; Avcı, 2002, 140-141.

⁶⁷ Erim, 1984, 84.

⁶⁸ Özkul, 2005, 131.

Devleti, devlet sınırlarında bulunan adaları genellikle sürgün yerleri olarak da kullanmıştır. Adalardan suçluların kaçışlarının zor olması, ailelerinden ve memleketlerinden uzak olmaları ve zor yaşam şartları altında yaşamak zorunda bırakılmaları, suçluları cezalandırmak için bir yöntem olmuştur.⁶⁹

Sürgün cezası hakkında şu tanım, yukarıdaki cezire-bentlik cezasını daha iyi anlatmaktadır:

"Bir kişinin veya bir topluluğun ceza yahut güvenlik tedbiri olarak yaşadığı yerden başka bir yere belli bir süre ya da ömür boyu kalmak üzere isteği dışında gönderilmesi ve orada ikamet etmeye mecbur tutulmasıdır. Sürgün kelimesi, hakkında bu ceza ve ya tedbirin uygulandığı kişi ve gönderildiği yeri de ifade eder. Arapça'da be anlamda kullanılan başlıca kelimeler nefy, celâ'/iclâ ve tağrib kelimeleridir."⁷⁰

Osmanlı Devleti'nde sürgün cezasının iki farklı şekilde uygulaması bulunmaktadır. Birincisi: Bireysel sürgündür. İkincisi ise: Toplu sürgündür. Bireysel sürgün yukarıda bahsettiğimiz sürgün şeklidir. Toplu sürgün genellikle iskân siyaseti sebebiyle topluca yapılan sürgünler olmuştur. Ama asıl konumuz olan ise bireysel sürgündür. Çünkü toplu sürgünün amacı biraz daha farklıdır.

"Sürgün, Osmanlı Belgeleri'nde nefiy, sürgün yeri için de menfa kelimeleri kullanılmıştır. Osmanlı ceza hukukunda sürgün süresi belirtilmemekle birlikte ırza karşı işlenen suçlarda süresi bir yıl ile sınırlandırılabilmiştir. Bireysel sürgünün amacı kişilerin cezalandırılması ve olay mahallinden uzaklaştırılmasıdır. Çoğunlukla sürgün cezası: Rüşvet, sahtekârlık, zina, fuhuş, iftira, yalancı şahitlik, hırsızlık, tehdit ve küfür, emre itaatsizlik, kız kaçırma gibi suçlara verilmektedir. Ayrıca görevden alınan devlet adamları İstanbul'dan sürülmüş ve son zamanlarda siyasi suçlulara da sürgün cezası verilmiştir."⁷¹

Yukarıda sürgünün iki farklı şekilde yapıldığından bahsetmiştik. Bunlardan birisi toplu sürgünlerdir ki Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde önemli çoğunlukta kullanılmıştır. Bu sürgünler hakkında iskân sürgünleri ve kolonizasyon sürgünleri de denmiştir.⁷² Söz konusu sürgünler genellikle yeni fethedilen yerlere yapılan sürgünlerdir. Ancak ceza amaçlı olarak yapılan sürgünler ise, cezire-bentlik cezası ile birlikte de bahsedildiği üzere, genellikle adalara yapılmıştır. Buna göre başlıca sürgün yerleri şu şekildedir: "Rodos, Kıbrıs, Fizan, Akka, Taif,

⁶⁹ Türcan, 2010, 38:164; Özkul, 2005, 130-131.

⁷⁰ Türcan, 2010, 38:164.

⁷¹ Daşcıoğlu, 2010, 38:167-168.

⁷² Barkan, 1952, 209-237.

Limni, Bozcaada, Sakız, Midilli, İstanköy, Bağdat gibi yerlerdir."⁷³ Elbette bu yerler başlıca olarak kullanılan ve arşiv belgelerinde sıkça rastlanan yerlerdir. Bunlardan başka daha pek çok yer sürgün cezası infaz yeri olarak kullanılmıştır.⁷⁴

Sürgün cezası alan kişiler bireysel olarak cezalandırıldıkları gibi, aileleriyle birlikte cezalandırılarak, ailecek sürgün edildikleri de olmuştur. Ayrıca sürgün cezası verilen kişilerin, buldukları yerde de suç işlemeye devam etmeleri sebebiyle buradan da başka bir yere sürgün edildikleri olmuştur. Çalışma kapsamında mevcut olarak hem sürgün cezasına, hem cezire-bentlik cezasına, hem aileleriyle birlikte sürgün edilmeye hem de sürgün yerinden de sürgün edilmeye örnek belgeler bulunmaktadır. Ayrıca bu belgelerde söz konusu suçluların pranga-bentlik cezası da aldıkları görülmektedir. 18.11.1849, 01.03.1854, 21.09.1855, 09.09.1856, 25.04.1856, 21.03.1857 ve 24.07.1857 tarihli belgelerde olaylar silsilesi şu şekilde geçmektedir:

"Kayserili olup hırsızlık suçu işlemeleri ve bu suçta devamlılık gösteren iki suçlu hakkındadır. Serban oğlu Hacı Osman ve Hacı Ali isimli iki şahıs, Dersaadet'te bir kaç sene⁷⁵ pranga-bent olarak cezalandırılmışlardır. Cezalarından sonraki zamanda Amasya ve Tokat hacılarının eşyalarını çalmaları sebebiyle tekrar ikisine birden pranga-bent cezası verilmiştir.⁷⁶ Ancak cezaları bitiminden sonra yine suçlarına devam etmeleri üzerine bu sefer aileleriyle birlikte Antalya'ya sürgün edilmişlerdir. Ancak burada da halktan şikâyetler gelmeye başlamış ve burada da suçlarına devam etmişlerdir. Ancak burada Hacı Ali isimli şahsın, Hacı Osman isimli şahsın oğlu olduğu ve Antalya'ya sürgünden sonra vefat ettiği yazmaktadır. Hacı Ali vefat etmiş olmasına rağmen Hacı Osman suç işlemeye devam etmiştir. Halkın şikâyetlerinde söz konusu şahsın, hırsızlığa devam ettiği, geceleri hane ve dükkânları açıp hırsızlık yaptığı, bazı zamanlar da tezkeresiz şehir dışına çıktığı anlatılmaktadır.⁷⁷ Bu şikâyetler üzerine yapılan araştırma ve mahkeme sonucunda söz konusu şahsın, ailesiyle beraber Kıbrıs'a sürülmesine karar verilmiştir.⁷⁸

Bu kısımdan sonrası Antalya ile ilgili değildir ancak verilen örneğin devam etmesi ve olayın ilginçliği açısından önemlidir. Bahsi geçen şahsın Kıbrıs'a sürgününden sonra burada da hırsızlık suçuna devam ettiği görülmektedir. Bu sefer ilgili belgede, şahsın suç işlemeye ailesiyle beraber devam ettiği görülmektedir. Halk tarafından bu yönde şikâyetler gelmektedir ve bunun üzerine yeniden mahkeme kurulmuştur. Mahkemede alınan karara göre söz konusu

⁷³ Daşcıoğlu, 2010, 38:168.

⁷⁴ Sürgün yerleri için bk: Acehan, 2008, 12-29.

⁷⁵ Belgede yıl belirtilmeyerek "bir kaç sene" ifadesi kullanılmıştır.

⁷⁶ BOA.A. {MVL./21/47.

⁷⁷ BOA.A. {MKT.UM./152/96; A. {MKT.UM./209/43.

⁷⁸ BOA.A. {MKT.MVL./76/100; A. {MKT.UM./234/55.

şahıs ve ailesinin Trablusgarb'a sürgün edilmesi kararı alınmıştır. Ancak şahsın ve ailesinin sürekli suç işlemesi ve sürekli sürgün edilmesi dikkat çekmiş ve konunun daha etraflı bir şekilde incelenmesi ve ona göre yeniden mahkeme edilerek cezasının infaz edilmesine karar verilmiştir.⁷⁹ Bu belgelerden sonra söz konusu şahıs ve ailesi ile ilgili belgelerin devamı bulunamamış ve takibi yapılamamıştır.

E. Osmanlı Devleti'nde Hapis Cezası Uygulaması

Buraya kadar ele alınan cezalar genel olarak verilen cezalardır. Hapis cezası da bu şekilde görülen genel cezalandırmalardan ancak kullanım amacı farklıdır. Burada kullanım amacı ele alınacak ve infaz şekline değinilecektir. Ayrıca infaz şekli ile birlikte infaz yerlerinden de bahsedilecektir. Osmanlı Devleti'nin hapisaneleri "zindan" olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti'ne bugünkü anlamıyla hapis cezasının geçişi Avrupa'dan olduğu bahsedilmişti. Ancak yukarıda bahsi geçen bazı cezalandırma yöntemleri arasında hapis cezasından da bahsedilmekte, hatta hapis cezası ile ortak bir şekilde uygulandığı söylenmektedir. Buna göre hapis cezası Osmanlı Devleti'nde zaten vardır. Ancak bu ceza infazı farklı bir anlamda kullanılmaktadır. İslam hukukunda bahsi geçen hapis cezası uygulaması ile aynı anlamda kullanılmakta ve genellikle suçlunun cezasının infazına kadar kaçmasını önlemek amacıyla kullanılmaktadır.⁸⁰

"Hapis cezası Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde asli ve yaygın bir ceza olarak görülmeyip ileri dönemlerde yaygınlık göstermiş ve çeşitli infaz yöntemleri ortaya çıkmıştır. Başlangıç dönemlerinde yaygın olarak kullanılmayan hapis cezası, kullanım alanı olarak daha çok hapis-sürgün karışımı bir uygulama olarak bilinmektedir. Bu cezalandırmalar ise kürek ve kalebent cezaları ile gerçekleşmektedir. Osmanlı Devleti'nde hapis cezasının etkin bir şekilde kullanılmaya başlaması ise Tanzimat Dönemi kanunları olarak kabul edilen 1840, 1851 ve 1858 tarihli ceza kanunlarıyla birlikte gerçekleşmiştir."⁸¹

Bu tanımlamadan anlaşılmaktadır ki, kürek ve kalebent cezaları da aynı zamanda hapis cezası ile birlikte infaz edilmektedir. Bahsi geçen bu ceza Osmanlı'da ve daha eski devlet ve medeniyetlerde de kullanılmaktadır ve isim olarak farklı bir tabir kullanılmaktadır. Kullanılan en yaygın tabir ise "zindan" tabiridir. Zindan: "Karanlık, yeraltı hapisanesi, pek karanlık, sıkıntılı yer"⁸² anlamlarına gelmektedir. Osmanlı hapisaneleri(ya da zindanları) için bir başka kaynak şu şekilde bahsetmektedir:

⁷⁹ BOA.A. {MKT.UM./288/48; MVL./308/27.

⁸⁰ Şen, 2007, 6.

⁸¹ Bardakoğlu, 1997, 16:63.

⁸² Devellioğlu, 2013, 1429; Öztürk, 2014, 23-24.

"Osmanlı Devleti'nde hapisane olarak genellikle kale burçları kullanılmıştır. Nemli, havasız ve karanlık olmaları sebebiyle buralara Farsça'da 'karanlık, sıkıntılı ve dehşete düşürücü hapisane' anlamında olan 'zindan' adı verilmiştir. İstanbul'da bulunan Yedikule, Baba Cafer ve Kasımpaşa'daki Tersane Zindanı gibi zindanlar en ünlü zindanlardır."⁸³

Dünya'daki hapisane kullanımlarından yukarıda bahsedilmişti. Buna göre Osmanlı hapisaneleri de 19. yüzyıla kadar zindan tabiriyle kullanılmıştır. Avrupa'daki durum 18. yüzyıla kadar bu şekilde devam etmiş ve bu yüzyılda artık günümüz anlamıyla hapisanelere geçiş yapılmıştır. Osmanlı Devleti için 19. yüzyıla kadar hapis cezasından ve hapisaneden bahsetmek mümkün gözükmemektedir. Ancak bu döneme kadar zindan tabiri ile kullanılan hapisane, ayrıca mahbes ya da mahpes şeklinde de kullanılmıştır. Zindan, mahbes ya da mahpes mekânları ise şu şekilde açıklanmaktadır: "Osmanlı'da hapis fiilinin mekânı olan mahbes; tersane, kale, hisar ya da herhangi bir yer olabilirdi. Mevzubahis mahbeslere, Klasik Dönem'den 19. yüzyıl başlarına kadar karanlık, nemli ve havasız olmalarından ötürü zindan adı verilmişti."⁸⁴ Zindanların mekânı olarak bir başka yerde ise "şehir surlarının bir kulesi veya korunaklı herhangi bir yapının mahzeni kullanılmaktaydı. Osmanlılar, eyalet merkezlerindeki şehir surlarının kulelerini veya herhangi bir korunaklı ve kapalı mekânları zindan işlevi gören yerlere dönüştürmüştür"⁸⁵ şeklinde bahsedilmiştir.

Bunlardan başka, Osmanlı hapisaneleri ile ilgili yapılan en önemli çalışmada, mahbes ile hapisanenin arasındaki fark ele alınmıştır. Buna göre:

"Mahbes ile hapisane farklı dönemlere ait tabirlerdir. Mahbes kadim medeniyetlerde dahi farklı bir anlam taşımaktadır. Mahbes sadece dört tarafı kapalı bir bina değil; ruhu kapatan beden ya da kozmik hiyerarşide en altta olduğuna inanılan dünya da bir zindandır. Mahbes, bir muhafaza mekânı olarak kullanılmış, tutuklunun kaçmasını engelleyecek derecede müstahkem bir yer olabileceği gibi, eli ve ayakları tutarak hareketi imkânsızlaştıran bir kayış, zincir, pranga, bukağı ya da tomruk da bir zindandır. Bir mekânın mahbes olabilmesi için, kişinin kaçışını engelleyecek derecede olması yeterlidir. Medeni hakları elinden alınmadan 'ıslâh-ı nefis' etmesi için cezalı olarak mahbese konmuş kişi ise, süreli bir kapatmanın nesnesidir. Ancak bu süre önceden belirli değildir. Ayrıca Ortaçağ Avrupa'sında ve İslam hukukunda da ıslâh-ı nefis için süresiz hapis cezaları da verilmiştir. Mahkûm ya da esir için onun hapsedildiği, saray, kale, kule, hisar, tersane ya da çeşitli devlet görevlilerinin konutları birer mahbesti, fakat bunların hiçbiri suçluları ve tutukluları kapatmak, cezalandırmak ve dönüştürmek için tesis edilmiş birer hapisane değildi."⁸⁶

⁸³ Demirbaş, 2005, 29.

⁸⁴ Demiryürek, 2016, 42.

⁸⁵ Şen, 2007, 6-7.

⁸⁶ G. Yıldız, 2012, 8-9.

Zindan ve benzeri anlamda olan diğer tabirlerin yanında ayrıca zindana atılan kişiler ya da bununla ilişkisi olan kimseler için bazı tabirler bulunmaktadır. Buna göre zindana atılan kişiye zindan-gîr, zindanbend⁸⁷, zindâniyân ve zindânî denmektedir. Zindânî aynı zamanda zindancı, zindan muhafızı anlamına da gelmektedir.⁸⁸ Zindan, zindan görevlileri ve zindan mahpuslarından sonra bir de önemli zindanlar bulunmaktadır. Bu zindanlar adını önemli oranda duyurmuş ve Osmanlı'da hapisaneler açılıncaya kadar kullanılmışlardır. Bunlar:

"İstanbul'da bulunan Yedikule Zindanı, Tersane Zindanı, Baba Cafer Zindanı, Boğazkesen Hisarı gibi tersane, hisar ve kale zindanlarıdır. Bunlardan ayrı olarak Osmanlı döneminde Bursa, Edirne, Tokat, Amasya, Karaman, Karahisar, Dimetoka, İpsala, Gelibolu, Kütahya gibi şehirler ve bu şehirlerdeki kalelerde bulunan zindanlar kullanılmıştır."⁸⁹

İsimleri verilen bu zindanlardan bazıları özellikle daha önemlidir. Çünkü bu zindanlar isimlerini her zaman duyurmuş ve önemli tutukluları barındırmışlardır. Bu zindanlar: Baba Cafer Zindanı, Tersane Zindanı, Yedikule Zindanı, Rumeli Hisarı Zindanı, Bostancıbaşı Mahbesi ve Üsküdar Paşa Kapısı Tevkifhanesi'dir. Osmanlı'da hapis cezasına ve hapisane anlamında binaların kullanımına geçilmeden önce isimleri verilen bu ve bunlar gibi zindanlar kullanıldığı için, kısa da olsa söz konusu zindanlardan bahsetmek gerekmektedir. Buna göre ilk zindan Baba Cafer Zindanı'dır. Burası, 19. yüzyıl öncesinde ceza hukukunda merkezi bir yere sahip olmayan ta'ziren tevkif ve hapsin infaz edildiği en meşhur mekândır. İstanbul surlarının Yemiş İskelesi civarında bulunan kapısındaki bir kuleden ibarettir. Bu zindan aynı zamanda Zindankapısı ve avam zindanı olarak da anılmaktadır. Zindan çeşitli bölmelere sahiptir ve bu bölmelerden bir tanesi de, yer altında bulunan ve ağır ceza mahkûmlarının kapatıldığı ya da ya da idam edildiği Kanlıkuyu adlı bir kuyu-zindandır. Bu anlamda Baba Cafer Zindanı, hem tevkifhane, hem mahbes, hem de idam gibi cezaların infaz edildiği çok yönlü kullanılan bir zindandır. Zindandaki bölümlerden bir başkasında da kadınlara ayrılan bölüm bulunmaktadır. Baba Cafer Zindanı'na hafif suçlular, borçlular, hırsızlık ve zina yapan kadınlar, katil zanlıları, fahişeler, devlete taahhüt ettikleri borçlarını ödemeyen mültezimler konulmuştur.⁹⁰ Bir başka kaynakta ise Baba Cafer Zindanı'na atılan kişiler ve zindanda bulunan bir başka bölüm şu şekilde anlatılmaktadır:

⁸⁷ Mumcu, 2016, 5.

⁸⁸ Devellioğlu, 2013, 1429.

⁸⁹ Uyanık, 2017, 117.

⁹⁰ G. Yıldız, 2012, 15-19; Mumcu, 2016, 10-12; Pakalın, 1983, 663.

"Özellikle Yeniçeri zümresinden olan katil, hırsız, borçlu ve zina hükümlüleri gibi kişilerin mahkûm edildiği zindandır. Hapishanede ayrıca bahsi geçen kadınlara ait bölüm, hırsızlık ve zina eden kadınlar için ayrılmıştır. Hatta 19. yüzyılda bir süreliğine bu zindan bütünüyle kadınlara tahsis edilmiştir. Zindanda Rum, Ermeni ve Yahudi gibi azınlıklar için de ayrı ayrı koğuşlar bulunmaktadır."⁹¹

Hapishanenin resmi anlamda kullanılmadığı bu zindan devrinde mahkûmlar yatak, mum, giyecek ve yiyeceklerini kendileri getirmektedir. Mahkûmlardan fakir olanlara devletin bazı zamanlarda yardım ettiği olmuştur. Ancak devlet tarafından resmi bir ödenek ayrılmamıştır. Devletin yaptığı bu yardımlar yeterli gelmediği zamanlarda ise, zindan penceresinden yardım istedikleri zaman, hayır sahipleri yardıma yetişmişlerdir. Toplanan yardım paralarından eğer artan olursa, bu paralar ile borç sebebiyle burada bulunan mahkûmların borçları ödenerek tahliye edildikleri olmuştur. Ancak çoğunlukla bu arta kalan paralar, zindan kâtipleri, subaşı, ve odabaşı gibi görevliler arasında paylaşılarak, mahkûmlara kalmamaktadır. Çünkü gardiyanlar, merkezden düzenli bir şekilde maaş almaması sebebiyle, mahkûmlardan aldıkları nakit paralar ile geçimlerini sağlamaktadırlar.⁹²

Bir başka yer de Tersane Zindanı'dır. Kürek ve pranga-bentlik cezalarında ele alındığı üzere bu cezaların tatbik edildikleri yerler çoğunlukla tersaneler, kışlalar ve gemiler olmuştur. Kürek cezası almış bir mahkûm öncelikle tersane zindanına koyulmakta ve gerektiği durumlarda gemilere çalıştırılmak üzere alınmaktadır. Bunun haricinde tersanede ve buralarda bulunan kışlalarda ağır işlerde çalıştırılmakta ve akşam olduğunda yine tersaneye ait zindanlara kapatılmaktadır. Yani tutuklu bulunan mahkûm gündüzleri çalıştırılmakta ve geceleri de zindana koyulmaktadır. Bilindiği üzere önceleri gemilerde kürek çekmek üzere çalışan gönüllü ve savaş esiri olan kürekçiler bulunmaktadır. Ancak bunların ihtiyaca karşılık vermemeye başlamasıyla suçlular da bu göreve alınmaya başlamıştır. Kapatılma ile birlikte çalıştırmanın birleştiği bu ceza çeşidine genellikle Tersane Zindanı⁹³ adı verilmiştir.⁹⁴ Forsa ya da Sanbola Zindanı olarak da adlandırılan bu zindan, Haliç'in Kasımpaşa Sahili'nde bulunan Tersane-i Âmire'nin yanındadır. Bu zindan üç bölümden oluşmaktadır.

Ceza olarak suçluların alımı ilk başlarda belirli cezalara göre değildir. Sabıkalılar, potansiyel suçlu kabul edilenler ve diyetini ödemiş olan katiller süresi önceden belirlenmemiş bir şekilde devlet hizmetinde çalıştırılmak üzere tersaneye gönderilmektedirler. Bunların yanında tersane suçluları ve harbiyeliler de Tersane Zindanı'na atılmaktadırlar.⁹⁵ Yukarıda

⁹¹ Özcan, 1991, 4:366-367.

⁹² Pakalın, 1983, 663; G. Yıldız, 2012, 15-27; Mumcu, 2016, 10-13.

⁹³ Konu ile ilgili yapılmış bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Daha detaylı bilgi için bk: Mumcu, 2016, 16-18.

⁹⁴ G. Yıldız, 2012, 32; Şen, 2007, 7.

⁹⁵ Uyanık, 2017, 117.

kürek ve pranga-bentlik cezalarında da buna benzer bir belge verilmişti. Bu belgede de iki katil Tersane-i Amire'de 15'er sene vaz'-ı pranka olunmuşlardı.

Bir diğer meşhur zindan Yedikule Zindanı'dır. Bu zindan, İstanbul Sarayburnu'ndan Bakırköy'e uzanan sahil yolu üzerinde bulunmaktadır. Bu zindan Bizans döneminde yapılmış olup, hem Bizans hem de Osmanlı tarafından kullanılmıştır. Bizans döneminde inşa edilirken zindan amacıyla inşa edilmemiş ve Bizans'a misafir gelen devlet adamlarının ağırlandığı bir misafirhane olarak kullanılmıştır. Ancak daha sonradan zindan olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁹⁶ Bu zindanın en önemli özelliği yüksek rütbeli kişilerin tutuldukları yer olmasıdır. "Hal' edilen padişahlar, idamı düşünülen vezirler burada hapsediliyor, harp ilan edilen ecnebi devletlerin sefirleri de savaş sonuna kadar burada tutuluyorlardı."⁹⁷ Bunların yanında bilinen en önemli bilgi ise, bu zindanın Osmanlı'daki ilk siyasi mahkûmu Vezir Çandarlı Halil Paşa olmuştur.⁹⁸ Buna göre bu zindan, yüksek devlet adamlarının ve önemli kişilerin hapsedildiği bir zindan konumundadır.⁹⁹

Rumeli Hisarı Zindanı da aynı Yedikule Zindanı gibi siyasi tutuklular ile yabancı esirlerin tutulduğu zindan olmuştur. Kaynakların verdiği bilgilere göre, 15. ve 18. yüzyıllar arasında kullanılmış ve Osmanlı tarihinde ve devlet yazışmalarında "Yenihisar" olarak adlandırılmıştır. Yine aynı kaynağa göre, bu zindan içerisinde çoğunlukla yabancı esirler bulunmuştur. Ayrıca Rumeli Hisarı Zindanı, Yedikule Zindanı'na göre daha az korunaklı zindan olması sebebiyle çok fazla firar olayları yaşanmıştır. Yine Yedikule Zindanı'na göre çok daha fazla pis, rutubetli, havasız ve ölümcül bir yer olmuştur. Bu sebeple Rumeli Hisarı Zindanı canlı olarak girilen bir kabir olarak tasvir edilmiştir.¹⁰⁰ Zindanda tutuklu olan bir başka zümre askeriyedir. Kaynakların vermiş oldukları bilgilere göre bu zindan, askeri mücrimler için hapisane itihaz olunmuş yerdir.¹⁰¹

Bir diğer zindan Bostancıbaşı Mahbesi olarak bilinen zindandır. Bostancıbaşı Mahbesi İstanbul'da, Yenihisar'da bulunan Hasbahçe'dedir. Kaynaklara göre bu zindan, işkence ve bu işkenceler sebebiyle gerçekleşen ölümleriyle korkunç bir üne sahiptir. Bostancıbaşı, İstanbul'un asayişinden sorumlu kişilerden birisidir. Asayiş sağlama esnasında yerine göre tutuklamalar yapmaları sebebiyle, diğer asayişten sorumlu kişiler gibi Bostancıbaşı'nın da kendisine ait zindanı bulunmaktadır.¹⁰² Bu zindan türü genellikle "tomruk" olarak adlandırılmaktadır. Ancak tomruklar arasında bilinen ve en çok üne sahip olan bu zindan

⁹⁶ Mumcu, 2016, 13.

⁹⁷ Pakalın, 1983, 663.

⁹⁸ Pakalın, 1983, 663; G. Yıldız, 2012, 38-39.

⁹⁹ Şen, 2007, 6; Mumcu, 2016, 13-14; G. Yıldız, 2012, 37.

¹⁰⁰ G. Yıldız, 2012 48-50.

¹⁰¹ Pakalın, 1983, 663.

¹⁰² M. Yıldız, 2012, 240.

bahsi ayrı başlık altında ele alınmıştır. Bu zindana, sadrazamlardan başlayıp devletin önemli görevlilerine ve asayiş ihlal ederek adi suçlar işleyenlere kadar pek çok farklı kimseler atılmıştır. Kaçakçılar, görevde ihmalkârlık gösteren devlet adamları, isyancılar, asayiş ihlal edenler, casusluk yapanlar, rehine alanlar, yolsuzluk yapanlar, iftiracılar, sihirbazlık yapanlar, görev sırasında devlete zarar verecek işler yaparak azledilenler, izinsiz mabet inşa eden veya bir yeri mabet haline getiren gayrimüslimler, gibi suçları işleyenler bu zindana atılmıştır.¹⁰³

Bu suçları işleyen mahkûmlar Bostancıbaşı Mahbesi'ne koyularak burada sorguya çekilmektedir. İşte bu zindanın en çok üne sahip olmasını sağlayan kısım burasıdır. Suçlular, suçlarını itiraf edinceye kadar ya da suçu kesinleşip çaldığı veya sakladığı bir şey varsa meydana çıkana kadar sorgulanmakta ve işkence edilmektedir.¹⁰⁴ Zindanı meşhur eden ve korkunç kılan bu işkenceler olmuştur. Kaynağın verdiği bilgilere göre bu işkencelerde ölenler olmuştur. Sağ kalanlar ise burada kalıp işkence görmektense idam edilmeyi bile tercih etmişlerdir. Buradan çıkmanın bazı yolları vardır. Bunlar: Padişah tarafından af çıkması, suçsuz olduğunun ortaya çıkması ve sürgün edilmesi şeklindedir. Ancak en meşhur kısmı idam edilerek çıkmalarıdır. Bunun yanında pişmanlık ve suç işleme ihtimalinin ortadan kalkması gibi durumlarda da tahliye olundukları bildirilmektedir.¹⁰⁵

Bir başka zindan ya da zindan çeşidi de tomruklardır. Tomrukların aslında farklı özellikleri bulunmaktadır. Ancak tomrukların zindanlarda bulunması sebebiyle zindanlara da tomruk ismi verilmiştir. Ancak bir kaynaktan tomruklar için "Osmanlı Devleti Klasik Dönemi'nin tevkifhaneleri¹⁰⁶" olarak bahsedilmiştir. Üstteki başlık altında ele alınan Bostancıbaşı Mahbesi'nin aslında bir tomruk olduğundan bahsedilmiştir. Söz konusu zindan ya da tomruk, tomruklar arasında isim yapmış en ünlü olanıdır. Ancak bunlardan ayrı olarak başka tomruklar da bulunmaktadır ki genellikle çeşitli devlet görevlilerinin ikamet ettikleri yerlerdeki zindanlara bu isimler verilmiştir.

"Tomruk Dairesi, tevkifhane yerinde kullanılan bir tabir olmakla birlikte, suçluları itiraf ettirmek için kullanılan ve bir yönüyle işkence aleti olan tomruğa bağlanmaları sebebiyle bu ismi almıştır. Tomruklar, dört-beş metre uzunluklarında ve kırk-elli santim eninde olan ağaç kütüklerdir. Boylu Oboyuna ortadan ayrılmış olan bu kütüğün başı açılır-kapanır vida ile tutturulduğu gibi kilitlenmeye elverişli surettedir. Büyüklü küçüklü sekiz-on civarında delikler açılarak ve tutukluların kaçmalarını önlemek için bu deliklerden uygun olanlara ayakları geçirilmektedir. Tomruğa vurulanların yatması, uyuması, kalkması ve abdest bozması gibi bütün ihtiyaçları bu tomrukta geçmektedir. Bazı tomruklar

¹⁰³ M. Yıldız, 2012, 243-259.

¹⁰⁴ G. Yıldız, 2012, 53.

¹⁰⁵ M. Yıldız, 2012, 259-270.

¹⁰⁶ Şen, 2007, 14.

ise daha korkunç haldedir ve bütün vücudu saracak ve sıkacak şekildedir. Böylece sadece başı dışarıda kalmaktadır."¹⁰⁷

Tomrukların bir işkence aleti olduğu bu tanım ile görülmektedir. Zindanın içi burkan ve sıkıntı veren halinin yanında bir de tomrukların işkenceleri, mahkûmların sıkıntılarını daha da arttırmaktadır. Bu sebeple tomruklar, zindanlar konusu içerisinde önemli bir yere sahiptir.

F. Osmanlı Devleti'nde Modern Anlamda Hapishane Uygulamasına Geçiş

Had, kısas, ölüm, sürgün, kale-bentlik, cezire-bentlik, pranga ve zindan gibi ceza ve infazlar, şer'i ve örfi hukuk doğrultusunda uygulanmaya gelmiştir. Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda Avrupa, 17. ve 18. yüzyıllarda modern anlamda hapishaneye geçiş sürecini yaşamış ve Osmanlı Devleti'ne de daha sonra gelmiştir. Avrupa da modern anlamda hapishaneye geçmeden önce yukarıda belirtilen cezalandırma yöntemlerini kullanmaktadır. Zincire bağlama, kırbaçlama, dağlama ve kamuya açık idamlar gibi cezaları uygulamaktadır. Bu cezaların uygulanması ise, işkence yöntemi ve insancıl olmayan yöntemler olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple de hapis cezasına yönelik geçişler hızlanmıştır. Bugünkü anlamda ilk cezaevleri olan Amsterdam Cezaevleri, örnek bir şekilde çalışmaya devam ederken, Avrupa'da henüz yaygınlık göstermiş değildir ve resmi olarak hapis cezası yaygınlaşmamıştır. Ancak İngiltere başlangıçlı olarak adımlar atılmaya başlanmış ve resmi bir ceza olarak hapis cezasına geçiş süreci başlamıştır. Bu anlamda özellikle John Howard ismi bilinmektedir ki, çalışmaları sonucunda 1779 tarihinde Hapishaneler Kanunu'nun çıkarılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte ayrıca "İngiliz ceza müesseselerinin hücre hapsi, dini talim, düzenli bir çalışma rejimi, tektip kıyafet ve yemeğe dayalı birer ıslahhaneye dönüşmesi yönünde" ilk adım atılmıştır.¹⁰⁸

John Howard'dan sonraki süreç, bu çıkarılan Hapishaneler Kanunu'nu takip ederek devam etmiş, bazı zamanlarda sekteye uğrasa da, bu çalışmalar ve kanunlar takip edilerek geliştirilmiştir. Diğer Avrupa ülkelerine de buradan yayılmıştır. Amsterdam Cezaevleri bu anlamda örnek gösterilmiş ve amaçlanan hapishane modeline söz konusu hapishanelerin uyduğu görülerek model alınmıştır. Daha sonra hapishanelerin temizliği, mahkûmların ihtiyaçları, hastalıkları gibi diğer konulara yönelerek devam etmiştir.¹⁰⁹ Ancak burada belirtilmesi gereken konunun, hapishane konusunun, Osmanlı Devleti'ne geçişi meselesidir. Ayrıca, "hapishane konusunun Osmanlı Devleti'ne geçişin, İngiltere ile ne alakası vardır?" sorusuna cevap vermek gerekmektedir.

¹⁰⁷ Pakalın, 1983, 511.

¹⁰⁸ G. Yıldız, 2012, 54-58.

¹⁰⁹ G. Yıldız, 2012, 57-63.

İngiltere, bahsi geçen reformları ve kanunları, hayata geçirmiş ve Avrupa'ya yayılmasını sağlamıştır. Bu dönem Osmanlı Devleti'nin ekonomik, askeri ve siyasi yönden sıkıntıda olduğu dönemlerdir. 3. Selim ve 2. Mahmut gibi padişahlar zamanında yeniliklerle uğraşmakta ve pek çok sıkıntı yaşanmaktadır. Ayrıca Avrupalı devletlerin Osmanlı'ya yönelik sıkıntı verici çalışmaları hareketlilik içerisinde ve Osmanlı'ya daha fazla sıkıntı vermektedirler. Bu baskılar ise Osmanlı Devleti'nin ilk modern hapisane ile karşılaşmasına sebep olmuştur. Bu dönemde ayrıca İngiltere'nin Osmanlı elçisi Stanford Canning ismi ortaya çıkmış ve hapisaneler konusunda Osmanlı Devleti'nde yeni bir sorun ortaya çıkarmıştır. Diğer alanlardaki pek çok sıkıntı esnasında bir de ceza infazları ve hapisane sorunlarını ortaya atmış ve zaten ekonomik anlamda büyük sıkıntılar yaşayan Osmanlı Devleti'ne yeni bir ekonomik külfet yüklemiştir.¹¹⁰ İngiltere elçisinden önce, Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile birlikte can, mal ve ırzın teminat altına alınması meselesi bulunmakta ve cezalandırma yöntemlerinde ve hapisaneler konusunda değişim söz konusudur. Bu değişim ile birlikte işkencelerin kaldırılması, daha insancıl cezaların ve hapis cezalarının verilmesi dönemine geçilmeye başlanmıştır. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ardından cezalandırma yöntemlerine yönelik değişim ile birlikte 1840, 1851 ve 1858 yıllarında yeni ceza kanunları çıkarılmıştır.¹¹¹

Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda, herkesin kanun önünde eşit olmasına yönelik düzenlemeler bulunurken aynı zamanda ceza infaz sisteminde de değişikliklerin olması ve mahkûmların hakları ile eşitliklerine yönelik vaatler bulunmaktadır. Müslüman halk ile gayrimüslim halkın kanun önünde eşit olması vaat edilmektedir. Bu sebeple ilk adım olarak 1840 yılında "Ceza Kanunname-i Hümayunu" çıkarılmıştır. 1851 yılına gelindiğinde suçlar yeniden tanımlanarak bir takım değişiklikler yapılmıştır. Özellikle hasta mahkûmlara yönelik düzenlemeler yapılmış, ağır hasta olan mahkûmların iyileşinceye kadar kefaletle salıverilmesi, yoksul mahkûmların da fakir olanların beslenme ve giyim giderlerinin devlet tarafından karşılanması gibi değişikliklere yer verilmiştir. 1858 yılında çıkarılan diğer bir ceza yasasında ise kürek cezası, kalebentlik cezası ve hapis cezası hürriyeti bağlayıcı cezalar olarak kabul edilmiştir.¹¹²

Bu kanunlar ile birlikte hapis cezası da gündeme gelmiş ve bir yönüyle resmi olarak kullanılmaya başlamıştır. Ancak sonraki süreçte İngiltere elçisinin çalışmaları daha fazla olmuştur. Osmanlı'da hapisanelerin olmayışından ve Avrupa hapisanelerine uyumlu hapisanelerin yapılması gerektiğinden, mahkûm haklarından ve hapisanelerin temizliğine kadar pek çok konuda Osmanlı Devleti'ni eleştirmiştir. Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda işaret

¹¹⁰ Daşcıoğlu, 2008, 57; G. Yıldız, 2012, 74-76.

¹¹¹ Demirbaş, 2005, 29; Bilbaşar, 2000, 45.

¹¹² Şen, 2007, 17-18.

edilen ırz ve canın emniyette olmasına işaret ederek çalışmalarını sürdürmüştür. Osmanlı Devleti ise, ekonomik sıkıntılar sebebiyle, bir dereceye kadar hapisane yapımıyla uğraşabilmiş ve imkânlar yetersiz kaldığı zaman ise mevcut kale ve hisarları tamir ederek buraları hapisane haline getirmiştir. Bundan başka olarak uygun binaları da kiralayarak hapisane olarak kullanmıştır.¹¹³ İngiltere elçisi, devrin Osmanlı hukuku ve ceza usulüne dair muhalefeti, irtidat suçuna karşılık verilen ölüm cezasının kaldırılması yolunda 1844 yılında giriştiği mücadele ile sonraki yıl işkencenin kaldırıldığına dair fermanın çıkmasına vesile olmuştur. Hafif suçluların falaka ile cezalandırılıyor olması ve devlet ricali dâhil bazı mahkûmların boyunlarının vuruluyor olması da kabul edilir olarak bulmamıştır. Bu sebeple, Osmanlı Devleti'nde de kendi ülkesinde ve diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, bedene yönelik cezalardan polis ve hapisaneyi içeren cezalara geçilmesini istemiştir. Polis ve hapisaneyi esas alan cezalandırma yöntemlerine geçiş yolunda da önemli çalışmalar yapmış ve Osmanlı Devleti'ni eleştirmiştir.¹¹⁴

Bu dönemde İngiltere elçisinin gündeme getirdiği diğer önemli bir konu da asayıştır. Kendi ülkesinde ve diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı'da da gözetleme ve kapatma rejimine geçilmesini istemektedir. Buna göre hapisane ile birlikte polis teşkilatının da bulunması gerektiğini söylemiş ve cismani cezalardan uzaklaşarak kapatma gibi cezalara geçilmesini istemiştir. Bu şekilde asayiş konusu da Osmanlı'nın gündemine girmiş ve 1844 yılında Zabtiye Teşkilatı kurulmuştur. Zabtiye Teşkilatı, daha sonra 1846 yılında kurulan Zabtiye Müşirliği bünyesine alınmıştır. Zabtiye Dairesi, Bahçekapı'da bulunan Ticaret Konağı'na yerleştirilmiştir. Bu konağın içerisinde büyük bir hapisane yapılması gündeme gelmiş ancak konak içerisinde müsait bir yer bulunamamıştır. Bunun üzerine konağın karşısında bulunan arsaya 577.000 kuruş masrafla yarı kârgir bir hapisane yapılmasına karar verilmiştir. Bu şekilde firar olaylarının da olmaması hedeflenmiştir. Yine bu yıl Sadaret'ten taşraya yazılan yazıda, taşrada da hapisanelerin kurulması gerektiği söylenmiştir. Ayrıca hapisanelerin azami olarak 2000 kuruş masraflık olması bildirilmiştir.¹¹⁵ Bu tarihten sonra taşrada da hapisaneler yapılmaya başlamıştır. Ancak bundan sonra gündeme getirilen konular, hapisanelerdeki sorunlara yönelik olacaktır.

İngiltere elçisinin çalışma ve eleştirileri, sadece işkenceye yönelik cezaların kalkması konusunda değil, açılmış olan hapisanelerdeki sorunlara karşı da bulunmaktadır. Hapisane binalarının durumlarından, havasız, pis, hastalık yayıcı gibi özelliklerinden mahkûmlara uygulanan davranışlara ve mahkûmların haklarına kadar pek çok konuda eleştirilerine devam

¹¹³ Daşcıoğlu, 2008, 57.

¹¹⁴ G. Yıldız, 2012, 75-76.

¹¹⁵ G. Yıldız, 2012, 78-85.

etmiştir.¹¹⁶ İngiltere elçisinin bu çalışmaları ile birlikte Avrupa devletlerinin de eleştirileri ve baskıları mevcuttur. Bu baskılar sonucu Osmanlı ceza kanunlarında eklemeler ve yenilemeler yapmış ve yukarıda bahsedilen yeni ceza kanunları ortaya çıkıştır. Ayrıca ileri yıllarda bu baskılar ve sonucundaki çalışmalar devam etmiş, Islahat Fermanı ile birlikte düzenlemelere devam edilmiştir. Yabancı devletler, Osmanlı'nın yabancı halkına yönelik haklar istemeleri ve bu kişilerin Osmanlı halkı ile eşit şartlara getirilmesine yönelik çalışmaları, Islahat Fermanı'nı doğurmuştur. Söz konusu fermanın içeriğinde eşitlik ve hakların yanı sıra ceza kanunları ve mahkûmlara yönelik davranışlar da bulunmaktadır.¹¹⁷

Islahat Fermanı'nda ceza ve hapisane konusunda şu konular bulunmaktadır: "Hapishane usul ve nizamlarının insanlık kaidelerine daha uygun bir şekilde tutulması, işkencenin kaldırılması, ceza ve cinayet davaları için karma mahkemelerin kurulması ve bu mahkemelerde yürütülecek haklar ve ceza kanunlarıyla mahkeme usullerinin düzenlenmesi, rüşvetin kaldırılması ve rüşvet ve aşırmanın kaldırılması için kanunun şiddetle yürütülmesi gereklidir."¹¹⁸

Islahat Fermanı'nda yer verilen hapisanelere yönelik çalışmalar bir anlamda 1858 yılında çalışmalara başlandığını göstermektedir. Bu yıl çıkarılan ceza kanunnamesi bunlardan birisi olup diğer önemli gelişme de konu hakkında bir uzmanın göreve getirilmesi olmuştur. Yine İngilizlerden olan Binbaşı Mösyö Gordon göreve getirilen kişi olmuştur. Elçi Canning'den sonra çalışmalar Mösyö Gordon ile devam etmiştir. Tanzimat Meclisi'nde bulunan Mösyö Gordon, Osmanlı hapisanelerine ait sorunları ele almış ve hapisanelere ait sorunların giderilmesine yönelik çalışmalara başlamıştır. Mevcut hapisanelerin ıslah edilmeleri, suçluların ceza kanunnamesine göre usulünce yargılanmaları, zanlılar ile mahkûmların bir arada bulundurulmaması gerektiği gibi konulara dikkat çekilmiştir. Hapisanelere ait önemli olan bir başka sorun ise doluluk oranları ve bunun sonucunda ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklardır. Bunlar da beraberinde daha başka sorunları getirmektedir. Hasta olan mahkûmlar gayrimüslim hastanelerine kaldırılmaktadır. Buraya hasta olarak gidenler ya ölmekte ya da firar etmektedirler. Cinayet türü suçlardan mahkûm olmuş kişilerin firar etmeleri de büyük sıkıntılara neden olmuştur.¹¹⁹ Tanzimat Meclisi'nde bu sorunlar dile getirilmiş ve çözümlerine yönelik çalışmalar planlanmıştır.

Sorunların çözülmesi ya da başka deyişle hapisanelerin ıslah edilmesine yönelik çalışmalarda, Avrupa tipi hapisanelerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak bu tip

¹¹⁶ G. Yıldız, 2012, 77.

¹¹⁷ Şen, 2007, 19.

¹¹⁸ Karal, 1999, 250-252.

¹¹⁹ Şen, 2007, 20-21.

hapishane yapımları aşırı derecede maliyetlidir ve yapılacak olan bütün hapishaneler planlandığında ortaya büyük meblağlar çıkmıştır. Hapishanelerin bir şekilde ıslah edilmesi gerekmekte ve Tanzimat ile Islahat Fermanlarında verilen vaatlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Çünkü Avrupa bu yönde baskılar yapmakta ve her fırsatta gündeme getirmektedirler. Bu sebeple bütün Osmanlı topraklarında tevkifhane yapmak yerine örnek olarak İstanbul'da örnek bir tevkifhane yapılması planlanmıştır. Gerekli olan keşifler yapıldıktan sonra yapılan hesaplamada, İstanbul'da yapılacak tevkifhanenin bile masrafının çok büyük olduğu ortaya çıkmıştır. Taşradaki yeni hapishane ve tevkifhane çalışmaları ertelense bile bütün hapishanelere yazılar gönderilmiştir. Hapishanelerin nizam ve temizliğine dikkat edilmesi, mahpusların huzur ve rahatlarının sağlanması gerektiği bildirilmiştir. Hapishanelerdeki kimsesiz mahkûmların beslenme ve sağlıklarına yönelik sıkıntıların giderilmesi adına da bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1858 kanunnamesinde, hapishanedeki kimsesiz mahkûmların yardım edilmesi görevi resmi makamlara verilmiştir. Kimsesiz mahkûmların giyim masrafları, o bölgenin vergi gelirleriyle karşılanması kararlaştırılmıştır.¹²⁰

Hapishane reformunun başlamasından 1878 Berlin Anlaşması'na kadarki dönemde, ülkenin hemen her bölgesinde hapishane kurulmuştur. Ancak sınırlı bütçe olanaklarıyla yapılan bu kurumlar genellikle kargir ve iki katlı binalar şeklinde yapılmışlardır. Donanımlarında büyük eksiklikleri olan bu binaların ayrıca düzenli bir ısıtma sistemleri de yoktur ve iâşe problemleri bulunmaktadır. Koşullarda çok fazla mahpus bulunması ve temizliğe dikkat edilmemesi nedeniyle hastalıklar baş göstermiştir. Yeni ceza kanunlarının her suça hapis cezası vermesi de mevcut hapishanelerin yetersiz kalmasına ve kapasitesinden fazla mahpus barındırmasına neden olmuştur.¹²¹ 2. Abdülhamit döneminin başlarında özellikle İngiltere ve Fransa, Osmanlı Hapishaneleri üzerindeki eleştirilerini yoğunlaştırmıştır. Hapishanelerin ıslah edilmediğini ve mevcut hapishanelerin insani koşullardan uzak olduğunu söylemişlerdir. Bu eleştiri ve baskılardan kurtulmak için, 1880 yılında hapishane ve tevkifhanelere idarelerine ait nizamname hazırlanmıştır. İçerisinde pek çok düzenlemeyi barındıran bu nizamnamede, hapishane ve tevkifhanelerin idarelerinden başka mahkûmların günlük yaşamlarından haklarına kadar pek çok düzenlemeye de yer verilmiştir. Bu düzenlemelerden önemli görülen bazıları şöyledir: Tutuklu ile hükümlülerin birbirinden ayrı koşullarda bulundurulmaları, 18 yaşından küçükler ile kadınların da yine aynı şekilde farklı koşullarda bulundurulmaları, mahkûmların yiyecek masraflarının devlet tarafından karşılanması ve mahkûmlara çalışma zorunluluğu gibi düzenlemelerdir. Bu düzenleme ile

¹²⁰ Şen, 2007, 24-27.

¹²¹ Şen, 2007, 28.

birlikte hapishaneler Adliye Nezareti'ne bağlanmıştır. Ayrıca her kaza ve liva merkezlerinde hapishanelerin yapılması planlanmıştır.¹²²

1909 yılına gelindiğinde yeni düzenlemeler yapılmış ve daha önce Adliye Nezareti'ne bağlanan hapishaneler bu sefer Dâhiliye Nezareti'ne bağlanmıştır. Dâhiliye Nezareti'nde de Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi bölümü oluşturulmuş ve taşrada bulunan hapishane ve tevkifhanelerin idaresi ile birlikte hükümet konakları, hapishaneler ve tevkifhanelerin inşaat ve tamiratları da yine bu kuruma bırakılmıştır.¹²³ Bu uygulamadan sonra hapishanelere dair bütün konuların bu kurum ile iletişime geçilerek ele alındığı görülmektedir. Arşiv belgelerinde bulunan yazışmaların, hapishane inşaatı, tamirâtı, kiraları, hapishane ve mahpusların ihtiyaçları ve mahpuslara dair pek çok konunun, Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi ile yapıldığı görülmektedir. Hapishanelerdeki doluluk oranları, hapishanelerin temizliği, mahpusların yiyecekleri, yakacakları, hastalıkları gibi pek çok konuda ile de yine bu kurum ilgilenmiştir. Ayrıca kadın hapishaneleri, hapishanelerin olmadığı yerlerde erkek hapishanelerinde koğuş bulundurulması ya da hane kiralanması gibi konular da yine bu kurumun ilgilendiği konular arasında yer almıştır. Hapishanelerin Osmanlı Devleti'ne girmesiyle birlikte bir de kadın hapishaneleri konusu da gündeme gelmiştir.

Kadın hapishanelerine bakınca benzer sıkıntıların yanında daha büyük sıkıntıların olduğu görülmektedir. Ancak bazı sıkıntılarda çözümün daha kolay olduğu görülmüştür. Öncelikle pek çok yerde bahsedildiği gibi, Osmanlı'da kadın tutuklu sayısı azdır. Yani kadın suçluluk oranı erkeklere oranla çok aşağıda olarak görülmektedir ve hatta bazı zamanlarda hapishanelerde kadın tutuklu bile bulunmamaktadır. Bu çalışma içerisinde aşağıda da bu görülecektir ki mesela Antalya Hapishanesi'nde erkeklerin sayısı 300-400'e kadar çıkarken kadınların sayısının 20-30 civarında kalmıştır. Yine aynı şekilde Alanya ve Akseki gibi kazalarda da erkek hapishanelerinde mahkûmlar bulunurken kadın hapishanelerinde hiç mahkûmun olmadığı görülmektedir. Bu sebeple müstakil kadın hapishanelerine ihtiyaç duyulmamış ve genellikle bir hane kiralama yöntemi uygulanmıştır. Başlangıçta imam evi, muhtar evi gibi yerler kullanılmakla daha sonra güvenilir kadınların evleri kiralanarak mahpuslar bu kişilerin gözetimine verilmişlerdir. Hapishanelere yönelik nizamnameler hazırlanmaya devam ettikçe mahkûm haklarında değişiklikler olmuş ve kadın, erkek, çocuk ve tutuklu, mahkûm olmak üzere ayrılarak, farklı koğuşlarda bulunmalarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Kadınların suçluluk oranının hala az olması sebebiyle müstakil binaların masraflı olacağı öngörülmüş ve bu sebeple yapılan erkek hapishaneleri içerisinde kadınlara da koğuşlar ayrılmıştır. Akademik çalışmalarda bütün bu durumlar dikkat çekmiş

¹²² Şen, 2007, 31-32; Çiçen, 2010, 31-32; Atar, 2014, 21-22.

¹²³ Şen, 2007, 52.

ve bahsi geçen konular üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu sebeple hapisaneler yanında kadın ve çocuk mahkûmlar da ilgi çekici konular haline gelmiştir.¹²⁴

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemine kadar suçluların tevkif edildikleri yer olarak zindanların kullanıldığı bilinmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere zindanlar hapsedme yeri olarak kullanılmış ve buralarda kadınlara mahsus odalar da bulundurulmuştur. Osmanlı'nın meşhur zindanlarından Baba Cafer Zindanı'nda değinildiği üzere, burada kadınlar için de bir bölüm bulunmakta ve özellikle fahişe hatunlar burada hapsedilmişlerdir. Burası bir kaç odadan oluşan ve üstü çatılı bir bölüm halinde olduğu bilinmektedir.¹²⁵ Yine Osmanlı'da kadınların hapsedildikleri yer olarak bilinen başka bir yer de Ağa Kapısı yakınlarında bulunan ve fiziki özellikleri hakkında bilgi bulunmayan İmam Evi'dir. İmam Evi'nin önemli bir özelliği, kadın hapsedme yeri olarak Osmanlı taşrasında yaygın olarak kullanılmış olmasıdır. İmam Evi'ne daha sonraları Muhtar Evi ismi de verilmiştir. Ağa Kapısı'nda bulunan bir başka hapsedme yeri Tavhane'dir. Bu yerler özellikle Tanzimat dönemine kadar kullanılmış ve daha sonra kadın hapsedmeleri yapılmaya başlamıştır. Ancak bu dönemde İmam Evleri tamamıyla terk edilmemiş ve kullanılmaya devam edilmiştir. Özellikle taşrada, ekonomik sıkıntılar sebebiyle kadın hapsedmeleri yapılamamış ve bu sebeple İmam Evleri kullanılmaya devam etmiştir.

Tanzimat sonrasında ise şehir ve büyük kaza merkezlerinde yapılan hapsedmelerin birer odası kadınlar için düzenlenmesi planlanmıştır. 1858 yılında hapsedmeler hakkında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Hapsedmelerle birlikte kadın hapsedmesi ve kadın mahkûmlara da değinilmiştir. Netice olarak kadın mahkûmlar için, uygun fiyatlı ve güvenilir sahibi olan evlerin kiralanması kararlaştırılmıştır. Bu şekilde büyük masraflardan kaçınılmış olacak ve kadın hapsedmesi konusuna da çözüm bulunmuş olacaktır. 1876 ile birlikte hapsedmelerle ilgili modernleştirme çalışmaları başlamıştır. Merkezde ve taşrada bulunan hapsedmelerin modernize edilmesi, mahkûmların okutulması, eğitilmesi ve meslek kazandırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. 1882 yılına gelindiğinde, kadınlar için kiralanılan evlere oranla daha az masrafı olan ve daha önce de düşünülmüş olan, mevcut hapsedmelerde kadınlara ait koşulların inşa edilmesi planlanmıştır. Kadınların suç işleme oranları düşük olmakla birlikte işledikleri bazı suçlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar: Zina, hırsızlık, fitne-fesat, şirretlik, borç ödememe, dolandırıcılık, hür insan ticareti, katle sebebiyet, kerhanecilik, yataklık ve fahişelik gibi suçlardır. Suçlu kadınlara ceza olarak genellikle sürgün cezası verilmiştir. İbret-i âlem olsun diye idam edildikleri de olmuştur. Ancak bu cezalar öncesinde, cezanın infazına kadar

¹²⁴ Kızılkkan, 2011, 1-216; Tekin, 2010, 83-102; Şen, 2007, 157-161.

¹²⁵ Karaca, 2005, 153.

hapiste tutulmuşlar ve kısa süreli tevkif cezası almışlardır. Bundan sonra asıl cezalar infaz edilmiştir.¹²⁶

Osmanlı'daki kadın hapishanelerinin yapılamayışı, kadın mahkûmların oranının az olmasıyla birlikte aynı zamanda maddi imkânların düşük olmasından da kaynaklanmaktadır. Az sayıda kadın mahkûm olması ve bu kadar az sayıda mahkûm için hapishane yapılması, mali açıdan yük olacağı düşünülmüştür. Bu sebeplerle kadın suçlular için ev kiralamak ya da erkek hapishanelerinde kadınlara özel koğuşlar oluşturmak daha tasarruflu görülmüştür. Erkek hapishanelerinde kadın suçlulara mahsus koğuşlar yapımı da maddi sıkıntılara takılmıştır. Bu sebeple genellikle, erkek mahpuslara ait koğuşlardan bir veya ikisinin kadınlara tahsis edilmesi yoluna gidilmiştir.¹²⁷ 1912 yılına gelindiğinde de durum farklı değildir. Bu yıllarda kadın mahkûm ve tutuklularının sayılarında artışlar görülmeye başlansa bile, kadınlar için hapishane olarak ev kiralama ya da hapishanenin bir bölümünün kadınlar için düzenlenmesi ve kadın gardiyanların tayin edilmesine yönelik talepler olmuştur. 1916 yılındaki Hapishaneler Nizamnamesi'nde, ihtiyaca göre her hapishanede bir iki koğuşun kadınlar için düzenlenmesi şart koşulmuştur. Çok gerekli olursa ayrıca kadın hapishanelerinin kurulması uygun görülmüş ancak bu hiç gerçekleşmemiştir.¹²⁸

Kadın hapishanesi memurları konusuna gelince 1880 tarihli Hapishaneler Nizamnamesi'nde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu nizamnamede, kadın hapishanelerinde bulunması gereken memurlar görevleriyle birlikte belirlenmişlerdir. Ancak kadın hapishaneleri olmaması ve yapılmaması sebebiyle, mevcut kiralık hapishanelerde ya da erkek hapishanelerinde bulunan kadın koğuşları için, erkek hapishanelerindeki gibi çok sayıda personel olmamıştır. Buna göre sadece kolcu kadınlar ve kadın gardiyanlar personel olarak bulunmuştur.¹²⁹ Bu durumların tamamına bakıldığında kadın hapishaneleri, erkek hapishaneleri kadar ekonomik sıkıntılara neden olmamıştır. Çünkü hapishanelerin inşaat, tamirat ve memur ihtiyaçları gibi sıkıntıları olmamıştır. Ancak kadın hapishanelerinin bulunmayışı da, gerekli olan hapishanenin ihtiyaç olduğunu da göstermiş ve bu anlamda sıkıntılara sebep olmuştur.

¹²⁶ Karaca, 2005, 154-161.

¹²⁷ Kızılkın, 2011, 78-79; Tekin, 2010, 91-92.

¹²⁸ Şen, 2007, 157-160.

¹²⁹ Kızılkın, 2011, 83-84.

1. BÖLÜM: TEKE SANCAĞI MERKEZ KAZASI(ANTALYA) HAPİSHANELERİ

Osmanlı Devleti'nin ceza hukukunda değişmeler meydana geldiği sırada, cezalandırma yöntemlerinde de değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır. Bunlarla birlikte kapatma yöntemi olarak hapis cezası ve bu cezanın infazının gerçekleştirildiği yer olan hapishane ortaya çıkmıştır. Bu süreç Osmanlı Devleti'nin merkezinde görüldüğü sıralarda taşraya da hapis cezası ve hapishane inşaatları gibi konular bildirilmeye başlanmıştır. 1846 yılında Sadaret'ten yazılan yazı ile en fazla 2000 kuruş masrafla taşrada da hapishanelerin kurulması istenmiştir.¹³⁰ Bu da hapishane kavramının bütün Osmanlı yerel yönetimlerine geçişi ve yayılması anlamına gelmektedir. Osmanlı taşrasında ilk yıllarda hapishane olarak genellikle hükümet konaklarının içerisinde bulunan odalar kullanılmıştır. Müstakil hapishanelerin yapımları ise çok daha sonraları gerçekleşmeye başlamıştır. Devletin merkezinde yapımına başlanan modern hapishane bile 1870 yılında tamamlanabilmiştir.¹³¹ Modern anlamda hapishanenin uzun sürede tamamlanamamasının sebeplerinden en önemlisi elbette ekonomik sıkıntılardır. Bu sebeple genellikle daha az masraflı hapishanelerin yapımı tercih edilmiş ve bu da hapishanelerin hükümet konakları dâhilinde ya da hükümet konaklarının etrafında bulunan arazilere yapılmasına neden olmuştur. Bu konuda yapılan çalışmalarda da hükümet konağı ve hapishanenin birlikte ya da birbirinin yakınında olduğu görülmektedir.¹³² Bunun yanında İstanbul Hapishane-i Umumi'sinden sonra taşrada inşa edilen ilk hapishane örneği ise Sinop Hapishanesi olmuştur.¹³³ Bundan sonra diğer bölgelerde de hapishaneler inşa edilmeye başlanmıştır.

Söz konusu hapishane yapımlarının başladığı sıralarda Teke Sancağı'nda da bu yönde çalışmalar olduğu görülmektedir. Aşağıda ele alınacağı üzere hükümet konağı içerisinde inşa edilen hapishanenin kesin olarak yapıldığı tarih bilinmemektedir. Ama arşiv belgelerinin verdiği bilgilere göre, taşradaki hapishane oluşumunun ilk yıllarında yapıldığı kesindir. İşte bu belgeler ışığında Teke Sancağı merkez kazası olan Antalya'da da modern anlamda hapishane yapımının ve hapis cezası faaliyetlerinin başladığı görülmektedir. Sancak merkezine modern anlamda müstakil hapishane yapımının ise 20. yüzyıl başlarına kadar uzadığı görülmektedir. Eski hapishane ile yeni hapishane arasında bazı bağlantıların bulunması ve yeni hapishanenin yapılış sürecinde ve yapıldıktan sonra eski hapishaneye

¹³⁰ G. Yıldız, 2012, 85.

¹³¹ Şen, 2007, 26.

¹³² Ö. Yıldız, 2015, 9; G. Yıldız, 2012, 390; Gümüşsoy, 2014, 215.

¹³³ Çakmakoğlu Kuru, 2004, 16.

ihtiyaç duyulması, her iki hapishanenin de ele alınması gerektiğini göstermektedir. Çünkü yeni hapishane, inşasından sonra bazı eksikliklerinin bulunması sebebiyle, kullanımına başlanamamış ve eski hapishane kullanılmaya devam edilmiştir. Kısa bir süre sonra yeni bina kullanılmaya başlanmıştır ancak bina mahkûmları karşılayamamış ve eski binanın kullanılması tekrar gündeme getirilmiştir. İşte bu gibi sebepler, eski hapishane ile yeni hapishane arasındaki bazı bağlantıların olduğunu göstermektedir. Bu sebeple çalışma, tarihsel süreçte 19. yüzyıl ortalarından başlayıp 20. yüzyıl başlarındaki döneme kadar kapsayacaktır. Hapishanelerin ele alınışı da yine bu kronolojik düzene göre olacaktır.

1.1. Antalya Erkek ve Kadın Hapishaneleri

Yaşanan gelişmeler doğrultusunda Teke Sancağı'nda da erkek ve kadınlara mahsus hapishanelerin kurulduğu görülmektedir. Osmanlı Arşiv Vesikaları'nın bu anlamda zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmekte ve sancak merkezindeki hapishane hakkında pek çok bilgiler barındırmaktadır. Ayrıca yine bu vesikalar içeriğinden, Antalya'da müstakil hapishanelerin yapımından önce, hapishane olarak kullanılan başkaca mahallerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, inşa edilmiş olan müstakil hapishaneler ile birlikte hapishane olarak kullanılmış yerlerin de ele alınması gerekmektedir. Bu düzene göre ele alınan çalışma ile sancak merkezinde kurulan modern anlamdaki hapishanelerin konu bütünlüğü sağlanmış olacaktır. Burada ayrıca kısaca hapishane ve tevkifhane ayrımından da bahsetmek gerekmektedir. Hapishane, hapis cezasına çarptırılan kişilerin cezalarının infaz edildiği yerdir. Tevkifhane ise henüz bir ceza almamış kişilerin ya da herhangi bir suçtan dolayı zanlı konumunda olan kişilerin tutuldukları yerdir.¹³⁴ Yani bu anlamıyla bakıldığında Osmanlı'nın modern hapishane öncesi dönemde kullanmış olduğu zindanlara benzediği de söylenebilmektedir.

Teke Sancağı merkezi olan Antalya Kazası'na bakıldığında ise 19. yüzyılın ikinci yarısında, miri konak ile beraber içerisinde bulunan bir hapishane olduğu, arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Mevcut bulunan bu hapishanenin tam olarak inşa tarihi bilinmemektedir. 1846 yılının başlarında Sadaret'ten yazılan yazı ile taşra hapishanelerinin kurulmaya başlandığı bilinmektedir. Antalya'da bulunan mîrî konak içerisinde bulunan söz konusu hapishane ile ilgili en eski tarihli arşiv belgesi ise 1847 yılına aittir. Bu tarihteki belgeye göre, mîrî konağın bazı kısımlarının, yine içerisinde bulunan asâkir-i zabtiye ikametine mahsus bulunan bazı koğuşların ve hapishanenin her yerinin harap olmasından dolayı tamire muhtaç olduğu bildirilmektedir. İşte bu tamir belgesi ile Antalya'nın en eski hapishanesi bilgisine

¹³⁴ Devellioğlu, 2013, 364, 1326.

ulaşılmakta ve 1847 tarihinde bu hapishanenin her yerinin tamire muhtaç olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre 1846 yılının başlarında Sadaret'ten yazılan emir üzerine hapishanenin hemen inşa edilmiş olma ihtimali vardır. Çünkü söz konusu belgenin tarihi, Sadaret emrinin üzerinden daha bir buçuk yıl bile geçmeden yakın bir tarihte, yani 31.03.1847 tarihlidir.¹³⁵ Buradan anlaşıldığına göre Antalya'da hapishane, merkezi yönetimin taşrada hapishanelerin kurulması emri doğrultusunda tarihi net olarak belli olmasa bile 1846-1847 yıllarında hemen faaliyete geçirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Antalya Hapishanesi ile ilgili bir sonraki belgeye ise 25.02.1873 tarihinde rastlanmaktadır. Bu belgede, mevcut bulunan hapishanedeki mahkûmların uygunsuzluklarından dolayı daha sağlam bina yapılması gerektiği yazmaktadır. Ayrıca yeni yapılacak hapishanenin devlet tarafından değil, memurlar ve şehrin ileri gelenleri tarafından verilecek yardım paraları ile yapılacağı bilgisi bulunmaktadır. Ayrıca yapılacak olan yeni hapishane 4 koğuş olacak ve eski hapishanenin bitişiğinde bulunan yere yapılacaktır. Ancak bu konu ile ilgili herhangi bir başka belgeye rastlanmamaktadır.¹³⁶ Söz konusu belgeden iki yıl kadar sonra yani 30.08.1875 tarihinde başka bir belgede mevcut hapishanenin içerisine bir oda inşa edilmesi düşünülmektedir. Belgeye göre bu oda yapımına lüzum görülmüş ancak ne sebeple lüzum görüldüğü açıklanmamıştır.¹³⁷ Yine bu belge ile ilgili başka belgeye rastlanmamıştır. Ama burada altı çizilmesi gereken kısım, 1873 yılında bahsi geçen hapishanenin yapılmış olmasıdır. Bundan ayrı olarak muhtemelen hükümet konağı dışında ama yakınında yapılan bir hapishane söz konusudur.

Zaman içerisinde bu hapishanenin de sıkıntılarla karşılaştığı görülmektedir. Gerek mahkûm sayılarındaki artış, gerek hapishanede meydana gelen hastalıklar, gerekse de hapishanenin zamanla harap bir hale gelmesi hapishanenin yetersiz ve zayıf kalmasına sebep olmuştur. Bu sebeple Antalya merkezinde korunaklı ve büyük bir hapishane yapılması düşünülmüştür. Yeni bir hapishane inşasına dair karar 09.09.1887 tarihinde verilmiştir. Bu tarihte mahkûmların fazlalığı ve hapishanenin gayet harap olması sebebiyle yeni bir hapishane inşa edilmesi ve aynı zamanda bazı mahkûmların Rodos'a nakledilmesi düşünülmüştür.¹³⁸ 1887 yılında yeni bir hapishane yapımı fikri ortaya çıkmış olsa da hapishanenin inşası çok daha sonra gerçekleşmiştir. Aşağıda inşaat konusunda detaylı olarak ele alınacak olan söz konusu hapishanenin inşaatı maddi sıkıntılar, Hendesehane'ye ve Maliye Nezareti'ne gönderilen eksik belgeler sonucu geri gönderilen izinler ve çeşitli düşüncelerin yol açtığı

¹³⁵ BOA.İ.DH./143/73.

¹³⁶ BOA.ŞD./1711/17.

¹³⁷ BOA.İ.DH./706/49460.

¹³⁸ BOA.DH.MKT./1438/35.

karmaşıklıklar, hapishanenin yapımının 1901-1902 yıllarına kadar uzamasına sebep olmuştur. Zira eski hapishanenin tamir edilmesi ya da içerisine yeni odalar yapılarak hapishanenin yeniden düzenlenebileceği gibi düşünceler bulunmaktadır. Bu sebeplerle yeni hapishanenin inşa edilmesi konusu ikilemde kalmış ve karmaşaya yol açmıştır. Bu yıllara kadar çeşitli yazışmalar gerçekleşmiş ancak hapishanenin inşaatına bir türlü başlanamamıştır. Hapishanenin yine kesin olarak inşa tarihine arşiv belgelerinden ulaşılammıştır. Ama yine arşiv belgeleri doğrultusunda yeni hapishanenin 1901 ya da 1902 yılında yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu tahmin yine arşiv belgelerine dayanmaktadır. 1902 yılına ait yazışmada yeni hapishanenin inşaatına başlanmasına dair bilgiler bulunmaktadır. 1903 yılındaki ulaşılan bir başka belgede ise eski ve yeni hapishaneden bahsedilmekte ve yeni hapishanenin eksikliklerinin olduğu söylenmektedir.¹³⁹ Bu da yeni hapishanenin artık vücuda getirildiğini göstermektedir.

Antalya'daki kadın hapishaneleri meselesine gelince, öncelikle kadın hapishaneleri ya da hapishane mekânları ve binaları hakkında bahsedilmesi gereken bazı konular bulunmaktadır. Bu yerlerin bazıları müstakil hapishane binası olmakla birlikte, bazıları da sadece hapsedme yeri olarak kullanılmış yerlerdir. Bunlar "imam evi", "güvenilir bir kişinin hanesinin kiralanması", "erkek hapishanesinin müsait bir yerinin kadın hapishanesi olarak düzenlenmesi" ve "müstakil kadın hapishanesi" gibi mekânlardan oluşmaktadır. Yukarıda ele alındığı üzere, Osmanlı Devleti'nde bahsi geçen bu türlerde kadın hapishaneleri bulunmaktadır. Arşiv belgeleri ışığında, Teke Sancağı'nda da benzer kadın hapishanelerinin bulunduğu görülmektedir. Bu başlık altında Teke Sancağı'ndaki kadın hapishanesi türlerine örnek verilecek ve ayrıca inşa edilerek ortaya çıkan kadın hapishanesinden bahsedilecektir. Bu hapishane türlerinden en eski kullanıma sahip olanı İmam Evi'dir. Buna göre Teke Sancağı'na ait arşiv belgelerinde imam evi konusunda müstakil olarak bir bahis söz konusu değildir. Ancak cezalandırma yöntemleriyle ilgili belgelerde bu tür bilgilere rastlanmaktadır.

Suç işleyen kadınların imam evinde hapsedildiğine dair bilgilere, sancakta bulunan genel vukuata ait bir belge içerisinde görebilmek mümkün olmuştur. Bu anlamda rastlanmış olan bir belgede, zorla dağa kaldırılan bir kadının "şurada burada raks ettirildiği" yazılıdır. Fatma ismindeki bu kadının suçlu olmadığı bilinmektedir ancak yine de imam evinde tevkif edilmiştir. Yani bu anlamda imam evi bir hapishaneden ziyade tevkifhane görevi görmüştür. Onu zorla dağa kaldıran kişiler hakkında herhangi bir "kat'-ı tarîk ya da gasb-ı emval ettiklerine dair" davacı çıkmamıştır. Ancak bu kişiler yaptıkları bu hareketleri ile "harekât-ı nâmarziye-i mezkûreye ibtidâr ve şurada burada geşt ü güzâr eylemeleri sebebiyle şerir

¹³⁹ BOA.DH.MKT./2509/23; DH.MKT./796/66.

makulesinden oldukları" kabul edilmiştir.¹⁴⁰ Buradan anlaşılacağı üzere, Osmanlı Devleti'nin pek çok yerinde olduğu gibi¹⁴¹ Teke Sancağı'nda da imam evi hem tevkifhane hem de hapisane olarak kullanılmıştır.

Kadın hapisaneleri ile ilgili bir başka konu da güvenilir kadınların evlerinin hapisane ve tevkifhane olarak kullanılması konusudur. Antalya'da da bu anlamda bazı belgelere rastlanmaktadır. Ancak bu belgelerde de yine hapishanenin kullanılmaya başlanmasından bahsedilmemektedir. Hatice Hatun isminde bir kişinin evinin kadın hapisanesi olarak kullanıldığı bu belgelerden anlaşılakta ve belgelerin içeriğine göre Hatice Hatun'un maaşının arttırılmasını istediği öğrenilmektedir. Bahsi geçen Hatice Hatun'un evi 25 yıldır kadın hapisanesi olarak kullanılmaktadır. 44 kuruş maaşla hem hapisane olarak kullanılan evin kirası karşılanmakta, hem mahbuse ve mevkufelerin geçimi sağlanmakta, hem de Hatice Hatun'un ailesinin geçimi sağlamaktadır. Bu sebeple Hatice Hatun maaşının yeterli gelmediğini ve arttırılmasını istediği bildirilmektedir. Maaşının arttırılması söz konusu olmaz ise istifa edeceğini bildirdiği ve istifa eder ise Hatice Hatun'un istediği miktarda masrafla yani 100 kuruşa yeni bir yer kiralamanın mümkün olamayacağı da eklenmiştir. Belge 22.03.1883¹⁴² tarihli olarak görülmekte ve içerikte verilen bilgiye göre söz konusu ev yaklaşık olarak 1858 yılından beridir kadın hapisanesi olarak kullanılmaktadır. Bu anlamda Teke Sancağı merkezinde uzun süre güvenilir bir kadının evi, kadın hapisanesi olarak kullanılmıştır. 1858 tarihi, Osmanlı cezalandırma yöntemleri anlamında önemli tarihlerden birisidir. Bilindiği üzere 1858 tarihinde Osmanlı Devleti, üçüncü ceza kanunnamesini hazırlamıştır. Bu yasa ile kürek, kale-bentlik ve hapis cezaları hürriyeti bağlayıcı cezalar olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda hapisaneler yaygınlık gösterilmeye başlamış, farklı amaçlarla yapılan binalar hapisane olarak kullanılmış ve gerektiği yerlerde hapisane olarak kullanılmak üzere binalar kiralamıştır.¹⁴³ İşte Teke Sancağı merkezinde, güvenilir bir kadın olan Hatice Hatun'un evinin de bu sıralarda ve bu yasa sonrası uygulamalara dayanarak kiralanmış olduğu söylenebilir.

Kadın hapisanesi olan Hatice Hatun'un evi ile ilgili bir diğer belgeye de 1894 tarihinde rastlanmaktadır. Bu belgede, Hatice Hatun'un hapisane olan evine bir gardiyanın daha alınması istenmektedir. Hatice Hatun'un yaşlandığından ve özellikle de cünha ve kabahat mahkûmu olan Hristiyan kadınların merkez hapisanesinde zaptiye ve jandarma efradı vasıtasıyla muhafaza edilmekte olduğundan dolayı, Hatice Hatun'un yanına bir gardiyan daha

¹⁴⁰ BOA.DH.MKT./359/11.

¹⁴¹ Kızıllan, 2011, 76.

¹⁴² BOA.ŞD./1706/45.

¹⁴³ Şen, 2007, 18.

tain edilmesi istenmektedir. Kabahat ve cünha mahkûmu olan kadınların erkek hapishanesinde, erkekler ile birlikte kalıyor olması gayr-ı caiz olarak görülmüştür.¹⁴⁴ Burada değinilmesi gereken öncelikli kısım, Hatice Hatun'un hanesinin hala hapishane olarak kullanılıyor olmasıdır. Yani buna göre, söz konusu belgenin tarihine bakılarak Hatice Hatun'un evi 36 yıllık bir kadın hapishanesi geçmişine sahiptir. Ayrıca buradan çıkarılabilecek diğer bir bilgi ise hala Antalya'da müstakil bir kadın hapishanesinin olmayışıdır.

Kadın hapishaneleriyle ilgili diğer önemli konu, mevcut erkek hapishanesinin içerisinde ya da bitişiğinde kadınlara mahsus koğuşların yapılması konusudur. Yani müstakil bir bina yapmanın masraflı olması ve müstakil binayı gerektirecek kadar kadın mahkûmun bulunmaması sebeplerinden dolayı, kadınlar için erkek hapishanesi içerisinde ya da bitişiğinde bazı koğuşların oluşturulması söz konusudur.¹⁴⁵ Antalya'da güvenilir kadın evinden sonra rastlanılan kadın hapishanelerinden birisi de işte bu şekildedir. Yukarıda bahsi geçen kadın hapishanesi türlerinde olduğu gibi bu tip bir kadın hapishanesinin yapılış tarihi de net olarak belli değildir. Bu konuda bulunan en erken 01.10.1913 tarihli belgede, söz konusu kadın hapishanesinin gezinti mahallindeki duvarın yükseltilmesine dair istenilen havalenameden anlaşılmaktadır. Ayrıca bu hapishanenin, erkek hapishanesi ile bitişik ya da içerisinde olduğuna dair bilgi de yine buradan anlaşılmaktadır. Belgeye göre söz konusu duvarın yükseltilerek "meşhud olan mahzurun izalesi" amaçlanmaktadır.¹⁴⁶ Buradan çıkarılabilecek tahmine göre, erkekler tarafına yönelik duvardan, kadın ve erkeklerin birbirleri tarafına geçmesi ya da buradan her iki tarafın da birbiri ile iletişime geçmesi gibi sıkıntılar doğmuş olabilir. Tabi ki bu duvarın dışarıya bakan bir duvar olması ve kadın mahpusların firarı gibi sıkıntılar da meydana gelmiş olabilir. Ancak bu tür hapishanelerden kadın tutukluların kaçtıklarına dair çok fazla bahis bulunmamaktadır. Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde bu tür durumların meydana gelmediği görülmektedir.¹⁴⁷ Bu sebeple söz konusu duvarın, erkekler hapishanesi tarafında olduğu ihtimali daha kuvvetlidir. Ayrıca kadın hapishanesinin, erkekler hapishanesi içerisinde uygun bir mahalde yapılmış olmasını da göstermektedir. Bu ihtimali kuvvetlendiren bir başka belge ise, bahsi geçen belgeden üç ay kadar öncesindeki yani 10.12.1912 tarihli başka bir belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede sadece memur sayıları ve memur maaşları belirtilmekte ve Antalya Nisa Hapishanesi Gardiyanı olarak 200 kuruş maaşla bir gardiyanının olduğu gösterilmektedir.

¹⁴⁴ BOA.DH.MKT./160/9.

¹⁴⁵ Kızılkın, 2011, 78.

¹⁴⁶ BOA.DH.MB.HPS./5/4.

¹⁴⁷ Kızılkın, 2011, 108-110.

1914 tarihli Konya Vilayeti hapishanelerine ait bir sual cetvelinde bulunan Antalya Hapishanesi ile ilgili belgede, hapishanenin çalışanlarından, tutuklularından ve hapishanenin konumundan bahsedilmektedir. Buradaki bilgiler arasında ayrıca Nisa Hapishanesi'ne ait kısaca bir bilgi bulunmaktadır. Bu bilgi, nisaya mahsus hapishanenin olup olmadığına dair sorunun karşısında cevap olarak yer almaktadır. Bu cevapta ise: "Hapishanenin ittisalinde(bitişğinde) hîn-i inşaatta(inşaat sırasında) nisa için bir daire tefrik edilmiştir."¹⁴⁸ yazmaktadır. Söz konusu belgede, kadın hapishanesi ile ilgili bundan başka bilgi bulunmamaktadır. Hatta aynı belgede, hapishanede çalışan memurlardan bahsedilmekle birlikte, gardiyanlar arasında nisaya mahsus gardiyan dahi anılmamakta ve toplam gardiyan sayısı verilmektedir. Yani bilgiler oldukça sınırlıdır. Bu belgeye göre hapishanenin bitişğinde kadınlar için bir daire ayrıldığı, bildirilmektedir. Buna göre, söz konusu erkek hapishanesinin bitişiğine ayrıca kadınlar için bir hapishanenin inşa edilmiş olması söz konusudur. Ama bu hapishanenin, erkek hapishanesinin içerisinde bir yer midir, yoksa dışarısında ayrı bir bölüm müdür anlaşılmamaktadır. Bu tam olarak bilinmiyor olsa da, kadınlara özel ayrı bir bölüm olduğu kesindir. 1914 yılına ait olan bu belgeden yaklaşık olarak üç yıl sonra yani 1917 tarihli, Teke Livası hapishanelerine ait izahat varakalarında da merkez hapishane hakkında bazı önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilere göre, söz konusu hapishanenin dört tarafının yol olduğu ve hapishanenin "mürebbiü's-şekl" yani kare şeklinde olduğu yazılıdır. Yani bu bilgiye göre, yukarıda bahsedilen kadın hapishanesi, erkek hapishanesi içerisinde ve müsait bir bölümde bulunmaktadır. Yine aynı belge içerisinde bulunan bir başka bilgide, kadınlara özel bölümün iki oda olduğu, erkek hapishanesinin içerisinde olduğu ve odalardan birisinin hapis diğerinin de tevkifhane olduğu yazılıdır.¹⁴⁹ Bu bilgiler doğrultusunda, Osmanlı Antalya'sında bir kadın hapishanesinin bulunduğu ve bu hapishanenin erkek hapishanesi içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Yukarıda içerikleri verilen belgelere göre Teke Sancağı merkezinde müstakil bir kadın hapishanesinin olmadığı görülmektedir. Ancak ilk zamanlarda hapishane olarak İmam Evi'nin kullanıldığı tespit edilebilmektedir. Yaklaşık olarak 36 yıl boyunca Hatice Hatun isminde güvenilir bir kadın olarak nitelendirilen kişinin evi kadın hapishanesi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra yapılan erkek hapishanesi içerisinde, inşa sırasında kadınlara özel bir bölümün de yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak erkek hapishanesinde olduğu gibi kadın hapishanesinin inşa masrafını belirlemek mümkün değildir. Hem erkek hapishanesinin içerisinde olduğu hem de iki odanın masrafının ne kadar olduğunun belirlenemeyecek olmasından dolayı, inşa masrafı belirsiz kalmaktadır. Bununla birlikte, güvenilir kadın evi

¹⁴⁸ BOA.DH.MB.HPS./5/8.

¹⁴⁹ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

olan Hatice Hatun'un evinin, yeni hapisane inşa edilene kadar ne kadar masrafla kiralandığını öğrenmek de mümkündür. Yukarıdaki belgelerden anlaşıldığı üzere Hatice Hatun'un evi 1894 yılına kadar 44 kuruş karşılığında kiralanarak kullanılmıştır. Hatice Hatun'un 1894 yılında ise hanesini 100 kuruşa kiraya verme talebi kabul edilmiştir. Yeni hapisane kullanımına ise 1904 yılı başında başlanmıştır. Bu yıla kadar yaklaşık 10 yıl boyunca kullanılmış ise ki yeni bir gardiyan alımından bahsedilmektedir ve kullanılmış olma ihtimali yüksektir, 10 yıl boyunca 100 kuruş ve 36 yıl boyunca da 44 kuruş olmak üzere toplam 46 yıl boyunca Hatice Hatun'un evine hapisane masrafı edilmiştir. 46 yılın toplamında ortaya çıkacak masraf, yeni bir hapisane masrafından çok daha az masraflı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, yukarıdaki belgeler doğrultusunda, kadın hapisanelerinin müstakil olarak inşa edilmediği görülmektedir. Bu sebeple, inşaat konusu içerisinde ayrıca ele alınmayacaktır. Tamirat konusunda yine ayrı başlık açılmayacak, erkek hapisanesi tamiratı konularının devamında verilecektir.

1.1.1.Hapisane İnşaatları ve Masrafları

Teke Sancağı'na ait olan ilk hapisaneye dair ele alınan yukarıdaki belge, yine Antalya'nın ilk hapisanesinin inşaatına dair bilgileri barındırmaktadır. Söz konusu belge 1847 tarihine aittir ve bu belgede, mevcut hapisane ile birlikte mîrî konağın çeşitli yerlerindeki tamiratlar ile ilgilidir. Ancak vermiş olduğu inşaata dair bilgiler de yine bu tamirata yönelik cümlelerin içerisinde gizlidir. Bu belgeye göre, Osmanlı'nın ilk hapisane yapımlarına başladığı dönemlerde Teke Sancağı merkezinde de bir hapisane inşa edilmiştir. Merkezden verilen inşaat bütçesinin kısıtlı olması sebebiyle(ki en fazla 2000 kuruş harcanabileceği bilgisine dair yukarıda açıklanmıştı) hapisane, pek çok yerde olduğu gibi Teke Sancağı'nda da hükümet konağı içerisinde yapılmıştır. Teke Sancağı'na ait bu ilk hapisanenin yapılış tarihi, yukarıdaki belgeden anlaşılacağı üzere, tahmini olarak 1846 yılının ilk aylarına denk gelmektedir. Ancak bu hapisanenin yapılışına dair başka bir belge bulunamamış ve inşaat masraflarına dair de belgeye rastlanmamıştır. Bu sebeple Teke Sancağı'na ait ilk hapisanenin inşa tarihi net olarak bilinmemektedir. İnşa tarihinden başka kaç para masrafla ve ne kadar sürede inşa edildiğine dair bilgiler de belgeler arasında yer almamaktadır. Ancak hapisaneye ait tamirat bilgilerinin bulunduğu belgeler üzerinden yapılabilecek bazı tahminler hapisanenin yapılış tarihini ve masraflarını yaklaşık olarak ortaya çıkarabilecektir.

Sadaret'ten gelen ilk hapisane inşası emrinin 1846 yılı başlarında olduğu bilinmektedir. 1847 yılının üçüncü ayında ise daha önce yapılmış olan hapisanenin her yerinin tamire muhtaç olması, söz konusu hapisanenin ilk emir ile birlikte kısa sürede

oluşturulduğunu göstermektedir. Çünkü zamanla bu hapishane harap hale gelmiştir ve tamir edilecek zamanı gelmiştir. Bu da bizi 1846 yılının ilk iki ya da üç ay içerisinde hapishanenin yapıldığı kanaatine ulaştırmaktadır. Gerçi Antalya'nın deniz kenarında bulunması ve oldukça yüksek oranda nemli olması da, yapılmış olan binaların çok erken sürede zarar görmesine neden olmuş olabilir. Ancak Sadaret'ten gelen emir ile hapishanenin tamirine dair belge arasından yaklaşık 13-15 ay kadar bir süre geçmiş ve bu sürede sadece bir tane yaz ayı yaşanmıştır. Bu süre içerisinde yüksek nem oranı binalara elbette zarar verebilecek olsa da hapishanenin temizlik ve bakımının da yeterli olarak yapılmamış olmasıyla birlikte, tamire muhtaç hale gelmiş olması da muhtemeldir. Bütün bu durumlar göz önünde bulundurulsa bile yine de ilk emir ile birlikte yapılmış olması muhtemeldir. Çünkü yukarıda verilen kaynaklar doğrultusunda, Sadaret'ten gelen ilk emir ile birlikte hükümet konakları içerisinde hapishaneler oluşturulmaya başlanmıştır. İşte bu bilgi de ilk anda hapishanenin yapılmış olduğu tezini güçlendirmektedir. Bir diğer konu ise hapishanenin inşaa masraflarıdır. Elbette bu da yine Sadaret'ten gelen ilk emir ile alakalıdır. Yukarıda bahsedildiği üzere her vilayet ve kaza merkezlerinde hapishanelerin yapılması istenmiş ancak en fazla 2000 kuruş harcanabileceği belirtilmiştir. Elbette 2000 kuruşun yeterli gelmediği ve daha fazla miktar masrafla hapishanelerin yapıldığı da olmuştur. Ancak ilk anda yapılan hapishanelerin 2000 kuruş ile yapıldıkları da belirtilmekte ve daha sonradan eklemeler ile masrafların yükseldiği görülmektedir.¹⁵⁰ Buna göre Antalya'nın ilk hapishanesinin de 2000 kuruş masrafla yapıldığını söylemek mümkündür.

Bir sonraki hapishane inşaatı 1873 tarihine ait belgede görülmektedir. Bu belgede, mahkûmların uygunsuzluğundan bahsedilmekte ve daha metin bir hapishanenin inşaa edilmesiyle uygunsuzlukların bertaraf edilmesi planlanmaktadır. Ancak yukarıda ele alındığı üzere, söz konusu hapishanenin yapımına dair başka belge bulunmamaktadır. Burada yeni hapishanenin "hapishanenin ittisalinde bulunan iki kalenin¹⁵¹ ara yerine, üstü dahi kârgir olmak üzere dört bâb koğuşun me'mur ve serâmedan ianesiyle inşasından" bahsedilmektedir.¹⁵² Yani yeni yapılacak hapishane devlet eliyle değil, memurların ve şehrin önde gelen kişilerin verecekleri yardım parasıyla yapılacaktır. Belgede, yapılacak bu yönlü bir hapishane için Sadaret'ten izin istenmektedir. Gelen cevapta da iznin verildiği yazmaktadır. Ancak yapılacak bu hapishanenin ne kadar masrafla yapıldığı, ne zaman yapımına başlandığı ve ne kadar sürede tamamlandığına dair bilgi yoktur. Hapishanenin yapılıp yapılmadığına dair

¹⁵⁰ G. Yıldız. 2012, 85-86.

¹⁵¹ Bahsi geçen kaleler hakkında belgede bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu kalelerin, Antalya surlarının olma ihtimali vardır.

¹⁵² BOA.ŞD./1711/17.

bilgiye, bahsi geçen belge tarihinden yaklaşık olarak 2 yıl kadar sonrasında denk gelmektedir. Bu belgeye göre ise, Antalya'da mevcut bulunan hapisane içerisine bir oda yapılması uygun görülmektedir. Öncelikle belirtmek gerekmektedir ki, bu odanın ne maksatla yapımına lüzum görüldüğü ve yapılıp yapılmadığı, yapıldıysa ne kadar sürede yapıldığı bilinmemektedir. Daha önceki belgelere nazaran, bu sefer yapılacak olan odanın masrafları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Buna göre yapılacak olan hapisane, 11.057 buçuk kuruş sarfiyla yapılabilecektir.¹⁵³

Bu belgeye göre ayrıca ortaya çıkan başka bir bilgi daha bulunmaktadır. Yaklaşık olarak iki yıl içerisinde daha önce bahsi geçen hapisane yapılmıştır ve ihtiyaç gereği hapishanenin içerisine yeni bir oda daha yapılması planlanmaktadır. Ayrıca burada bir tahminde bulunmak gerekmektedir. Devletin maddi imkânları bu dönemde yetersizdir. Bu sebeple hapisane yapımları için yeterli masraf ayıramamakta ve yapımı düşünülen ya da yapımına başlanan hapisaneler çok uzun sürede tamamlanabilmektedir. Bu durum ileride yeniden yapılacak Antalya Hapishanesi'nde de görülecektir. Burada yapılacak olan tahmin, hapishanenin yardımsever ve vatansever insanlar tarafından yaptırılmış olması sebebiyle, hapishanenin çok kısa bir sürede tamamlanmış olmasına yöneliktir. Aslında burada tahmine bile gerek yoktur. Çünkü yeni hapisane, yardımseverler tarafından yaptırılacak ve gerekli olan tek şey devletin buna izin vermesidir. Gerekli izin ise çok kısa bir sürede geldiği belgeden anlaşılmaktadır. Bu da yardım etmeye hazır olan kişilerin masrafları üstlendiğini ve hapishanenin yapımına hemen başladığını düşündürmektedir. Bu da devlet için "me'murin ve serâmedan ianesiyle inşası muhsinât-ı külliyyeye mucib olacağından" dolayı memnuniyetle karşılanmıştır. Tek sorun, yapılan hapishanenin masraflarının ne kadar olduğunun bilinmemesidir. Ancak 1875 tarihli belgede yapımı planlanan odanın masrafının 11.057 buçuk kuruş olması, başlangıçta yapılan dört odalı ve üstü kârgir yeni hapishanenin masraflarının daha külfetli olduğunu göstermektedir.

Yine aynı hapishaneye inşa edilecek oda hakkında bir başka belge daha karşımıza çıkmaktadır. Bu belge 24.08.1886 tarihli ve "emvâl-i emîriyeyi i'tâda teanüd edenlerin tevkifleri için" yani devlete olan vergi borçlarını ödemekte inat edenlerin tutuklu bulundurulması gereken odanın olmamasından bahsedilmektedir. Söz konusu kişileri hapishanede, cünha ve cinayet mahkûmları ile birlikte aynı yerde tutuldukları ve bu durumun da gayr-ı caiz olduğu söylenmektedir. Bu sebeple borçlulara ait bir oda yapımına dair keşif yapılmış ve 1479 kuruş masrafla bu hapishanenin yapılabileceği belirtilmiştir. Bahsi geçen keşif ile ilgili bir belge bulunmamaktadır. Ayrıca bu yapılacak olan oda ile ilgili de belge

¹⁵³ BOA.İ.DH./706/49460.

bulunmamaktadır. Zaten eldeki bu belge de Sadaret'ten Konya Vilayeti'ne yazılmıştır ve yapımına dair izin verilmiştir. Hatta keşifte ortaya çıkan inşaat masrafının aşılması gerektiği, metanet ve resanetine itina ve dikkat edilmesi gerektiği ve eğer yapılabiliyorsa tasarrufuna dikkat edilerek, daha az bir masrafla inşa edilmesi gerektiği söylenmektedir. Masrafın karşılığı ise yine aynı belgede, bir önceki yılın muvazenesinden olan, 4500 kuruş içerisinde alınarak karşılanabileceği de eklenmektedir.¹⁵⁴ Böylelikle daha önce 4 oda olarak inşa edilen hapisanenin oda sayısı 6'ya çıkmış olmaktadır. Ayrıca burada değinilmesi gereken bir kısım daha vardır ki, bahsi geçen hapisane hükümet konağı içerisinde değildir. Ancak tam olarak hükümet konağından bağımsız bir bina da değildir. Yani hükümet konağının bitişiğinde ve ayrıca hapisane olarak belirtilen binasındadır.

Teke Sancağı'nın asıl müstakil hapisanesinin yapımı ise ilk defa 1887 yılı Şubat ayında düşünölmeye başlanmıştır. Tabi ki bu arşiv belgeleri doğrultusunda karşımıza çıkan tarihtir. Bu yeni hapisane inşası düşüncesi ile birlikte aynı zamanda uzun bir sürece de girilmiştir. Çünkü bu planlamadan sonra hapisanenin yapımına dair çalışmalar gerçekleştirilse bile hapisanenin inşası uzun bir süre gerçekleştirilememiştir. Çeşitli pek çok sıkıntılar sebebiyle ya ertelenmiş ya da inşaat ilerleyememiştir. Yeni hapisanenin yapılmasıyla ilgili ilk belge olan 27.02.1887 tarihli belgede, eski hapisanenin mahkûmlara yeterli gelmediğinden bahsedilmektedir. Tek sıkıntı doluluk oranı değildir elbette. Bununla birlikte hapisanenin harap bir vaziyette olduğu, hapisaneden firar olaylarının yaşanmaya başladığı ve firar eden mahkûmların dışarıda yol kestiğini ve memleketi yağma ettiği de yazılıdır. Bu sıkıntının giderilmesi için öncelikle beş seneden fazla müddetle mahkûm olanların acilen Rodos ya da Payas kürek merkezlerinden birisine gönderilmeleri gerekmektedir. Ayrıca mal sandığından 40-50.000 kuruş sarf edilerek atik kale ittisalinde yeni bir hapisane yapılması gerektiği bildirilmektedir.¹⁵⁵ Bu belge ile öncelikli olarak yeni hapisane inşasının niçin gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yeni hapisane için gerekli olan inşaat masrafının da 40-50.000 kuruş gibi yüksek bir meblağda olduğu görölmektedir.

Bahsi geçen sıkıntıların Sadaret'e bildirilmesinin ardından 31.03.1887 tarihinde, Sadaret'ten Konya Vilayeti'ne konuyla ilgili bir cevap ulaştığı görölmektedir. Öncelikle hapisanedeki kalabalığın çözümüne yönelik konular yer almaktadır. Ancak nakil işlemleri konusunda bazı sorunlar vardır ve bu sebeple nakil işlemi gerçekleştirilememektedir. Bu sorunlardan ilki, bahsi geçen kürek merkezlerinin dolu olması ve yeni mahkûmları alamayacak olmasıdır. Bunun yerine başka bir çözüm düşünölmüş ve bahsi geçen mahkûmların vilayet merkezi olan Konya merkez hapisanesine nakli istenmiştir. Ancak

¹⁵⁴ BOA.DH.MKT./1361/80.

¹⁵⁵ BOA.DH.MKT./1401/94.

kayıtlardan gördükleri kadarıyla burası da gereğinden fazla miktarda doludur ve yeni gelecek olanları karşılayamayacaktır. Nakletme işlemlerinde herhangi bir çözüm bulunamayınca yeni çözüm yolları arayışına girilmiş ve öncelikle Konya Hapishanesi'nin genişletilmesi ya da geçici münasip bir yer tedarik edilebileceği önerilmiştir. Eğer bu da mümkün olmayacaksa bu sefer Antalya Hapishanesi'ne bir iki oda ilave edilebileceği tavsiye edilmiştir. Bu yönlü bir çözüm mümkün olacaksa, yapılacak olan ilave odaların keşif defteri ve masraflarının ne kadar olacağı acilen gönderilmesi istenmiştir.¹⁵⁶ Bu belge ile dönemin suçluluk oranının da yüksek olduğu görülmektedir. Çünkü Rodos ve Payas gibi kürek merkezlerinin, Konya merkez hapishanesinin ve Antalya merkez hapishanesinin dolu olduğu görülmektedir. Bu doluluk oranının yüksek olması ve hapishanelerin yeterli gelmiyor olması, suçluluk oranının da yüksek olduğunun bir göstergesidir.

Yukarıdaki belgeye cevap olarak gelen bir sonraki belge yaklaşık olarak bir ay kadar sonrasındadır. Burada yeni hapishane inşasının ertelendiği ve nakil işlemine çözüm bulunduğu görülmektedir. 07.04.1887 tarihli ve Sadaret'ten Konya'ya yazılan bu belgede, beş seneden fazla kürek cezası alanların Rodos'a nakledilebileceği bildirilmiş ve nakledilecek mahkûm sayısının gönderilmesi istenmiştir. Bu şekilde izdihamı önlemek amacıyla, nakil yönlü bir çare bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yeni hapishanenin keşif defterinin de istendiği görülmektedir.¹⁵⁷ Konuyla alakalı olarak bir sonraki belge Ağustos ayına aittir. Burada nakledilecek mahkûmların sayısının 5 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yine hapishane yapımı konusu gündeme getirilmiştir. Neredeyse yıkılacak halde olan hapishanenin yerine "şimdilik 30.000 kuruşun sarfına me'zuniyet" verilmiştir. Daha önce 40-50.000 kuruş arasında bir masrafla yapılabileceği söylenen hapishane masrafının burada kısıtlandığı görülmektedir. Ayrıca bu verilen izin cümlesinin ardından, verilen miktardan fazla ve gereksiz akçe sarfi kesin olarak yasaklanmıştır. Bu da devletin ekonomik sıkıntısının büyük ölçüde olduğunu göstermektedir. Çünkü hem verilen bütçe kısılmış hem de fazladan ve gereksiz harcamalar kesin olarak yasaklanmıştır. Dikkat edilmesi gereken önemli bir kısım ise, yaklaşık olarak yarım senelik bir planlama ardından, yeni hapishane yapımına 09.08.1887 tarihinde izin verilmiştir.¹⁵⁸

Yukarıdaki belge ile aynı tarihli olan bir başka belge daha bulunmaktadır. Bu belgede de yine hapishane inşaatı konusuna rastlanmaktadır. Ancak ilginç bir şekilde, diğer belgede de bahsedilmemekle beraber, Antalya Hükümet Konağı ve Hapishanesi'nin yandığından bahsetmektedir. Bundan önceki tarihli belgelerde, bahsi geçen yangına hiç rastlanmamıştır.

¹⁵⁶ BOA.DH.MKT./1408/22.

¹⁵⁷ BOA.DH.MKT./1410/124.

¹⁵⁸ BOA.DH.MKT./1438/35.

Daha sonraki tarihli belgelerde de sadece bir kaç yerde rastlanmaktadır. Söz konusu binaların yandığına dair ilk bilgilere ulaşılan bu belgede, memurların şurada burada ikamet etmekte olduğundan bahsedilmektedir. Ancak belge içeriği çok sınırlıdır ve hapishanenin de yandığı bildirildiği halde mahkûmların halinden bahsedilmemektedir. Mahkûmların nerede bulduklarından, hapishane ve hükümet konağının tamamen yanıp yanmadığından ya da ne kadar kısmının yandığından bahsedilmemektedir. Belge içerisinde ayrıca, kiraya verilmiş arsalardan bahsedilmektedir. Bu arsa kiralarından gelecek para ile başkaca karşılığı bulunan bir yöntem ile bir miktar para ortaya çıkmaktadır. Bu para toplam 500.000 kuruş kadar etmektedir ve bu para ile 20-30 bâb odayı şamil bir hükümet konağı ve bir de hapishane inşası için izin istenmektedir. Ayrıca başkaca karşılık bulunan para hakkında da bilgi verilmektedir. Rum İli-i Şarki ve Bulgaristan'dan hicret edecek olan ahali-i İslamiye için toplanmış yardım paralarından artan para, bahsi geçen inşaatlar için kullanılması planlanmaktadır. Söz konusu belge, daha önce Sadaret'e ulaşan bir belgeye cevap niteliğinde olup, Sadaret'ten Konya Vilayeti'ne yazılmıştır. Sadaret'ten gelen bu cevapta ise, yardım paralarının yardımdan başka bir yere harcanmasının gayr-ı caiz olduğu belirtilmiş ve arsa kiralarından gelecek paranın inşaat için yeterli olacağı söylenmiştir.¹⁵⁹

27.12.1887 tarihli bir başka belgede de yine aynı konu bulunmaktadır. Burada yer alan bilgiye göre, arsa kiralarından gelecek para ile yeni hükümet konağı ve hapishane yapımına izin verilmiştir. Ancak burada bir başka öneri bulunmaktadır. 90.000 kuruş ile yanmış olan kısımların tamir edilebileceği önerisidir.¹⁶⁰ Ancak bu 90.000 kuruş arsa bedellerinden çıkan fiyat mıdır ya da nereden geldiği belli değildir. Bundan sonraki belgelerde de konunun takibinin yapılması mümkün değildir. Elde bulunan bu az sayıdaki belgenin konuya dâhil edilmesi ise hem kayda değerdir, hem de yeni hapishane yapımında başvuru yollarının görülmesi için önemli bilgiler içermektedir. Ayrıca konu takibi yapılamadığı için, bahsi geçen fiyatla tamir işlerinin yapılıp yapılmadığı ya da önceki verilen izne göre arsa bedelleri ile bahsi geçen inşaatların yeniden yapılıp yapılmadığı da belli değildir. İleri tarihli belgelere bakıldığında bahsi geçen tamirin gündemden kalktığı görülmektedir. Yaklaşık olarak on gün sonrasına ait bir belgede yeni hapishane inşası hakkında çalışmalar görülmektedir. Ancak bunun yanında hükümet konağıyla ilgili bir planlama yoktur ve yeni inşa fiyatı da değişiklik göstermiştir. Buna göre 64.000 kuruş masrafla yeni hapishane inşasına çalışılmaktadır. Ayrıca bu belge Sadaret'ten Şehremanet-i Celilesi'ne gönderilmiştir. Daha önce Sadaret'e yollanan keşif defteri ile beraber harcamaların uygun olup olmadığının incelenmesi için bu belgeler,

¹⁵⁹ BOA.DH.MKT./1437/113.

¹⁶⁰ BOA.DH.MKT./1472/1.

Şehremaneti'ne gönderilmiştir. ¹⁶¹ Burada bahsi geçen 64.000 kuruş hakkında bilgi verilmemektedir. Bu paranın nereden karşılık bulacağı ise daha sonraki tarihlere ait belgelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca hükümet konağı ve çıkan yangın bahsi bulunmamaktadır.

10.02.1888 tarihli belgede, yeni hapishane yapımının acil ihtiyaç dâhilinde olduğu anlaşılmaktadır. Sadaret tarafından Şehremaneti'ne yazılan bu belgenin alt kısmında Konya Vilayeti'ne de cevap verilememektedir ve daha önce Şehremaneti'ne yazılan yazıya cevap gelmediği belirtilmektedir. ¹⁶² Burada karşımıza çıkan iki önemli konu bulunmaktadır. Birincisi, yeni hapishanenin ihtiyaca binaen acilen yapılması gerektiğidir. Bir diğeri de, bir sonraki belgeden anlaşılmaktadır. Bu da, yapılacak olan inşaat planlarının, mevcut inşaat şartlarına uygun olmayışı ve bu sebeple hapishane yapımının ertelenmesidir. İşte bu iki konu arasında devlet sürekli, hem sıkıntıya girmiş hem de sıkıntıyı biraz daha erteleme fırsatı bulmuştur. Elbette yeni yapılacak binanın inşaat şartlarına uyması ve olası afetlerde zarar görmesinin engellenmesi düşünülmektedir. Ancak acil ihtiyaç durumunda olan hapishane ise bir türlü inşa edilememektedir. Yukarıdaki belgeye cevap olarak gelen 24.02.1888 tarihli belgede, bahsini ettiğimiz inşaat şartlarına aykırılık bulunmaktadır. Keşif defterinin fenne uygun olmadığı ve hapishane planının da gönderilmediği belirtilmekte ve düzeltme için belgeler geri gönderilmektedir. ¹⁶³ Bu belgeden sonra uzun bir süre yeni hapishane inşaatına dair belgelere rastlanmamaktadır. Daha çok hapishanenin tamirine yönelik belgeler bulunmaktadır. Bu da hapishane inşaatının biraz daha ertelendiğini göstermektedir. Yeniden hapishane inşaatının ele alınmaya başlandığı belgelerin tarihlerinden de anlaşılacağı üzere yaklaşık olarak 7 yıllık bir süreçte hapishane inşaatından bahsedilmemektedir. Elbette belirli sebeplerinden dolayı ertelenmiş olabilir ve bunlara dair belgelere ulaşılammış olabilir. Ancak burada önemli olan konu, hapishane inşaatının planlanmasından sonra uzun bir süre hapishanenin yapılamayıdır.

Hapishane inşaatına dair bir sonraki belgeye 22.05.1895 tarihinde rastlanmaktadır. Yukarıda bahsi edilen erteleme süreci bu belgeden anlaşılmaktadır. Çünkü bu belgede de, daha önceki belgelerde görüldüğü gibi, yeni inşa edilecek binanın masraflarının aynı olduğu görülmektedir. Ayrıca mahkûmların fazlalığından ve yeni binaya acil ihtiyaç duyulduğundan bahsedilmektedir. Ama daha önce gönderilen keşif defterinin Şehremaneti'nden ve Hendesehane'den mutabık görülmemiş ve mahal-i rayiç defteri de olmadığı belirtilmiştir. Bu sebeple masrafların nasıl rakamlandırıldığına anlaşılamadığı belirtilmiş ve gerekli dosyaların

¹⁶¹ BOA.DH.MKT./1475/36.

¹⁶² BOA.DH.MKT./1484/76.

¹⁶³ BOA.DH.MKT./1488/94.

yeniden yollanması istenmiştir.¹⁶⁴ Bu durum, hapishane inşasının yeniden ve bir süre daha ertelendiğini göstermektedir. Ancak yeni binanın aciliyetinin daha da fazlaştığı görülmektedir. Gerekli belgelerin düzenlenerek gönderilmesi ve Şehremaneti ile Hendesehane'de incelenmesi yaklaşık olarak bir buçuk yılı bulduğu anlaşılmaktadır. 01.10.1896 tarihli belgede, yaklaşık 165.486 kuruş ile yeniden yapılacak hapishaneye ait keşif defteri bir dereceye kadar muvafık olarak görülmüştür. Ayrıca "aksam-ı inşaiyesinin fiat-ı mevzuası dahi rayiç defteri muhteviyatına nazaran" sınırı aştığı söylenmiş ve bu ortaya çıkan meblağın muvazenede karşılığının olmadığı belirtilmiştir. Bu fazlalığın ve ortaya çıkan meblağın, Hicri 1312(Miladi 1894/1895) senesi muvazenesi ile Zuhurat ve Taşra İnşaat Tertibi fazlasıyla düzenlenerek karşılık buldurulması istenmiştir. Bahsi geçen bu belgede, düzenlemeye dair bilgileri Dâhiliye Nazırı Maliye Nezareti'ne bildirmekte ve bu harcamaların yapılarak yeni hapishanenin yapımında kullanılması için müsaade istemektedir.¹⁶⁵

Antalya, Konya, Dâhiliye ve Maliye arasında geçen bu yazışmaların hepsi daha sonra Dâhiliye tarafından Sadaret'e gönderilmiştir. 19.10.1896 tarihinde Dâhiliye Nazırı tarafından gönderilen bu belgelerin yanında, yapılan yazışmaların derlenerek sunulduğu bildirilmekte ve gerekli harcamaların yapılması için izin istenmektedir. Söz konusu belgenin altında da Sadaret'ten gelen cevap bulunmakta ve gereğinin yapılması için müsaade buyrulmaktadır.¹⁶⁶ 64.486 kuruş ile yeniden yapılacak olan hapishanenin izni, gerekli olan en üst makamdan da gelmiştir. Ancak inşaat çalışmalarının henüz başlamadığı daha ileri tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede, yeni hapishanenin acilen yapılması gerektiği belirtilmektedir. Antalya'da bulunan Konya Sıhhiye Müfettişliği'nin, bölgede zuhur eden çiçek hastalığı sebebiyle yaptığı araştırma sonucu, Antalya Hapishanesi'ni hıfzıssıhhaya uygun bulmamıştır. Ayrıca zuhur eden bu hastalık nedeniyle 11 kişinin hastalandığı ve bunlardan 3 kişiyi vefat ettiği bildirilmektedir. Bundan başka, daha önce bahsi geçen inşaat masraflarının havalenamesinin gönderildiği ve bir an önce inşaata başlanması gerektiğinin söylendiği de anlaşılmaktadır.¹⁶⁷ Bu da gerekli olan yeni hapishane ihtiyacının şiddetlendiğini göstermektedir. Ancak bu sefer harcanılacak olan miktarın muvazenede karşılığının olmaması başka bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Paranın nereden karşılanacağı sorunu çözülememiştir. Gerekli olan paranın ise devlet hazinesinden havale edildiği bir başka belgeden anlaşılmaktadır. Daha önce bahsi geçen Hicri 1312(Miladi 1894/1895) senesinin fazlalığının olmadığı, hatta eksikliğinin olduğu bildirilmiş ve gerekli masrafların bir sonraki senenin

¹⁶⁴ BOA.DH.MKT./378/17.

¹⁶⁵ BOA.ŞD./1727/15.

¹⁶⁶ BOA.İ.DH./1340/9.

¹⁶⁷ BOA.DH.TMIK.S./17/59.

muavazenesinden karşılanıp karşılanamayacağı sorulmaktadır. Yukarıda bahsi geçen hapishaneye ait sorunlar nedeniyle de, daha önce gönderilmiş olan parayla, hapishane inşaatına seri bir şekilde başlanması gerektiği bildirilmiştir.¹⁶⁸

Mevcut hapishanenin hem doluluk oranından, hem de hıfzıssıhhaya uygun olmamasından dolayı ıslah edilmesi gerektiğine yönelik belge trafiğinin arttığı görülmektedir. Ankara ve Konya Adliye Müfettişlikleri, Antalya ve Isparta hapishanelerinin hıfzıssıhhaya uygun olmadıklarını, gayet karanlık ve pis kokulu olduklarını ve izdihamın pek ziyade olduğunu bildirmişlerdir.¹⁶⁹ Bu ortak belgeyle, Antalya hapishanesi ile birlikte, başka yerlerde bulunan hapishanelerin de benzer sıkıntılar içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca yeni hapishanenin bir an önce inşa edilmesine dair zaruriyet ve aciliyeti göstermektedir. Nihayet yeni hapishanenin inşasına dair bir hareketlilik, 11.07.1901 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede, hapishane inşaatı için gerekli olan malzemelerin tedarikine başlandığı ve en kısa zamanda yapımına da başlanacağı bildirilmektedir. Bundan başka, bir kereste tüccarı tarafından "ianeten bir hayli kereste ita" olduğundan bahsedilmektedir.¹⁷⁰

Bu belgeden sonra hapishanenin inşa çalışmalarının başladığına dair ya da inşa sürecinin ne aşamada olduğuna dair belgeye rastlanamamıştır. Ancak 20.06.1903 tarihinde hapishanenin inşa edilmiş olduğu bilgisine rastlanmaktadır. Arada kalan yaklaşık 2 yıllık süreç içerisinde hapishanenin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu belgeden yeni hapishanenin inşa edilmiş olduğundan başka, mahkûmların hala eski hapishanede oldukları da anlaşılmaktadır. Söz konusu belgenin asıl amacı, kullanımına devam edilen eski hapishanenin gayet harap olduğunu ve içerisinde mahpus bulundurmanın sakıncalı olduğunu bildirmektir. Ayrıca yeni hapishanenin de bazı sıkıntılarının olduğunu bildirmek ve bu sebeple yeni binaya geçişin sağlanamadığını belirtmektir. Yeni hapishanenin en önemli sorunu ise, binanın suyollarının henüz yapılmadığı ve binada suyun bulunmadığıdır. Bu sebeple yeni binaya geçilememekte ve mecburi olarak eski ve harap vaziyette olan hapishane kullanılmak zorundadır. Gerekli çalışmanın yapılabilmesi için ise 5500 kuruş para istenmektedir.¹⁷¹ Suyolları sorununun çözümlenmediğine dair bir başka belgeye rastlanmamıştır. 05.01.1904 tarihli bir başka belgeyle ise, yeni hapishanenin kullanılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Ancak bu sefer bir başka sorun ortaya çıkmıştır. Yeni hapishane içerisinde bulunan tutuklulara yeterli gelmemiştir. Bu sebeple Konya Valisi ile Teke Mutasarrıfı arasında yapılan yazışmada eski hapishanenin yıkılıp yıkılmadığı sorulmakta ve eğer

¹⁶⁸ BOA.DH.TMIK.S./24/100.

¹⁶⁹ BOA.DH.TMIK.S./33/40.

¹⁷⁰ BOA.DH.MKT./2509/23.

¹⁷¹ BOA.DH.TMIK.S./46/36.

yıkılmadıysa oraya da mahkûm nakli yapılması gerektiğinden söz edilmektedir. Aynı zamanda bu belgeyle, eski hapishanenin 250 kişiyi alabilecek halde olduğu anlaşılmaktadır. Daha eski tarihli belgelere bakıldığında 100 kişilik olarak belirtilen hapishaneye, muhtemelen sıkıştırılarak 250 kişinin yerleştirilmesi planlanmaktadır. Ancak gelen cevapta, eski hapishanenin köhne ve yıkılmak üzere bir halde olduğu belirtilmiş ve binanın kiremitleri yeni bina inşasında kullanıldığı için burasının kullanılmayacağı bildirilmiştir¹⁷² Bu belgeden çıkarılabilecek tahmine göre ise, yeni hapishane 1903 yılının son iki ya da üç ayı içerisinde kullanılmaya başlanmıştır.

Bütün bu bilgilerden anlaşılacağı üzere, 27.02.1887 tarihinde yapılması planlanan yeni hapishane binası, 05.01.1904 tarihi civarında kullanıma başlanmıştır. Yani yaklaşık olarak 17 yıl boyunca yeni hapishane yapılamamış ve çeşitli sebeplerle ertelenmiştir. Ayrıca yukarıdaki belgeler doğrultusunda, yeni hapishanenin yapılış tarihini, tahmini olarak 1901 ve 1903 tarihleri arasında olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

1.1.2.Hapishanelerin Tamiratları

Hapishanelerin inşaatlarından başka bir de tamiratları konusu vardır ki, belki de inşaat konusundan daha önemlidir. Çünkü Osmanlı hapishaneleri genellikle, bakımsız, harap, havasız, pis kokulu ve hastalık yayıcı olarak anılmaktadır. En çok eleştiriler de bu konular üzerinden gelmekte ve bu konu üzerinden Osmanlı'nın insan haklarına önem vermediği belirtilmektedir. Bundan başka, hapishanelerin inşa sürecinde harcanan önemli miktar masrafların tamiratlarda da bulunduğu anlaşılmaktadır. Burada bahsedilmesi gereken bir başka konu da devletin tamirat konularına verdiği önemdir. Çünkü belgelerde sürekli tamir edilecek bölgenin "şimdi tamir edilmezse, ileride daha büyük masraflara yol açacağı" belirtilmektedir. Bu anlamda tamir edilecek kısımlara önem vermekte ve mümkün olduğunca tamir çağrılarına cevap vermektedir. Arşiv belgelerinde bu yönde bilgiler bulunmakta ve önemli ölçüde bu masraflar hakkında da bilgiler vermektedir. Antalya Hapishanesi için de benzer durumların bulunduğu, bu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Zaten yukarıda, hapishane inşaatı bölümünde ele alındığı üzere, daha çok hapishane tamiratına yönelik belgeler bulunmaktadır. Hatta hapishane inşaatlarına dair pek çok bilgiye, tamiratlara yönelik belgelerden ulaşılmaktadır.

Teke Hapishanesi'ne ait ilk tamirat belgesi 1847 tarihlidir. Yukarıda bahsi geçen bu belge içerisinde, hapishane tamirâtı ile birlikte hükümet konağının da tamire muhtaç halde olduğu belirtilmektedir. Belge içerisinde, hükümet konağı ve asâkir-i zabtiye koğuşlarının bazı mahallerinin tamiri gerektiği belirtilmektedir. Ancak hapishanenin ise her yerinin harap

¹⁷² BOA.BEO./2245/168313.

olduğu ve acil tamire ihtiyacı olduğu söylenmektedir. Hatta şimdi tamir edilmez ise ileride daha büyük masraflara yol açacağı da altı çizilmektedir. Hapishanenin tamirâtı konusunda genel bir tamir çalışması söz konusu olacağı için, tutan toplam masraf birlikte verilmektedir. Yani hapishane için ne kadar masraf yapıldığı tam olarak belirli değildir. Ancak toplamda 7000 kuruş yapılacak olan harcamanın büyük kısmının hapishane için olacağı muhtemeldir. Çünkü diğer bölümlerdeki tamir işlemleri, "bazı yerleri" ve "bazı koğuşları" ibaresi geçerken, hapishane için ise "her yeri harap ve tamire muhtaç" ibaresi kullanılmıştır.¹⁷³ Yukarıda ele alındığı üzere, mîrî konak içerisinde bulunan bu hapishanenin yapım masrafları yaklaşık olarak 2000 kuruş olarak tahmin edilmişti. Tekrar bu belgedeki bilgilere bakılarak, tamir masrafının da yaklaşık olarak yapım masrafı kadar olma ihtimali yüksektir. Ancak bu konuda net tahmin yapmak da zordur. Bu tamire dair istenilen izne cevap, yine aynı belgenin altında gelmiştir. İstenilen izin Sadaret tarafından kabul edildiği de yine buradan belli olmaktadır.

Yaklaşık olarak 6 ay kadar sonra, yukarıdaki tamirat ile ilgili bir başka belgeye rastlanmaktadır. Bu belgede, bahsi geçen tamiratın yapıldığı söylenmektedir. Ancak 7000 kuruş hesaplanan tamiratın, tamirat esnasında 8277 kuruşa çıktığı bildirilmektedir. Fazladan harcanan 1277 kuruş için ise Maliye Nazırı, Meclis-i Vâlâ'ya bildirmiş ve burada değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, ekonomik sıkıntıların bulunması sebebiyle bu miktar paranın da soruşturulabileceğini göstermektedir. Ancak Meclis-i Vâlâ'dan gelen cevapta, harcanan fazla para "hasbe'l-îcâb sarf olunarak cüz'iyât kabilinden" bulunmuştur.¹⁷⁴ Meclis-i Vâlâ tarafından zararsız görülen bu harcama, yine Meclis-i Vâlâ'ya kadar gitmiş olması açısından önemlidir. Çünkü fazlalık harcamaların hesabının sorulduğu, karşılığının nereden olduğu ve nasıl harcama yapıldığının öğrenilmeye çalışılması bu önemi göstermektedir. Bu dönemde bu kadar önemli görülen bu fazlalık harcamaların daha sonraki dönemlerde, özellikle ekonomik sıkıntıların daha yüksek seviyelere çıktığı dönemlerde, daha sıkı araştırıldığı ileride görülecektir. Mesela hapishane inşaatı konusunda bahsi geçen bir belgede, yeni inşa edilecek olan hapishanenin karşılığı bulunamamış ve uzun süre karşılığının olmaması sebebiyle hapishane inşa edilemediği görülmüştür.

Antalya Hapishanesi'nin tamiratına yönelik bir sonraki bilgiye ise 18.02.1887 tarihli belgede rastlanmaktadır. "Teke Sancağı merkezi olan Antalya Hapishanesi koğuşlarının bazı mahalleri muhtac-ı tamir olduğundan 490 kuruşla icra-yı tamiratından" bahsedilmektedir. Belgede ayrıca Burdur Hapishanesi'nin de benzer sıkıntılar içerisinde olduğundan bahsedilmekte ve "hastalara mahsus odanın bir kısmının eğilmiş ve çökmüş olduğundan, bu odanın yeniden inşa edilmesi ve diğer bazı mahallerin de tamiratının gerektiğinden"

¹⁷³ BOA.İ.DH./143/73.

¹⁷⁴ BOA.I.MVL./105/2326.

bahsedilmektedir.¹⁷⁵ Bu belgeden anlaşılacağı üzere, hapishane içerisindeki sıkıntılı durumların başka hapishanelerde de olduğu görülmektedir. Zaten daha ilerideki belgelerde de benzer durumlar görülmekte ve çeşitli yerlere ait hapishanelerin tamire muhtaç olduklarından bahsedilmektedir. Yaklaşık olarak 11 gün sonraya ait bir başka belgede, bahsi geçen tamiratın yapılmadığı anlaşılmaktadır. Burada da hapishanenin "begayet harap olmasıyla beraber mevcut bulunan mücrimînleri istiâba gayr-ı kâfi olduğu ve mahbusünden bir takımın firar ile memleketi yağma ettiklerinden" bahsedilmektedir. Bu sebeple hem mahkûmların bir kısmının başka yere nakledilmesi hem de yeni bir hapishane inşa edilmesi gerektiği söylenmektedir.¹⁷⁶ Bu durum, gün geçtikçe binanın daha da zarar gördüğünü ve harap bir vaziyete dönüştüğünü, bu sebeple de çeşitli sıkıntıların ortaya çıkmaya başladığını göstermektedir. Ayrıca yeni ihtiyaçları da meydana getirmektedir ki, mevcut hapishanenin küçük olduğu ve yeni, büyük bir hapishane inşasının gerektiğini göstermektedir.

Yeni hapishane inşaatının düşünülmeye başladığı 1887 yılında, mahkûmların da fazlalığından bahsedilmektedir. Bu sebeple bir kısmının Rodos'a nakli düşünülmekte ve bu şekilde izdiham önlenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca yeni bir hapishane inşaatı da düşünülmektedir. Ancak yeni hapishane inşaatı için henüz yeterli miktar para bulunamamıştır. 09.08.1887 tarihli belgede, 5 kürek mahkûmunun Rodos'a nakli ile beraber şimdilik 30.000 kuruş sarf edilerek münhedim yani yıkılmış, harap olmuş hale gelen hapishanenin tamiri için izin istenmektedir.¹⁷⁷ Bu şekilde, büyük sıkıntıları olan hapishanenin bir süre daha ayakta kalmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Bir başka belgede ise, daha önceki tamir hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, başkaca bir tamirat konusu bulunmaktadır. Bu belgeye göre daha önce inşasına çalışılan yeni hapishanenin inşa edilmediği ve tamiri ile yetinildiği anlaşılmaktadır. Zaten yukarıda dahi 1892 yılında yeni inşaatın yapılmadığı belirlenmiştir. 05.12.1892 tarihli belgede ise, ne sebeple ve hangi sıkıntılar nedeniyle tamire muhtaç olduğu belirtilmemekle beraber, Antalya Hapishanesi'nin tamirinden bahsedilmektedir. Burada, keşif defterinin ve harcamaları gösteren pusulanın kabul edildiği ve karşılığının bulunarak tamire izin verildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca keşif defteri gereğince 3633 kuruş 20 para kadar da tamir masrafı bulunmaktadır.¹⁷⁸ Bu tamir masrafının az olmasının sebebi, daha önceki tamir masrafının yüksek boyutta olması ve o masraf ile önemli ölçüde tamirin yapıldığının göstergesi olabilir. Çünkü bu yıllarda yine yeni hapishane inşasından bahsedilmekte, ancak az

¹⁷⁵ BOA.DH.MKT./1400/53.

¹⁷⁶ BOA.DH.MKT./1401/94.

¹⁷⁷ BOA.DH.MKT./1438/35.

¹⁷⁸ BOA.DH.MKT./2028/10.

bir meblağ ise tamir masrafı olarak gösterilmektedir. Tabi ki bu, yeni hapishane yapılacağı için eski hapishaneye fazla masraf yapmamak amaçlı da olabilir.

Antalya Hapishanesi'nin tamiratına dair yeni belgelere, artık yeni hapishanenin inşasından sonraki süreçte rastlanmaktadır. Yeni hapishane yapılmış ancak bazı eksiklikler ve sıkıntılar da bulunmaktadır. Bu anlamda karşılaşılan ilk sıkıntı, yeni binanın suyuollarının tamir edilmemesinden dolayı binada suyun bulunmamasıdır. Bu sebeple de yeni binaya geçiş sağlanamamıştır. İlk olarak 5500 kuruş sarfıyla yeni binanın su sıkıntısı giderilmiştir. Bu şekilde nihayet yeni bina kullanılmaya başlanmıştır.¹⁷⁹ Ancak sorunlar bunlarla da sınırlı değildir. Bir başka sıkıntı da, hapishane içerisinde bulunan gezinti mahallinin çakılla döşenmesi gerektiğidir. Bu konu ile ilgili belgede sadece bu döşeme ve sarf edilecek miktardan bahsedilmektedir. Yani gezinti mahallinin çakılla döşenmesine sebep olan sorundan bahsedilmemektedir. Ancak tahmin üzere, söz konusu gezinti mahallinin hapishane avlusunda olması ve yağmur yağması sonucu buranın çamur olabileceği sebebiyle, çakılla döşenmek istenmiş olabilir. Kesin bir söz söylenememesinden dolayı sadece tahmin üzerinde kalmakla beraber, aynı zamanda bu tamirat işiyle ilgili konunun bulunması ve yapılacak olan masrafın mevcudiyeti söz konusudur. Bu sebeple konuya dâhil edilmekte ve belgenin verdiği bilgiler doğrultusunda, bahsi geçen çakıl döşemesi için 2000 kuruş para sarfı gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca paranın karşılığının da "muvazene-i vilayet dâhilinde bi'l-umum î mürettebat tefrikatından" tedarik edileceği bildirilmektedir.¹⁸⁰ Yaklaşık olarak bir yıl kadar sonra da bir başka tamir gereksinimi ortaya çıkmıştır. Yeni hapishanenin kullanılmaya başlanmasından 4 yıl kadar sonraya denk gelen bu tamir gereksiniminde, mevcut koşulların tamire muhtaç kısımlarının bulunduğu bildirilmektedir. Buna karşılık olarak ise 1791,5 kuruş harcamak gerekmektedir.¹⁸¹ Bu durum ise, kullanılmakta olan hapishanenin zarar görme süresini de bir şekilde göstermektedir. Bu kadar kısa bir süre içerisinde koşulların tamirinin gerekmesi, hapishanenin kullanım yoğunluğunun ne derece olduğunu göstermektedir.

18.04.1907 tarihinde, yani bir önceki tamir konusuyla aynı yıla denk gelen bir başka tamirat konu daha bulunmaktadır. Buradaki yeni tamir konusu ise daha çok hapishane içerisine bir gasilhane inşasının gerekliliğine yöneliktir. İnşa edilecek olan bu gasihane için gerekli masraf ise 618,5 kuruş olarak belirlenmiştir.¹⁸² Yapılmak istenen bu gasilhanenin amacı mahkûmların yıkanması içindir. Her ne kadar gasilhane kelimesi "ölü yıkama yeri" olarak bilinse de, kelimenin bir diğer anlamı olan "yıkama ve yıkanma yeri" buradaki

¹⁷⁹ BOA.DH.MKT./796/66.

¹⁸⁰ BOA.DH.MKT./1049/64.

¹⁸¹ BOA.DH.MKT./1160/68.

¹⁸² BOA.DH.MKT./1161/61.

kelimeyi açıklamaktadır. Ayrıca mantıklı olarak hapisane içerisinde sürekli ölü yıkanması mevzuu da abes görünmektedir. Hapishanede ölüm konularına Antalya Hapishanesi için çok fazla rastlanmamaktadır. Bu sebeple yıkanma yeri anlamında kullanılması gerekmektedir. Bu konu ile ilgili bir örneğe, Diyarbakır Vilayet Hapishanesi'nde de rastlanmaktadır. Bununla ilgili yapılmış olan çalışmada da bu anlamda kullanıldığı görülmektedir.¹⁸³

1907 yılının sonlarına doğru, henüz 4 yıl kadardır kullanılan yeni hapishanenin, mahkûmlara yeterli gelmediğinden bahsedilmeye başlanmıştır. Bu sebeple hapishanenin biraz daha genişletilmesi gerektiği bildirilmektedir. Hapishanenin genişletilmesi konusu Konya'dan Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmiş ve devamlı surette masrafa neden olan bu hapishanenin yeni sorunu için Dâhiliye Nezareti, ortaya çıkacak masraflarına binaen konuyu Maliye Nezareti'ne göndermiştir. Ayrıca bundan sonraki sürecin takibinin de oradan yapılması gerektiğini bildirmiştir.¹⁸⁴ Ancak konu daha sonra Dâhiliye Nezareti'ne tekrar gelmiştir. Bu sefere ise Adliye ve Müzahip Nezareti'nden gelmiş ve Antalya Hapishanesi'nin ıslah edilmesi ve genişletilmesinin gerektiğini bildirilmiştir. Hapishanede gereğinden fazla mahkûm bulunduğunu ve yakın bir tarihte bazılarının firara teşebbüs ettiklerini de ekleyerek, bahsi geçen genişletme çalışmasının acilen yapılması gerektiğini bildirmiştir.¹⁸⁵ Bu belgeler ile birlikte, hapishanenin genişletilmesiyle konuyla başka bir sürece daha başlanmıştır. Bir sonraki belgeden anlaşılan bu süreç, hapishanenin hem dar olmasıyla birlikte genişletilmesi gerektiği hem de ayrıca bir tevkifhane inşa edilmesi gerektiğidir. Yani 03.03.1908 tarihli belgeyle, mahkûmlar ile mevkufaların bir arada tutuldukları, Antalya'da bir tevkifhanenin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Hatta burada hapishanenin kapasitesi de belirtilmektedir. Buna göre hapishane 300 kişiliktir. Ancak hapishanede 600'den fazla mahkûm ve mevkuf bulunmaktadır. Ayrıca inşa edilmesi gereken tevkifhane için de 62.800 kuruş masraf belirlenmiştir.¹⁸⁶

Bir önceki belgeye nazaran daha detaylı bilgiler veren 24.04.1908 tarihli belgede, hapishanede 615 mahkûm ve mevkuf olduğundan bahsedilmektedir. Hapishanenin tek sıkıntısının mevcut kişilere yeterli gelmemesi ile sınırlı değildir. Hapishanede memur yetersizliğinin de olduğu görülmektedir. Memurlar konusunda daha önemlisi konu ise hapishanede müdürünün olmadığıdır. Yetersiz ve eksik olan diğer memurlardan birisi kâtip ve kalabalığı idare edebilecek 3 tane daha gardiyandır. Müdür ve kâtipin olmayışı, kayıt defterinin ve hapishanenin düzensiz olmasına yol açmakta ve diğer sıkıntıları da beraberinde

¹⁸³ Orat ve Çelik, 2011, 86.

¹⁸⁴ BOA.DH.MKT./1211/52.

¹⁸⁵ BOA.DH.TMIK.S./72/7.

¹⁸⁶ BOA.DH.TMIK.S./72/36.

getirmektedir. Bu sebeple, daha önce bahsi geçen tamir ve tevkifhane çalışmalarının bir an önce yapılarak ve gerekli memurların tayini yapılarak, sıkıntıların giderilmesi istenmektedir.¹⁸⁷ Ancak hapishane genişletme çalışmasının bir süre daha ertelendiği görülmektedir. Bahsi geçen genişletme çalışmasına ait belgeler daha ileri tarihlerde olup, bu belgeler içerisinde genişletme yapılacak kısımları gösteren hapishane planının olduğu anlaşılmaktadır. Genişletme çalışmasından önce ise, vilayet ve livalar ile mülhakat hapishanelerine ait yapılan tamirat ve inşaat türleri ve bunlara harcanılmak üzere gönderilen paraları gösteren bazı belgeler bulunmaktadır. Bu belgelerde, çeşitli yerlerin isimleriyle birlikte buralardaki hapishanelere ne tür inşaat ya da tamirat yapıldığını belirtilmekte ve ne kadar masraf harcandığını gösterilmektedir. Pek çok yer isminin bulunduğu bu belgelerde Antalya ve Alanya Hapishaneleri de bulunmaktadır. Antalya Hapishanesi'nde döşeme, cam ve çerçeve tamirlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu tamirler için toplam 29.394 kuruş harcamanın yapıldığı da yazılıdır. Çeşitli vilayet, liva ve mülhakatlara ait harcamaların bulunduğu bu belgede, içerikte bulunan bütün hapishanelere ait yapılan toplam harcama ise 845.813 kuruş 50 para olarak hesaplanmıştır.¹⁸⁸ Bu meblağın büyüklüğü ise, dönemin ekonomik sıkıntıları içerisinde, sadece hapishanelere kullanılacak olması kayda değer görünmektedir.

Hapishaneler konusunda 20. yüzyılda, hapishanenin tamiratına yönelik ve diğer pek çok konuda bilgi almak için başvurulması gereken önemli belgelerle karşılaşılmaktadır. Bu belgeler Dâhiliye Nezareti'ne bağlı Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi tarafından düzenlenerek hapishanelere gönderilmiştir. Hapishanelerde ise bu belgelerin içeriği doldurularak, hapishanelerin genel ahvalinden bilgi vermesi amacıyla, tekrar aynı kuruma geri gönderilmiştir. Bahsi geçen belgeler Sual Cetvelleri ve İzahat Varakaları olarak da adlandırılmıştır. Bu belgeler içerisinde hapishanenin ismi, bulunduğu yerin açıklaması, arazisinin kıymeti, memurları, memurların maaşları gibi bilgiler bulunmaktadır. Bundan başka, mahkûm ve mevkûfların sayıları, mahkûm ve mevkûfların hangi sanatları icra ettikleri, hangi işlerde çalıştırıldıkları, hangi türden tutuklu ve mahkûmların bulunduğu, kadın hapishanesinin olup olmadığı, hapishanenin yeniden inşa edilmesinin gerekip gerekmediği ve tamirata muhtaç olup olmadığı gibi pek çok konularda bilgi almak mümkündür. Sual cetvellerinin amacı, hapishanelerin eksikliklerinin bilinmesi ve genel olarak hapishanelere ait istatistiklerin çıkarılmasıdır. Ortaya çıkacak istatistikler ile hapishanelerin durumları sürekli

¹⁸⁷ BOA.DH.TMIK.S./73/21.

¹⁸⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./55/67.

bilinecek ve takibi yapılabilecektir. Ayrıca işlenen suç oranlarının da takibi yapılabilecektir.¹⁸⁹

Bahsi geçen bu tür belgelerden olan Sual Cetvellerinde, Antalya Hapishanesi'ne de ait bir belge bulunmaktadır.¹⁹⁰ Bu belgede, öncelikle hapishanenin arazisinden ve arazinin kıymetinden bahsedilmektedir. Hapishanenin hükümet konağının dışında olduğu ama hükümet konağına yakın bir yerde olduğu bilgisi verildikten sonra, binanın bulunduğu alanın sengistan yani taşlık ve imardan uzak bir yer olduğu yazılmıştır. Bu sebepten dolayı arazinin kıymetinin her bir dönümü 30 kuruş olduğu bilgisi de verilmiştir. Yine sula cetveline göre arazinin ne kadar olduğu belirtilmiş ve bu ölçü arşın ölçüsü ile belirtilmiştir. Buna göre arazi 2353 arşın-ı murabba' ölçüsündedir.¹⁹¹ Bundan başka tamirata yönelik asıl konu gelmektedir ve hapishanenin yeniden inşa edilmesine gerek olmadığı bilgisi verildikten sonra, 1000-2000 kuruşluk bir tamirat ile bazı eksikliklerin giderilebileceği bildirilmektedir. Ancak bundan başka "şerait-i sıhhiyeye daha ziyade muvafık bazı tadilat icrası ve bu hususta bir hastane ile mahbusinin terbiye-i fikriyesine ve tezhib-i ahlakına dâhil-i küllisi olacak olan bir sınavihane inşası için 30-40.000 kuruşa ihtiyaç" olduğu belirtilmektedir.¹⁹² Ancak bu gerekli olan inşaların yapılıp yapılmadığına dair başka bilgiye rastlanamamıştır. Ayrıca bu durum, hapishane tamirata yönlü ihtiyaçlarının sürekli devam ettiğini ve sürekli yenilerinin ortaya çıktığını göstermesi açısından önemlidir. Bu belgede, daha önce bahsi geçen genişletme çalışmasından bahsedilmemiştir. Ancak genişletme çalışmasıyla ilgili belgelerden anlaşılacağı üzere, söz konusu çalışmanın hala gündemde olduğu da gözükmektedir. Sual cetvelinde hapishanenin kötü durumu görülmektedir. Ancak yine aynı tarihlerdeki diğer Osmanlı Hapishanelerine bakıldığında, durumun diğerlerinden farklı olmadığı da görülmektedir. Yani bu kötü hal sadece Antalya Hapishanesi'ne ait değildir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalara

¹⁸⁹ Şen, 2007, 143-147; Demiryürek, 2019, 25-30.

¹⁹⁰ Osmanlı hapishanelerine ait sual cetvellerini içeren arşiv belgeleri ile hazırlanmış bir çalışmada, Antalya Hapishanesi sual cetvelleri de ele alınmıştır. Söz konusu çalışmada bulunan bu bilgiler sual cetvelinden alındığı için, burada verilecek olan bilgiler ile aynıdır. Bu anlamda bilgilerden bazıları benzerlik gösterecektir. Ayrıca yine aynı çalışmada, Teke Sancağı'na ait Alanya, Akseki ve Kaş kazaları hapishanelerine ait sual cetvelleri de ele alınmıştır. Bu sebeple tekrar ilgili yerlerde bahsedilmeyecektir. Çalışmada Elmalı Hapishanesi'ne ait sual cetvelinin atlandığı görülmektedir. Bk. Demiryürek, 2019, 127-128.

¹⁹¹ Arşın-ı murabba' hesabı, diğer kaza hapishanelerine ait sual cetvellerinde zirakare şeklinde verilmiştir. Zirakarenin ölçüsüne dair bilgiler orada verilecek olup, buradaki ölçü metrekare hesabıyla değil arşınkare gibi bir hesaplama ile verilmiştir. Diğer kazalara ait sual cetvellerinin hiç birisinde arşınkare ibaresi olmayıp her birinde zirakare şeklinde verilmiştir. Ancak hesaplama boyutundan bakıldığında aynı anlama gelmektedir. Arşın ölçüsü ilgili bir çalışmaya göre çeşitlilik göstermektedir. Detaylı bilgi için bk. Taşkın, 2005, 141-144.

¹⁹² BOA.DH.MB.HPS.M./10/15; Ayrıca Konya Vilayeti hapishaneleri ile ilgili olan bir çalışmada da yine Antalya Hapishanesi'nden bahsedilmiştir. Ancak bu çalışmada yukarıdan beri ele alındığı şekliyle değil sadece sual cetveli içeriğiyle söz edilmiştir. Yani çalışmada Antalya Hapishanesi sadece sual cetveli içeriğine göre değerlendirilmiştir ve sual cetvelinin içeriği tamamıyla verilmiştir. Bk. Akpınar, 2017, 34-35.

bakıldığında hemen her hapisanenin benzer sıkıntılar ile karşı karşıya olduğu görülebilmektedir.¹⁹³

Yukarıda hapisanenin tamiratlarına yönelik bir konu içerisinde geçen genişletme çalışması için ilk adım 12.07.1914 tarihinde atılmıştır. Burada hapisanenin genişletilmesinin yapılacağı kısmı gösteren bir hapisane planı ile birlikte, gerekli olan malzemeleri ve fiyatları gösteren bir rayiç defterini içeren belgeler bulunmaktadır. Buradaki rayiç defterine göre 29.279 kuruş ile genişletme ve bundan başka 3755 kuruş da başkaca tamiratlar için gereken masrafların belirlendiği görülmektedir. Dâhiliye Nezareti'nden Teke Mutasarrıflığı'na yazılan bu belgede, bahsi geçen genişletmeye ait olan rayiç defterinin "heyet-i fenniyece lede't-tedkik muvafık-ı ahval" görüldüğü, ancak 3755 kuruşluk tamir masrafına ait keşif varakasının gönderilmediği bildirilmektedir. Bu sebeple bahsi geçen belgenin acilen gönderilmesi gerektiği ve buna göre muamele yapılacağı söylenmektedir.¹⁹⁴ Ayrıca yapılacak tamiratlara yönelik keşif varakasına ait belgeye rastlanmamıştır. Ancak yaklaşık 10 gün sonraya ait bir başka belgede, genişletme çalışması ile bahsi geçen tamiratların uygun görüldüğü bildirilmiştir.¹⁹⁵

Bahsi geçen bu genişletme çalışması için gerekli olan malzemeler ve fiyatları, rayiç defterinde kaydedilmiştir. Gerekli olan malzemelerin listesi ise şöyledir: 1-Tûlü 52,50 metre, arzı 0,70 metre, irtifâi 1 metre ölçülerinde 1 adet kale duvarı, masrafı ise 36, 75 kuruştur. 2-Tûlü 8,30 metre, arzı 0,70 metre, irtifâi 1 metre ölçülerinde 2 adet daha kale duvarı, masrafı ise 11,62 kuruştur. Tûlü 4,5 metre, arzı 0,60 metre, irtifâi 1 metre ölçülerinde 2 adet dâhili koğuşların cebhe ve arkası, masrafı ise 45.00 kuruştur. 3-Tûlü 9 metre, arzı 0,60 metre, irtifâi 1 metre ölçülerinde 2 adet dâhili koğuşların yan tarafları, masrafı ise 10,80 kuruştur. 4-Tûlü 2,80 metre, arzı 0,60 metre, irtifâi 1 metre ölçülerinde 3 adet bölme(bölmenin başka açıklaması yapılmamıştır), masrafı ise 6,84 kuruştur. Buraya kadarki malzemeler, temel inşaatı ve dış cephe için gerekli olan malzemelerin ölçü ve fiyatlarını içermektedir. Bunlardan ayrı bir de sakf yani çatı, dam inşaatı daha bulunmaktadır. Çatı inşaatının ölçüleri ise: Tûlü 4,5 metre, arzı 5 metre ölçülerindedir. Fiyatı ise 225 kuruştur. Dış cephe malzemelerinden başka bir de iç cephe malzemeleri bulunmaktadır. Bunlar: 1-Tûlü 10,50 metre, arzı 3,80 metre ölçülerinde 4 adet tavan, masrafı ise 109,50 kuruştur. 2-Tûlü 10,50 metre, arzı 3,80 metre ölçülerinde 4 adet taban, masrafı ise 109,50 kuruştur. 3- Arzı 1 metre, irtifâi 1,50 metre ölçülerinde 24 adet pencere gerekmekte ve masrafları toplam masraf içerisinde dahil edilmiştir.

¹⁹³ Temel, 2009, 115-121; Sunay, 2018, 52; Demirkol, 2015, 992; Bozkurt, 2012, 264; Güneş, 2017, 79; Karakaya, 2016, 49; Demiryürek, 2019, 31-324.

¹⁹⁴ BOA.DH.MB.HPS./7/29.

¹⁹⁵ BOA.DH.MB.HPS./151/3.

4- Arzı 1,10 metre, irtifâ 2 metre ölçülerinde de 4 adet kapı gereklidir. Bunun masrafları da inşaat masrafları ile birlikte toplam masraflar içerisinde dahil edilmiştir. Bütün bu masraflar ile beraber inşa sürecinde harcanacak masrafların toplamı 29.277 kuruş olarak hesaplanmıştır. Ayrıca gerekli olan tamirlere ait masraflar da bununla beraber toplanmış ve hepsinin toplamı olarak 33.034 kuruş hesaplanmıştır. Ayrıca belgenin altına bir not eklenmiştir. Not aynen şöyledir: "İş bu fiyatlar, usta ve amele yevmiyesi ile malzeme-i inşaiyeden bir miktarının ianeten tedarik olunacağı nazar-ı dikkate alınarak âna göre vaz' edilmiştir." Yardım alınacak malzemelerin kaynakları ve miktarları hakkında ise bilgi mevcut değildir. Ayrıca usta yevmiyeleri için de karşılık alınacak yer belli değildir. Amele yevmiyeleri konusu ise, bahsi geçen belgeler içerisinde, mahkûmların çalıştırılarak gerekli olan amelelerin buradan tedarik edileceği bildirilmektedir. Bu sebeple amele yevmiyesine gerek duyulmamaktadır.¹⁹⁶

Yapılacak olan genişletme çalışmasına ait plan da yine bu dosya içerisinde bulunmaktadır(Bk.: Ek-1). Bahsi geçen bu hapishane planı aşağıda verilecektir. Bu planda, hapishane içerisinde bulunan ve bir kısmının yıkılarak genişletmenin buradan yapılacağı yerler bulunmaktadır. Ayrıca yeniden yapılacak olan kısımlar da ayrıca gösterilmiş ve ne kadar uzunlukta olacakları da yine bu plan üzerinde belirtilmiştir. Bu hapishane planı, bir genişletme ve tamirat konusundan çok daha önemli konumdadır. Çünkü bahsi geçen bu hapishane planı, Antalya Hapishanesi'ne ait tek plandır. Yapılışına ait planlardan keşif defterlerine, rayiç defterlerinden hapishanenin tamamına ait resimlerine kadar hiç bir bilgiye ulaşılammıştır. Bu bilgilere ya da resim ve planlara ulaşmak amacıyla, Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü'ne iki defa yapılan başvuru cevapsız kalmıştır. Bu sebeple söz konusu bu plan, az da olsa bir miktara kadar mevcut hapishanenin şeklinden ve görünümünden bilgiler bulundurmaktadır. Bu sebeple önemli bir değeri bulunmaktadır.

Yukarıda ele alınan belgelerde, tamirata ait belgelerin muvafık görülmüş olması ve tamirata yönelik çalışmaların hareketlilik göstermiş olması, yapılacak olan genişletmeyi onayladıkları anlamına gelmemektedir. Bu kadar çalışmadan sonra Hapishaneler Müdüriyeti'nden Teke Mutasarrıflığı'na gelen yazıda, bahsi geçen genişletme çalışmasının derinlemesine incelenmediği ve ancak diğer tamirata yönelik çalışmaların uygun görüldüğü yazılmıştır. Burada daha önceki belgelerde bahsi geçen çeşitli tamiratın da içeriği ortaya çıkmaktadır. Buna göre, 81 metre döşeme ve 2 pencere demir parmaklığı ile 16 metre yonma taş döşemesi, gerekli olan tamirata açıklamakta ve bunlar için 3755 kuruş mutedil bulunmuştur.¹⁹⁷

¹⁹⁶ BOA.DH.MB.HPS./7/29.

¹⁹⁷ BOA.DH.MB.HPS./151.3.

Yaklaşık 2 ay kadar sonra yani 14.09.1914 tarihinde Teke Mutasarrıfı tarafından hapishanenin teftiş edildiği anlaşılmaktadır. Mebani-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti'ne "buradaki hapishaneyi teftiş eyledim" diyerek bildirmiştir. Hapishanenin çok kötü bir halde olduğunu, bu konuda bir çalışma yapmak için imkânların olmadığını ve devletin de imkânlarının sıkıntıda olduğunu bildiğini söylemiştir. Ancak "burada hapishanenin bu halde bırakılması vicdanen, maslahaten gayr-i caiz olduğundan mehazirin mümkün mertebe ve derhal tehvini ve izalesi mertebe-i vücubdandır" diyerek, durumun önemini anlatmaya çalışmıştır. Bundan sonra ise uzunca yazısında, hapishanenin kötü hallerinden bahsetmiş ve bu kötü hallerin nasıl tamir edilmesi gerektiğini anlatmıştır. Bu tamir faaliyetleri için merkezden 350 lira(belgede bu şekilde lira olarak yazılmıştır) gönderilir ise geri kalan büyük miktar masrafi kendisinin yardım olarak karşılayacağını da bildirmiştir. Hatta bu kadar küçük bir meblağın bulunmasının, Hapishaneler Müdüriyeti için, çok kolay bir meblağ olduğunu söylemiştir.

Yazmış olduğu bu uzunca yazıda, hapishanedeki sıkıntıları da anlatmıştır. Kısaca şu şekildedir: "300 kişiyi karşılamaya bile yetmeyecek hapishanede 600'den fazla mahkûmun bulunduğu ve bunların balık istifi birbiri üstüne tıkanığını, bunun için ilave bir iki oda daha yapılarak mahkûm ve mevkufların ayrılması gerektiği. En küçük yağmurda bile hapishane avlusunun çamur deryası haline geldiği ve burada bir havuz bulunduğu, bu havuzdan ise hapishanede bulunanların hem çamaşır yıkadığı, hem kendilerinin yıkadığı, hem abdest aldıkları hem de su içtiklerini anlatmıştır. Aralarında verem ve frengi gibi hastalıkları olanların olması ve şu surette bu havuzdan bu şekilde istifadeleri fennen ve tıbben mahzurlu olması sebebiyle, havuzun hemen kapatılarak suyun musluklara verilmesi gerektiği. Havuzun kenarında bulunan abdesthanelerin hacetleri gizlemeye bile temin edemeyecek derecede açık olduğunu ve lağımların ortalıkta ve müteaffin olup, böyle sıcak bir memlekette bu şekildeki kokunun her türlü hastalığı doğurabileceği söylemiştir. Çözüm olarak, avluya kaldırım döşemesi yapılması ve tuvaletlerin etrafının kapattırılarak lağımlara cereyan verilmesi gerektiği. Mevcut koğuşların belki asırlardan beri tamir ve tathir edilmemiş halde olduğu, daha kapılarına bile yaklaşırken garip ve rutubetli bir kokunun insanı karşılamakta olduğu. Hiç olmazsa bunların badana edilerek biraz havalandırılması gerektiğini söylemiştir." Bu durum, hem hapishanenin ne şartlarda olduğunu göstermekte hem mahkûmların ne şartlarda olduklarını göstermekte hem de büyük bir tamirata ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti'nden buna karşılık olarak, havalenamenin gönderilebilmesi için, bahsi geçen tamirata dair keşif defterinin mümkün mertebe

gönderilmesi gerektiği, cevabı gelmiştir.¹⁹⁸ Elbette ki bu durum, ekonomik sıkıntıların büyük oranda olduğunu ve bu sebeple tamir için kullanılacak masrafın az olsa bile nerelere ve nasıl kullanılacağına gösterilmesi gerektiğini ve bu şekilde gereksiz para harcamasının önlenmiş olacağını göstermektedir.

Teke Mutasarrıfı'nın bu teftişinden 10-12 gün kadar sonra yani 23.09.1914 tarihinde, Mutasarrıfın hapishaneyi tekrar teftiş ettiği görülmektedir. Daha önceki teftişini tam olarak yapamadığı ve yaklaşık 2 saat kadar bir sürede orada kalabildiğini söyledikten sonra, yeni teftişini detaylıca anlatmıştır. Teftişin mahkûmlara yönelik sonuçları ileri kısımlarda daha detaylı olarak ele alınacaktır. Ancak burada Mutasarrıf, hapishanenin ve mahkûmların kötü hallerine dikkat çekerek bu sıkıntıların çok acil bir şekilde giderilmesi gerektiğini söylediğini de aktarmak gerekmektedir. Hapishanenin çok fazla dolu olması, hastalıkların yaygınlaşmış olması, tutuklu ile mahkûmların yanında bir de çocukların da bulunuyor olması Mutasarrıfın dikkat çektiği önemli noktalar. Hatta burada bulunan mahkûmların hallerinin düzeltilmesi için şu cümleleri kullanmıştır: "ma'ruzât-ı atıfemin lütf-i tervic ve isafına kadar geçecek her gün 550(hapishanede bulunanların sayısıdır) Osmanlı'nın sıhhatiyle, ahlakıyla muhafaza-i münafi nokta-i nazarından bir asr-ı ızdırab kadar uzun olduğundan tesri-i icâbâtına inayet-i celileleri" gerekmektedir. Bundan başka daha önce bahsetmiş olduğu ianeten hapishanenin tamiri düşüncesini yinelemiştir. Ayrıca Antalya'da taş, kireç ve kerestenin fazlalığından da istifade ederek, çok daha az masrafla bahsi geçen tamiratı yapabileceğini söyleyerek, daha önce istediği meblağ ve tamirat için izin istemiştir. 31.12.1914 tarihinde ise, Mebâni-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti'nden gelen cevapta, bahsi geçen tamirat çalışmasına izin verilmiş ve seri bir şekilde tamiratın yapılmasını istemiştir.¹⁹⁹ Ancak bahsi geçen tamirat ile ilgili başka belgeye rastlanamamıştır. Tamiratın yapılıp yapılmadığı belli değildir ancak, büyük çoğunluk masrafın Mutasarrıfın vereceği yardım parasıyla yapılacak olması, tamiratın yapılmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Zaten gerekli yerden alınan izin de olumlu cevap bulmuştur. Daha ileri tarihli ve farklı konuları içeren belgelere bakıldığında ise, bahsi geçen bu tamiratın yapılmadığı anlaşılmaktadır.

Mebâni-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti'nin 03.04.1916 tarihinde, bazı vilayet, sancak ve mülhakatlarına ait tamiratlar için para gönderdiği anlaşılmaktadır. Bunun yıllık olarak belirlenen ve her yıl çeşitli hapishanelere harcanmak üzere gönderilen paradan olduğu anlaşılmaktadır. Belgede, buldukları seneye ait muvazenenin 12. faslına atfen, bahsi geçen paranın çeşitli hapishanelerin tamiratları için harcanmak üzere verildiği yazılıdır. Belge içerisinde pek çok yerin ismi bulunmaktadır. Ancak sadece konu ile alakalı olan ve Teke

¹⁹⁸ BOA.DH.MB.HPS./7/47.

¹⁹⁹ BOA.DH.MB.HPS./91/16.

Sancağı Hapishanesini ilgilendiren kısım alınacaktır. Buna göre, çeşitli hapishaneler için toplam 66.500 kuruş gönderilen tamirat parası içerisinde, Teke Sancağı'na 1500 kuruş düşmüştür.²⁰⁰ Bu paranın ne zaman ve hangi aksaklıklar için kullanıldığı bilinmemektedir. Ancak Hapishaneler Müdüriyeti tarafından gönderilerek, Teke Sancağı'na ve diğer yerlere ait hapishanelere ulaştırıldığı kesindir.

Herhangi bir masraftan bahsedilmemekle beraber, 18.08.1917 tarihinde hapishanenin gayr-ı sıhhi şartlarda olduğu ve aksak muamelatin düzeltilmesi gerektiği bildirilmektedir. Mülkiye Müfettişi olan Fahrettin Bey'in Antalya Hapishanesi'nde yapmış olduğu teftiş neticesinde, hapishane dâhilinde bir odanın hastane yapılması gerektiği, yine sıhhi şartlar için bazı düzenlemelerin yapılması gerektiği, temizliğin kötü halde olduğu ve gereken temizliğe özen gösterilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Söz konusu yazışma Dâhiliye Nezareti'nden, buraya bağlı olan Mebâni-i Emîriye ve Hapishaneler Müdüriyeti'ne yazılmıştır.²⁰¹ Daha sonraki belgelerde, bahsi geçen bu belge ile ilgili konulara rastlanmamaktadır. Gerekli olan bu tamiratın yapılıp yapılmadığı ve yapıldıysa da ne kadar masrafla yapıldığı bilinmemektedir. Ancak hapishanenin günden güne sıkıntıda olduğu, yukarıdaki belgelerden hatırlanacağı üzere, Mutasarrıf'ın bahsini ettiği çalışmaların da gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Bir sonraki tamirat konusu 08.09.1917 tarihli belgede, pencere ve döşeme çalışmaları ile ilgilidir. Bu belgede bulunan bilgiler de sınırlıdır. Döşemenin hangi kısma yapılacağı, pencerelerin kaç tanesinin tamirine gerek duyulduğu belirtilmemiştir. Ancak 6867 kuruşluk masraf bulunduğu anlaşılmaktadır. Hatta daha önce gönderilen keşif varakası da uygun bulunmuş ve bahsi geçen tamirata izin verilmiştir. Bu belgede, Hapishaneler Müdüriyeti tarafından uygun bulunan bu tamirat ve harcama bilgilerinin yine aynı kurum tarafından, yapılacak harcamanın Maliye Nezareti'ne bildirilmesi gerektiği belirtilmektedir.²⁰² Pek çok seferde bahsedildiği üzere mali sıkıntılar, yapılacak çalışmaları sürekli yavaşlatmakta ve uzatmaktadır. Burada da yapılacak harcamanın Maliye'ye bildirilmesi ve sene muvazenesinde tamirat için ayrılan paranın kullanılacağına bildirilmesi istenmektedir. Bu da mali sıkıntı sırasında kurumların, harcamalarını dikkatle yaptıklarını ve ilgili kurumlar ile sürekli haberleşme içerisinde olduğunu göstermektedir. Mali sıkıntıları gösteren bir başka belge ise Dâhiliye Nezareti'nin 03.02.1918 tarihinde, çeşitli vilayet ve livalara yazdığı şifreli telgraftan anlaşılmaktadır. Hapishane inşaatı ve tamirâtı için gönderilmiş olan paradan harcanmayan miktarın, en geç sene sonuna kadar bildirilmesi gerektiği yazılıdır.²⁰³

²⁰⁰ BOA.DH.MB.HPS./60/2.

²⁰¹ BOA.DH.MB.HPS./78/13.

²⁰² BOA.DH.MB.HPS./13/7.

²⁰³ BOA.DH.ŞFR./84/5.

Hapishanenin tamiratını gerektiren bazı sıkıntılar ise doğal afetler nedeniyle ortaya çıktığı görülmektedir. Bununla ilgili bir belgede, Teke Hapishanesi'nin fırtına nedeniyle tahrip olduğu bildirilmektedir. 06.01.1920 tarihinde Teke Mutasarrıflığı'ndan Dâhiliye Nezareti'ne yazılan telgrafta, fırtına sebebiyle hapishanenin kiremitlerinin neredeyse tamamının kırılmış olduğu, memurlara özel bölümlerde de bazı sıkıntıların meydana geldiği ve mahkûmların sular içerisinde yatmakta olduğu bildirilmiştir. Acil olarak tamir edilmez ise sonra çok daha büyük masraflara yol açacağı ve mahkûmların da rutubetten hastalanacakları söylenmektedir. Söz konusu tamirat için şimdilik 20.000 kuruşluk havalenamenin Maliye Nezareti'ne bildirilebilmesi için de izin istenmektedir.²⁰⁴ Çatısının bozulması sebebiyle istenilen bu tamirat masrafı ile ilgili bir sonraki belgeye 02.04.1920 tarihinde rastlanmaktadır. Bu belgede fırtınadan bahsedilmemekle beraber, keşif defteri içerisinde bulunan malzemelere ve yapılacak inşaat türlerine bakılarak, bahsi geçen çatı tamirinin yapılacağı anlaşılmaktadır. Keşif defterinde tutan masraf miktarı ise 18.626 kuruş 45 paradır. Daha önce gönderilen telgrafta 20.000 kuruşluk havale istendiği göz önünde bulundurulunca arada geçen sürede, bahsi geçen tamir hakkında keşif defterinin istenmiş olabileceği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca malzemelere bakıldığında, sadece çatı tamiri ve bahsi geçen bölümlerdeki tamirlerin yapılacak olması da konunun benzerliğini göstermektedir. Belge içerisinde ayrıca paranın gönderildiği ve tamirattan sonra keşf-i sanisinin gönderilmesi istenmektedir.²⁰⁵

Teke Sancağı merkez hapishanesine ait bu tamirat bilgilerine bakıldığında bazı meblağlar ortaya çıkmaktadır. Bu meblağların bir kısmının harcandığı öğrenilirken, bir kısmının da akıbeti belli değildir. Tamirat masraflarının toplamına bakıldığında ise, inşa masrafları kadar olmasa da önemli bir miktarda tamirat masrafı edildiği görülmektedir. Belgelerin vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda yaklaşık olarak 85.000 kuruş civarında tamir masrafının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Elbette bu miktar, ortaya çıkmamış belgeler ile birlikte, hapishanelere ait olmayan ve bu sebeple rastlanamayan belgelerin içerisinde de bulunabilecek tamir masraflarından ayrı olanlardır. Elbette bu miktardan daha fazla miktar harcanmış olma ihtimali yüksektir. Belgelerden harcamasının yapıldığı anlaşılan bu meblağdan başka bir de belgelerde bahsi geçip harcandığı belli olmayan meblağ vardır. Bu meblağ ise 70.000 kuruş civarındadır. Yüksek içeriğe sahip olan bu miktar, genellikle büyük tamirat zamanlarında gündeme gelen miktar olmuştur. Ancak yukarıdaki belgelerden de anlaşılacağı üzere harcanıp harcanmadıkları kesin olarak belli değildir. Bu sebeple bu miktarın genel değerlendirmeye katılması uygun değildir. Çünkü ekonomik sıkıntıların büyük olması, inşaat ve tamirat çalışmalarının bu sebeple ertelenmiş ya da iptal edilmiş olması ve

²⁰⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./41/6.

²⁰⁵ BOA.DH.MB.HPS.M./42/20.

yapılan çalışmaların genellikle küçük miktar harcamalar ile yapılmış olması, iki farklı zamana denk gelen bu 70.000 kuruşluk harcamayı mümkün kılmamaktadır. Bu değerlendirmeden ayrı olarak Osmanlı Devleti'nin büyük ekonomik sıkıntılar yaşadığı bu dönemde, devletin bir sancağı olan Teke Sancağı'nda bu kadar masrafın bile önemli olduğunu göstermektedir. Zaten genel olarak vilayet ve livalara ve bunlara bağlı olan yerlerdeki hapisanelere harcanan inşaat ve tamirat masraflarına bakıldığında, devlet genelinde yapılan harcamaların çok büyük meblağlara denk geldiğini göstermektedir. İnşaat ve tamirat masraflarından ayrı olarak bir de hapisane içerisinde mahkûmlara ve memurlarına ait harcamalar da göz önünde bulundurulursa, bahsi edilen bu meblağların daha da büyük miktarlara ulaştığı görülecektir.

Kadın hapisanelerine ait tamirat konusuna gelince kadın hapisanesinin, ilk başlarda imam evlerinin olduğu, sonra uzun bir süre Hatice Hatun isimli güvenilir bir kadının evi kullanıldığı ve en son ise erkek hapisanesinin içerisinde bir bölümde olduğu, yukarıdaki kısımlarda belirlenmişti. İmam evi ve Hatice Hatun isimli kadının evi için tamir konusundan söz edilemeyeceği kesindir. Çünkü evin ihtiyaçları ve giderleri Hatice Hatun'a verilen maaş içerisinde karşılanmaktadır. Ayrıca bu maaş içerisinde ne kadar masraf harcamakla tamirat yatığı da belgelerden belirlenememekte ve belirleyebilmekte imkânsız gözükmektedir. Erkek hapisanesi içerisindeki kadın hapisanesinin tamiratına yönelik ise çok az bilgi bulunmakta ve erkek hapisanesi tamirata yapılırken kadın hapisanesine de harcama yapıldıysa da bahsi geçmemektedir. Bu sebeple kadın hapisanesine yönelik tamir masrafları hakkında net bir bilgi vermek mümkün değildir. Ancak bir belgede kadın hapisanesinin duvarı ile ilgili bir tamir meselesi bulunmaktadır. Bu belge yukarıda da ele alındığı üzere, kadın hapisanesinin gezinti mahallinde bulunan duvarın yükseltilmesi gerekmektedir. Bu tamir masrafı için ise 180 kuruş gibi küçük bir meblağ gerekmektedir. Bahsi geçen tamiratın yapılması, daha önce görülen bazı sıkıntıların giderilmesi içindir. Belge içerisinde bu sıkıntılardan bahsedilmemektedir. Ayrıca bu kadar küçük bir masrafla tamiratın yapılarak, daha sonra meydana gelebilecek büyük ve başkaca sıkıntıların önüne geçilmiş olacağından bahsedilmektedir.²⁰⁶

1.1.3.Hapisanelerin Gider ve Masrafları

Hapisaneye ait diğer ihtiyaçlar olarak adlandırılan bu kısımda, aslında mahkûmlara ait olan ihtiyaçlar ele alınacaktır. Ancak ışıklandırma, ufak tefek harcamalar ve mahkûmlar için toplu olarak düzenlenmeye çalışılan yiyeceklere yönelik çalışmalar, genellikle hapisane ihtiyacı olarak görülmekte ve belgelerde de bu şekilde ele alınmaktadır. Mahkûmlara ait bölümde genellikle mahkûmların sayıları, hastalıkları, firarları gibi konular ele alınacağı için,

²⁰⁶ BOA.DH.MB.HPS./5/4.

yiyecek ve giyecekleri gibi ihtiyaçlarına dâhil olan konular burada ele alınması uygun görülmüştür. Ta'yinât, maaştan başka verilen yiyecekler ve erzaklar demektir. Muâlecât, ilaç yapmalar, ilaçla tedaviler demektir. Tenvîrât, ışıklandırmalar, aydınlatmalar demektir. Müteferrika, ufak tefek harcamalar için ayrılan para demektir.²⁰⁷ Bu kelimelerin anlamlarına bakıldığında, bahsi geçen harcamalar mahkûmların ihtiyaçları olmakla birlikte aynı zamanda hapishanenin de ihtiyaçları olarak görülmektedir. Bu da ikisinin bir arada ele alınmasını uygun kılmaktadır. Yukarıdaki kısımlarda kadın hapishanesinin imam evinde ve güvenilir kadın olan Hatice Hatun'un evinin kullanılması, mevcut binaların ihtiyaçlarının verilen maaş içerisinden hem kira hem mahbuselerin ihtiyaçları hem de evinin ihtiyaçlarının ortak olması söz konusudur. Daha sonra kadınlara mahsus müstakil binanın olmaması ve erkek hapishanesi içerisinde olması, hapishaneye ait ihtiyaçların erkek hapishanesi ile ortak olması sebebiyle ihtiyaçlarının da ortak olduğunu göstermektedir. Bu sebeple bu kısımda, kadın ve erkek hapishanesinin ihtiyaçları bir arada ele alınacaktır. Zaten belgelerde de kadın hapishanesine yönelik ta'yinât, muâlecât ya da müteferrika ihtiyaçlarından bahsedilmemektedir.

Antalya'nın yapılan ilk hapishanesi, aynı zamanda eski hapishanesi olmaktadır, hakkında çok fazla bilgiye rastlanmadığı yukarıda belirtilmişti. Daha öncesinde bulunan ve hükümet konağı dâhilinde olan hapishane hakkında da ihtiyaçlara yönelik bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Zaten hapishanelere yönelik kanunların ortaya çıkmaya başladığı ilk zamanlarda mahkûmların hakları ve ihtiyaçları, hapishanelerin düzensizliği ve hastalıklı olması gibi konulara eğilim olmamıştır. Daha sonra ortaya çıkan nizamnameler ile birlikte bu konulara yer verilmeye başlanmış ve mahkûmların hakları daha fazla gözetilmeye başlanmıştır. Bu sebeple daha eski tarihlerde bu konular ile ilgili belgelere de rastlanılamamıştır. Antalya Hapishaneleri ile ilgili olarak ulaşılabilen en eski tarihli belge 21.06.1865 tarihli'dir. Bu belgede, hapishanede bulunan cünha ve cinayet erbabına verilmekte olan ekmeğin arttırılmasına yönelik bir çalışma görülmektedir. Ancak belge detaylı bir şekilde incelendiğinde arttırılması çalışılan ekmeğin, sadece kimsesiz olan mahkûm ve mevkûflar için arttırılması amaçlanmaktadır. Belgeden, kimsesiz mahkûmlara "cânib-i mîrî'den yevmiye yarımşar kıyye nân-ı azîz verilmekte ise de ol miktar ekmek ile idarede müzayaka çektikleri beyanıyla 300 dirheme iblağı mahbusîn-i mevcude tarafından istid'a ve istirham olunmakta" olduğu da anlaşılmaktadır. Hatta bazı hastalanan kimselerin de çorba istedikleri ve yarımşar kıyye ekmek ile idare edemedikleri de belirtilmekte ve bu konuda harcama yapılmasına dair izin istenmektedir. Ancak gelen cevap nedeni belirtilmemekle beraber kısmen olumsuz olmuştur. "Mahbusîne verilen nân-ı azîzin miktarı zam olunmak şu aralık uyamayıp, tamam

²⁰⁷ Devellioğlu, 2013, 785, 914, 1246, 1298.

yarımşar kıyye olarak ita ettirilmesine itina ile hastalarına çorba verilmesi münasip olacağı" belirtilmektedir.²⁰⁸ Yetersiz görülen ekmeğin arttırılmasına dair başvurunun kabul edilmemesi ekonomik sıkıntılardan dolayı olsa gerektir. Ayrıca bu yönlü bir harcama kaleminin olmayışı ve bahsi geçen harcamanın yapılması neticesinde masrafların karşılığının bulunamayacağı fa bir başka ihtimaldir.

Bir başka konu ise, hapishanede bulunan fakir mahpuslar için imal ettirilen elbiseler meselesidir. Konu ile ilgili 31.05.1891 tarihli bir belge, bahsi geçen elbise bedellerinin karşılığının bulunamaması ve bir şekilde düzenlenmesi gerektiğine yönelik bilgileri içermektedir. Vilayet muvazenesinde elbise imaline harcanmak üzere karşılık bulunmadığı belirtilmekte ve Teke muvazenesinden karşılanması gerektiği belirtilmektedir. Bu konunun takibi yapılamamaktadır ancak burada ele alınması gereken önemli kısım, elbiseler ve fiyatlarıdır. Hapishanede bulunan "fukara-i mahbusin için 24 kat elbise imali ve esmanı olan 26 adet mecdiyenin mal sandığından ruhsatı" istenmektedir. Bu belge, bahsi geçen tarihte hapishane mevcudundan da bahsetmemektedir. Ancak mevcut bulunanlar arasında 24 kişinin fakirlik içinde olduğu ve elbise bile edinemeyecek kadar fakir oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bahsi geçen fakir kimseler için imal ettirilen elbiselerin de masrafının 26 mecdiye tuttuğu belirtilmektedir.²⁰⁹ Yukarıda zindanlar bahsinde, mahpusların genellikle fakirlik içinde olduğundan ve elbise ve yiyecek ihtiyaçlarının da yardımsever insanlar tarafından karşılandığından bahsedilmişti. Bu belgeler bir yönüyle, zindanlardan hapishanelere geçişten sonra devletin bu konularla ilgilenmeye başladığını göstermesi açısından önemlidir. Bahsi geçen elbise masraflarının bulunduğu yıl içerisinde ayrıca, mahpuslar için ilaç alınmış olduğu da görülmektedir. Bu konu yukarıda bahsi geçen belgenin tarihinden yaklaşık 11 ay kadar sonra başka bir belgede, daha önce sarf edilen 1500 kuruşun havalesinin gelmediği yazılıdır. Gelen meblağın ise fakir mahpuslar için imal ettirilen elbise bedeline harcandığı ancak ilaç bedelinin gönderilmediği belirtilmiştir.²¹⁰

Üstteki belgede hapishanedeki hastalar konusundan bahsedilmişti. Bir sonraki belgede, doğrudan söz konusu hastalar ile ilgili olmasa bile, daha ileri tarihte meydana gelen hastalıklar ile alakalı bir konu bulunmaktadır. Belge içerisinden, Antalya Hapishanesi'nde kolera hastalığının meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu hastalık nedeniyle ve tabiplerin tavsiyesiyle hapishanede bulunan herkese, günde bir defa olmak üzere, etli ve limonlu çorba verilmesi uygun görülmüştür. Ancak Teke Mutasarrıflığı tarafından Konya Vilayeti'ne yazılan bir telgrafta, bahsi geçen etli ve limonlu çorbanın günde 40 kuruşa denk geldiğini ve bunun da

²⁰⁸ BOA.MVL./702/77.

²⁰⁹ BOA.DH.MKT./1955/28.

²¹⁰ BOA.DH.MKT./1955/21.

büyük bir masraf olduğunu, daha önce benzer bir durumla karşılaşmadığı ve bu sebeple benzer bir harcamanın da bulunmadığı söylenmiştir. Benzer harcamanın olmaması da, yapılmakta olan yüksek meblağlı bu harcamanın karşılığının bulunmaması sebebiyle sancak ekonomisine sıkıntı vereceği bildirilmiştir. Ancak gelen cevapta, "etibbanın re'y ve tavsiyesi ile koleranın indifaina kadar bu tedbire devam edilmesi" gerektiği bildirilmektedir.²¹¹ Yapılan günlük harcamanın 40 kuruş olması ve bunun uzun bir süre devam ettirilmesi, yapılacak olan harcama miktarının daha da artması anlamına gelmektedir. Ancak hastalık def edilmeden tedbir bırakılırsa, hem hastalığın yaygınlaşması ve bu hastalığın ölümlere yol açması, hem de eğer hastalık yaygınlaşırsa şimdiki harcanacak olan miktardan çok daha fazla miktarda harcamaya yol açacak olması muhtemeldir. Bu sebeple tabiplerin tedbire devam edilmesi gerektiği ve harcamaların da bu tedbirde yapılması, Sadaret tarafından uygun görülmektedir.

Eski hapishaneye ait bu ihtiyaçlardan sonra artık yeni hapishanenin inşasından sonraki ihtiyaçlara rastlanmaktadır. Bu anlamda ilk belge 30.01.1914 tarihine aittir. Belgede Teke, Kayseri ve Karesi Sancaklarına ait olan ta'yinât ve müteferrika, icarât, maaşât, muâlecât ve mücrimîn sevkiyesini gösteren bir tablo bulunmaktadır. Tabloda Teke Sancağı'nın ihtiyaçlarından olan ta'yinât ve müteferrika masrafları 6500 kuruş, muâlecât masrafları için ise 100 kuruş masraf gösterilmiştir. Yeni hapishanenin erken tarihlerinde görülen bu ihtiyaç miktarlarının az olduğu görülmektedir. Ancak bu masraflar sadece Mart Nisan, Mayıs ve Haziran aylarına aittir.²¹² İleride görülecek olan benzer masrafların ise çok daha fazla olması, bu masrafların yine de az miktarda olduğunu göstermektedir.

Ta'yinât masraflarının büyük meblağlara çıkması aynı zamanda başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Antalya Hapishanesi için ekmek ta'yinâtı yapmakta olan müteahhidin parasını alamaması ve bu sebeple şikâyetle bulunarak parasını talep etmesi söz konusu olmuştur. Vermiş olduğu ekmeğin 15 aylık bedelinin ise 50.000 kuruş olduğu, 05.04.1914 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Daha önceki tarihlerde Teke Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti'ne yazılan telgrafa cevap olan bu belgede, "hapishaneler ta'yinâtından bu kadar paranın geçmiş yıl ile içinde bulunulan yıla ait 3 aylık bedeli olarak gönderildiği" belirtilmektedir.²¹³ Bu masraf ise, bir önceki belgede bahsedilen masrafa oranla ne kadar yüksek olduğu görülmekte ve ayrıca hapishanenin ekmek müteahhidinin parasını zamanında alamadığını göstermektedir. Ekonomik zorluklar içerisinde ayrıca başka ekonomik külfetlerin de ortaya çıkması, genel ekonomiyi ne kadar kötü etkileyeceği aşikârdır. Ekmek müteahhidinin alamamış olduğu bu 15 aylık ekmek bedelinin aslında daha önce de sıkıntı

²¹¹ BOA.DH.MKT./340/9.

²¹² BOA.DH.MB.HPS./72/32.

²¹³ BOA.DH.MB.HPS./55/53.

olduğu, ileri tarihli bir başka belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede, ekmek müteahhidinin doğrudan Dersaadet'e giderek durumunu arz ettiği görülmektedir. Hem Sadaret'e hem de Maliye Nezareti'ne giderek şikâyetini bizzat kendisi iletmiştir. Hicri 1330 senesinde de, yani yukarıdaki parasını alamadığı yıldan iki yıl öncesinde, yine ekmek bedelini alamadığı da buradan anlaşılmaktadır. Bir müddet yapmış olduğu başvurulara cevap aldığını ancak bir çözümün bulunmadığını ve giderek biriken alacağının olması sebebiyle dükkânının geçimini sağlayamaz hale geldiğini belirtmektedir. Daha önceki alacak borcunun ise birikerek 32.800 kuruşa kadar çıktığını, bunu aldıktan sonra yukarıdaki belgede ele alınan 50.000 kuruşluk alacağının yeniden biriktiğini ve parasını alamazsa hapisaneye ekmek veremez hale geleceğini bildirmektedir. Bu belgeden ayrıca, ekmek müteahhidi olan kişinin ismi de öğrenilmektedir. Yazmış olduğu başvurunun altına imzasıyla birlikte, Antalya Nân-ı Azîz Müteahhidi Hacı Mansur oğlu Hüseyin Bendeleri künyesini de eklemiştir.²¹⁴

Ekmek müteahhidine ait borçlara dair olan bu dosya içerisinde bulunan ikinci belgede ise, aynı yıla ait bir başka hapisane borcu görülmektedir. Bu borç, hapisanede bulunan hastalar için tedarik edilen ilaç parasının borcudur. Teke Mutasarrıflığı'ndan Maliye Nezareti'ne, Belediye Eczanesi'nin hapisane hastalarına vermiş olduğu 1836 kuruşluk ilaç borcunun ödenmediği ve eczanenin de bu sebeple büyük sıkıntı çekmekte olduğu bildirilmektedir.²¹⁵ Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda, hapisanenin masraflarının zaman geçtikçe daha da arttığını ve ekonomik eksiklik sebebiyle büyük borçlara girilmekte olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu borçların ödenmesinde zorlukların yaşandığını ve sıkıntıların Sadaret'e kadar uzanarak çözümün oradan arandığını da göstermektedir.

09.06.1915 tarihine gelindiğinde, yukarıda bahsi geçen ekmek müteahhidinin parasını hala alamadığı görülmektedir. Teke Mutasarrıflığı'nın Maliye Nezareti'ne yazdığı telgrafta, ekmek müteahhidinin sürekli başvuruda bulunduğu, her başvurusunda sızlanmakta olduğu ve parasını alamamaktan dolayı sürekli zarar ederek mağduriyetini söylemekte olduğu bildirilmektedir. Bu sebeple bir an önce bu paranın gönderilmesi istenmektedir.²¹⁶ Artık devletin büyük sıkıntılar yaşamakta olduğu, pek çok sorunun üst üste gelmeye başladığı ve bunlarla orantılı olarak ekonomik sıkıntıların da yüksek seviyelere çıktığı bu dönemde, devlete başkaca külfet olan hapisane sıkıntılarının giderilmesinin zorlaştığını görülmektedir. Daha önce alacağı ekmek parasının geç bir zamanda alması, daha sonra tekrar borcun birikmesi ve bu borcunu da uzun süre alamayışı, elbette ekmek müteahhidini de sıkıntıya

²¹⁴ BOA.DH.MB.HPS./57/1.

²¹⁵ BOA.DH.MB.HPS./57/1.

²¹⁶ BOA.DH.MB.HPS./57/57.

sokmaktadır. Uzun süre parasını alamaması, müteahhidi de zarara sokmakta ve kendisinin ifadesiyle, parasının alamaması ekme itasına devam-ı mani' olmaktadır.

Daha önce parasını alamayan ekme müteahhidinin artık hapishaneye ekme vermemeye başladığı, Antalya Hapishanesi'ne ait olan izahat varakasından çıkarılabilmektedir. 24.01.1917 tarihli bu izahat varakasinda, "me'kulatın ne suretle izhar edildiği" sorusuna cevap olarak "ahvâl-i hâzıra dolayısıyla çarşı fırınından külle yevm mübayaa suretiyle te'min olunabiliyor" yazılmıştır. Ayrıca yine aynı belgede mahkûmlara verilen ekmeğin müteahhide verilip verilmediği sorusuna karşılık olarak ise "ahvâl-i hâzıradan naşi evvelki gibi müteahhide verilmemiştir" cevabı verilmiştir.²¹⁷ Ahval-i hazıra nasıldır ya da nedir bundan bahsedilmemekle beraber, ekonomik sıkıntılar nedeniyle ta'yinât ödeneklerinin geç gelmesi ve müteahhitlerin uzun süre alamaması, belki de müteahhidin ekme vermekten vazgeçtiği anlamına gelebilir. Tabi burada hapishane müdürünün müteahhide karşı mahcup oluyor olmasından dolayı birisi ile sözleşme imzalamadığı ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. İleride yine ekme temininin müteahhit vasıtasıyla gerçekleştiği görülecektir ancak bu izahat varakasinda müteahhit ile anlaşma imzalanmadığı görülmektedir.

Ta'yinât, muâlecât ve müteferrika masraflarının ileride daha da sıkıntı olduğu 06.05.1917 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Burada hapishaneler ta'yinâtı için gönderilen 8000 kuruşluk paradan bahsedilmektedir. Teke Mutasarrıflığı'nın Hapishaneler Müdüriyeti'ne yazdığı telgrafta, 8000 kuruştan 2500 kuruşun mülhakat hapishaneleri için ayrıldığını ve geriye 5500 kuruş kaldığı, ancak sadece Mart ayında merkez hapishanesinin ta'yinât masrafının 15.000 kusur kuruş olduğu ve 10.000 kuruş daha havalename gönderilmesi gerektiği bildirilmiştir. Ancak gelen cevapta daha önce gönderilen masraftan başka havalename gönderilemeyeceği belirtilmektedir.²¹⁸ Maliye'den gönderilen masrafın kısıtlanması, ancak harcanacak miktarın sürekli artması sıkıntıları daha da ziyadeleştirmekte ve hapishanedeki harcamaların da bir şekilde karşılığının bulunması ya da burada da kısıtlamaya gidilmesi gerekmektedir. Konuların takibinin belgelerin bulunamamasından dolayı yapılamaması, çözümün ne şekilde gerçekleştiğinin anlaşılmasına engel olmaktadır.

Hapishanelere ait olarak ta'yinât, muâlecât ve müteferrika gibi masraflara dair bilgileri gösteren 21.08.1917 tarihli bir başka belgede, çeşitli vilayet ve livalara ait hapishanelere harcanılacak masrafların gönderildiği görülmektedir. Ancak bu havalename gönderilmeden önce, havalename gönderilen yerlere ait telgrafnamelere cevap olarak gönderildiği anlaşılmaktadır. Vilayetlerin ve mülhakatlarının sıkıntı çekmekte olduğu ve gelecek olan

²¹⁷ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

²¹⁸ BOA.DH.MB.HPS./62/14.

harcama masrafının artmakta olduğu bildirilmiş ve bu sebeple başvuruda bulunmuşlardır. Gelen cevapta bu masrafların gönderildiği bildirilmekte ve her yere ait masraflar tabloda belirtilmektedir. Bu tabloda Adana, İ-il, Teke, Edirne, Kayseri, Eskişehir, Niğe, Beyrut, Kale-i Sultaniye, Musul, Konya, Zor, İzmit, Cebel-i Lübnan ve Menteşe hapishanelerine ait ta'yint, müteferrika ve muâlecât masrafları gösterilmektedir. Tüm bu vilayet ve livalara ait toplam masraf, ta'yint 1.765.000 kuruş, müteferrika 125.000 kuruş, muâlecât ise 20.000 kuruştur. Bu masraf içerisinden Teke Sancağı'na ait masraf ise ta'yint 50.000 kuruş, müteferrika 10.000 kuruş, toplamda 60.000 kuruş gönderilmiştir. Ayrıca muâlecât masrafının da gönderilmediği anlaşılmaktadır.²¹⁹ Sadece Teke Sancağı'na ait bu masrafın yanında bazı vilayetlere ait masrafların toplamına bakıldığında, ortaya çıkan masraf miktarının ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. Bu masraf, hapishane inşaatları, tamiratlar ve kiraları yanında ayrıca ihtiyaç masrafları olarak karşımıza çıkmakta ve hepsinin yekûnu hesaplandığında ortaya çıkacak miktarın ne kadar büyük olacağını göstermektedir.

Yukarıdaki belgenin tarihinden yaklaşık bir ay kadar sonra pek çok vilayet ve livaya ait hapishaneler için ek ta'yint ve müteferrika masrafı istenmektedir. 37 farklı yer için tahsis edilen bu ek masrafların, yine bu vilayet ve liva hapishanelerinden gelen talep üzerine olduğu anlaşılmaktadır. Belgede tablo olarak verilen bu vilayet ve livaların isimleri karşısında, hangi yere ne kadar ta'yint ve müteferrika masrafı gideceği belirtilmiştir. Tablonun altında da bu masrafların talep üzerine olduğu, bazı hapishanelerde büyük sıkıntılar meydana geldiği ve bazı hapishanelerdeki mahpusların da açlık çekmekte olduğu açıklaması yer almaktadır. Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti'nin Maliye Nezareti'ne yazdığı bu belgede, yukarıdaki sebeple masrafların telgraf havalesi ile gönderilebilmesi için acilen izin verilmesi gerektiği bildirilmektedir. Çeşitli hapishaneler için gönderilmesi planlanan bu masrafların toplamı 8.000.000 kuruştur. Bu 8.000.000 kuruştan 6.000.000 kuruşu ta'yint masrafı, 2.000.000 kuruşu da müteferrika masrafıdır. Bu genel masraf içerisinden Teke Sancağı'na ise, ta'yint masrafı olarak 100.000 kuruş, müteferrika masrafı olarak 10.000 kuruş yani toplamda 110.000 kuruş masraf ayrıldığı görülmektedir.²²⁰ Yukarıdaki belgeden ortaya çıkan masraf ile birlikte aynı yıla ek olarak istenilen bu masraflar bir araya getirildiğinde, hapishanelerin sadece ta'yint, muâlecât ve müteferrika masraflarının ne derece yüksek olduğunu göstermektedir. Bir de bahsi geçen vilayet, liva ve mülhakatı hapishanelerinden ayrı olarak, ele alınan belgelerde bulunmayan başka hapishanelerin de olduğu göz önünde bulundurulursa, daha büyük miktarların ortaya çıktığı görülecektir.

²¹⁹ BOA.DH.MB.HPS./62/46.

²²⁰ BOA.DH.MB.HPS./62/57.

Yukarıdaki ta'yinât ve müteferrika ihtiyaçlarının Teke'ye ulaştığı bir sonraki yeni talep belgesindeki yazışmadan anlaşılmaktadır. Daha önce gönderilen miktarın, mülhakat ile birlikte merkez hapisanesinin sadece 2 aylık harcamalarına yeteceği ve sene sonuna kadar kalan 3 aylık masraflar için başkaca miktar ihtiyacın olduğu belirtilmektedir. Bu belgede, talep olarak Ağustos ayında 210.000 kuruş istendiği ancak talebin olumlu karşılık bulmadığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple 16.09.1917 tarihli bu telgrafta, sene sonuna kadarki ihtiyacın 262.507 kuruş olduğu görülmektedir. Arada görülen 52.507 kuruşluk fazlalığın ise "terfi' eden es'ara²²¹ yüzde yirmi beş zamdan ileri geldiği" de ayrıca belirtilmektedir. Bu toplam masraftan 221.140 kuruş ta'yinât masrafı, 30.324 kuruş müteferrika masrafı ve 11.043 kuruş ise muâlecât masrafıdır. Bunların toplamı olarak 262.507 kuruş verilmiş ve ta'yinât, muâlecât ve müteferrika masraflarından ayrı olarak bir de 10.000 kuruşluk tenvirât masrafının daha olduğu belirtilmiştir.²²² Bu belge ile birlikte, hem hapisanenin ve mahkûmların masraflarının artmakta olduğu anlaşılmakta hem de masraf artışının bir başka sebebinin ise narh fiyatlarının artışı olarak görülmektedir.

1918 sonlarına gelindiğinde merkez hapisane ile birlikte mülhaktan olan Alanya, Elmalı, Kaş ve Akseki kazaları hapisaneleri için yeni bir talep daha bulunmaktadır. Müteferrika havalenamesinin harcanarak tükendiği ve ihtiyaçların arttığı, bu sebeple acilen kullanılmak üzere yeni havanameye ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bu hapisaneler için kullanılacak olan ta'yinât masrafı 340.000 kuruş, müteferrika masrafı 26.000 kuruş ve muâlecât masrafı da 24.000 kuruştur. Merkez hapisane ve bağlı dört kaza hapisanesinin bu masraflarının toplamı 386.000 kuruştur.²²³ Yukarıdaki talebin bulunduğu bu telgraf belgesinde ihtiyaçların bu sefer ne kadar sürelik olacağından bahsedilmemektedir. Ayrıca merkez hapisane ya da mülhakat hapisanelerine ayrılacak miktardan da bahsedilmemektedir. Ancak Rumi yılın son aylarına denk gelen bu belgede, daha önceden gönderilen miktarın yetmediğinden bahsedilmekte ve yeniden harcanılmak üzere para istenmektedir. Talep tarihi de Rumi yılın 9. ayına denk gelmekte ve yılın bitimine bir süre daha vardır. Muhtemelen bu yeni talep, Rumi 1334 yılının sonuna kadar kullanılacak bir talep olabilir. 9. ayın ilk günlerinde yapılan bu talep, daha yılın bitimine 4 ay kala yapılmıştır. Hapisanelerin ekmek ihtiyaçları, ilaç ihtiyaçları ve diğer küçük harcamaları bulunmakta ve küçük harcamalar aradan çıkarılırsa, ilaç ve ekmek ihtiyaçları en temel ve en önemli ihtiyaçlar olarak görülmektedir. Bu ihtiyaçların da sürekli olması, savaş dönemlerindeki suçluluk oranındaki artışlar ve bu sebeple mahkûm sayılarının artması, hapisanelerin ihtiyaçlarını

²²¹ Satılan şeylerin bilinen fiyatları. Bk. Devellioğlu, 2013, 275.

²²² BOA.DH.MB.HPS./63/23.

²²³ BOA.DH.MB.HPS.M./35/114.

daha da arttırmaktadır. Bu da gelen miktarın yeterli olmamasına ve belirlenen yıllık harcama planının aşılmasıyla daha fazla ihtiyaç talebinde bulunmasına yol açmaktadır. Bu belge ile alakalı olarak bir sonraki belge ise, bu belgeden bir ay kadar sonraki tarihe denk gelmektedir. Buradan sadece merkez hapishanesinin ne kadar ihtiyacının olduğu anlaşılmaktadır. Rumi 1334 yılının sonuna kadar ancak merkez hapishanesine yetecek olan miktar telgrafla bildirilmektedir. Buna göre ta'yinât miktarı 180.000 kuruş, müteferrika miktarı 20.000 kuruş ve 7.000 kuruş da muâlecât miktarı olarak belirtilmektedir.²²⁴

Aynı dosya içerisinde bulunan ikinci belgede ise merkez hapishanesinin aydınlatma ve ısıtma masraflarının mevcut olmadığından ve ihtiyacın bulunduğu bahsedilmektedir. 12 Kanun-ı Evvel 1334 tarihli bu telgrafa göre, bazı kazalarda kış ayının şiddetle hüküm sürdüğü ve daha önce ta'yinât, müteferrika ve muâlecât masrafları için gönderilen telgrafla birlikte bu masrafların da gönderilmesi istenmektedir. Yine aynı dosya içerisinde bulunan bir başka telgraf tarihi Rumi 1335 yılının ilk ayına aittir. Burada ise hapishaneler tahsisatından gönderilen paranın kalmadığı ve ihtiyaçların hala mevcut olduğu bildirilmektedir. Buna göre, belirlenmiş plana göre gönderilmekte olan paranın geldiği, harcılandığı ve tükenerek yenisine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. İhtiyaç olarak ise 15.000 kuruş müteferrika masrafı ve 5.000 kuruş da muâlecât masrafı ihtiyacının olduğu belirtilmektedir. Ayrıca benzer ihtiyaçların mülhakat kazalarda da olduğu ve oralardan da taleplerin gelmekte olduğu söylenmektedir.²²⁵ Bu telgraflar ile mahkûmların ve hapishanelerin ihtiyaçlarının çeşitliliğinin arttığı görülmektedir. İlk defa karşılaşılan ısıtma masrafları bu belgeden anlaşılmalı ve bazı kazalarda şiddetli kış olduğundan bahsedilmektedir. Çalışmanın son kısmında da görüleceği üzere, bu tarihlerde Korkuteli Kazası yakın bir tarihte kaza olmuş ve çok yakın bir zamanda da hapishanesi ilk defa olarak hükümet konağı içerisine inşa edilmiştir. Bu kazanın yüksek bir mevkide olması ve Antalya'ya oranla çok daha fazla soğuk olması, bahsi geçen şiddetli kış mevsiminin Korkuteli Kazası ile ilgili olabileceğine işaret eder. Yani bahsi geçen yerin iklimi göz önünde bulundurulduğunda şiddetli kışın burası ile alakalı olabileceğini göstermektedir. Bu telgraflar ile ayrıca, hapishane için gönderilen miktarın çok hızlı bir şekilde harcanarak tüketildiği ve hala ihtiyaçların yüksek oranda olduğu anlaşılmaktadır.

Çeşitli ihtiyaçlar içerisinde en fazla masrafa sebep olan harcamanın ekmek harcaması olduğu yukarıdaki belgelerden görülmektedir. Diğer ihtiyaçların çeşitli şekillerde giderilmesi ancak ekmek alımının ise müteahhitlerle anlaşarak olması, beraberinde başkaca sorunları getirdiği de yukarıda görülmüştü. Müteahhitlerin paralarını alamamaları ya da gecikmeli olarak almaları, kendi dükkân ve ailesinin geçimleri konusunda da sıkıntılar doğurmuştur. Bir

²²⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./36/42.

²²⁵ BOA.DH.MB.HPS.M./36/42.

başka sıkıntı ise bu konuda ortaya fırsatçıların çıkması ile alakalıdır. Mukavelesi ne zaman imzalandığı belli olmayan ekmek müteahhidi Ali Usta'nın, birinci kalite ekmeği atık kıyyesi 14 kuruştan hapisaneye vermektedir. Ancak Hasan Usta namında bir kişi, ikinci kalite ekmeği 13 kuruşa vermek istemesi üzerine, Ali Usta'nın anlaşması meclis-i idarece feshedilmiş ve Ali Usta bu sebeple Dâhiliye Nezareti'ne başvurmuştur. Bunun üzerine Dâhiliye Nezareti'nden Konya Vilayeti'ne gönderilen telgrafta, Ali Usta'nın bu başvurusunun değerlendirilmesi ve konunun incelenmesi istenmiştir. Konya Vilayeti İdare Meclisi'nde de konu görüşüldükten sonra Teke Mutasarrıflığı'na bildirilmiş ve daha önceki imzalanan şartlarla birlikte Ali Usta'nın anlaşmasının devam ettirilmesi kararı verildiği bildirilmiştir.²²⁶

Bu durum bazı fırsatçıların belki de rekabetçilerin fırsatları değerlendirmesi ile birlikte, yönetimin de altından kalkılamayan harcamalardaki kolaylıklara yöneldiklerini göstermektedir. 1 kuruş daha eksik de olsa ikinci kalite ekmeği mahkûmlara vermeyi kabul etmişler ve aynı zamanda daha önce sözleşme imzalanan kişiyi de mağdur konuma düşürmüşlerdir. Bu durumun birden fazla sebebinin olma ihtimali de vardır. Ancak ekonomik sıkıntılar, masrafların artması, giderlere yönelik harcamaların zamanında gelmemesi ya da hiç gelmemesi gibi durumlar idarecileri, sözleşme imzalamış oldukları kişilere karşı mahcup duruma düşürmekte ve bu sebeple farklı yollara başvurma ihtimallerini de ortaya çıkarmaktadır. Daha önce ele alınan belgeler içerisinde bu mahcubiyete yönelik bazı cümleler, bu ihtimali de kuvvetlendirmektedir. Teke Mutasarrıfı'nın Dâhiliye Nezareti'ne yazmış olduğu telgrafta ve Dâhiliye'den de Konya Vilayeti'ne yazılan telgrafta, "havalenamenin kifayetsizliğinden dolayı müma-ileyhin matlubu tesviye edilemediği anlaşılıp ashab-ı matlubun istihkaklarının havalename veya tahsisatın miktarından dolayı düçâr-ı te'hir olması şeref ve haysiyet-i hükümete muhal olacağı²²⁷" söylenmekte ve bir an önce borcun ödenmesi gerektiği bildirilmektedir.

07.02.1920 tarihli bir başka belgeye göre ise, hapisanelerin ihtiyaçlarının daha da arttığı görülmektedir. Tablo şeklinde gösterilerek çeşitli vilayet ve livalara gönderilen ihtiyaçlara dair havalename bulunan bu belgede, masrafların çokluğu net bir şekilde görülmektedir. Tabloda, Erzurum, Kayseri, Mamûratülaziz, Kütahya, Adana, Niğde, Edirne, Erzincan, Menteşe, Maraş, Aynteb, Denizli, Trabzon, Bolu, Diyarbakir, Sivas, Hüdavendigâr, Canik, Karahisar, İzmit, Karesi, Konya, Kale-i Sultaniye, Teke, Kastamonu, İç-il ve Ankara gibi vilayet ve liva hapisaneleri bulunmaktadır. Tablodaki bu vilayet ve liva hapisanelerin hepsi için 5.199.000 kuruş ta'yinât, 1.890.000 kuruş müteferrika ve 170.000 kuruş da muâlecât masrafları gönderilmiştir. Bu paradan Teke Sancağı'na ise 200.000 kuruş ta'yinât,

²²⁶ BOA.DH.MB.HPS./81/32.

²²⁷ BOA.DH.MB.HPS./57/1.

20.000 kuruş müteferrika ve 5.000 kuruş muâlecât masrafı olmak üzere toplam 225.000 kuruş gönderilmiştir. Yukarıdaki vilayet ve livaların tamamına ise toplam giden para 7.259.000 kuruş olmuştur.²²⁸ Yukarıda bahsi geçen Ali Usta'ya dair bir başka belge ise 09.02.1920 tarihinde karşımıza çıkmaktadır. Burada, Hasan oğlu Ali Usta imzasıyla Dâhiliye Nezareti'ne daha önce gönderilen bir telgraftan bahsedilmektedir. Dâhiliye'den Teke Mutasarrıflığı'na yazılan bu telgrafta, Ali Ustanın vermiş olduğu ekmek bedelini alamadığını söylediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple gerçekleşen tahkikat-ı kanuniye sonucunda havalenamenin gönderildiği ve Ali Usta'ya verilmesi gerektiğini bildirmektedir.²²⁹ Telgraf içerisinde, Ali Usta'nın alacak olduğu miktardan ve Dâhiliye'nin telgrafı üzerine gönderilen meblağdan bahsedilmemektedir. Ancak yukarıdaki belgeden sonra, Ali Usta'nın ekmek vermeye devam ettiği ve devam etse bile parasının ödenmesi konusunda sıkıntılar çekildiği anlaşılmaktadır.

Bir sonraki belgeden ise gönderilen ta'yinâtların 6 aylık süre ile gönderildiği ve Rumi 1335 senesinin ikinci 6 aylık ta'yinât miktarının 50.000 kuruş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak buradan büyük bir sıkıntının olduğu anlaşılmaktadır. "1335 senesi ikinci altı aylık ta'yinât havalesi olarak 50.000 kuruş vürud etmiş ise de gün be gün hapisane mevcudunun tezayüd etmesi hasebiyle her mah için 65.000 kuruşluk sarfiyat vuku' bulmakta olduğundan şimdilik 375.000 kuruşluk havalenamenin irsaline müsaade" buyrulması istenmektedir. Yani 6 aylık harcama miktarı olarak 50.000 kuruş gönderilmesine karşılık, sadece 1 aylık harcamanın 65.000 kuruş olduğu bildirilmektedir. Bu da ihtiyacın fazlalığını, mahkûm sayısının gittikçe arttığını ve gelen paranın ihtiyaç miktarından çok daha az olduğunu göstermektedir. Ayrıca bazı bağlı kazalarla birlikte merkez hapisanesinin ihtiyaçlarından da bahsedilmektedir. Merkez, Alaiyye, Manavgat ve Korkuteli kazaları hapisanelerinin sene nihayetine kadar 365.000 kuruş ta'yinât masrafı, 12.000 kuruş müteferrika ve 7.000 kuruş da muâlecât masrafı gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Telgrafın gönderilme tarihi 8 Kanun-ı Evvel 1335 tarihlidir ve Rumi takvime göre sene sonuna kadar yaklaşık olarak 3 ay kalmıştır. Buna göre bahsi geçen kazalar ile birlikte merkez hapisanesinin 3 aylık toplam harcamaları 384.000 kuruşa denk gelmektedir. Ayrıca telgrafta, diğer kazalardan haberin henüz ulaşmadığı ve merkez hapisanesi harcamaları için de şiddetli derecede ihtiyaç bulunduğu bildirilmektedir. Diğer kazalar ile birlikte hesaplandığında ortaya çıkacak miktar elbette ki çok daha fazla olacaktır. Ayrıca merkez hapisanesinin şiddetli olan ihtiyacının sebebinden de bahsedilmektedir. Ekmek müteahhidinin alacağını biriktiği ve alacağını almadan da ekmek vermeyeceğini bildirdiğinden bahsedilmektedir. Bu sebeple 448.000 kuruş havale istenmektedir. Buradaki 448.000 kuruşun merkez ve mülhakat hapisanelerinin toplam ta'yinât bedeli için olduğu da

²²⁸ BOA.DH.MB.HPS./68/73.

²²⁹ BOA.DH.MB.HPS./81/48.

belirtilmektedir. Yani Antalya merkez hapisane ile birlikte, Elmalı, Alanya, Kaş, Akseki, Korkuteli, Finike ve Manavgat hapisanelerinin toplam ekmek masrafı borcu 448.000 kuruştur. Ay sonunda gönderilen bir başka telgraftan ise, istenilen paranın gelmediği ve ekmek müteahhitlerinin ekmek vermeyi bıraktıklarından bahsedilmekte ve mahbusinlerin iâşe meselesinin düçâr-ı müşkülât olduğu bildirilmektedir.²³⁰ Bu durum ise artık bir nevi, hapisanede bulunanların tekrar eski zindan dönemlerindeki gibi açlıkta kalmaları ve devletin ödenek ayırıp yiyecek vermediği dönemleri yaşamalarına sebep olmaktadır.

1.2. Erkek ve Kadın Hapisanelerinde Tevkif Edilenler ve Mahkûmlar

Hapisaneler değerlendirilirken, hapisanelerin olmazsa olmaz konularından birisi de mahkûmlardır. Mahkûm, inşa edilmiş olan hapisane binasından başlamak üzere hapisaneye dair her konunun ortaya çıkmasını sağlayan etkidir. Bu sebeple hapisanelere dair yapılan çalışmalarda hapisaneler hangi boyutlarıyla ele alınırsa alınsın, mutlaka içerisinde bulunan mahkûmlardan bahsedilmekte ve çalışmanın bir kısmına yerleştirilmektedir. Yani çalışmalarda hapisaneler, tarihi, ekonomik, hukuki, psikolojik, mimari gibi farklı yönleriyle ele alınsa bile mahkûmlara dair bilgileri içermektedirler. Bu sebeple bu çalışmada da mahkûmlara dair bilgiler bulunması gerekmekte ve Teke Sancağı hapisanelerindeki mahkûmların anlatılması gerekmektedir. Çalışma içerisinde belgeler doğrultusunda, hapisanelerde bulunan mahkûmların tarihi süreçteki sayılarından, sorunlarına kadar birçok konudan bahsedilecektir. Mahkûm sayıları genellikle erkekler ve kadınlar olmak üzere ortak verildiği için, çalışmada da ortak olarak ele alınacaktır. Ortak verilmesinin sebebi de yukarıda ele alınan kısımlardan anlaşılacağı üzere, erkek ve kadın hapisanesinin ortak bir bina içerisinde olması ve kadın tutuklulara yönelik bilgilerin az olmasındandır. Güvenilir kadın olan Hatice Hatun'un evinde kalan mahkûmlara dair bilgilerin kısıtlı olması, kadın mahkûmların sayısının erkeklere göre az olması, mahkûm sayılarının ortak verilmesinin diğer sebepleridir. Mahkûmlara yönelik harcamalar ve sorunların da ortak ele alınacak olması yine aynı sebeptendir. Ayrıca burada sadece merkez hapisanesi ele alınacak ve bağlı kazalara ait bilgiler son bölümde yer alacaktır.

1.2.1. Tevkif Edilenlerin ve Mahkûmların Sayıları

Teke Sancağı merkez hapisanesine bakıldığında tutuklu ve hükümlülerin sayısının, zaman içerisinde artış gösterdiği görülmektedir. Arşiv belgelerinin verdiği bilgiler doğrultusunda bazı dönemlerin mahpus sayıları bilinirken, belgelerin bulunmadığı bazı dönemlerde ise bilinmemektedir. Hapisanede bulunanların sayılarının önemi ise, belirli

²³⁰ BOA.DH.MB.HPS./68/78.

dönemlerin ve bölgelerin suçluluk oranlarının ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Bilindiği üzere savaş dönemlerinde suçluluk oranları hep yükseklik göstermektedir. Ancak savaş dışı dönemlerde, asayişin kırılmaya uğradığı dönemlerde ve hiç bir sorunun olmadığı dönemlerde de suçlular bulunmaktadır. Bu da savaş dönemlerindeki artan suçluluk oranlarını göstermesi açısından önemlidir. Bütün bunlar dışında, suçluluk oranının artması sonucu ortaya çıkan bazı sorunlar da bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, hapishanelerin ve mahpusların giderleri ve iâşe sorunlarıdır. Hapishanelere ve mahpuslara yönelik harcamalar devletin ekonomisini önemli ölçüde etkilemekte ve artan suçluluk oranlarına paralel olarak harcamalar ve ihtiyaçlar da artmaktadır. Tutuklunun az da olsa çok da olsa bulunduğu zamanlarda belirli harcamalar bulunmakta ve her ne şekilde olursa olsun ekonomiyi etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında da mahpus sayılarının önemi artmaktadır.

Modern hapishanelerin Osmanlı'ya girişinden hemen sonraya bakıldığında, hapishane inşaatlarına yönelik çalışmaların daha az olduğu yukarıda bulunan bilgilerden anlaşılmaktadır. Bu da hapishanede bulunanların sayılarının ilk dönemlerde düzenli bir şekilde bilinmediğini göstermektedir. Ancak hapishane inşaatları ve tamiratlarına yönelik belgelerde mahpus sayılarıyla da karşılaşılmaktadır. Bu tür durumlarda hapishanelerin yeterli gelmediğinden bahsedilmekte ve bu doğrultuda ihtiyaca cevap verebilecek hapishaneler inşa edildiği anlaşılmaktadır. Genellikle de hapishanelerin mahpuslara yeterli gelmediği konularına yer verilmekte ve acil ihtiyaç dâhilinde yeni bina yapılması ya da mevcut binaların genişletilmesi istenmektedir. Bu vesileyle de içeride bulunan tutuklu sayıları hakkında bazı bilgiler edinilebilmektedir. İlk ve son dönemlere genel olarak bakıldığında ise hapishanelerde bulunan kişilerin ne zaman tutuldukları, ne kadar ceza aldıkları ve cezalarının ne zaman başladığına dair bilgiler ise çok kısıtlıdır. Teke Sancağı gibi merkez bir hapishanenin bilgileri bu şekilde iken, sancağa bağlı diğer kaza hapishanelerindeki bilgiler ise neredeyse yoktur. Bu sebeple çalışma bir anlamda yarım kalmaktadır. Ancak bu kadarıyla da elde edilen veriler bir oranda bilgi sağlamak ve yapılması muhtemel olan genel çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Teke Sancağı Hapishanesi'nin mahkûm sayısına yönelik ilk bilgiye 27.02.1887 tarihli belgeden ulaşılmaktadır. Bu belgede hapishanenin begayet harap bir vaziyette olduğundan, mahpusların sayılarının fazlalığından ve mahpusların bir kısmının başka yerlere nakledilmesinden bahsedilmektedir. Mahpus sayısı olarak ise verilen ilk rakam ise "hapishane içerisinde 400'den fazla mücrimin bulunduğu" şeklindedir. Yani net bir sayı bulunmamakla beraber en az 400 kişinin olduğu kesindir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir başka konu daha vardır. Yukarıda hapishane inşaat ve tamirat konularında ele alındığı üzere 1887

tarihindeki Antalya Hapishanesi'nin kapasitesi meselesidir. Bu tarihlerde bilindiği üzere mevcut hapishanenin kapasitesi 100 kişilik ya da 100 kişiyi içinde barındırmaya yeterli değildir. Yani 100 kişilik olmasa bile bu kadar kişi koyulduğunda çok fazla sıkıntı olmayacak bir kapasitesi bulunmaktadır. Ancak ele alınan bu belgede 400'den fazla kişinin bulunduğu bahsedilmektedir. Yani kapasitenin dört kat daha fazlası olan sayıda kişi bulunmaktadır. Ayrıca belgede, izdihamın önlenmesi için suçlulardan bir kısmının Rodos ya da Payas'a gönderilmeleri gerektiğinden bahsedilmektedir.²³¹ Bu durum hem mevcut hapishane binasının Antalya'ya yeterli gelmemekte olduğunu hem de yapılmış olan binaya göre suçluluk oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Hapishanenin harap vaziyette olması, bir takım sıkıntıların ortaya çıkması ve yeni sıkıntıların ortaya çıkabilecek olması düşüncelerine karşılık olarak, mahkûmların bir kısmının başka yerlere gönderilerek muhtemel sıkıntıların önlenmesi amaçlanmış olsa gerektir.

Mahkûmların başka yerlere nakledilmesi konusu uzun bir süre gündemde kaldığı daha ileri tarihli belgelerden anlaşılmaktadır.²³² Yani usun bir süre çözüm bulunamamış ve aynı zamanda bir başka çözüm çalışması olan yeni hapishane binası yapımı gündeme gelmiştir. Bu tarihlerde ise, yukarıda ele alındığı üzere, yeni hapishane çalışmaları mevcuttur. Ancak yeni hapishane yapımı bir süre daha bekleyecektir. Bir sonraki belgeye bakıldığında ise hala izdihamın olduğu anlaşılmaktadır. 22.05.1895 tarihli belgede, hapishanenin 100 kişiye bile yeterli olmadığı ancak içerisinde 300'e yakın mücriminin bulunduğu bahsedilmektedir. Kapasitenin çok fazla üzerinde kişinin olması, aynı zamanda beraberinde hastalıkları da ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu sebeple acilen yeni hapishane binasının yapılması istenmektedir.²³³ Bu belgeden anlaşıldığı üzere, bir önceki tarihli belgeye göre izdihamın dörtte bir oranında azaldığı görülmektedir. Ancak hala kapasitenin çok üzerinde sayı bulunmakta ve bu da daha başka sıkıntılara neden olmaktadır. Belgede meydana gelen hastalıklardan bahsedilmemektedir ama çeşitli hastalıkların bulunduğu kesindir. Yine belgede bahsedilmemekle beraber bu kadar kişinin iâşe konusu da sıkıntı olmalıdır. Bir başka konu

²³¹ BOA.DH.MKT./141/94.

²³² Bir müddet mahkûmların nakledileceği yer tedariki ile uğraşmıştır. (BOA.DH.MKT./1408/22.) numaralı belgede bahsi geçen yer tedarik edilmesine yönelik çalışmalar mevcuttur. Ancak burada bütün kürek merkezlerinin dolu olduğu bildirilmektedir. (BOA.DH.MKT./1410/124.) numaralı belgede ise tekrar Rodos ve Payas'a gönderme konusu gündeme gelmiştir. (BOA.DH.MKT./1438/35.) numaralı belgede ise yeniden bir hapishane inşa etme düşüncesi ortaya çıkmış ve nakledilecek olan mahkûmların Rodos'a nakledilebileceği söylenmektedir. Ayrıca bu belgede, nakledilecek mahkûmların sayıları istenmektedir. (BOA.DH.MKT./1396/106.) numaralı belgede ise 30 mahkûmun Rodos'a nakledileceği anlaşılmaktadır. Bir sonraki belge olan (BOA.DH.MKT./1647/25.) numaralı belgede ise 5 kişinin daha Rodos'a nakledileceği anlaşılmaktadır. Son olarak 14.09.1889 tarihli ve (BOA.DH.MKT./1656/74.) numaralı belgede de 15 kişinin Akka kürek merkezine naklinden bahsedilmektedir. Son belgenin tarihine bakıldığında, nakil işlemlerinin yaklaşık olarak 2 buçuk seneyi bulduğu görülmektedir. Gönderilen kişi sayısına bakıldığında ise, mahkûmların nakledilerek izdihamın önlenmeye çalışıldığı düşünce başarıya ulaşmamıştır.

²³³ BOA.DH.MKT./378/17.

olarak, mevcut bulunan gardiyanların yetersiz gelmiş olması ve mahpusların firar ve taşkınlıklarına yönelik sıkıntıların meydana gelmiş olması da muhtemeldir. Bütün bu sıkıntılar sebebiyle bazı mahkûmların nakledildikleri bellidir. Ancak çözüm çalışmalarının yeterli olmaması ve acil olarak yeni bina yapılması istenmekte ve sorunların ancak bu şekilde çözülebileceği düşünülmektedir.

1904 yılına gelindiğinde mahkûm sayısının tekrar 400'e kadar yaklaştığı anlaşılmaktadır. Yeni yapılan hapishanenin mahkûmları içinde barındırmaya yeterli gelmediği anlaşılmakta ve bu sebeple Konya Vilayeti'nden gelen tavsiyede, eski hapishane yıkılmamış ise 250 kişinin oraya nakledilebileceği söylenmektedir. Hatırlanacağı üzere eski hapishane 100 kişiliktir ve bu belgede eski hapishanenin 250 kişiyi alabileceği söylenmektedir.²³⁴ Daha önceki tarihlerde ve eski hapishanede 400'den fazla kişinin kaldığı da yine yukarıda belgelerden aktarılmıştı. Bu sefer yine bu sayıya bakılarak eski hapishanenin aşırı derece sıkışık olmadan 250 kişiyi alabileceği düşünülmüş olabilir. Çünkü eski hapishane hakkında bilinen tek bilgi 100 kişilik olduğu ve hiç bir belgede 250 kişilik olduğundan bahsedilmemesidir. Bu da 250 kişinin aşırı derecede sıkışmadan burada kalabileceği şeklindeki düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Yeni hapishanede çok fazla kişinin bulunması ve bu sebeple izdihamın azaltılmaya çalışılması, eski hapishaneye mahkûm nakli düşüncesini doğurmaktadır. Bu şekilde her iki binada da orta kararda mahkûm sayısı planlanmış olabileceğini düşündürmektedir. Her ne şekilde olursa olsun, bahsi geçen bu plan uygulanmamıştır. Çünkü verilen cevapta, eski hapishanenin köhne ve yıkılmak üzere bir halde olduğu ve kiremitleri ile pek çok malzemesinin yeni hapishane binasında kullanıldığı, söylenmiştir. Artık eski hapishanenin olmadığı ve buraya naklin imkânsız olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgenin verdiği bilgiden anlaşılacağı üzere yeni hapishane içerisinde 400'e yakın bir sayı bulunmaktadır.²³⁵ Tabi bu sayı hem mahkûm hem de mevkufuları göstermektedir.

Aradan geçen 4 yıl içerisinde hapishanede ne kadar kişi bulunduğu dair bilgilere rastlanamamaktadır. Ancak 08.02.1908 tarihine gelindiğinde hapishanenin, mevcudu barındıramaması nedeniyle, genişletilmesi gerektiği bildirilmektedir. Bu belge ile yeni hapishanenin mevcudunun 300 kişilik olduğu da anlaşılmaktadır. Genişletme amacı belirtilirken mevcut sayı da verilerek 600'den fazla kişinin bulunduğu söylenmektedir. 600'ü aşkın olan kişilerin de yine mahkûm ve mevkuf oldukları anlaşılmaktadır. Belgede, hapishanenin kavâid-i hıfzıssıhhaya uygun olmadığı ve bu sebeple genişletilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu da hapishane mevcudunun 1908 tarihinde 600 kişiden fazla olduğu

²³⁴ BOA.BEO./2245/168313.

²³⁵ BOA.BEO./2245/168313.

bilgisini vermektedir.²³⁶ Daha önceki belgelere bakıldığında ise suçluluk oranının arttığı görülmekte ve hapishanenin kapasitesinin de yetersiz geldiği anlaşılmaktadır. Hapishanenin genişletilmesi konusu da yine bir müddet gündemde kalacaktır. Yukarıdaki belgeden yaklaşık olarak 2 ay kadar sonra konuyla ilgili belgede, hapishanenin genişletilmesine yönelik çalışmaların başladığı ve ne kadar masrafın gerektiği gibi bilgiler yer almaktadır. Ancak bu belgede tutuklu sayısını belirten bilgiler de bulunmaktadır. Yukarıdaki belgede 600'den fazla olarak verilen sayının burada 615 kişi olduğu net olarak belirtilmektedir.²³⁷ Bu da ilk defa hapishanede bulunan net sayının bilinmesini sağlamaktadır. Net olarak bir sayı bilinmesine rağmen henüz erkek kadın ayrımı ya da mahkûm ve mevkuf ayrımı olarak bir sayı bilinmemektedir.

Hapishanede bulunan kişilerden sadece kadın ve erkek sayımının ayrı olduğu bilgiye ise 14.12.1913 tarihli belgede rastlanmaktadır. Bu belge daha önce de ele alındığı üzere, hapishaneye ait sual cetvellerini içermektedir. Burada hapishanede bulunan erkek ve kadınların sayısı verilerek bir de toplamalarının sayısı verilmiştir. Yani bunlardan kaçının zanlı kaçının mahkûm olduğu belli değildir. Belgede verilen erkeklerin sayısı 526, kadınların sayısı ise 19'dur ve buna göre de toplam sayı 545'tir.²³⁸ İlk defa kadın ve erkek tutuklu sayısının ayırımına rastlanan bu belgeye göre, bu tarihte hapishanede 545 kişi bulunmakta ve çok büyük çoğunluğu erkekler oluşturmaktadır. Ayrıca hapishanenin doluluk oranı da önceki dönemler gibidir ve yüksek seviyededir. Bu belgeden sonra ise rastlanılan belgeler genellikle tablo şeklinde verilmiş ve tablo içerisinde tutuklu ve mahkûm ayrımları ile birlikte kadın erkek sayıları ayrı verilerek hangilerinin ne tür suçlar işledikleri belirtilmiştir. Bilindiği üzere bu belgelere "yoklama cetvelleri" ismi verilmiş ve belirli aralıklarla devamlı olarak tutulmuştur. Örnek teşkil etmesi açısından burada, rastlanılan en eski tarihli yoklama cetveli belgesi verilecektir. Bundan sonrakilerin ise tarihleri ile beraber sadece içerikleri verilecektir.

Aşağıda verilecek olan yoklama cetveline bakıldığında 14.07.1914 tarihli olarak görülmektedir. Yoklama cetveline göre bu tarihte hapishane içerisinde bulunan tutuklu sayısının toplamı 578'dir. Bunlardan 361 kişi maznunen yani zanlı olarak tutukludurlar. 217 kişi ise mahkûmen tutukludurlar. Zanlıların 353 kişisi erkek, 8 kişisi de kadındır. Mahkûmların ise 210 kişisi erkek, 8 kişisi kadındır. Buna göre hapishanede 16 kadın, 563 kişi de erkek bulunmaktadır. Mahkûm olanların mahkûmiyet türlerine bakıldığında 166 erkek ve 5

²³⁶ BOA.DH.TMIK.S./72/7.

²³⁷ BOA.DH.TMIK.S./73/21.

²³⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

kadının cinayet²³⁹ türü suçlardan dolayı ile mahkûm oldukları görülmektedir. 42 erkek ve 3 kadının da cünha²⁴⁰ türü suçlarından dolayı mahkûm, 2 erkeğin de kabahat²⁴¹ türü suçlardan dolayı mahkûm oldukları anlaşılmaktadır. Yoklama cetveli içerisinde verilen bu sayıların ise geçmiş dört aylık zaman içerisindeki sayılar olarak belirtilmektedir. Yani buna göre Rumi 1330 yılı Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarının yoklama cetvelidir. Bu da Rumi yılın ilk dört ayı demektir ve yılın ilk dört ayı için düzenlenmiştir.²⁴² Bahsi geçen bu yoklama cetvelinde mahkûm ya da maznunların ne zaman hapsedildikleri ve ne zamana kadar hapis kalacaklarına dair bilgi ise yoktur. Tabloda verilen, sadece bu dört aylık zaman diliminde hapisane içerisinde bulunan kişilerin sayıları, suç türleri ve cinsiyetleridir.²⁴³

Yukarıdaki yoklama cetvelinin ardından Rumi yılın ikinci dört aylık yoklama cetveli de 14 Kasım 1914 tarihinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu yoklama cetveline göre hapishanenin toplam mevcudu 230 olarak görülmektedir. Bunlardan 162 kişi maznun, 68 kişi ise mahkûmdur. Bu yoklama cetvelinde de bir öncekine göre değişiklik görülmektedir. Çünkü burada maznun olanlardan 109 erkek ve 2 kadın toplamda 111 kişinin cinayete müttehim olduğu bilgisi verilmektedir. Yani önceki belgeye göre ilk defa maznun olanlardan bir kısmının maznuniyet sebebi verilmektedir. Yine maznunlardan 45'i erkek, 6'sı kadın toplam 51 kişinin ise maznunen mevkuf oldukları belirtilmekte ancak bunların cinayet, cünha ya da kabahat suçlarından hangisine yönelik müttehim oldukları belirtilmemektedir. Cinayet suçuyla mahkûm olan kişilerden 40 kişinin erkek, 7 kişinin de kadın olmak üzere 47 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Cünha türü suçlardan 21 erkek mahkûm bulunurken bu tür suçlardan kadın mahkûmun bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca kabahat türü suçlardan da erkek ya da kadın hiç kimse bulunmamaktadır.²⁴⁴ Bu belgede dikkat çeken bir başka özellik ise önceki belgeye göre kişi sayısının önemli derecede azalmış olmasıdır. Bunun sebebi ise daha eski tarihli başka belgelerden anlaşılmaktadır. 12.11.1914 tarihli belgede, Teke Mutasarrıfı tarafından Adliye Nezareti'ne çekilen telgraf bulunmaktadır. Telgrafta, Dâhiliye Nezareti'nin emri üzerine 188 kişi olan cinayet ve cünha mahkûmlarının bir önceki gün Konya'ya sevk edildikleri yazmaktadır. Bunlardan başka nakledilmesi lazım gelen maznunların da

²³⁹ Yürürlükten kaldırılmış olan 1274 tarihli Ceza Kanunu'nun 3. maddesine göre terhibî cezaları, yani idam, kalebentlik, müebbet nefiy, müebbet rütbe ve memuriyetten mahrumiyet ve hukuk-ı medeniyeden ıskat cezalarını müstelzim cürümlerden ibarettir. (Türk Hukuk Lûgati, 1991, 54.)

²⁴⁰ 127 tarihli Ceza Kanunu'nun 4. maddesine göre; bir haftadan fazla hapis ve muvakkat nefiy, memuriyetten tardı ve para cezasını müstelzim cürümlerdir. (Türk Hukuk Lûgati, 1991, 56.)

²⁴¹ 1 ile 7 gün arasında kısa süreli hapis cezasını ve para cezasını gerektiren hafif suçlardır. Detaylı bilgi için: Avcı, 2002, 133.

²⁴² BOA.DH.MB.HPS./150/90.

²⁴³ İlgili tabloya ait belge Ek-2'de verilmiştir.

²⁴⁴ BOA.DH.MB.HPS./152/26.

bulunduğunun Dâhiliye Nezareti'ne yazıldığı bildirilmektedir.²⁴⁵ İçeriği çok kısa olan bu telgrafta, mahkûm ve maznun sevkini sebebine dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu telgraf ile ilgili bir başka telgrafi içeren belgeye, yukarıdaki belgenin tarihinden 12 gün sonra rastlanmaktadır. Bu telgraf ise, mutasarrıfın bahsini ettiği Dâhiliye Nezareti'ne yazmış olduğu telgraftır. Bu telgrafın içeriğinde ise 188 mahkûmdan tekrar bahsedilmiş ve yola çıktıkları bildirilmiştir. Ayrıca bunlardan başka 150 kişinin de cinayetle müttahim olduğu ve bunların da başka yere nakledilmesi gerektiği söylenmektedir. Nakilleri ile "kanun-ı ahir mucebince muhakemelerinin yapılması" gerektiği ve ona göre Konya ya da başka bir yere mi gönderilecekleri sorulmaktadır. Ancak bir sonraki telgrafta ayrıca gönderilecek kişilerin sayısı 207 olarak belirtilmiştir. 207 kişilik ikinci sevke bakıldığında, bunlar arasında tekrardan mahkûmların da bulunduğu görülmektedir. Telgraf içerisinde belirtildiğine göre 138 müttahim, 34 cinayet türü suçlardan maznun, 5 cünha türü suçlarda maznun ve 30 kişinin de mahkûm olarak Konya ve Niğde Hapishanelerine nakledildikleri söylenmektedir.²⁴⁶

Önceki tarihlere göre verilen son yoklama cetvelindeki mevcudun farklılık göstermesinin sebebi de yukarıdaki son iki belgeden anlaşılmaktadır. 188 cinayet ve cünha türü suçluların Konya'ya nakledildikleri ayrıca daha sonraki tarihte 207 kişinin daha Konya ve Niğde Hapishanelerine nakledildikleri anlaşılmaktadır. Buna göre hapishanede kalanlar ile sevk edilenlerin toplamına bakıldığında hapishanede bulunanların sayısının toplamı 625 kişiye ulaşmaktadır. 625 kişinin bulunduğu bir hapishaneden mahkûm ve mevkuf sevkini akla gelen en önemli sebebi ise sayının kapasiteden aşırı derece fazla olmasıdır. Yukarıda ele alındığı üzere hapishanenin kapasitesi bu sayıyı karşılayamayacak kadar düşüktür. Daha önce bahsi geçen genişletme çalışmasının üzerine hapishane içerisine yapılan yeni koşullar bulunsun bile yine de 625 kişi fazla bir sayıdır. Bu da tutukluların, daha önce yapıldığı gibi, başka yerlere sevk edilerek izdihamın önlenmesi anlamına gelmekte ve bu düşüncüyü makul göstermektedir. Ayrıca daha ileri tarihlerdeki mahkûm sayılarından da anlaşılacağı üzere devamlı olarak hapishanede sayı fazlalığı görülmektedir. Hatta yukarıda bahsi geçen belgelerde göreve henüz yeni başlayan Teke Mutasarrıfı'nın hapishaneyi teftiş etmesi üzerine, mahkûm ve maznunların bir arada yaşadığı ve bununla birlikte bir de çocuk tutukluların da bunlar arasında olduğu belirtilmektedir. İçeride bulunanların da balık istifi tabiri kullanılarak birbiri üzerine yatırıldıkları anlatılmaktadır. Bu da hapishanenin 625 kişiyi karşılamayacağı düşüncesini daha da kuvvetlendirmektedir. Mutasarrıfın teftişini anlattığı bu belgede ayrıca 4 çocuk tutuklunun bulunduğu bilgisine de ulaşılmaktadır. Çocukların diğer mahkûm ve tutuklular ile birlikte bir de cinayet mahkûmları ile bir arada yaşadıkları söylenmektedir. Hatta

²⁴⁵ BOA.DH.ŞFR./447/127.

²⁴⁶ BOA.DH.MB.HPS./105/32.

çocukların 7 aydan fazla süredir burada bulduklarına dair bilgi de verilmektedir. Diğer kanlı mahkûmlar ile birlikte yaşıyor olmaları çocukların ahlâk ve psikolojilerinin de bozulmasına sebep olacağı belirtilmektedir. Bu sebeple bir tevkifhanenin yapılmasını önermekte ve içler acısı bu durumdan kurtulmak gerektiğini söylemektedir.²⁴⁷

Rumi 1330 yılının son 4 aylık yoklama cetveline ise 14.03.1915 tarihinde rastlanmaktadır ve bu cetvel yeni yılın ilk gününde düzenlenmiştir. Cetvelde hapisanede bulunan kişilerin sayısında yine düşük bir oran görülmektedir. 3-4 ay kadar önceki tutuklu sevkinden sonra hapisanenin mevcudunun azlığı hala görülmektedir. Tutukluların toplam sayısı 62 olarak görülmektedir. Bunlardan 43 kişi maznun, 19 kişi de mahkûmdur. Maznunlardan 42'si erkek 1kişi de kadındır. Mahkûmlar arasında hiç kadın bulunmamakla beraber 6 kişi cinayet türü suçlardan, 13 kişi de cünha türü suçlardan mahkûmdur. Toplamda 19 kişi olan mahkûmlar arasında kabahat suçundan mahkûm olan da yoktur.²⁴⁸ Bir sonraki tutuklu sayılarına yaklaşık olarak 2 yıl kadar sonrasında rastlanmaktadır. 24.01.1917 tarihinde rastlanan bu tutuklu sayılarına hapisaneye ait izahat varakasında rastlanmaktadır. Hapishane içerisinde mevkuf olarak bulunanların toplam sayısı 134'tür. Bunlardan 119 kişisi erkek, 3 kişisi kadın ve 12 kişisi de çocuktur. Mahkûmların toplam sayısı ise 35 kişidir. Bunlardan 32 kişisi erkek, 3 kişisi de kadındır. Mahkûm çocuk bulunmamaktadır. Tamamının toplamı 169 kişidir ve bunlardan 12 kişi çocuktur.²⁴⁹ Bu bilgilere bakıldığında bir önceki yoklamaya göre tutuklu sayısında artış görülmektedir. Ancak arada 2 yıldan fazla bir süre olması sebebiyle tutuklu sayısındaki artış oranı çok yüksek değildir.

İzahat varakasındaki bilgilerden sonraki ilk yoklama cetveline yaklaşık olarak 3 ay kadar sonra rastlanmaktadır. Bu cetvele göre hapisanede toplam 296 tutuklu bulunmaktadır. Bunlardan 225 kişi maznun, 71 kişi de mahkûmdur. Maznunlardan 213 kişi erkek, 12 kişi de kadındır. Mahkûmlardan 61 kişi erkek, 10 kişi de kadındır. Suç türlerine bakıldığında, cinayet türü suçlardan 48 erkek, 2 kadın mahkûmdur. Cünha türü suçlardan 13 erkek, 8 kadın mahkûmdur. Kabahat suçundan ise mahkûm olan bulunmamaktadır. Ayrıca önemli olan bir başka bilgi ise, maznun bulunanlardan 213 kişinin askeri suçlardan zanlı oldukları kaydedilmiştir.²⁵⁰ Üstteki yoklamadan sonra Rumi yılın Mart ayından Temmuz ayı 1. gününe kadarki zamanı kapsayan yoklama, 01.07.1917 tarihinde takdim edilmiştir. Bu yoklamada zanlı ve mahkûmların toplamı 270 kişidir. Bunlardan 200 kişi maznun ve 70 kişi de mahkûmdur. Maznunlardan ise 189 kişi erkek, 11 kişi de kadındır. Mahkûmların 62 kişisi

²⁴⁷ BOA.DH.MB.HPS./91/16.

²⁴⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./20/62.

²⁴⁹ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

²⁵⁰ BOA.DH.MB.HPS.M./28/81.

erkek, 8 kişisi de kadındır. Cinayet türe suçlardan mahkûm olanlardan 53 erkek, 5 kişi de kadın bulunmaktadır. Cünha türü suçlardan mahkûm olanların ise 9 kişisi erkek, 3 kişisi de kadındır. Ayrıca kabahat türü suçlardan mahkûm olan hiç kimse bulunmamaktadır.²⁵¹

Bir sonraki yoklama ise 01.11.1917 tarihinde yapılmıştır. Yukarıdaki Rumi 1 Temmuz 1333 tarihli takdim edilen yoklama cetvelinden sonraki 4 aylık zamanın yoklama cetveli olarak hazırlanmıştır. Bu cetvele göre mahkûm ve mevkuların toplam sayısı 160 kişidir. Bunlardan 46 kişi mahkûm ve 114 kişi de müttehimen maznundur. Maznunların 109 kişisi erkek ve 5 kişisi de kadındır. Mahkûmların 42'sinin erkek, 5'nin de kadın olduğu anlaşılmaktadır. Cinayet türü suçlardan mahkûm olanların sayısı 41 kişidir ve bunlardan 38'i erkek, 3'ü de kadındır. Cünha türü suçlardan mahkûm olanların toplamı 5 kişidir. Bunların da 4 kişisi erkek, 1'i kadındır. Daha önceki yoklamada olduğu gibi yine kabahat suçundan hiç kimse bulunmamaktadır.²⁵² İzahat varakası ile birlikte son iki yoklama cetvellerine bakıldığında, hapisanede bulunan kişilerin sayısının her seferinde azaldığı görülmektedir.

01.03.1918 tarihli yoklama cetveline gelindiğinde, yoklama cetvelinde değişiklik görülmektedir. Bütün Teke Sancağı'na bağlı kaza hapisaneleri ile birlikte merkez hapisanenin yoklama cetveli tek bir tabloda gösterilmiştir. Ayrıca yoklama dönemi için "Birinci Devre" ibaresi kullanılmıştır. Tabloya göre mahkûm ve mevkuların toplam sayıları 294 olarak görülmektedir. Bunlardan 206 kişi mevkuf, 88 kişi de mahkûmdur. Mevkuların 203 kişisi erkek ve 3 kişisi de kadındır. 88 mahkûmun ise 78 kişisi erkek ve 10 kişisi de kadındır. Cinayet türü suçlardan mahkûm olanların toplamı 60 kişidir ve bunlardan 57 kişisi erkek 3 kişisi de kadındır. Cünha türü suçlardan mahkûm olanların toplamı ise 28 kişidir ve bunlardan da 21 kişisi erkek, 7 kişisi de kadındır.²⁵³ Bu belgeye bakıldığında, daha önce yapılan tutuklu sevkinden sonra sürekli olarak azalma gösteren mevcudun tekrar artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Yaşanan artış ise suçluluk oranının yeniden artmaya başladığı anlamına gelmektedir. Rumi 1334 senesinin 2. dört aylık yoklamasına gelindiğinde hapisanede bulunanların sayısında az da olsa artış görülmektedir. Bu seferki hapisane içersinde bulunanların toplamı 299 kişi olmuştur. Bunlardan 219 kişi mevkuf, 90 kişi de mahkûmdur. Mevkuların 204'ü erkek, 15'i de kadındır. Mahkûmların 86 kişisi erkek ve 4 kişisi de kadındır. Cinayet türü suçlardan mahkûm olanların 68 kişisi erkek, 3 kişisi kadındır. Cünha türü suçlardan ise 18 erkek ve 1 kadın mahkûm bulunmaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm bulunmamaktadır.²⁵⁴

²⁵¹ BOA.DH.MB.HPS.M./30/8.

²⁵² BOA.DH.MB.HPS.M./31/71.

²⁵³ BOA.DH.MB.HPS./160/56.

²⁵⁴ BOA.DH.MB.HPS./122/3.

Rumi 1334(Miladi 1918) yılının 3. dört aylık ve son yoklama cetvelinde ise hapishanede bulunanların toplamının 96 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Bu da hapisane mevcudunun bir önceki yoklamaya göre önemli derecede azaldığını göstermektedir. Dört ay gibi bir süre içerisinde mevcudun 299 kişiden 96 kişiye düşmesi çok önemlidir. Bu süre içerisinde herhangi bir tutuklu sevkinde de rastlanmamaktadır. Muhtemelen bu süre içerisinde tutuklular arasında mahkeme süreci bitenler ile mahkûmiyet süreci tamamlananların bulunduğu düşünülmektedir. Burada hemen yoklamaya bakıldığında 69 kişinin mevkuf ve 27 kişinin de mahkûm olduğu görülmektedir. Buna göre hem mevkularda azalma hem de mahkûmlarda azalma görülmektedir. Bu da hem mahkeme sürecinde olan maznunların azalması hem de mahkûm olanların ceza sürelerinin bitmesi anlamına gelmektedir. Mevkuf bulunanlardan 65 kişi erkek ve 4 kişi de kadındır. Mahkûmların toplamından 25 erkek ve 2 kişi de kadın olduğu görülmektedir. Cinayet türü suçlardan 23 kişinin erkek ve 1 kişinin de kadın olmak üzere 24 kişinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Cünha türü suçlardan ise 2 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplam 3 kişi bulunmakta ve kabahat türü suçlardan hiç kimse bulunmamaktadır.²⁵⁵

Rumi 1334(Miladi 1918) senesine ait 3. dört aylık yoklama cetvelinden sonra 1335 senesi 3. dört aylık yoklama cetveline kadarki sürece ait yoklama cetvellerine ulaşılamamıştır. Bir sene süreye ait bu dönemden sonra, 1335 senesi sonunda hazırlanan cetvele göre hapisane mevcudunun yüksek oranda arttığı görülmektedir. En son yapılan yoklamada hapisane mevcudunun 299 olduğu görülürken, bu seferki yoklamada mevcudun 678 olduğu görülmektedir. Yoklama cetveli 20.11.1919 tarihinde takdim edilmiştir ve bir yıllık sürede; yaklaşık olarak %126 artış oranı görülmektedir. 678 kişi arasından 495 kişinin mevkuf, 183 kişinin de mahkûm olduğu görülmektedir. Bu cetvele dikkat çeken önemli bir bilgi daha bulunmaktadır ki ilk defa mevkulfların hangi suçlara istinaden maznun oldukları belirtilmektedir. Buna göre toplamda 481 kişisi erkek ve 14 kişisi kadın olan mevkulflardan; 305 kişisi erkek ve 13 kişisi kadın olan toplam 318 kişi cinayet türü suçlardan dolayı tutukludurlar. 159 kişisi erkek ve 1 kişisi de kadın olan toplam 160 kişinin cünha türü suçlardan tutuklu bulunmaktadır. Kabahat türü suçlardan ise sadece 17 kişi erkek tutukludur. Mahkûmlar arasından cinayet türü suçlar ile mahkûm olanlardan 106 kişisi erkek, 4 kişisi de kadındır. Cünha türü suçlardan ise 73 erkek bulunmakta ve kadın mahkûm bulunmamaktadır. Kabahat suçundan ise hiç mahkûm bulunmamaktadır.²⁵⁶ Bu yoklama cetvelini içeren belge ile birlikte ise 1 yıllık süre içerisinde suçluluk oranının çok fazla arttığı ve Antalya içerisinde yoğun bir suçluluk oranı olduğu görülmektedir. Başka bir yerden Antalya Hapishanesi'ne

²⁵⁵ BOA.DH.MB.HPS./124/20.

²⁵⁶ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

tutuklu sevki yapıldığına dair daha önce bir bilgiye rastlanmamıştır. Yani mevcudun artmasındaki sebebin sevkle olması mümkün değildir. Bu sebeple suçluluk oranındaki artışın en önemli sebebi, 1919 yılında İtalyanların Antalya'yı işgale başlamaları²⁵⁷ olsa gerektir. Çünkü savaş ve kargaşa dönemlerinde suçluluk oranlarının arttığı hep bilinmektedir. Bu sıralarda Antalya'nın işgal edilmesi de asayişin zayıflamasına ve suçluluğun artmasına sebep olmuştur. Hatta ilerideki kısımlarda anlaşılacağı üzere bu tarihlerde hapisneden firar olaylarının arttığı da görülecektir.

Verilen son yoklama cetvelinden sonra ise Antalya Hapishanesi'ne ait başka yoklama cetveli bulunmamaktadır. Söz konusu yoklama cetveli de dâhil olmak üzere genel olarak değerlendirme yapmak gerekirse, Antalya hapishanesi mevcudunun, tutuklu sevki haricinde genellikle devamlı olarak artış gösterdiği görülmektedir. Çok az bir miktarda da olsa azalmanın olduğu zamanlar da bulunmaktadır. Hapishanede genel olarak, tutuklu sevki yapılmaması durumunda, ortalama olarak 400-450 civarında mahpus bulundurmuş ve bazı zamanlarda oran azalırken bazı zamanlarda da çok yüksek seviyelere kadar ulaşmıştır. Hapishane içerisindeki mevcudun fazla olması ise, hem hapishane yönetiminin işini zorlaştırmış hem de devletin hapishaneye olan masraflarını arttırmıştır. Ayrıca mevcudun sürekli kapasitenin üzerinde olması başkaca sıkıntıların meydana gelmesine sebep olmuştur. İşte bu sıkıntılar hemen aşağıda belirtilecektir.

1.2.2.Mahkûmların Durumları ve Sorunları

Mahkûmların durumları ve sorunlarından kasıt aslında tutukluların hapishaneye girdikten sonra karşılaştıkları olumlu ve olumsuz durumlar anlamındadır. Bunun içerisinde mahpusların mahkemelerinin görülmeyip tutukluluk sürelerinin uzaması, hastalıkları, karşılaşmış oldukları yardımlar ve bir şekilde uğrayan aflar gibi konular bulunmaktadır. Antalya Hapishanesi ile ilgili olarak incelenmiş olan belgelerde, bahsi geçen durumların neredeyse pek çoğu bulunmakta ve bu konulara da değinilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum, devletin ekonomik anlamda sıkıntılar yaşadığı dönemde bir de mahkûmların yaşamış oldukları olumlu ve olumsuz durumlarla birlikte ortaya çıkan halin anlaşılması açısından önemlidir. Antalya Hapishanesi'nin ilk dönemlerine ait bu konudaki bilgiler, genellikle mahkûmların karşılaşmış oldukları hastalıklar ve harap vaziyette olan hapishane içerisinde yaşamaya yöneliktir. Yukarıda ele alındığı üzere, uzun bir süre müstakil bina yapılamamış ve bu süreye kadar mevcut kapasitenin çok fazla üzerinde kişi hapishaneyi birbiriyle paylaşmak zorunda kalmıştır. İlk hapishane tamiratına yönelik zamanlarda da yine aynı sorun bulunmaktadır. Hapishanenin her yerinin harap vaziyette olması, içerisinde bulunan

²⁵⁷ Çimrin, 2005, 55.

tutukluların bir harabe içerisinde yaşamasına neden olmuştur. Tamirat bölümünde genişçe ele alındığı üzere, tamir yapılması gereken ilk dönemlerde bu işlemin hızlıca yapılması tutukluların daha hızlı bir şekilde düzgün binaya ulaşmasını sağlamıştır. Ancak tamiratın geciktiği zamanlarda ve hapisane içerisindeki tutuklu mevcudunun arttığı sıralarda ise yaşam daha da zorlaşmıştır. Çünkü tutuklular bir harabe içerisinde, kalabalık bir mevcut ile yaşamakta ve bu sebeplerle hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yiyecek sorunu da artmakta ve bu sorunlardan dolayı, aşağıda ele alınacağı üzere, ölümler bile meydana gelmektedir.

1.2.2.1.Fakirlik ve Kimsesizlik

Hapishanede mahkûm olanlardan bazı kişilerin sorunları, adeta zindan devrini hatırlatmakta ve mahkûmların ihtiyaçlarının devlet tarafından tam olarak karşılanmadığını göstermektedir. Elbette bu durum, devletin henüz mahkûm haklarına yönelik nizamnameleri hazırlamadığı dönemleri göstermektedir ve bu sebeple fakirlik ve kimsesizlikten sıkıntı çeken mahkûmlar bulunmaktadır. Bu durum başlangıçta büyük sorunlara neden olurken daha sonraları bu kadar büyük sorun olmayacaktır. Çünkü devlet, dört dörtlük olmasa da bu konu ile ilgilenmeye başlayacak ve bir şekilde mahkûmların temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışacaktır. Bu konu ile ilgili olarak varlıklı olan mahpuslara bakıldığında, zindanlar konusundan da hatırlanacağı üzere, fakirlik ve kimsesizlik gibi ya da açlık gibi sıkıntılar çektikleri görülmemiştir. Genellikle fakir ve kimsesiz mahpuslar bu sıkıntıları çekmekte ve ihtiyaçları hayırsever insanlar tarafından giderilmektedir. Hapishane döneminde de kimsesiz ve fakir mahpuslar benzer sıkıntıları çekmekte ve sadece devletin vermiş olduğu az miktar yiyecek ile karınlarını doyurmaktadır. 1865 tarihli belgede, Antalya Hapishanesi'nde bulunan kimsesiz mahpuslara devlet tarafından verilen yarımşar kıyye ekmeğinin yetersiz gelmekte olduğu ve bu kadar ekmeğin idarede sıkıntı çektikleri anlaşılmaktadır. Bu sebeple verilmekte olan ekmeğinin 300 dirheme çıkarılmasını istemektedirler. Ayrıca hapishanede bulunan hastaların da ekmeğinin arttırılması ile birlikte bir de çorba istedikleri görülmektedir. Ancak gelen cevapta, 300 dirheme arttırılmasının -sebebi belirtilmemekle beraber- şu aralık mümkün olmadığı söylenmiştir. Fazladan ekmeğin verimi mümkün olmasa bile yarımşar kıyye ekmeğinin eksiksiz olarak verilmesi emredilirken, hastalananlara çorba verilmesi de uygun görülmüştür.²⁵⁸ Hapishanede bulunan kimsesiz ve varlıksız olan mahpuslar, yetersiz gelen ekmeğinin üzerine bir de parasıyla bir şeyler alamamakta ve karınlarını doyuramamaktadırlar. İşte burada ortaya çıkan konu açlık konusudur. Hapishanede bulunan mahpusların açlık gibi büyük bir problemle karşı karşıya oldukları anlaşılmakta ve bu da mahpuslara yönelik önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

²⁵⁸ BOA.DH.MKT./1573/9.

Fakir mahpusların tek sıkıntısı yiyecek sıkıntısı değildir. Kış aylarında soğukun getirmiş olduğu sorunların da ortaya çıkmasıyla beraber yakacak ile giyecek sıkıntısını da beraberinde getirmektedir. Yine bu durum ile ilgili Antalya Hapishanesi mahkûmlarına dair bir konu bulunmaktadır. Ancak bu sefer mahkûmların bu konudan sıkıntı çekmeleri değil, bahsi geçen sıkıntılardan kurtuldukları görülmektedir. Teke Mutasarrıflığı hapishanede fakir mahpusların bulunduğunu öğrenince, bulunan bu fakir mahpusları belirlemiş ve hepsine de birer kışlık elbise diktirmiştir. Bahsi geçen konuyu içeren belgede, diktirilen elbise sayısı ve masrafları belirtilmektedir. Buradan anlaşılmış olduğuna göre diktirilen elbise sayısından, hapishanede 24 fakir mahpusun bulunduğu anlaşılmaktadır. 24 fakir mahpus için diktirilen elbiselerin fiyatı 26 mecrediye yani 494 kuruş²⁵⁹ tutmuştur ve masrafların mal sandığından harcanmasına da ruhsat verilmiştir.²⁶⁰ Hapishanenin kuruluşundan bu yana genellikle sorunların baş gösterdiği hapishanede, 1892 yılına gelindiğinde ise bu sefer fakir mahpusların faydalandıkları bir durum görülmüştür.

1.2.2.2. Mahkûmların Kalabalığı

Hapishanenin tamiratına yönelik elde bulunan en eski tarihli belge 1847 yılına aittir ve bu belgede hapishanenin harabe halinden ve tamir edilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Bu tamir konusunda mîrî konağın bazı kısımları ile birlikte hapishanenin her yeri harap bir vaziyette olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda da ele alındığı üzere acilen tamiri gereklidir ve tamir edilmezse daha büyük masraf ve sorunlara yol açacaktır.²⁶¹ Burada asıl konu tamir konusu değildir. Her yeri harap olan hapishane içerisinde yaşamak zorunda kalan tutuklulardır. Konuya sadece tamir açısından bakmak ekonomik açıdan önemli olsa da içerisinde bulunanlar açısından da bakmak gerekmektedir. Çünkü içerisinde bulunanlar her ne kadar suçlu olurlarsa olsunlar aynı zamanda birer insandırlar. Bugünün şartları açısından bakıldığında ise 1847 yılının tutukluları için dönemin büyük mahrumiyet dönemi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu dönemin mahpusları Osmanlı'nın son dönemlerinin mahpuslarından daha şanslılardır. Çünkü yaklaşık 6-7 aylık bir süre içerisinde hapishane hemen tamir edilmiş²⁶² ve uzun süre beklemek zorunda kalmamışlardır. Daha sonraki dönemlerin mahpusları, ekonomik sıkıntıların artması ve yetişememesi sebepleriyle çok uzun süre beklemek zorunda kalacak ve hatta bekleme esnasında ölenler bile olacaktır.

Hapishanenin harabe olması ve mahpusların bu harabede yaşamalarıyla ilgili bir başka örnek ise, detayları tam olarak bilinmeyen ve aynı zamanda farklı bir örnek olan yangın

²⁵⁹ 1 mecrediyenin bu tarihteki karşılığı 19 kuruştur. Detaylı bilgi için bk. : Yanardağ, 2015, 928.

²⁶⁰ BOA.DH.MKT./1955/28.

²⁶¹ BOA.İ.DH./143/73.

²⁶² BOA.I.MVL./105/2326.

örneğidir. 1887 tarihli bir belgede, hapishane ve hükümet konağında bir yangın çıktığı ve yangın sebebiyle bu yerlerin yandığı bildirilmektedir. Bu sebeple de yeni bir hükümet konağı ve bir de hapishane yapılmasının planlandığı anlaşılmaktadır. Belgede mahpusların ve hapishanenin yangından ne kadar etkilendiğinden bahsedilmemektedir. Ancak hükümet konağı hakkında verilen bilgi, hapishanenin de büyük sıkıntı içerisinde olduğunu göstermektedir. Hükümet konağının yanmasından sonra memurlarının da "şurada burada ikamet etmekte olduğu" söylenmektedir.²⁶³ Yani buna göre hükümet konağının çoğu kısmının kullanılamaz halde olduğu anlaşılmaktadır. Bu da muhtemel olarak hapishanenin de yangından önemli derecede etkilendiğini göstermektedir. Zaten kullanılan ibarede, "hapishanenin ve hükümet konağının yeniden inşasından" bahsedilmektedir. Yakın tarihlerdeki diğer belgelerden zaten hapishanenin harap halde olduğu bilinmektedir. Bir de yangın meselesi ortaya çıkınca hapishanenin daha fazla harap olmuş olması mümkündür. Hapishanenin bu hale gelmesi ile birlikte bir de içerisinde bulunan mahpusların hallerine bakılması gerekmektedir. Ancak, konu ile alakalı çok az belgenin bulunması ve daha çok tamir ya da yeniden inşa konularına yer verilmesi ve başka konulardan bahsedilmemesi, böyle bir hapishane içerisindeki mahpusların hallerinin öğrenilmesini engellemektedir.

Hapishanenin harap olması ve kimsesizlerin yiyecek sıkıntısı çekiyor olması gibi sıkıntılardan sonra görülen bir başka sıkıntı da hapishanenin kalabalık olması konusudur. Bu durum sadece Antalya Hapishanesi ile ilgili bir sorun değildir. Yapılan diğer çalışmalarda da sıkça kalabalık hapishane mevcutlarından bahsedilmektedir.²⁶⁴ Antalya Hapishanesi'ne bakıldığında ise 27.02.1887 tarihli belgeye göre, bu tarihte hapishane içerisinde 400'den fazla mahpus bulunduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda ele alındığı üzere hapishanenin bu dönemdeki kapasitesi 100 kişiyi karşılayabilecek kapasitededir. Ancak belgede görülen sayı 400'den fazladır ve harap bir bina içerisinde hem kalabalık yaşamak hem de açlık çekmek zorunda kalmaktadırlar. Harabe içerisinde yaşayan mahpusların fazlalığının ele alındığı bu belgede ayrıca yeni bir hapishane yapılmasının planlandığı da görülmektedir.²⁶⁵ Tamirat konusuna bakıldığında hapishanenin tamiri 6-7 ay kadar bir zamanda yapılmıştır. Ancak, hapishane tamirati konusunda ele alındığı üzere, yeni hapishane yapımı bu kadar hızlı olmayacaktır. İşte bu sebeple her geçen zaman diliminde, bir önceki mahpuslar bir sonraki mahpuslara göre daha şanslı konumda olmuşlardır.

²⁶³ BOA.DH.MKT./1437/113.

²⁶⁴ Tekin, 2006, 74; Tekin, 2008, 207-208, 214; Ata, 2016, 395; Yılmaz, 2015, 58; Soran, 2016, 123; Demir, 2013, 103-105; Daşcıoğlu, 2017, 324; Şaşmaz, 2002, 82; Atar, 2011, 97.

²⁶⁵ BOA.DH.MKT./1401/94.

Antalya Hapishanesi'nin tarihi süreçteki konularının bulunduğu arşiv belgelerine bakıldığında ise, hapishanenin sürekli olarak kalabalık bir mevcuda sahip olduğu görülmektedir. Son dönemlere kadar bu şekilde devam etmiş ve çeşitli yerlere mahkûm nakilleri ve aflar gibi sebeplerle hapishanenin mevcudunun düştüğü görülmüştür. Ancak kalabalığın henüz devam ettiği dönemlerde ve aynı zamanda hapishanenin hastalık saçan bir yer olduğu zamanlarda, binanın gittikçe kötü hal bir alması ve henüz ıslah edilmemesi ya da yeni binanın yapılarak eskisinin terk edilmemesi, içerisinde bulunan mahpusların durumunu daha da kötü hale getirmiştir. Yeni hapishanenin bir türlü yapılamayışı ve bunun yerine hiç olmazsa tamir edilmesi gerektiği yönündeki çalışmalar da çok zaman sonuçsuz kalmıştır. Maliye Nezareti'ne, binada mahpus bulundurmanın sakıncalı olduğu, bir an önce yeni bina tamamlanarak oraya geçilmesi gerektiği ve bunun için gereken masrafların ne kadar olduğu bildirilmiş ve sorunun çözülmeye çalışıldığı anlaşılmıştır.²⁶⁶ Ancak yeni hapishane yapıldıktan sonra da sorunlar bitmemiş ve mahpuslar, hapishane içerisinde bulunan izdihamdan kurtulamamışlardır. Hapishane içerisinde gereğinden fazla kişinin bulunması bazı mahkûmların başka yerlere gönderilmesi mecburiyetini doğurmuş ve Dâhiliye'den gelen öneriyle, yıkılmamış ise eski hapishaneye 250 kadar mahkûm nakli yapılabilir denmiştir. Ancak yukarıdan hatırlanacağı üzere eski hapishane neredeyse yıkılmak üzere bir haldedir. Böyle bir halde olan hapishaneye mahkûm naklinin düşünülmesi, suçluluk oranının yüksekliğini ve tutuklu sayısının fazlalığından dolayı içinden çıkılmaz hale gelen bir durum olduğunu göstermektedir. Teke Mutasarrıflığı'ndan yazılan cevapta ise eski hapishanenin köhne olduğu ve sağlam kalan malzemeleri ile kiremitlerinin yeni hapishane inşasında kullanıldığı bildirilmiştir.²⁶⁷ Bu cevap ise yıkılmak üzere olan bir yere mahkûmların nakledilmesini önlemiş ve belki de daha büyük sıkıntıların ortaya çıkmasını engellemiştir.

1904 yılının başlarına denk gelen eski hapishaneye nakil meselesinden sonra çözüm olarak yeni hapishanenin genişletilmesi ve kalabalık sorununun bu şekilde çözülmesi planlanmıştır. Ancak bu yeni düşünce 1907 yılının sonlarında ortaya çıkmıştır.²⁶⁸ Yani arada kalan bu kadar yıl boyunca yine hapishanedeki mahpuslar izdiham içerisinde yaşamak zorunda kalmışlardır. 1908 yılına gelindiğinde hapishane "gayet dar ve kavaid-i hıfzıssıhhaya mugayir" olarak bulunmuş ve 300 kişilik kapasitesine rağmen içerisinde 600'den fazla mahpusun bulunduğu bildirilmiştir. Bu kadar kalabalık bir mevcudun bulunması sadece mahpusların izdihamlı bir şekilde yaşaması anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda bu mahpuslara gardiyanlık yapanlara da sıkıntı vermekte olduğu görülmektedir. Çünkü bahsi

²⁶⁶ BOA.DH.TMIK.S./46/36.

²⁶⁷ BOA.BEO./2245/168313.

²⁶⁸ BOA.DH.MKT./1211/52.

geçen tarihte 600'den fazla mahpus bulunmakta -yani kapasitenin iki katı bir fazlalık bulunmakta- ve bu kadar çok kalabalığın idaresinin de zorlaştığı anlaşılmaktadır. Mahpuslardan bazıları kalabalıktan istifade ederek taşkınlık yapmaya başlamış ve hatta firara bile kalkışmışlardır.²⁶⁹ İleride firar konusunda da ele alınacaktır ancak burada kalabalık bir nüfusun bulunmasının yol açtığı sebeplerin anlaşılması açısından önemli görülmüştür.

1.2.2.3.Salgınlar ve Hastalıklar

Mahkûmlara dair bir başka sorun ise salgınlar ve hastalıklardır. Salgın sebebiyle ya da yukarıda bahsi geçen sıkıntılar nedeniyle ortaya çıkan bir başka sorun ise hastalıklar konusudur. İleride daha başka şekillerde karşılaşılabilecek olan hatalık konusunun burada salgın sebebiyle hapishaneye bulaştığı anlaşılmaktadır. Antalya Hapishanesi'nde 1895 yılında bir kolera salgınının olduğu 03.02.1895 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Belgede, koleranın def edilmesine kadar mahpuslara günde bir defa etli ve limonlu çorbanın verilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Etili ve limonlu çorbanın günlük olarak 40 kuruşa mal olması, hapishane harcamasını arttırmaktadır. Bu sebeple bu uygulamanın iptal edilmesi düşünülmektedir ancak Dâhiliye'nin emri üzerine devam edilmesi gerektiği bildirilmektedir. Tabiplerin vermiş oldukları tavsiyeye göre, hastalığın tamamen kaybolmasına kadar bu uygulamanın yapılması salgının daha da yayılmasını engelleyecektir ve bu sebeple devam edilmesi emredilmektedir.²⁷⁰ Belge içerisinde kolera hastalığının nerden geldiği nasıl yayıldığına ve etkilerin dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak bir çalışmada, 19. yüzyılda Antalya'da karşılaşılan kolera salgınlarından bahsedilmektedir. 19. yüzyıl içerisindeki büyük kolera salgınlarından 2. büyük salgının, hapishane bahsinde geçen döneme denk geldiği görülmekte ve 1894-1895 yıllarında Antalya içerisinde hastalananlar ve ölenler olduğu anlaşılmaktadır.²⁷¹ Bu bilgi ile birlikte hapishanedeki kolera hastalığının, bahsi geçen salgın ile birlikte olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Mahpuslara hastalığın def edilmesine kadar etli ve limonlu çorba verilmesi ise, hastalığın mahpuslara da bulaştığı anlamına gelmektedir. Bu da mahpusların sorun ve sıkıntılarına yönelik bir başka konu olarak ortaya çıkmaktadır. Yeniden hapishane yapılmasına yönelik konunun bulunduğu daha ileri tarihli bir belgede, kolera konusu tekrar gündeme gelmiştir. 22.05.1895 tarihli belgede, hapishanenin 100 kişilik olmasına rağmen 300'e yakın kişinin bulunduğu, gündün güne hastaların çoğalmaya başladığı ve yakın zamanda defedilen koleranın tekrar görülmeye başladığı bildirilmektedir. Bu sebeple acilen yeni hapishanenin yapılması istenmektedir.²⁷² Bu da ortaya çıkan hastalıklardan hemen

²⁶⁹ BOA.DH.TMIK.S./72/7.

²⁷⁰ BOA.DH.MKT./340/9.

²⁷¹ Ak, 2011, 258-259.

²⁷² BOA.DH.MKT./378/17.

kurtuluşun olmadığını ve salgının bitmesine rağmen tekrardan görülmeye başlamasıyla mahpusların kolera ile birlikte başka hastalıklarla da karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Kolera salgınından sonra ortaya çıkan bir başka hastalık daha bulunmaktadır. Bu hastalık ise koleradan daha etkili olmuş ve daha fazla zarar vermiştir. Belgelerde kolera salgınında hastalananlar hakkında bahis bulunsa da ölümlerden bahis görülmemiştir. Ancak bu seferki hastalık şiddetli olmuş ve ölenler dahi olmuştur. Görülen yeni hastalık ise çiçek hastalığıdır. Çiçek hastalığının da kolera gibi Antalya'nın pek çok yerine yayıldığı 20.03.1898 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Belgeye göre hastalık, Elmalı Kazası'nda kalmamış, Akseki Kazası'nda hafiflemiştir. Ancak İstanos Nahiyesi'nde ise aşı mayasının kalıtından dolayı şiddetlenmiş ve Antalya'da da etkisini göstermiştir. Antalya'da ise hastalananların bu hastalığa hapishanede yakalandıkları ve hastalığa yakalanan 24 kişiden 3 kişinin hastanede vefat ettiği bildirilmiştir. Bu sebeple hapishanenin hıfzıssıhhaya uygun olmadığı ve yeni bir hapishane yapılmasının gerekliliği söylenerek inşa için izin istenmiştir.²⁷³ Kolera hastalığının hapishaneye bulaşması ama erken zamanda bundan kurtulmuş olunması mahpuslar için iyi bir durum olmuştur. Ancak çiçek hastalığı, gittikçe kötüleşen hapishane binasının tamir edilmemesi ve kullanılmaya devam edilmesi gibi sebeplerle, mahpusların ölümlerine sebep olmuştur.

Eski hapishane binasının hala kullanılıyor olması hastalıkları ortaya çıkarmakla birlikte binanın kendi durumunu da kötüleştirmektedir. 1901 tarihli belgeye ait bu bilgi içerisinde aynı zamanda Isparta Hapishanesi'nin de aynı durumda olduğu bildirilmektedir. Her iki hapishane karanlık ve pis kokulu olarak nitelendirilmekte ve aynı zamanda her iki hapishanede de izdihamın pek ziyade olduğu söylenmektedir. Bu sebeple hapishanelerin ıslah edilmesinin gerektiği bildirilmektedir.²⁷⁴ Hapishanenin bu halde olması ise yine mahpusların içinde bulunduğu kötü durumu göstermesi açısından önemlidir.

1.2.2.4.Hapishane Eşkivaları

Hapishane eşkıyalığı gündeme geldiğinde elbette mahpusların sevinçlerinin çok fazla olmadığı görülecektir. Çünkü mahpusların pek çok sevinç ve sıkıntısının yanında önemli derecede büyük bir sıkıntı daha bulunmaktadır. Bu sıkıntı diğerlerinin yanında belki de en büyük olanıdır. Çünkü bu sıkıntı hapishanede hasta olana da sağlam olana da zarar veren bir sıkıntıdır. Antalya Hapishanesi'nde de bir dönem yaşandığı kesin olarak bilinen bu sıkıntıya koğuş ağası sıkıntısı denilebilir. Ancak belgelere yansıyan bu bilgiden anlaşılacağı üzere koğuş ağalığı, daha çok hapishane ağalığı olarak görülmektedir. Hapishanede bulunan İbradılı

²⁷³ BOA.DH.TMIK.S./17/59.

²⁷⁴ BOA.DH.TMIK.S./33/40.

İrfan isimli bir mevkufun Beşinci Koğuş namına Meclis-i Mebusan'a yazdığı telgraf, hapishanede bulunan bir zalimin diğer mahkûm ve mevküflara neler yaptığını ve mahpusların ne derecede sıkıntı çektiğini anlatmaktadır. Zalim olarak bahsedilen kişinin ismi ise Kundulu(arşiv kataloglarında Kondulu olarak okunmuştur) Mehmed'dir ve telgrafın çekilme tarihi 30.01.1912 olarak kaydedilmiştir. Telgrafi yazan İrfan isimli kişinin yazmış olduğu bu telgraf uzunca bir metinden oluşmakta ve Kundulu Mehmed'in ilk defa hapishaneye düştüğü zamandan bu yana geçen olayları anlatmaktadır. Kundulu Mehmed ilk olarak, telgrafın yazılışından 12 yıl önce, katl meselesinden dolayı hapishaneye girmiştir. Kundulu Mehmed hapishaneye düştüğü ilk zamanlarda hemen "o zamanın sergardiyaniyla müttefik ve müşterek" olmuştur. Belgenin devamına göre Kundulu Mehmed varlıklı bir kişi değildir. Sergardiyani ile müttefik olmalarına vesile olan şeyden bahsedilmemekle beraber buradan anlaşılmaktadır ki Kundulu Mehmed'in zalimliği, mahpusları, gardiyanları ve sergardiyani korkutmuştur ve bu sebeple onunla müttefik olarak zararından korunmuş olacaktırlar. Ayrıca belgenin devamında anlatıldığına göre hapishanede yapmış olduğu zalimlikler de bu düşünceyi desteklemektedir.

Kundulu Mehmed'in sergardiyani ile müttefik oluşundan sonra "istikballerini temin ve refah-ı hal ile yaşamak için 17 nefer genç mahbusine fiil-i livata icra eyledikleri ve bu sebeple refiklerinden bazılarının hala muhakemede oldukları" söylenmektedir. Diğer yapmış olduğu zalimlikler bir kenara bırakılırsa, bu söylenen bile durumun korkunçluğunu anlatmaya yeterlidir. Kundulu'nun maddi durumu ile ilgili olarak ise şunlar anlatılmaktadır: "Bir akarı olmayıp hapishanede iken karyelerinde bir fevkani hane ve 200 dönüm mesafede bir çiftlik ve Antalya'da Kadınyarı namıyla masruf mahalleden diğer bir hane olup hapishaneden tahliyesinde 200 lira nakit parasının bulunduğunu" söylemiştir. Telgrafta, Kundulu Mehmed'in bu kadar mal ve paraya hangi yollarla sahip olduğu da anlatılmaktadır: "Bu serveti peyda edinceye kadar hapishanede iki kişiyi katl etmiş ve 15-20 nefer mahbus da harik eserinden hastanelerde vefat etmiştir" denilerek, zalimliği ve edindiği servet hikayesinin arka yüzü anlatılmıştır. Bu kadar olay yaşanırken adeta hapishanede hükümdarlığını kurduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu zalimin aynı zamanda bir seri katil olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü R-17 Ağustos 1326 yılında cezasının nısfını tamamladığı için tahliye edilmiş ancak 3 ay kadar sonra tekrar bir katl meselesinden dolayı hapishaneye dönmüştür. Geri dönüşünden sonra tekrar sergardiyani ve diğer gardiyanlar ile müşterek ve müttefik hale gelmiştir. Tekrar hâkimiyetini kurduktan sonra mahkûm ve mevküflara işkence etmeye başlamıştır. Mevküflardan da 1'er lira 2'ser mecdiye haraç aldığı gibi Solak oğlu İsmail'in, Ellibeşin Mehmed Ağa'ya bıraktığı 30 lirayı da sergardiyani ve gardiyanlar vasıtasıyla öğrenmiştir.

Bahsi geçen 30 lirayı almak için İsmail'e işkence etmiş ve daha sonra da fiil-i livata eylemiştir. Daha sonra İsmail ile birlikte direnen 5 kişiyi hava alma sırasında darb ve cerh etmişler ve nakit paralarını almışlardır.

Beşinci Koğuş namına telgrafi yazan İrfan telgrafında, yol masraflarını kendilerinin vereceklerini söyledikleri bir müfettişin hapishaneye gelerek canlarının selametini sağlamasını istemektedir. Çünkü anlatılan son olaydan sonra sergardiyanın da teşviki ile Kundulu Mehmed ve diğer refikleri, İrfan ve arkadaşı Edhem olmak üzere pek çok arkadaşının üzerine de hücum etmiş ve İrfan'ın kesesinde bulunan 2 lira 1 mecdiye parayı da almışlardır. Hatta şikâyetle bulunabilecekleri yerlere ulaşmaya çalıştıkları sıralarda maksatlarının hâsıl olmadığı ve bu sırada bazı arkadaşlarının da zayi olduğunu söylemekte ve buna benzer nice canlar yaktığını da eklemektedir.²⁷⁵ Görüleceği üzere hapishanede mahpusların sadece harabe içerisinde yaşaması ya da hastalık çekmeleri gibi sıkıntılar bulunmamaktadır. Olaylar kıyaslanarak düşünüldüğünde belki hastalık ve harabede yaşamaktan daha kötü bir durum olduğu kanaatine varılacaktır. Çünkü böyle bir durumda hem harabede yaşayan da zarar görmüş hem hasta olan da sıkıntı görmüş hem de sağlam olanlar da zarar görmüş olacaktır. Ayrıca bahsedilen olaylar içerisinde işkence edilenlerin olduğu, katledilenlerin olduğu ve yanarak hastanede ölenlerin olduğu belirtilmektedir. Bir başka açıdan değerlendirilecek olursa, hapishanede hem mahpusların sıkıntı ve eziyet çektikleri anlaşılmakta hem de hapishanede asayişin olmadığı ve bir mahkûmun bütün hapishaneyi ele geçirdiği anlaşılmaktadır.

Mahpusların hapishane içerisinde bulunan eşkıya taifesinden sıkıntı çektikleri gibi hapishane memurlarından da benzer sıkıntı çektikleri görülmektedir. Mahpusların hastalandıkları zamanlarda tedavileri ile ilgilenmedikleri, mahpusların iâşelerini temin etmede lakayt kaldıkları gibi sebeplerden dolayı mahpuslar tarafından şikâyetler olmuştur. Bu şikâyetler üzerine Adliye ve Müzahip Nezareti tarafından tahkikat başlatılmış ve bir komisyon kurularak hapishanede incelemeler yapılmıştır. İncelemeler esnasında hapishanenin kötü bir halde olduğu, müdür başta olmak üzere memurların yolsuzluklar yaptıkları, yine memurların mahpuslardan haraç kestikleri, memurların ilgisizlik ve lakaytlığından dolayı mahpusların birbirlerini darp ve cerh etmeleri gibi sorunların olduğu görülmüştür. Bunlardan başka odabaşı denilen eşkıya ve canilerin diğer mahpuslara işkence ettikleri, onlardan haraç kestikleri, memurların bu durumlara sessiz kaldıkları, memurların birbirleri ile akraba oldukları ve kayırma yöntemi ile işe alındıkları gibi önemli sorunlar da ortaya çıkmıştır. Bütün bu durumlar müdüre sorulduğunda "ne bileyim" şeklinde gayet lakaytça cevap vermesi

²⁷⁵ BOA.DH.H./47/9.

de eklenince, komisyon kararı ile müdür, sergardıyan ve gardıyanlar ile nisa hapishanesi gardıyanı görevinden alınmışlardır. Hapishanede sadece kâtip kalmış ve görevini düzgünce yapan tek kişi olarak belirtilmiştir.²⁷⁶ Bu durum ise, mahpuslara verilen sıkıntıların sadece diğer mahpuslar ya da koğuş ağaları tarafından değil memurlar tarafından da verilebildiğini göstermektedir. Koğuş ağalarının haraç kesmesi ve işkence etmesinin yanında memurların da bu zulme katılmaları ya da hiç olmazsa göz yummaları, mahpusların sıkıntılarının daha da katlanmasına sebep olmuştur.

1.2.2.5.Hapishanenin Kirliliği

Osmanlı hapishanelerine dair belgelere ve çalışmalara bakıldığında devamlı olarak karşılaşılan bir kirlilik problemi görülmektedir. Bu problem, mahkûmların hapishanedeki yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Hapishanedeki hastalıkların da en önemli sebeplerinden birisi yine hapishanenin kirliliğinden kaynaklanmaktadır. Antalya Hapishanesi'nin kirliliği ve bakımsızlığına dair pek çok bilgiler bulunmaktadır. Ancak 1914 yılında Teke mutasarrıfının hapishaneyi teftiş etmesi ile birlikte bu durum çok daha net olarak görülmektedir. Mutasarrıfın bu teftişi aynı zamanda bu konuya en güzel örnek olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple mutasarrıfın aynı yıl içerisinde iki defa yapmış olduğu teftiş içeriği burada verilecektir. Bu teftiş içerisinde hapishanenin kirliliği konusu en ön planda olmakla birlikte yine hapishaneye dair diğer sorunların da görülmesini sağlayacaktır. Bu anlamda mutasarrıf, Antalya Hapishanesi'nin 1914 yılındaki mevcut sorunlarına dikkat çekmiş ve bunların düzeltilmesi yönünde önemli adımlar atmıştır. Hapishane tamiratına yönelik kısımda bahsedildiği üzere yeni Teke Mutasarrıfı'nın hapishaneyi teftiş etmesi ve gördükleri karşısında son derece müteessir olması, hapishanede bulunanların içinde buldukları durumun anlaşılması açısından çok önemlidir. Çünkü Mutasarrıf, mahpusların ne şartlar altında yaşadıklarını çok iyi bir şekilde anlatmış ve aynı zamanda gördükleri karşısında duygularını gizleyememiştir. Teke Mutasarrıfının iki farklı ve yakın zamanda yapmış olduğu teftişlerde, mahkûm ve mevkûflar ile birlikte çocuk mahpusların da bir arada yaşadıklarını dahi göstermektedir. Ancak burada mahpusların genel durumundan bahsedilecek ve çocuk mahpuslar başka bir kısımda ele alınacaktır. Mutasarrıfın yazmış olduğu telgrafın başlangıcında, hapishanenin mevcut durumunu anlatan önemli cümleleri bulunmaktadır. "Hâl-i hazırdaki maliyemizin durumuna göre hapishaneler konusunda bir şey yapmanın pek mümkün olmadığını bilirim. Fakat burada hapishanenin bu halde bırakılması vicdanen, maslahaten gayr-ı caiz olduğundan mehazirin mümkün mertebe ve derhal izalesi mertebe-i vücûbdandır" demiş ve ekonomik sıkıntılar olmasına rağmen hapishanenin ıslahının derhal

²⁷⁶ BOA.DH.MB.HPS./163/83.

yapılması gerektiğini söylemiştir. Mutasarrıfın gördüğü bu tablo vicdanını rahatsız etmiş ve kurmuş olduğu bu cümle ile mahpusların ne kadar kötü bir halde olduklarını vurgulamıştır. Bundan sonra yapılması gerekenleri maddeler halinde sıralamış ve maddelerin içerisinde gördüğü sıkıntılardan bahsederek çözümlerinin yapılması gerektiğini söylemiştir.

Birinci olarak hapishanedeki mahpus sayısına değinmiş ve içeride bulunan izdihamdan bahsetmiştir. "Evvela: Hücûm-ı istiabesi belki 300 mahbusu ikamesine bile gayr-ı kâfi olan binaya mevkuf ve mahkûm 600 kusur şahıs doldurulmuş ve bunlar rutubetli, havasız koğuşlarda balık istifi birbiri üstüne tıkanmıştır." Hapishanenin kapasitesinin iki katı kadar mahpusun bir arada yaşıyor olması, havasız ve rutubetli bir yerde birbiri üstünde yaşıyor olmaları ilk dikkatini çeken konu olmuştur. Bundan sonraki konu ise sağlık koşulları açısından daha önemli bir konudur. Hapishanenin avlusunun küçük bir yağmur yağması ile çamur deryası haline geldiğini belirtmektedir. Yani hapishane avlusu toprak bir haldedir. Antalya'nın yağmurlu mevsimlerde yoğun yağışlar aldığı da bilinen bir durumdur. Bu da yoğun yağış zamanlarında hapishane avlusunun ne derece çamurlu olacağını anlatmaktadır. Ayrıca bu avlunun ortasında bir de havuz bulunduğunu söylemiştir. İşte sağlık koşulları açısından en sıkıntılı kısım burasıdır. Çünkü mahpusların tamamı bu havuzu kullanmaktadır ve havuzun kullanım amaçları çok çeşitlidir. Mahpuslar bu havuzda hem abdest alıyor, hem yıkıyor, hem çamaşırlarını yıkıyor, hem de su içiyorlardır. Mutasarrıfın bunları saydıktan sonra "esasen suyun suret-i vürudu şüpheli ve karışık iken içlerinde frengi ve verem gibi çeşitli bulaşıcı hastalıklardan dolayı hasta bulunanların" olduğunu da söylemektedir. Böyle kötü halde bulunan hastaların ise bahsi geçen şekilde bu sudan istifade etmelerini de fennen ve tibben mahzurlu görmüştür.

Mutasarrıfın teftişinde dikkati çektiği bir başka konu ise hapishanenin tuvaletleridir. Tuvaletler, hapishane avlusunun kenarındadır ve "abdesthaneler hacetleri gizlemeye bile temin edemeyecek surette açık ve lağımları gayr-ı cari ve pis kokulu" bir haldedir. Ayrıca mutasarrıf bu konuda iklimde değinmiş ve "böyle sıcakların şiddetle hüküm sürdüğü bir kasabada böyle kokuların her türlü hastalığı doğuracağını" söylemiştir. Bundan sonra sıra koğuşların teftişine gelmiştir. Koğuşlar için ise "belki asırlardan beri tamir ve tathir edilmemiş ve daha kapılarına yaklaştığında rutubetli ve garip bir koku insanı karşılamakta" olduğunu söylemiştir. Bu sebeple neler yapılması gerektiğini de belirttikten sonra hapishanenin genişletilerek mahkûm ve mevkûfların bir arada bulundurulmaması konusuna da çözüm bulunacağını söylemiştir.²⁷⁷ Mutasarrıfın bu teftişi ile birlikte, hapishanede bulunan mahpusların ne derece kötü bir durumda oldukları da anlaşılmaktadır. Mutasarrıfın ikinci

²⁷⁷ BOA.DH.MB.HPS./7/47.

teftişi ise öncekinden yaklaşık 3 ay kadar sonra 23.09.1914 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu teftişinde de yine hapishanenin ve mahpusların kötü durumlarından bahsetmiştir. Kendisinin de belirttiği üzere önceki teftişi kısa sürmüştü ve bu seferki teftişinde mahpuslardan daha detaylı olarak bahsetmiştir.

Mutasarrıfın daha önceki teftiş için yazmış olduğu yazıdaki cümlelerine daha fazlası eklendiği görülmektedir. Yapmış olduğu 2 saatlik teftişte karşısına çıkan faciayı hayatının sonuna kadar hatırlayacağını söyleyerek başlamıştır. "Kavâid-i sıhhiye, inzibat, vicdan, adalet, insaniyet hâsılı her hangi nokta-i nazardan bakılırsa bakılsın Antalya Hapishanesi bir mecmu'-ı askam, bir menba-ı levs ve askamdır" diyerek hapishanenin pislik kaynağı, hastalık ve pislik saçan bir yer olduğunu söylemiştir. Bundan başka tutukluların defterlerinin de düzgün tutulmadığı ve kimsenin ilgilenmediğini de söylemiştir. Bu sebeple hapishanede tutuklu bulunan 5 çocuğun mahkemeye sevk edilmediği ve dördünün 9 aydır, birisinin de 7 aydır hapishanede ve diğer mahkûm ve mevkûflarla birlikte kalmakta olduğunu belirtmiştir. Ayrıca çocukların mahkemeleri görülmediği için de hem suçlarından dolayı alacakları ceza belirlenememiş hem de bu kadar sıhhsiz yerde bulunmaları, onların da sıhhatlerini bozmuştur. Bundan başka, birisi verem hastası diğeri de frengi hastalığının üçüncü derecesinde olan iki mahpus ile birlikte, vaktiyle ayağında kurşun kalan bir başka mahpus daha bulunmakta ve bunlar da diğer mahpusların yanında kalmaktadırlar. Ayağında kurşun kalan bu mahpusun durumu ise daha da kötü bir hali ortaya çıkarmıştır. Ayağında kalan kurşunun meydana getirdiği büyük bir iltihap ile bulunduğu koğuştaki herkesi ürkütmekte ve rahatsız etmektedir. Ayrıca bunlardan başka hastalığını belirtmediği ancak hastalığından dolayı konuşmaya dahi hali kalmamış bir zavallının bulunduğunu da belirtmiştir. Mutasarrıf, çocukları ve bahsini ettiği hastaları Gureba Hastanesi'nde hazırlattığı bir daireye nakletmiştir. Ayrıca hapishane içerisinde de 2 nöbetçi jandarma efradı bırakarak mahpusların muhafazalarını temin etmiştir. Yukarıda Kundulu Mehmed bahsinde ele alındığı üzere burada da mahpuslara eşkıyalık yapanların olduğu da anlaşılmaktadır. Bazı memurlardan ve menfaatçilerin bulunduğu ve bunlar tarafından diğerlerinden paralar alındığına dair "öyle şeyler işittim ve dinledim ki bunları detaylıca anlatmam çok uzun bir silsile-i âlâm teşkil eder" demiştir.²⁷⁸ Yani buradan haraç alma olaylarının sürekli devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bundan sonra da hapishanenin düzeni ve ıslahına yönelik konulardan bahsetmiştir. Ancak buraya kadarki kısımda bahsettikleri, bir dönem Antalya Hapishanesi mahpuslarının ne halde yaşadıklarını yeteri kadar göstermektedir.

²⁷⁸ BOA.DH.MB.HPS./91/16.

1.2.2.6. Mahkûmların Çalıştırılması ve Meslekleri

Hapishanelere dair pek çok konuda bilgi sahibi olabildiğimiz izahat varakaları mahpuslar hakkında da önemli bilgiler içermektedir. Hapishanede bulunan kişilerin dışarıda yaptıkları işler ve meslekleri hakkında bilgileri vermekle birlikte, hapishanede buldukları sırada neler yaptıkları konularda da bilgiler vermektedir. 24.01.1917 tarihli izahat varakasına göre, bu tarihte Antalya Hapishanesi'nde toplamda 157 kişi mahkûm ve mevkuf bulunmakla beraber bunlardan ayrı olarak 12 kişi de çocuk bulunmaktadır. Bunlar arasından cezasını bitirmeye 6 ay kalmış olan 9 mahkûmdan 7'si çiftçi, 1'i bakkal ve 1'i de hamaldır. Bunların çalıştırılıp çalıştırılmadıklarına dair bilgi bulunmamakla beraber diğer kalan mahkûmlar menafi-i umumiyyede yolların tamiri gibi işlerde çalıştırılmakta olduğu öğrenilmektedir. Ayrıca hapishanede bulunanların genellikle herhangi bir işlerinin olmadığı da kaydedilmekte ve yine sayı belirtilmeksizin bazılarının çorap imaliyle işte çalışmakta olduğu söylenmektedir.²⁷⁹ Bu da tutukluların istihdamı konusu açısından önemlidir. Çalışan tutukluların hiç bir şey yapmadan yatarak dışarıdaki hayattan kopmaları önlenmeye çalışılmakta ve aynı zamanda kendi geçimlerine de katkı sağlamaları amaçlanmaktadır. Bununla ilgili yapılmış çalışmalarda, daha farklı işlerde istihdam edilen mahkûmlar görülmekte ve mahkûmların çalıştırılması ve topluma kazandırılması önemli görülmektedir.²⁸⁰ Bahsi geçen bu izahat varakasına bakıldığında, Antalya Hapishanesi'nde de mahkûmların çalıştırıldıkları ve boş bırakılarak tembelliğe alıştırmadıkları anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki pek çok konuya da dâhil olabilecek ve mahpusların önemli derecede sıkıntı çekmesine yol açan bir başka konu daha bulunmaktadır. Bu sıkıntı doğal afetler sonucu hapishanenin zarar görmesi ve bunun sonucunda mahpusların sıkıntı çekmesine yöneliktir. Ancak konu ile ilgili örneklerin az bulunması, konunun bu şekilde değerlendirilmesine sebep olmuştur. Tamirat konusunda da ele alınan bir belgede, yaşanan fırtına nedeniyle hapishanenin çatısının büyük oranda tahrip olduğu bildirilmektedir. Çatının büyük oranda zarar görmesinden sonra bazı memur koğuşları da dâhil olmak üzere bütün mahpusların sular içerisinde kaldığı söylenmekte ve acilen binanın tamir edilmesi gerektiği bildirilmektedir.²⁸¹ Görüleceği üzere devletin ekonomik imkânsızlıkları, memurların ilgisizlikleri, tutukluların çokluğu ve mahpusların kendi içerisinde bulunan sorunlarıyla birlikte çektikleri sıkıntılara, bir de doğal afetler de katılmakta ve sıkıntıları daha da azami seviyeye yükseltmektedir. Bütün bu sıkıntılara bir de borçların ödenmemesi ya da ödenememesi sebebiyle ekmek müteahhitlerinin ekmek vermeyi bırakması gibi bir olayın yaşanması da mahpusların sıkıntılarına açıklık

²⁷⁹ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

²⁸⁰ Atar, 2015, 21-26.

²⁸¹ BOA.DH.MB.HPS.M./41/6.

sıkıntısını da eklemektedir.²⁸² Bütün bu durumlar, bir Osmanlı Sancağı olan Teke Sancağı'na ait hapishanedeki mahpusların, çeşitli zamanlarda çekmiş oldukları sıkıntıları göstermektedir. Ayrıca devletin yaşamış olduğu ekonomik ve siyasi sıkıntıların çeşitli kurumlara yansımaları göstermekte ve dolayısıyla tutuklulara kadar ulaştığı anlaşılmaktadır. Bu da hem -mahkûm da olsa- insanlara hem de devlete ek sıkıntıların çıkmasına sebep olduğunu göstermektedir.

1.2.2.7.Mahkûmların Afları

Günümüz ve yakın tarihimizde de görüldüğü gibi Osmanlı'da da bazı dönemlerde mahkûmlara afların çıktığı bilinmektedir.²⁸³ İşte bu şekilde Antalya Hapishanesi'nde de affa mazhar olanların bulunduğu görülmektedir. Ancak burada doğrudan af konusu ele alınmayacaktır. Burada af konusundan ziyade affa mazhar olanların sıkıntılarına dair bir konuya değinilmesi gerekmektedir. 19.08.1908 tarihli belgede, 15.08.1908 tarihinde Antalya Hapishanesi'nde yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Hapishanede bulunan 35 kişi affa mazhar olmuş ve bu tarihte tahliyeleri gerçekleşmesi gerekmektedir. Ancak hapishanede kalan diğer mahpuslar, affedilen bu kişiler ile birlikte kendilerinin de affedilmesini istemiş ve onlarla birlikte dışarı çıkmak istemişlerdir. Bu kabul edilmeyince bu sefer affedilen kişilerin dışarıya çıkmalarına izin vermemişlerdir. Bir şekilde affedilenler çıktıktan sonra ise yine kendilerinin de çıkmalarını istemişler ve taşkınlığa başlamışlardır. Bu sırada taş ile bir jandarmayı yaralamışlar ve pencerelerin demir parmaklıklarını kırarak firara teşebbüs etmişlerdir. Firar üzerine jandarmalar da silah kullanarak müdahalede bulunmuş ve bu sırada 8 mahkûm yaralanmış ve 1 mahkûm da ölmüştür. Yine aynı sıralarda Isparta Hapishanesi'nde de benzer durumlar görülmüş ve Konya Valisi bu durumları Dâhiliye Nezareti'ne bildirmiştir. Bu belgede, bahsi geçen olaylarda silah kullanılıp kullanılmayacağı sorulmaktadır.²⁸⁴ Ancak özellikle affedilen mahkûmların dışarıya diğerleri tarafından bırakılmaması ve muhtemeldir ki kalabalıktan dolayı içeride bulunanların rahat bir şekilde taşkınlık yapması, mahkûmların durumlarına yönelik önemli bir konudur. Daha önceki Antalya ve Isparta Hapishanelerine yönelik ortak belgelerde, Antalya Hapishanesi'nin kalabalığından bahsedilirken Isparta Hapishanesi'nin de aynı şekilde kalabalık olduğundan bahsedilmektedir. Bu durum ise her iki hapishanede de benzer sıkıntıların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Yine her iki hapishanenin de harap ve yıkılmak üzere olduğu yukarıdaki belgelerden hatırlanacaktır. Bütün bunlar, bu dönemde Osmanlı Hapishaneleri'nin benzer sıkıntılar çektiğini ve benzer ihtiyaçlarının olduğunu göstermektedir.

²⁸² BOA.DH.MB.HPS./68/78; BOA.DH.MB.HPS./81/48.

²⁸³ Şen, 2007, 137-142.

²⁸⁴ BOA.DH.MKT./1283/26.

Af konusunda mahpusların çektikleri sıkıntıların yanında elbette sıkıntısız bir şekilde affedilerek hapisshaneden ayrılanların olduğu görülmektedir. Bilindiği Osmanlı'da üzere bazı zamanlar cezasının bir kısmını tamamlayan mahkûmların affedildiği olmuştur.²⁸⁵ Bu aflar genellikle padişahların cülûslarında, doğum yıl dönümlerinde ve dini bayramlarda gerçekleşmiştir.²⁸⁶ Devletin son zamanlarında ekonomik sıkıntılarda olması, hapisshanelerin büyük masraflara yol açıyor olması ve içerisinde bulunan mahpusların da bu masrafları ziyadeleştiriyor olması gibi sebepler de aslında af konusunu ortaya çıkaran sebeplerden olsa gerektir. Çünkü af çıktığı zamanlarda bu aflardan faydalanan pek çok kişi olduğu görülmektedir. 18.11.1918 tarihli belgeden, Antalya Hapishanesi'nin de dâhil olduğu pek çok hapisshane içerisinde bulunan mahkûmlardan, cezasının üçte birini tamamlamış çok sayıda mahkûmun affedildiği anlaşılmaktadır. Buna göre affedilen kişilerin toplam sayısı 681 kişi gözükmektedir. Ayrıca bu 681 kişi içerisinde 89 kişi de siyasi tutuklulardandır.²⁸⁷ Antalya Hapishanesi'ne ait olarak kaç kişinin olduğu belirlenememiş ve belgede toplam sayı verilmiştir. Bunlar içerisinde bir kısmının Antalya Hapishanesi'nden olduğu da kesindir. Bu da mahkûmlardan bazılarının sadece sıkıntıları değil bazen de sevinçlerine sebep olacak durumların yaşandığını göstermesi açısından önemlidir.

1.2.3. Mahkûmların Firarı

Mahkûmların hapisshanedeki yaşamış oldukları sıkıntıların yanında bir de yaşatmış oldukları sıkıntılar da mevcuttur. Bunlardan en önemlisi de firar olaylarıdır. Bunun yanında isyan etmeleri, taşkınlık yapmaları, gardiyanları tehdit etmeleri ve diğer mahkûmlara eziyet etmeleri gibi durumlar da mevcuttur. Ancak bunlar arasından en çok dikkat çeken firar etmeleridir. Çünkü hapisshaneye girmiş olan eşkıya, hırsız ve katil gibi insanların firar ederek tekrar aynı suçları işleyebilecek olmaları ve tehlikeli halleri, insanları ve devleti en çok huzursuz eden halleridir. Bunun yanında firar edenlerin, aklında firar etme fikri olmayan ya da hapisshanedeki kalan diğer mahkûmları da firara teşvik etmeleri mümkündür. Bu da firar olayının büyük sıkıntıları arasındadır. İşte bu gibi durumlardan dolayı firar olayları, genellikle hapisshanelere yönelik çalışmaların pek çoğuna konu olmuştur.²⁸⁸ Firar olaylarının sebepleri arasında ise genellikle hapisshane koşullarının kötü olması, hapisshane memurlarının dikkatsizlikleri ve memurların firarilere yardımcı olmaları gibi sebepler görülmektedir.²⁸⁹ Osmanlı'nın pek çok hapisshanesinde örnekleri olduğu gibi Teke Sancağı Hapishanesi'nde de

²⁸⁵ Şen, 2007, 137-142; Daşcıoğlu, 2010, 222; Gönüllü, 2011, 381-383.

²⁸⁶ Şen, 2007, 137-138.

²⁸⁷ BOA.DH.MB.HPS.M./35/93.

²⁸⁸ Sofuoğlu, 2005, 163-172; Baran, 2008, 162, 169-171; Gümüşsoy, 2015, 1010-1012; Güneş, 2017, 80-81; Şimşek, 2017, 149-150; Demirkol, 2012, 62-69; Parlakoğlu, 2018, 51-54; Uslu, 2010, 63.

²⁸⁹ Şen, 2007, 120-124.

bu örneklere rastlamak mümkündür. Burada da tarihsel süreç içerisinde pek çok firar olayına rastlanmaktadır.

Yaşanan en eski tarihli firar olayına ise 09.08.1887 tarihli belgede rastlanmaktadır. Bundan önceki tarihlerde firar olayına ait belgenin bulunmaması ise daha önce firar olayının yaşanmadığı anlamına da gelmemelidir. Mevcut olan bu belgede firar olayının yaşandığı belirtilmekle birlikte firar edenlerin sayılarından bahsedilmemektedir. Belgede hapishanenin harap vaziyette olması ve 400'den fazla mahpusun bulunduğu bahsedilmektedir. Bu sebeple bir takım mücrimlerin firar ettikleri ve yolda memleketi yağmalamak üzere teşebbüslerde buldukları söylenmektedir. Bunun gibi sıkıntılar yaşanıyor olduğu için de yeni bir hapishane yapılması ve bazı mahkûmlarının kürek merkezlerine nakli istenmektedir.²⁹⁰ Buradan anlaşılmaktadır ki hapishanenin hem harap olması hem de kalabalık mevcudunun bulunması firara yol açan sebeplerdir. Bundan sonra firari mahkûmların ortalığı yağmalaması ve bu yolda teşebbüslerde bulunmaları da, firar olayının sonucunda ortaya çıkan sıkıntıları göstermektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere, firar olaylarının sonucunda en çok sıkıntı veren durumlardan birisi ortaya çıkmış ve firariler eşkıyalığa yönelmişlerdir. 12.08.1989 tarihli belgede ise yine benzer bir durum daha görülmektedir. Yine aynı şekilde hapishanenin darlığı ve mahpusların fazlalığından bahsedilmekte ve bu sebeple hastalıklarla birlikte sergardiyan itaatsizliğinin olduğu ve firar olaylarının da yaşandığı söylenmektedir.²⁹¹ Bu örnek de yine firar olaylarının sebebinin kalabalık mevcudunun olmasından meydana geldiğini göstermektedir.

Hapishanedeki mahpusların sayısının fazla olması ve bu sebepten dolayı çeşitli sıkıntılar ile birlikte firar olaylarının da meydana gelmesi, bahsi geçen sıkıntıların çözülmesine yönelik çeşitli çözüm çalışmalarını meydana getirmiştir. Hapishanenin ıslah edilmesi, tamirinin yapılması ya da yeniden bir hapishane yapılması gibi çözüm çalışmaları yanında gardiyanların arttırılması yoluna da gidilmiştir. Mevcut mahpuslara yeterli gelmeyen gardiyanların arttırılmasına yönelik düşünceler bulunsada ekonomik sıkıntı nedeniyle ve maaşlarının karşılığının bulunmaması sebebiyle yeni gardiyanların alımı kabul görmemiştir. Karşılığının bulunması şartıyla yeni gardiyan alımına izin verileceği de belirtilmekle beraber, alınacak olan 3 yeni gardiyan konusunun neticesi bilinmemektedir.²⁹² Ancak mevcut bulunan sıkıntıların çözüme kavuşması gerekmekte ve bu sıkıntılar arasında en büyük etken yine mahkûmların fazlalığı ve firar olayları olarak görülmektedir. Bu da hem hapishanede çalışan diğer gardiyanları hem de hapishane yönetimini sıkıntıya sokmaktadır. Çünkü firar edenler

²⁹⁰ BOA.DH.MKT./1401/94.

²⁹¹ BOA.DH.MKT./1647/25.

²⁹² BOA.DH.TMIK.S./20/53.

önce gardiyanlara zarar vererek, firardan sonra da dışarıda başkalarına zarar verebilmeleri söz konusudur.

Eski hapishanenin harap bir vaziyette ve gereğinden fazla sayıda mahpusun bulunması sebebiyle pek çok sıkıntı ortaya çıkmış ve bunlardan birisi de firar olmuştur. Bu sebeple ya hapishanenin tamiri, ya mahkûmların bir kısmının başka yerlere nakledilmesi ya da yeni ve büyük bir hapishane yapılması gerektiği gibi çözümler düşünülmüştür. Uzun bir süre mahkûm nakline ve yeni hapishane yapımına çözüm bulunamamış ve genellikle tamirat seçeneği kullanılmıştır. Ancak hapishanenin zaman geçtikçe harap olmaya devam etmesi ve mahpus sayısının fazlalaşması yeni hapishane yapımına yöneltmiştir. Bu sebeple 1903 yılı sonlarına doğru biten yeni hapishane 1904 yılının ilk aylarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple olsa gerektir ki bu tarihlerde firar olaylarına rastlanmamaktadır. Yeni hapishanenin yapımından sonra ilk firar olayına 1908 yılında rastlanmıştır. Yeni hapishanenin kapasitesi eskisine oranla fazladır. Ancak kısa sürede yeni hapishane de dolmuş ve kapasitenin iki katına kadar fazlalık meydana gelmiştir. Hapishanenin 300 kişilik kapasitesine karşılık 08.02.1908 tarihinde mevcut sayısı 615 kişi olmuştur. Bu da yine hapishanenin kalabalıklaşması ve izdihamı anlamına gelmektedir. Aynı zamanda kalabalıktan istifade edenlerin firarlarına da sebep olmuştur. Hapishaneden firar edenlerin sayısı 5 kişi olarak kayda geçilmiştir. Firar olayının yaşandığının anlaşılması üzerine firariler jandarma efradı tarafından takip edilmiştir. Jandarmaların ateş açması sonucunda ise firarilerden 1 kişi ölü, 2 kişi yaralı ve 2 kişi de sağlam olmak üzere hepsi de yakalanmıştır.²⁹³ Bu firar olayından da anlaşılacağı üzere daha önce olduğu gibi yine mevcudun kalabalık olmasından faydalananların firara kalkıştığı görülmektedir.

Firar olayının yaşanması üzerine hapishanenin genişletilmesi ve bir tevkifhane yapısı düşünülmüştür. Aynı konuya yönelik yazışmaların bir süre devam ettiği diğer belgelerden anlaşılmaktadır. Ancak bir belgeden bahsi geçen firara yönelik bir sebep daha anlaşılmaktadır. Belgede firarın sebebi olarak bahsedilmemiş olsa da hapishane mevcudunun fazlalığından ve genişletilmesi gerektiğinden bahsedilmekte ve burada verilen bilgilerden ortaya çıkmaktadır. Kalabalık haldeki Antalya Hapishanesi'nde bu tarihlerde bir müdürün de bulunmadığı anlaşılmaktadır. Müdür ve kâtibin bulunmaması ve mahpusların kaydının tutulmamış olduğu bilgisi verilmektedir.²⁹⁴ Bu da hapishane yönetiminin bulunmaması sebebiyle sergardiyan ve gardiyanların amirlerinin bulunmayışı, bu sebeple asayişsizliğin olduğu anlamına gelmektedir. Asayişsizlik ise mahpusların denetiminin azalmasına ve zaten az olan

²⁹³ BOA.DH.TMIK.S./72/7.

²⁹⁴ BOA.DH.TMIK.S./73/21. Ayrıca başka hapishanelerde de duvar delerek firar edenlerin olduğu, hapishaneler ile ilgili yapılmış çalışmalara yansımıştır. Bk. Orat, 2011, 89-90.

gardiyanların da bu kadar sayıdaki mahpusu denetleyemediği anlaşılmaktadır. Yani hapishanenin zayıf olması, mevcudun kalabalık olması gibi sebepler yanında müdürün olmaması ve gardiyanların kifayetsizliği de firarın sebepleri arasına girmektedir. Bir başka firar olayı, daha önce mahkûmlardan bir kısmının affedilmesi ve tahliye edilmeleri esnasında meydana gelen sıkıntılar kısmında bahsedilmiştir. Affa mazhar olan 35 kişinin tahliyesi esnasında, hapiste kalan diğer mahkûmlar kendilerinin de affedilerek tahliye edilmelerini istemişler ve tahliye olacak mahpusları salıvermemişlerdir. Bu sırada çeşitli taşkınlık yapanlar olmuş, jandarmalardan bir kişiyi taşıyarak yaralamışlar ve bazıları da pencere parmaklıklarını kırarak firara teşebbüs etmişlerdir. Firar olayı üzerine yine jandarmalar firariler üzerine ateş açmışlardır. Bu esnada 8 mahkûm yaralanmış ve 1 mahkûm da ölmüştür. 15.08.1908 tarihinde meydana gelen bu firar olaylarından sonraki yazışmada, kendilerinin de tahliyelerini isteyen mahkûmların bu taleplerine hala devam ettikleri ve hapishane duvarlarının da zayıf olması sebebiyle yeni firar olaylarının yaşanabileceği ihtimali bulunduğu bahsedilmiştir.²⁹⁵ Bu da firara sebebiyet veren durumlar arasında hapishane yapısının zayıf olmasının da bulunduğunu göstermektedir. Hapishane yapısının her neresinde olursa olsun zayıf kalan yerlerin firarı kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır.

Hapishanenin tamir edilmesi, genişletilmesi ve mahkûm nakilleri gibi çalışmalardan sonra uzun bir süre firar olaylarına rastlanılmamaktadır. Elbette küçük çaplı firar olaylarının yaşanmış olması da muhtemeldir ancak mevcut belgeler arasında bu anlamda bilgilere rastlanılmamaktadır. 07.03.1919 tarihli bir belgede, yine bir başka firar olayı bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 11 yıl aradan sonra gerçekleşen bu firar olayı, Antalya Hapishanesi'nde yaşanmış olan en büyük firar olayı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dâhiliye Nezareti'ne yazılmış olan telgraflar arasında ilk başta firar edenlerin sayısı 61 kişi olarak verilmiştir. Daha sonraki telgraflar arasında ise hep 88 kişinin firar ettiği yazılmıştır. Yukarıda mahpus sayılarını ele alan kısımda firar olayının yaşandığı tarihlerdeki mahpus sayısının çok fazla olduğu bilinmektedir. Savaş ve asayişsizlik dönemi olması ve bu sebeplerle suçluluk oranının artması ve tutuklu sayısının da buna oranla artması söz konusudur. Firar edenlerin sayısının ilk başta hemen bilinmemesinin sebebi, hapishanenin oldukça kalabalık olması, firar edenlerin de çok fazla olması ve ilk anda bu kadar kişinin firar etmesi şok etkisi yaparak bir an önce yakalanmalarına yönelik çalışmaların yapılması olsa gerektir. Bu firarın en büyük firar olayı olması yanında detayları en fazla bilinen firar olayı olma özelliğini de taşımaktadır. Firar gece saat 03.00 ve 04.00 civarında gerçekleştiği telgrafların verdiği bilgiler arasındadır. Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne yazılan telgrafta firarın saat 03.00 civarlarında olduğu

²⁹⁵ BOA.DH.MKT./1283/26.

bildirilmektedir. Ancak Dâhiliye Nezareti'ne yazılan telgrafta saat 04.00 civarlarında olduğu söylenmektedir. İki telgraf arasında tutarsızlıklar bulunsa da yaklaşık olarak gece 03.00-04.00 civarında olduğu kesindir. Bundan başka bilinen bir başka bilgi ise firar edenlerin cinayet ve cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olanlar arasından olduğudur.

Bir diğer bilgi ise mahkûmların nasıl firar ettikleri ve firarın sebepleri konularıdır. Sebeplerinden birisi gardiyanların ve mahpusları muhafazaya memur olan jandarmaların gafletidir. Bu konuda belgede "3 mecrediye ücretle müstahdem gardiyanların gafletinden ve muhafazaya memur jandarma kuvvetinin zaaf ve aczinden bi'l-istifade" cümlesi kullanılarak anlatılmıştır. Vaktin gece olması ve gardiyanların zaafından bahsedilmesi, muhtemelen gardiyan ve jandarmaların uyuyor olduklarını göstermektedir. Bundan başka telgrafta belirtilmeyen sebeplerden birisi de hapisane mevcudunun kalabalık olmasıdır. Firar olayına yakın tarihlerde yapılan hapisane yoklamasında hapisane mevcudunun 678 olduğu bilinmektedir.²⁹⁶ Hapisane kapasitesinin genişletilmiş haliyle yaklaşık olarak 400-450 kişi olacağı düşünülürse, kapasitenin üstünde bir mevcut bulunmakta ve bu da hapisanenin kalabalık olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki firar olaylarında görüldüğü üzere firar olayların en büyük sebeplerinden birisi hapisane mevcudunun fazla olmasıdır. Firarın sebeplerinden sonra olayın gerçekleşme aşamasından da bahsedilmektedir. Memurların zaafından yararlanan mahkûmların hapisane kapısını zorlayarak firar ettikleri bildirilmektedir. Bu kaçış şekli daha önceki firar olaylarındaki başka bir olay ile benzerlik göstermektedir. Daha önce pencere demir parmaklıklarını kırarak firar edenler olmuştur. Bu sefer ise hapisane kapısının zorlanması ve bu şekilde firarın olması, yine hapisane aksamının zayıf olduğunun göstergelerindedir. Memurlarda bulunan zayıflığın yanında hapisane aksamının da zayıf olması da ayrıca bir kaçış sebebi olmalıdır.

Firar eden 88 kişiden bazıları hemen yakalanmıştır. Teke Mutasarrıflığı'ndan Dâhiliye'ye gönderilen ilk telgrafta, 11 kişinin diri olarak yakalandığı ve 3 kişinin de ölü olarak yakalandığı bildirilmiştir. Bu ilk telgrafın tarihi 08.03.1919 olarak kaydedilmiştir. Bir gün sonraya ait bir başka telgrafta ise 2 kişinin daha yakalandığı ve diğerleri hakkında takibin devam ettiği bildirilmektedir. 24.03.1919 tarihine gelindiğinde ise 1 kişinin daha yakalandığına dair telgrafa rastlanmaktadır. Bundan sonra yaklaşık 2 ay kadar firarilerden haber yoktur. Ancak 17.05.1919 tarihine gelindiğinde yeni bir telgrafta karşılaşılmaktadır. Bu telgrafta ise 2 kişinin pişmanlıkla teslim olduğu ve bu şekilde firarilerden 2 kişinin daha yakalandığı bildirilmiştir.²⁹⁷ Görüleceği üzere bu kadar yüksek sayıda mahkûmun firar etmesi, firar edenlerin hemen yakalanamamasına sebep olmakta ve uzun süre dışarıda kaldıklarını

²⁹⁶ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

²⁹⁷ BOA.DH.EUM.AYŞ./2/16.

göstermektedir. Hatta bu telgraflardan anlaşılacağı üzere 88 kişiden sadece 19 kişi yakalanabilmiş ve hala dışarıda firari 69 kişinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu da bu firar olayını, yaşanan diğer firar olayları arasında en sorunlu ve sıkıntılı olduğunu göstermektedir.

Yaşanan bu firar olayından uzunca bir aradan sonra firariler hakkında bazı haberler alınmaktadır. Bu haberler içerisinde bulunan bir telgrafa göre firar edenlerden 8 kişinin daha yakalandığı bildirilmektedir. Telgrafın tarihi ise 18.11.1919'dur. Yani firar olayından yaklaşık 8 ay kadar sonra hala firari mahkûmların tamamı yakalanamamıştır. Hatta bu telgraftan da anlaşılacağı üzere, firar eden mahkûmlar dışarıda yol kesmeye ve eşkıyalık yapmaya başlamışlardır. Bahsi geçen 8 firari, Antalya ile Korkud-ili arasındaki yoldan gelip geçenleri soymaktadırlar. Sadece soygunculuk değil tecavüz vukuatları dahi bulunmaktadır. Osman isminde bir şahsın kızı olan Zeliha'nın da birkini izale ettikleri sağdan soldan gelen şikâyetler arasındadır. Bu şikâyetler üzerine bahsi geçen eşkıyaların üzerine jandarmalar sevk edilmiş ve hepsi de yakalanmıştır. Yapılan sorgu ve tahkikat neticesinden ise bu kişilerin daha önceki firarilerden bazıları oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca birisi Çaykenarı Karyesi'nden Arab Osman diğeri de Bedum Ali isminde(diğerlerinin liderleri konumunda olsa gerek) iki firari eşkıyanın ismi de telgraf içerisinde bahsedilmektedir.²⁹⁸ Mahkûmların firar ederek uzun süre dışarıda bulunmalarının meydana getirdiği sıkıntılar da bu şekilde anlaşılmaktadır. Zaten öncesinde cinayet türü suçlardan mahkûm olmaları yani sıkıntılı kişiler olmaları, firar ettikten sonra yakalanacakları düşüncesiyle yaşadıkları memleketlerine dönememeleri ve bu sebeple yaşamlarını devam ettirebilmek için eşkıyalığa başlamaları, hapishaneden firar edenlerin bir an önce yakalanmasının gerekliliğini göstermektedir. Bu sebeple yaşanan büyük firar olayları önemli sıkıntılara meydan vermektedir. Yaşanan bu son firar olayında sonra, bahsi geçen firardan ve firarilerden bahseden başka belgeye rastlanılmamıştır. Ayrıca bundan başka herhangi bir firar olayına da rastlanılmamıştır. Başka belgenin bulunmaması, başka firar olayının yaşanmadığı anlamına da gelmemelidir. Çünkü hapishanenin şartları, memurların halleri, devletin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ile birlikte bir de savaş döneminde bulunması, suçluluk oranının fazla olması gibi sebeplerden dolayı başka firar olaylarının da yaşanmış olmasını muhtemel kılmaktadır. Yaşanan son firar olayından sonra pek çok firarinin yakalanmamış olması da yine suçluluk oranının artmasına sebep olması muhtemeldir. Çünkü - gözden kaçan belge olmamış ise- firarilerden 61 kişi dışarıda kalmış ve yakalandıklarına dair haber alınamamıştır.

Genel olarak Antalya Hapishanesi firar olaylarına bakıldığında çok sık firar olayı görülmediği anlaşılmaktadır. Ancak hapishane binasının zayıf olduğu, hapishane mevcudunun

²⁹⁸ BOA.DH.EUM.AYŞ./26/63.

kapasitenin çok fazla üstüne çıktığı, memurların zaaf içerisinde olduğu zamanlarda firar olaylarının arttığı anlaşılmaktadır. Yaşanan firar olaylarında genellikle firarilerin yakalandıkları bilinmektedir. Ancak son firar olayında pek çok firarinin dışarıda kaldığı da önemli bir sıkıntıdır. Kaçan mahkûmların genellikle silahlı kuvvetlerle yakalanmaya çalışıldığı ve genellikle yaralanma ve ölümlerin olduğu da bilinmektedir. Bu anlamda belgelerde görüldüğü kadarıyla yaşanan firar olaylarında yakalanmaya çalışılan firarilerden 4 kişi ölmüş, 10 kişi de yaralı olarak yakalanmıştır. Firarilerin yakalanması konusunda dikkat çekici bir başka konu ise 2 firarinin pişmanlık duyarak geri gelmeleri ve teslim olmalarıdır. Pişmanlık nedenleri bilinmemekle birlikte Antalya Hapishanesi firarileri arasında başka örneği bulunmayan tek pişmanlık olayıdır. Firariler pek çok seferde yakalanmışlardır ancak yakalanamadıkları zaman da olmuştur. Son firar olayında pek çok firari mahkûm dışarıda kalmış ve yakalandıklarına dair bilgiye rastlanılmamıştır. Bir müddetten sonra yakalanan firariler içerisinde en büyük sıkıntıya yol açan ve en korkutucu duruma girişenler ise yol kesip eşkıyalık ve tecavüz edenler olmuştur. Bu gibi durumlar sık yaşanmamış olsa bile devletin belki de en büyük sıkıntı çektiği dönemde meydana gelmesi, insanların devlete karşı olan güvenlerini sarsması konusunda etkili olduğu muhakkaktır. Savaş zamanında suçluluk oranının artması, eşkıyaların bulunması ve bir de hapishane firarilerinin eşkıyalığa başlaması, halkı ve devleti daha da sıkıntıya sokacağı kesindir. Bu sebeple hapishanelerden yaşanan firarilerin önemli bir konu olduğu düşünülmektedir.

1.2.4.Tevkif Edilen Çocuklar ve Çocuk Mahkûmlar

Hapishanelerde erkek ve kadın mahkûm ve mevkûflar olduğu gibi bir de çocuk mahkûm ve mevkûflar da bulunmaktadır. Osmanlı hapishanelerinde genellikle en çok sıkıntı olan konulardan birisi de budur. Çünkü ekonomik imkânsızlıklar çocuklar için ayrı hapishanelerin ya da ıslahhanelerin yapımına imkân vermemiş ve çocuklar diğer yetişkin mahkûm ve mevkûflarla birlikte kalmışlardır. Çocuklara ait farklı bölümlerin yapılması ya da yetişkin mahpuslardan ayrılmasına yönelik düşünceler bulunsa da gerçekleşme imkânı olmamıştır. Özellikle 1880 yılı Hapishaneler Nizamnamesi'nde bu konu ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. 18 yaşından küçük çocukların, yetişkin mahpuslar ile gece ve gündüz bir arada bulunmamalarına ve farklı bir bölümde olmaları gerektiğine dair düzenlemeler yapılmasına rağmen amaçlanan hedefe hiç ulaşamamıştır.²⁹⁹ Diğer Osmanlı hapishaneleri gibi Antalya Hapishanesi'nde de çocukların yetişkin mahkûmlar ile birlikte kaldığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Yukarıda mahpusların sayıları ve sorunlarını içeren bölümlerde kısmen çocuk mahpuslardan da bahsedilmişti. Ancak çocuk mahpusların sayıları, sıkıntıları, afları

²⁹⁹ Demirkol, 2012, 154.

gibi bazı önemli konuların bulunması çocuk mahpusların ayrıca bir bölümde ele alınmasına sebep olmuştur. Bundan başka, yapılan hapishane çalışmalarında genellikle çocuk mahpuslardan çok fazla bahsin bulunmadığı görülmektedir. Pek çok hapishanede çocuk mahpusların bulunarak bunların katiller ve eşkıyalar gibi büyük suçlular ile birlikte kalması gibi sıkıntıların olduğu da aşikârdır. Bu sebeple bahsi geçen sıkıntılardan bahsedilmesi ve bir Osmanlı hapishanesindeki çocuk mahpusların durumlarına değinilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Antalya Hapishanesi'nin eski tarihli belgelerinde mahpuslar hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla beraber çocuk mahpuslar hakkında da neredeyse hiç bilgi bulunmamaktadır. Ancak yukarıdaki bölümlerden mahkûm ve mevkufaların bir arada yaşadıkları bilinen hapishanede çocuk mahpusların bulunma ihtimalleri de vardır. Konu ile ilgili net bilgilerin olduğu belgelerin bulunmaması bahsi geçen konunun ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Bu anlamda konunun ele alınışı sadece tahminler üzerinde kalacak ve aynı zamanda gerçeği yansıtmayacaktır. Bu sebeple konu ile ilgili belgelerin olduğu tarihlerden itibaren çocuk mahpuslardan bahsetmek gerekmektedir. Antalya Hapishanesi çocuk mahpuslarına ait en eski belge Teke Mutasarrıfı'nın hapishaneye gerçekleştirmiş olduğu ikinci teftişi içeren belgedir. 1914 yılına ait bu belgede, yeni göreve başlayan Tek Mutasarrıfı'nın hapishaneyi teftiş etmesi ve kötü hali görmesi üzerine daha müsait bir zamanda tekrar teftiş ederek içerideki kötü hali aktardığı görülmektedir. Yukarıda da ele alındığı üzere, hapishanede 600'den fazla mahpus bir arada yaşamaktadır. Mevkufalar için ayrıca bir tevkifhane bulunmamakla birlikte çocuklar da yetişkin mahkûm ve mevkufalar ile bir arada yaşamaktadır. Daha önce bahsi geçen Hapishaneler Nizamnamesi'nde, çocukların yetişkinler ile bir arada kalması bile mahzurlu görülürken burada sadece mevkufalarla değil mahkûmlarla da birlikte kaldıkları görülmektedir. Bu da çocuk mahpuslara yönelik öne çıkan önemli sıkıntılardandır.

Çocuk mahpusların yetişkin tutuklu ve mahkûmlarla birlikte yaşamasından daha büyük sıkıntı ise, hapishanenin ve tutukluların bakımsızlığından meydana gelen hastalıkları ve bu hastalıkları ile ilgilenilmemesidir. Mutasarrıf'ın anlatışıyla hapishanede 8-9-10-11 ve 12 yaşlarında 5 çocuk bulunmaktadır. Bunlardan ilk dördü 9 ay, sonuncusu da 7 aydan beri hapishanede bulunmaktadır. Ancak bu çocuklar burada mahkûm olarak bulunmamakta ve tutuklu oldukları halde mahkemeleri görülmemiş halde beklemektedirler. Yani belki de mahkemeleri görülse suçlu bile bulunmayacaklar ve buna göre bu kadar zaman gereksizce hapishanede bulunmuş olacaklardır. Bu durum ilgisizlik konusu ile birlikte aynı zamanda tutukluluk sürelerinin uzaması meselesini de ortaya çıkarmaktadır. Mutasarrıf bu durumu şu şekilde anlatmaktadır: "defterleri tedkikimde gördüm ki bu havalide fikr-i adalet henüz takdir

olunamamıştır." Bundan sonra çocukların yukarıda bahsedilen hallerini: "hapishanenin murdarlığı zavallıların zaten müheyya-yı ihlal olan sıhhatlerini büsbütün ihlal ile yüzlerinde kan renk bırakmamış, ne hapishane idaresi ne de Adliye'nin hatırlarına gelip de şu çocukları ale'l-usul Meclis-i İdare'ye sevk ile senelerini takdir ve velilerine teslimi düşünmemişlerdir" şeklinde anlatmıştır.

Aynı belge içerisinde geçen ve yukarıda mahpusların durumlarını anlatan kısımda bahsedilen bir başka konu daha bulunmaktadır. Bahsi geçen çocuklar 600'den fazla mevcudu olan bu hapishane içerisinde bulunmaktadırlar. Durumları kötü bir hal almış ve hastalıkları da üstüne eklenmiştir. Ancak bir de diğer hastalar vardır ki orada bulunan bu çocukların psikolojilerini ne derece etkileyeceği konusu belki de en önemli konudur. Bu durumu mutasarrıf şu şekilde anlatmıştır: "Biri veremin, biri frenginin üçüncü devresinde iki mahbusdan başka, birinin ayağında vaktiyle kalan kurşunun husule getirdiği büyük bir iltihap ile bulunduğu hapishanede herkesi tenfir ve bîzar eden bir mecruh ve mahiyeti meskûn hastalık ile söz söylemeye mecali kalmamış bir zavallı gördüm." İçeride bulunan 600 kişi arasında, murdar bir hapishanede 5 çocuk bulunmakta, yanlarında mahkûmlar da dâhil olmak üzere bahsi geçen ağır 4 hasta daha bulunmaktadır. Mutasarrıfın deyimiyle bu hastalardan birisi, hapishanede bulunanları hem korkutmakta hem de rahatsız etmektedir. Diğer zamanlarda çocukların mahkûmlar ile bir arada bulunmaması ve bu şekilde düşünce dünyalarının kirlenmemesine çalışılırken burada düşünce dünyalarından ziyade sağlıklarına bile imkân bulunmamaktadır. Bu anlamda bahsi geçen durum pek çok yönüyle değerlendirilmeye açıktır. Ayrıca mutasarrıfın önceki teftişinde hapishanenin pis halinden bahsettiği konular da eklenince çocukların içinde bulunduğu durumun daha da kötü olduğu anlaşılmaktadır. Mutasarrıf çocukları ve diğer hastaları Gureba Hastanesi içerisinde hazırlattığı özel bir kısımda tedaviye aldırılmıştır.³⁰⁰ Ancak 7 ve 9 ay gibi uzun bir sürede 8 ile 12 yaş arasındaki 5 çocuğun bu ortamda kalması, durumun vahametini göstermesi açısından çok önemlidir.

24.01.1917 tarihli olan Antalya Hapishanesi'ne ait izahat varakasinda da, Antalya Hapishanesi'nde bulunan çocuk mahpuslara rastlanmaktadır. İzahat varakasinda, mahpusların sayıları verilirken 12 çocuğun bulunduğu ve bu çocukların mevkuf oldukları belirtilmiştir. Diğer mahkûm ve mevkufklar hakkında daha detaylı bilgiler verilirken 18 yaşından küçük tutuklular hakkında başka bilgi bulunmamaktadır.³⁰¹ Çocuk tutuklular hakkında detaylı bilgi bulunmamasına rağmen hapishanede 12 mevkuf çocuğun bulunması, bir oranda çocukların da suç ortamına karıştıkları anlaşılmaktadır. Daha önceki tarihte mutasarrıfın yapmış olduğu

³⁰⁰ BOA.DH.MB.HPS./91/16.

³⁰¹ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

teftiştten sonra vermiş olduğu sayıya oranla daha fazla sayıda çocuk tutuklunun olması ise önceki tarihe oranla çocukların suçluluk oranlarında da artış olduğunu göstermektedir. Hapishaneye ait izahat varakalarından başka 18 yaşından küçük çocuk mahpuslar ile ilgili en detaylı bilgiye, çocuk mahkûmlardan cezasının bir kısmını tamamlanmış olanların affedildiklerine dair belgede rastlanmaktadır. Mentеше Mutasarrıflığı'na bağlı Milas Kazası Hapishanesi ile birlikte Antalya merkez hapishane ve Akseki Kazası'na ait hapishanelerde bulunmakta olup, 18 yaşından küçük mahkûmlardan affedilenlere dair bilgiler bulunmaktadır. Detaylı bilgiden kasıt ise bahsi geçen mahkûmların isimlerine ve ne kadar ceza alıp, ne kadar zamandır hapishanede bulduklarına dair bilgilerdir. Konu ile ilgili diğer belgelerde genellikle sadece mahpus sayısı verilirken burada daha detaylı bilgiler bulunması önemlidir. Konu açısından önemli görüldüğü için bahsi geçen belge aşağıda verilerek değerlendirilecektir.

Bahsi geçen mahkûm çocukların affedilme sebepleri hakkında bilgi verilmemektedir. Ancak hapishanede bulunan bütün çocukların affedildiği anlaşılmaktadır. Bu da hapishanede bulunan çocuk mahkûmların da sayısı hakkında bilgi vermektedir. Hapishanede bulunan mahkûm çocukların 10 kişiden ibaret olduğu ve bunların tamamının da erkek olduğu, hiç kız çocuğunun bulunmadığı bilinmektedir. Mahkûm edilen çocukların ceza müddetleri, cezalarının ne kadarını çektikleri ve ne kadar müddetleri kaldığı hakkında da bilgiler bulunmaktadır. Öncelikle çocuk mahkûmların isimleri verilerek arkasından sırasıyla diğer bilgiler de verilecektir. İlk çocuğun ismi Alaiyyeli Nizam oğlu Durali'dir. Ceza olarak 1 yıl 6 ay mahkûmiyet verilmiştir. Bu çocuğun 1 yıl 4 aydır hapishanede olduğu ve geriye ise 2 aylık mahkûmiyet müddeti kaldığı görülmektedir. İkinci çocuğun ismi Balcı Veli Hüseyin oğlu Ahmed'dir. Mahkûmiyet süresi 7 yıl 6 aydır. Hapishanede 1 yıl 9 aydır bulunmaktadır ve geriye 6 yıl 7 ayı daha kalmıştır. Üçüncü çocuğun ismi Rağbetiyye? Mahallesi'nden Değirmenci Yorgo'dur. Ceza süresi 7 yıl 6 aydır. Hapishanede sadece 7 aydır bulunmaktadır ve geriye 6 yıl 9 ayı daha bulunmaktadır. Dördüncü çocuğun ismi Kibirli Vezir İsmail oğlu Receb'dir. Ceza süresi 7 yıl 6 ay olarak belirlenmiştir. Hapishanede sadece 4 aydır bulunmakta ve geriye 7 yıl 2 ay daha kalmaktadır. Beşinci çocuğun ismi Gödeneli Emin Efendi'nin oğlu Abduş'tur. Ceza süresi 1 yıl 6 ay olarak belirlenmiştir. Hapishanede 1 yıl 2 aydır mahkûmdur ve geriye sadece 4 ayı kalmıştır. Altıncı çocuğun ismi Gödeneli Mehmed oğlu Ahmed'dir. Ceza süresi 1 yıl 6 ay olarak tayin edilmiştir. Hapishanede 1 yıl 2 aydır mahkûmdur ve geriye 4 ayı kalmıştır. Yedinci çocuğun ismi Gödeneli Âşık Ahmed bin Mehmed'dir. Ceza süresi 1 yıl 6 aydır. Hapishanede 1 yıl 2 aydır bulunmakta ve geriye 4 aylık ceza süresi kalmıştır. Sekizinci çocuğun ismi Aksekili Ahmed bin Mehmed'dir. Ceza süresi 1

yıl 6 aydır. Hapishanede 1 yıl 2 aydır bulunmakta ve geriye 4 aylık ceza süresi kalmıştır. Dokuzuncu çocuğun ismi Bereket Karyesi'nden Mehmed oğlu Ahmed'dir. Ceza süresi 3 yıl 9 ay olarak belirlenmiştir. Hapishanede 1 yıldır bulunmaktadır ve geriye 2 yıl 9 ayı daha kalmıştır. Son çocuğun ismi ise Kumluca'dan Dursun Ali'dir. Ceza süresi 1 yıl 6 aydır. Hapishanede 1 yıl 3 aydır bulunmakta ve geriye 3 aylık ceza süresi kalmıştır.³⁰² İsimleri ve aldıkları cezalar ile birlikte ne kadar ceza çektikleri ve kalan ceza müddetleri verilen bu çocukların hangi suçlardan dolayı mahkûm oldukları hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Dosya içerisinde bulunan diğer belgede, Menteşe Sancağı'na bağlı Milas Kazası Hapishanesi'nde bulunan çocukların isimleri listesi bulunmaktadır. Burada Antalya Hapishanesi'ne göre farklı olan bazı bilgiler bulunmaktadır. Mahkûm olan çocukların işledikleri suçlar detaylı bir şekilde verilmiş ve sadece 3 çocuk mahkûm olarak görülmektedir. Yine dosya içerisindeki diğer belgede de Teke Sancağı'na bağlı Akseki Kazası Hapishanesi'nde mahkûm 3 çocuğun bulunduğu ve diğer kazalarda çocuk mahkûmun bulunmadığı belirtilmektedir. Ancak bütün bu belgeler arasında bazı düzensizlikler bulunmaktadır ki, Akseki Kazası'na ait bilgi sadece yazıyla bildirilmiştir. Çocukların isimleri, müddetleri, suçları gibi hiçbir türden bilgi bulunmamaktadır. Milas Kazası Hapishanesi'ne ait belgede ise çocukların isimleri ve suçları verilirken, ceza süreleri ve ne kadar süredir cezalarını çekmekte olduklarına dair bilgi bulunmamaktadır. Antalya Hapishanesi'nde ise çocukların isimleri, ceza süreleri, ne kadar ceza çektikleri ve kalan süreleri verilirken hangi suçları işlediklerine dair bilgi bulunmamaktadır. Bu anlamda belgelerin düzenleniş biçimlerinde değişiklikler görülmekte ve tam detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Ayrıca bu belgelerden anlaşılacağı üzere, sadece Antalya Hapishanesi'nde değil diğer başka hapishanelerde de çocuk mahkûmların bulunduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte diğer hapishanelere göre Antalya Hapishanesi'nde bulunan çocuk mahkûmlar, diğerlerine oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

18 yaşından küçük mahkûmların çoğunlukla affedildiği ve bu aflara sık başvurulduğu bir diğer belgeden anlaşılmaktadır. 08.11.1917 tarihli bu belgede, sadece Antalya Hapishanesi'nde bulunan çocuklar değil neredeyse bütün hapishanelerdeki çocukların affedildikleri anlaşılmaktadır. Affedilen çocuk mahkûmların hangi hapishanelerden kaçır kişi oldukları, ne kadar ceza aldıkları, ne kadar cezaları kaldıkları ve mahkûmların isimleri hakkında bilgiler bulunmamaktadır. Sadece genel olarak bilgi verilmiş ve 470 çocuğun affedildiği görülmektedir. Bu çocuklardan 124 çocuk cünha türü suçlardan mahkûm oldukları ve geri kalan 346 çocuğun ise cinayet türü suçlardan mahkûm oldukları anlaşılmaktadır.

³⁰² BOA.DH.MB.HPS.M./29/70; Ayrıca affedilen çocukların listesinin bulunduğu belge Ek-4'te verilmiştir.

Affedilen çocukların bulunduğu hapisanelere bakıldığında: Antalya, Eşme, Kasaba, Akseki, Burdur, Uluborlu, Eğirdir, Isparta, Ankara, Lazkiye, Nevşehir, Aksaray, Ürgüp, Ulukışla, Orhangazi, Mudanya, Gemlik, Mardin, Diyarbekr, Ordu, Koçhisar, Mamuratülaziz, Harput, Malatya, Avanos, Kırşehir, Keskin, Denizli, Menemen, Niğde, İç-il, Karaisalı, Siverek, İzmit, Gerede, Tokat, Şam, Uşak, Eskişehir, Karahisar, Beyrut, Trablusşam, Akka, Aşara, Erbaa, Beka', Kudüs-i Şerif, Halep, Musul ve Çorum gibi yerlere ait hapisaneler bulunmaktadır.³⁰³ Bütün bu hapisanelerin ve bu çalışma ile alakalı olarak özellikle Antalya Hapishanesi'nin çocuk mahkûmlarının sayılarının bilinmemesi önemli bir eksikliklerdir. Çünkü bahsi geçen hapisanelerin her birindeki çocuk mahkûm sayısının belli olması, şehirlere göre çocuk suçlu oranını hakkında önemli bir bilgi verecektir. Ayrıca çocukların işlemiş oldukları cinayet, cünha, kabahat gibi suç türlerinden ziyade doğrudan işlemiş oldukları hırsızlık, yaralama gibi suçların bilinmesi ise, yine çocuk suçluluk oranında çocukların hangi tür suçlara ne kadar yöneldiklerini göstermesi açısından önemlidir. Belgede pek çok bilgi eksik olmasına rağmen hapisanelerde 470 çocuk çeşitli suçlara karışmış ve sayısı bilinmese de bu çocuklardan bir kısmı Antalya Hapishanesi'nde mahkûm iken affedilmişlerdir.

Belgelerde, Antalya Hapishanesi'nin 18 yaşından küçük çocuk mahkûmları hakkında bilgiler kısıtlıdır. Çocuk suçluların her zaman olmaması ya da yetişkinlere göre çok daha az seviyede olması belgelerdeki konuyla ilgili bilgilerin kısıtlı olmasının sebeplerindendir. Ancak her ne kadar bilgiler az olsa da bazı dönemlerde çocuk mahkûmların sayılarından haber alınmakta ve çocuk suçluluk oranının fazla olduğu görülmektedir. Diğer hapisanelerde olduğu gibi Antalya Hapishanesi'nde de çocuk mahpuslar bulunmuş ve yetişkin mahkûmlar ile birlikte mahpus olmak zorunda kalmışlardır. Hapisanelerin olumsuz şartlarıyla birlikte cinayet mahkûmları ile birlikte kalmış olmaları, çocukları psikolojik olarak etkilemiş olması ve yaşamlarının geri kalan kısımlarında bu etki sebebiyle suça karışmış olmaları muhtemeldir. Ayrıca hapisanelerin harabe ve hastalıklı durumları sebebiyle hastalıklar bulaşmış ve bu da çocukların sıhhatlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Çeşitli zamanlarda cezalarının bir kısmını ikmal etmiş olan çocukların devlet tarafından affedilmesi ise, olumsuz koşullarda bulunan çocukların buralardan kurtulmasına sebep olmuş ve belki de daha da artacak olumsuz etkilerinden korunmuşlardır.

1.3. Erkek ve Kadın Hapisaneleri Memurları

Hapishane için kullanılacak binaların inşaları, tamirleri, ihtiyaçları ve mahpuslarından başka bir de hapisanede bulunan; hapisanenin düzeninden, mahpusların güvenliği ve yaşamlarından sorumlu bulunan memurlar bulunmaktadır. Memurların, tıpkı hapishane ve

³⁰³ BOA.DH.MB.HPS./108/31.

mahpusların olduğu gibi bazı durumları bulunmaktadır. İstihdam edilmeleri, yapmış oldukları görevin karşılığında ücretlerini alabilmeleri, görevlerden alınmaları ve görevleri sırasındaki sıkıntıları gibi pek çok durumları olduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Memurların hapishanelerde istihdam edilmelerinin belirli kuralları bulunmaktadır ve çeşitli zamanlara ait nizamnamelerde bunlara açıklık getirilmiştir. Hangi yaş aralıklarında olacakları, ne kadar maaş alacakları, ehil olup olmadıkları durumları, okuma yazma bilmeleri, güzel ahlak sahibi olmaları gibi pek çok şartları bulunmakta ve bazı zamanlarda da bahsi geçen çeşitli şartlar tamamlandıktan sonra da sınavla alımları yapılarak istihdam edilmektedirler.³⁰⁴

Osmanlı'da hapishanelerin ilk oluşmaya başladığı ve zindanın kullanımından uzaklaşmaya başladığı dönemlerde, hapishane memurlarına yönelik düzenlemeler de görülmemektedir. Erkek mahpusların hükümet konaklarında tutulması, kadın mahpusların ise imam ve muhtar evlerinde ya da güvenilir kadınların evlerinde tutulmalarından dolayı ayrıca memurlara gerek olmamıştır. Ancak ilerleyen zamanda her vilayet ve kaza merkezinde hapishaneler oluşturulmaya başlanınca, inşa edilen hapishanelerin içerisinde çalışacak memurlara da ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple hapishanelere müdür, kâtip, sergardiyen, gardiyen ve zabıt gibi en temel memurlar alınmaya başlamıştır. Böylelikle hapishanelerin mahpuslarından başka bir de memurları ortaya çıkmıştır. Memurlara ihtiyaç duyulmasından sonra yine arşiv belgelerinden anlaşıldığı üzere, memurlara yönelik istihdam sıkıntıları, memur maaşlarının ödenmesi konusu, memurların davranışlarına yönelik sıkıntılar gibi pek çok konu ortaya çıkmıştır. Arşiv belgelerinden, Antalya Hapishanesi'nde de benzer durumların olduğu görülmekte ve memurlara yönelik sıkıntıların sadece devlet açısından bakıldığında değil memurlar açısından da bakıldığında bir takım sıkıntıların olduğu görülmektedir. Devletin memur maaşlarını arttıramaması ekonomik sıkıntılardan dolayı meydana gelirken, maaşları artmayan memurların da ekonomik sıkıntılara düştükleri ve bu durumun da başka sıkıntıları meydana getirdiği anlaşılmaktadır.

1.3.1. Memurların İstihdamları ve Maaşları

Tanzimat döneminde ilk hapishanelerin hükümet konakları bünyesinde oluşturulmaya başlanmasıyla hapishanelerin memurları, aynı zamanda hükümet konaklarının memurları olmuştur. Arşiv belgelerinden, "hükümet konaklarında bulunan asâkir-i zabtiye vasıtasıyla mahpusların gözetimi ve korumasını sağlandığı" belirtilmektedir.³⁰⁵ Bu sebeple müdür, sergardiyen, kâtip ve gardiyen gibi diğer memurlardan bahsetmek mümkün olmamaktadır. Ayrıca bu tür memurların bahsi ise erken tarihlerde görülmemekte ve daha çok müstakil

³⁰⁴ Şen, 2007, 152-156; Demirkol, 2017, 80-81.

³⁰⁵ BOA.İ.DH./143/73.

hapishane binalarının yapımından itibaren rastlanmaktadır. Ayrıca kadın hapishaneleri, erkek hapishaneleri gibi hükümet konağı içerisinde olmaması ve imam evi ve güvenilir kadınların evleri gibi yerlerde olmaları sebebiyle, kadın hapishanesi memurlarından erken tarihlerde bahsetmek mümkündür. Çünkü güvenilir bir kadın ya da imam ve muhtarlar, evlerinde bulunan mahpus kadınların muhafaza ve güvenliğinden sorumlu olmaktadır. Bu da bahsi geçen kişileri birer memur konumuna getirmektedir.

Antalya Hapishanesi'ne yönelik memurların bahsinden başlamak gerekirse, en eski tarihli memurlara yönelik belge -yukarıda bahsedildiği üzere- asâkir-i zabtiye memurlarına yönelik bir belgedir. Aynı zamanda bu belge sadece Antalya Hapishanesi için değil Konya, Burdur ve Niğde Hapishanelerini de kapsamaktadır. Bahsi geçen belge, Konya Vilayeti'nden Dâhiliye Nezareti'ne yazılan bir yazıdır ve Konya, Teke, Niğde ve Burdur Hapishanelerindeki mevkuf ve mahkûmları muhafaza etmekte olan asâkir-i zabtiyenin yetersizliğinden bahsedilmektedir. Vilayetin tamamında bu alanda görevli 908 neferin bulunduğu ve adı geçen yerlerde askerlerin yetersiz geldiği bildirilmektedir. Bu sayının bir miktar daha arttırılarak, 65 nefer süvari ve 75 nefer piyade olmak üzere toplam 1048 nefere iblağı istenmektedir.³⁰⁶ Asker arttırılmasına yönelik bu durum ile Antalya Hapishanesi'ne yönelik ilk memur istihdamı görülmüş olmaktadır. Belgeden hangi hapishaneye ne kadar asker gerekli olduğu bilinmemekle beraber çoğunluğunun Antalya Hapishanesi'nde istihdam edilmesi ihtimali yüksektir. Çünkü Antalya'nın deniz kıyısında olması ve olası bir firar durumunda deniz yoluyla kaçış ihtimalinin bulunması, asker gerekliliğini arttırmaktadır. Yukarıda mahpuslar kısmında ele alındığı üzere firar olaylarının görülmesi, silahlı askerlerin bu firar olaylarında kullanılmış olmaları ve firarilerin yakalanması konusunda çokça etkilerinin olması da bu surumu desteklemektedir. Bundan başka yine tamirat kısmında ele alındığı üzere, hükümet konağı içerisinde bulunan Antalya Hapishanesi'nin sürekli olarak harap bir vaziyette olduğundan ve bunun da mahpusların firarlarına meydan verebileceğinden bahsedilmektedir. Bu durum da yine fazladan asker talebinin Antalya Hapishanesi için olabileceğinin göstergelerindedir. Ayrıca daha ileri tarihli bir belgede, Antalya hükümet konağı ve hapishanesinde mevcut bulunan askerlerin yeterli gelmediğinden bahsedilmektedir. Antalya Hapishanesi ve hükümet konağının muhafazası için asker talebinde bulunulması üzerine ise Akseki Redif Taburu'ndan 20 neferin Antalya'ya sevk edildiğinden bahsedilmektedir.³⁰⁷ Yetersiz gelen askere takviye yapılması da yine Antalya Hapishanesi'nin ihtiyacının fazla olduğunun bir başka göstergesidir.

³⁰⁶ BOA.ZB./703/15.

³⁰⁷ BOA.DH.İD./19/42.

Antalya Hapishanesi'ne ait memurlardan en eski bilineni ise Ali Ağa isminde ve sergardiyacı olarak müstahdem bir kişidir. Ne kadar maaş aldığı, ne kadar süredir bu görevde bulunduğu bilinmemekle beraber, yakın zamanda vefat ettiği anlaşılmaktadır. Görevi başında ya da bir başka sırada vefat ettiğine dair bilgi de bulunmamaktadır. Ancak daha önce çeşitli devlet memurluklarında bulunduğu hatta bazı nahiyelerin müdürlüğünde dahi bulunduğu anlaşılmakta ve en son hapishane sergardiyacılığı yaptığı bilinmektedir. Bu bilgiler Ali Ağa'nın eşi Fatma Zehra Hanım'ın Dâhiliye'ye yazmış olduğu bir yazı üzerine, Dâhiliye'nin konuyu Tekaüd Sandığı Nezareti'ne bildirmesi üzerine anlaşılmaktadır. Bahsi geçen görevleri yaptıktan sonra sergardiyacılıkta iken vefat etmesi üzerine eşinin ekonomik sıkıntı çektiği ve kocasının devlet memurluğunda iken vefat ettiğini ve bu sebeple kendisine maaş tahsis edilmesini istemektedir. Dâhiliye ise Tekaüd Sandığı Nezareti'ne yazdığı bu yazıda, usul ve nizamına göre gereğinin yapılmasını istemektedir.³⁰⁸ Konunun takibi yapılamamakla beraber bahsi geçen belge Antalya Hapishanesi'nin bilinen en eski memurundan bahsetmesi açısından önemlidir. Ayrıca eşinin maaş tahsisinde bulunma sebebi ise muhtemel olarak görevi başında vefat etmiş olduğunu düşündürmektedir.

Bilinen en eski sergardiyacıdan sonra yine belgeler vasıtasıyla bilinen en eski tarihli hapishane müdürünün ise Batumlu Hasan Efendi olduğu anlaşılmaktadır. 10.11.1890 tarihli belgeye göre, Adana Hapishanesi'nde görevli iken istifa etmiş ve Hac görevi için Hicaz'a gitmiştir. Buradan döndükten sonra tekrar bir göreve atanmak için başvuruda bulunmuş ve lütuf gösterilmeye şayan bir kişi olduğu haberleri de ulaşmıştır. Bunun sonucunda ise Teke Mutasarrıflığı'na, Batumlu Hasan Efendi'nin Antalya Hapishanesi'ne atandığı bildirilmiştir.³⁰⁹ Belge içerisinde bu konu ile ilgili bir başka bilgi bulunmamaktadır. Ancak Antalya Hapishanesi'nin bilinen en eski tarihli müdürünün Batumlu Hasan Efendi isminde bir kişinin olduğu, daha önce de bir başka yerde benzer görevi yaptığı ve hapishane müdürlüğü yapmış bir kişinin benzer göreve getirildiği anlaşılmaktadır. Buradan da hapishane müdürlüğüne işin aşınası olan bir kişinin getirildiği düşünülebilir. Ayrıca lütuf gösterilmeye şayan bir kişi olduğu bilgisinin verilmesi de işinin ehli bir kişi olduğunu göstermektedir. Diğer memurların yani kâtip ve gardiyanların istihdamına yönelik bilgiye ise başka belgeden rastlanmaktadır. Bu belgede bahsi geçen memurların isimlerinden, bu göreve tayin edilip edilmediklerinden bahsedilmemektedir. Ancak memur tayini konusunda bazı sıkıntıların olduğu ve hapishanenin ihtiyacı olan memurların ne kadar olduğunu göstermesi açısından belge önemlidir. Hapishanenin kâtibinin olmadığı ve mevcut gardiyanların da yeterli gelmediği anlaşılmakta ve bu sebeple bir kâtip ile üç gardiyan tayin edilmesi istenmektedir. Bu tarihlerde Antalya

³⁰⁸ BOA.DH.MKT./1762/77.

³⁰⁹ BOA.DH.MKT./1779/93.

Hapishanesi, hükümet konağı içerisinde çıkarılmış ve ahali yardımı ile yeni bir hapishane yapılmıştır. Detaylı bilgiler olmamakla birlikte yukarıda ele alınan bu yeni hapishane konusu ile birlikte değerlendirildiğinde, hapishanenin yakın bir zamanda inşa edildiği ve memurlarının henüz istihdam edilemediğini düşündürmektedir. Ancak belgede kullanılan ifadeye göre "müceddeden üç gardiyanın istihdamına" denmesi ise mevcut gardiyanların yeterli gelmediğini göstermektedir.³¹⁰ Kâtip ataması konusunda ise hapishanenin kâtibinin olmadığı muhtemeldir. Çünkü genellikle hapishanelerde bir tane kâtip bulunmakta ve ileri tarihli bazı zamanlarda kâtime gerek bile duyulmadığı görülmektedir. Kâtime gerek duyulmaması, ekonomik durumdan dolayı maaş sıkıntısının yaşanması ve bu sebeple biraz daha yüksek maaşlı ve işinin ehli bir müdürün aynı zamanda kâtiplik de yapabileceği düşüncesiyle, yüksek maaşlı ve işinin ehli bir müdür tayin edilmesine yönelik bir belgedir.³¹¹ Bu da hapishanede bir kâtinin bulunmadığını göstermektedir.

Antalya Hapishanesi'nin müdür istihdamı konusunda pek çok zaman sıkıntı çektiği daha sonraki belgelerden de anlaşılacağı gibi, 04.05.1903 tarihinde de bir müdürünün olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bilgiye, eski Kardiç Nahiyesi müdürü olan Fuad Hilmi Efendi'nin bir dava sebebiyle görevinden alınması, mahkemeye çıkarılması ve mahkeme sonucunda beraat etmesi sebebiyle bir başka görevde istihdamıyla alakalı bir belgeden rastlanmaktadır. Mahkeme ve Dâhiliye netice olarak, Fuad Hilmi Efendi'nin nahiye müdürlüğü gibi bir görevde istihdam edilemeyeceği ve bu sebeple başka bir göreve istihdamı kararını vermiştir. Bu sırada kendisine Antalya Hapishanesi'nin müdür açığı olduğu bilgisi de verilmiştir. Bahsi geçen belgede Fuad Hilmi Efendi'nin hapishane müdürlüğüne getirilip getirilmediği bilgisi bulunmamaktadır.³¹² Fuad Hilmi Efendi'nin istihdamının düşünüldüğü tarihlerde yeni hapishane yapımına dair belgeler bulunmakta ancak yazışmaların genellikle Mutasarrıflık, Vilayet ve Dâhiliye imzalarıyla olması, hapishane müdürünün imzasıyla karşılaşılmamasına ve bu sebeple müdürün tayin edilip edilmediğinin bilinmemesine sebep olmaktadır. Bu belgede konu ile ilgili ulaşılabilen en önemli ve net bilgi, bahsi geçen tarihte Antalya Hapishanesi'nin bir müdürünün olmadığıdır. Bu da Antalya Hapishanesi'nin müdür istihdamı konusunda sıkıntı çektiğini göstermektedir. Batumlu Hasan Efendi'nin istihdam edilmesinden sonra Fuad Hilmi Efendi'nin istihdam edilebileceğinin düşünüldüğü bu iki farklı zamanda, hapishanede bir müdürün olmadığı görülmekte ve ihtiyacın da olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu iki belge, ileri tarihli diğer belgelerde görülen hapishane müdürü konusunda çekilin sıkıntının başlangıcını oluşturmaktadır.

³¹⁰ BOA.DH.MKT./1793/15.

³¹¹ BOA.DH.MB.HPS./91/16.

³¹² BOA.DH.MKT./702/7.

Hapishanenin 5 yıllık sürede bir müdürünün olup olmadığı belgelerden anlaşılamamaktadır. Özellikle hapishane tamirat ve inşaat konularında genellikle mutasarrıflık imzalı yazışmalar bulunmaktadır. Ancak bu kadar uzun süre hapishanenin müdürsüz olamayacağı kesindir. 24.04.1908 tarihli bir belgede, hapishanede 615 kişinin olduğu ve hapishanenin kapasitesinin bu kadar kişiye yeterli gelmediği belirtilmektedir. Ayrıca bu belgede önemli olan bir başka bilgi ise yine hapishanenin müdürünün ve kâtibinin olmadığı bilgisidir. 615 kişilik mevcudun bulunduğu bir hapishanede müdürün ve kâtibin bulunmaması, içeride bulunan tutukluların kaydının tutulmaması ve muhtemel firar olaylarında kaçanların ya da bulunamayanların kimler olduğunun öğrenilememesi anlamına gelmektedir. Yukarıda bahsedilen hapishane müdürünün olmaması sıkıntısı devam ettiği anlaşılmakta ve belgeye göre acilen müdür ve kâtibin tayin edilmesi gerektiği bildirilmektedir. Ayrıca aynı belgede Burdur Hapishanesi'nde de benzer durumların olduğu ve orada da müdür ve kâtibin olmadığı söylenmektedir.³¹³ Bu da benzer sıkıntıların diğer hapishanelerde de olduğunu göstermektedir.

Kalabalık bir hapishane nüfusunun bulunduğu sırada hapishane müdürü tayin edilmesine dair bilgilerin yanında yeni müdürün atanıp atanmadığı anlaşılamamaktadır. 1912 yılına gelindiğinde ise hapishanede müdür değişikliği görülmekte ve yukarıdaki konuların konuşulduğu esnada bir müdür tayin edildiği anlaşılmaktadır. 1912 tarihli belgede, önceden başka bir yerde Vilayet Orman İdare-i Teftişiyesi Baş Kâtibi iken Tensik Komisyonu tarafından kadro harici bırakılan ve mazuliyet maaşı almakta olan İbrahim Efendi'nin, 8 Kasım 1911 tarihinde Antalya Hapishane Müdürlüğü'ne getirildiği anlatılmıştır. Ancak İbrahim Efendi, 18 Kasım 1911 tarihinde Antalya Tahsil Memur Muavinliği'ne tayin ettirilmiş ve hapishane müdürlüğü yine boş kalmıştır. Boş kalan Antalya Hapishanesi'nin müdür görevine, 29 Kasım 1911 tarihinde Azmi Bey zade Bekir Bey getirilmiştir.³¹⁴ Bu durum ise Antalya Hapishanesi'nin müdür görevinin sürekli olarak değiştiğini ve bunun çok yakın tarihlerde olduğunu gösteren bir başka belgesidir. Verilen tarihlerden anlaşılacağı üzere göreve gelen önceki müdürün, görevinde sadece 10 gün bulunduğu ve 10 gün sonra görevinin değişerek başka bir göreve atandığı anlaşılmaktadır. Boşta kalan hapishane müdürlüğüne ise 11 gün sonra yeni bir müdürün bulunduğu görülmekte ve yaklaşık 1 aylık süre içerisinde iki farklı kişinin hapishane müdürlüğüne geldiği anlaşılmaktadır. Memurların maaşlarını gösteren 10.12.1912 tarihli belgede ise hapishanede bir müdürün olduğu anlaşılmaktadır. Memurların sadece maaşlarının belirtildiği ve isimlerinin verilmediği bu maaş cetvelinde görülen müdürün muhtemelen Azmi Bey zade Bekir Bey olduğu düşünülmektedir. Ayrıca belge içerisinde

³¹³ BOA.DH.TMIK.S./73/21.

³¹⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./3/31.

bulunan diğ er memurlar ise şöyledir: 1 kişi kâtip, 1 kişi sergardıyan, 3 kişi gardıyan ve 1 kişi de nisa gardıyanı bulunmaktadı r.³¹⁵ Buna göre hapishanede 7 kişilik memur kadrosunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Müdürün ismi yukarıdaki belgeden anlaşılsa bile hapishanede bulunan diğ er memurların isimleri bilinmemektedir.

Yeni bir hapishane müdürü atmasına yönelik belge ise aynı zamanda eski müdürün görevinden azledildiğ iyle alakalıdır. Eski müdürün ismi Süleyman Sırrı Bey'dir ve Teke Mutasarrıfı tarafından görevinden azledilmiştir. Sebebi ise önce görevinin başında olmaması gibi görünmektedir ancak daha ileri tarihli başka belgelerde olayın karışık olduğu anlaşılmaktadır. Öncelikle eski tarihli bilgiden başlamak gerekirse, Süleyman Sırrı Bey'in görevi başında bulunmadığı, hapishanenin nizamsız kaldığı ve mahpusların kayıtlarının bile doğru düzgün tutulmadığı belirtilmektedir. Bu sebeple mutasarrıf tarafından azledilmiş ve yerine Dersaadet Tevkifhanesi Başkâtibisi olan Hayri Efendi'yi tayin etmiştir. Yeni hapishane müdürünün maaşı konusunda bilgiler veren mutasarrıf, müdürün maaşının üzerine bir de kitabet vazifesini de eklediğini ve bu şekilde maaşını bir miktar daha arttırdığını söylemektedir. Aynı zamanda iki farklı memura ayrı maaş vermektense tek bir memura iki vazifeyi birlikte vermiş ve devlete daha az maaş yükü olacağını söylemiştir. Önceki müdür ya da memurlar hakkında verilen bilgilerin yanında 10.11.1914 tarihinde yeni müdürün işe mübaşeret ettirildiği de bildirilmektedir.³¹⁶ Müdürlükten azledilmesi üzerine kendisine haber giden Süleyman Sırrı Bey ise şura-yı Devlet'e ve Sadaret'e başvurarak durumunu anlatmıştır. Kendisinin görevini kâtime tevdi ettiğini ve bir aylık izin alarak ba zı işlerini düzenlemek üzere Dersaadet'e gittiğini söylemiştir. Burada bulunduğu sırada ise seferberlik ilan edilmiş ve bu sebeple de askere celp edilmiştir. Kendisinin memur olduğunu ve görevinin başına dönmek istediğini söylese de buna izin verilmemiş ve bu sebeple görevinin başına dönememiştir. Bu sırada da mutasarrıfın teftişi gerçekteştiğini ve kendisini azlettiğini söylemiştir. Bu durumun detaylıca tahkik edilerek görevinin iadesini ve askerlik yaptığı süre boyunca devam eden memuriyet maaşının ise sıkıntıda olan 5 kişilik ailesine verilmesini istemiştir.³¹⁷

Süleyman Sırrı Bey'in bu başvurusu üzerine mutasarrıf ile yeni yazışmalar yapılmış ve mutasarrıf, Süleyman Sırrı Bey'in azledilme sebebini anlatmıştır. Hapishaneye geldiğinde gördüğü halin çok kötü olduğunu, temizlik ve nizamın olmadığı, tutukluların kayıtlarının bile tutulmadığını ve bu sebeple müdürlüğe ehil birisi olmadığını, bu sebeple kendisinin hapishane müdürlüğü görevine son verdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte kendisinin görev başında olmadığı için azletmediğini, müdürlüğe ehliyeti olmadığı ve bu sebeple aynı durumda görevi

³¹⁵ BOA.DH.MB.HPS./146/82.

³¹⁶ BOA.DH.MB.HPS./91/10.

³¹⁷ BOA.DH.MB.HPS./21/19.

başında olsa bile yine de azledeceğini söylemiştir. Ayrıca kendisinin hapisane müdürlüğünden azledildiğini ve münasip bir başka memuriyete tayin edileceğini bildirmiştir. Bundan başka Bâb-ı Âlî'nin, yapılmış olan inceleme sonucunda benzer şekilde askere alınarak görevinden çıkarılanların daha sonra münasip görevlere atanacağı ve askerde oldukları sırada alamadıkları maaşların bir kısmının da ailelerine verileceğini bildirdiği bilgiye rastlanmaktadır.³¹⁸ Olayın daha ilerisi konu ile alakalı olmadığı için ele alınmayacaktır ancak bu bilgi hapisane müdürünün tayini ve azline yönelik önemli bir olaydır. Hangi durumlar karşısında müdürlerin azledildiği ve tayin edildiği, ayrıca -örnekte olduğu gibi- tek bir memura iki görevin verilerek sorunların çözülmeye çalışıldığını göstermesi açısından önemli bir bilgidir.

Süleyman Sırrı Bey'in yerine Hayri Efendi'nin atanmasından yaklaşık 3 yıl kadar sonra yine hapisane müdürünün değiştiği anlaşılmaktadır. Antalya Hapishanesi'ne ait izahat varakasinda memurlardan da bahsetmekte ve burada müdürün Hüseyin Avni Efendi olduğu görülmektedir. Yani 3 yıllık süre içerisinde hapisane müdürü değişmiş ve yerine başka birisi gelmiştir. Hüseyin Avni Efendi'nin göreve geliş tarihi hakkında bilgi yoktur. Yine aynı belgede "hal-i hazırda hapishanenin kâtibi yoktur. Müdürün iktidarı vazife-i kitabeti ifaya kâfidir" denilerek, önceki müdür döneminde başlayan müdür ve kâtip görevinin bir kişiye verilme uygulaması devam etmektedir. Gardiyanlara dair bilgide ise 1 sergardiyanın bulunduğu ve bundan başka 4 nefer de gardiyanın bulunduğu yazılıdır.³¹⁹ İzahat varakasinda yukarıda verilen bilgilerden başka diğer memurların isimleri ve maaşlarına dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak hapisane müdürü istihdamının Antalya Hapishanesi için sıkıntı olduğu ve sıkça hapisane müdürü değiştirdiği anlaşılmaktadır. Hayri Efendi'nin hapisane müdürlüğüne geçtikten sonraki dönemlere ait yoklama cetvellerine bakıldığında, her yoklama cetvelinin altında Hayri Efendi'nin imzasının bulunduğu görülmektedir.³²⁰ Hüseyin Avni Efendi'nin ismi ve imzası ise bahsi geçen izahat varakasından önce hiç görülmemektedir. Bu durum ise Hüseyin Avni Bey'in hapisane müdürlüğüne geliş tarihinin izahat varakası tarihi³²¹ ile yakın olduğunu göstermektedir.

İzahat varakasına ait tarihten yaklaşık olarak 1 ay kadar sonrasında ise hapisaneye farklı bir memur istihdamının zaruri olduğu belirtilmektedir. Bahsi geçen bu yeni görev ambar memurluğudur. Hapishanede bulunan diğer memurlar arasında böyle bir memurun bulunmadığı ve bu sebeple bu göreve bir memur tayin edilmesi gerektiği söylenmektedir.

³¹⁸ BOA.DH.MB.HPS./91/60.

³¹⁹ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

³²⁰ BOA.DH.MB.HPS./152/26; BOA.DH.MB.HPS.M./20/62.

³²¹ İzahat varakası R-11 Kanun-ı Sani 1332(M-24 Ocak 1917) tarihlidir.

Tayin edilecek bu ambar memurunun, "hapishane içerisindeki bütün mahpuslara verilecek olan me'kulat ve sair şeyleri satın alacak ve mahpuslara ölçülü, tartılı ve eşit bir şekilde teslim edebilecek bir memur olması gerektiğinin lüzum-ı kat'î olduğu" belirtilmektedir. Bu sebeple Teke Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti'ne, ambar memurluğuna tayin edilecek kişi için maaş tahsis edilmesi gerektiği ve bu maaş için de havalename gönderilmesi için izin istenmektedir.³²² Ambar memurunun tayinine dair başka bilgi bulunmamakla birlikte bahsi geçen konunun takibi de yapılamamaktadır. Hapishanenin böyle bir memur istihdamına ihtiyacının olduğu kesindir ancak gerek bu belgeden gerekse de ileri tarihli memurlarla ilgili belgelerden, bahsi geçen ambar memurunun atanmadığı anlaşılmaktadır. Memurlara yönelik bazı sıkıntıların ortaya çıktığı ve hapishanenin memurlarına yönelik bilgilerin verildiği ileri tarihli belgelerde, hapishane müdürü, kâtibî ve gardiyanlarından bahsedilirken ambar memurundan bahsedilmemektedir.³²³

Yine hapishane müdür ve memurlarının görevden alınmasına dair bir başka belgeye 17 Ağustos 1919 tarihinde rastlanmaktadır. Bazı usulsüzlükler ve hapishanenin kötü durumları gibi sebeplerden dolayı mahkûmlar tarafından gelen şikâyet üzerine tahkikat başlatılmıştır. Hapishanenin incelenmesi esnasında hapishanenin kötü hali, mahpusların pislik içerisinde yaşıyor olması, mahpuslara memurlar tarafından işkence ediliyor olması, memurlar tarafından mahpuslardan haraç alınıyor olması, odabaşı tabir edilen eşkıyaların diğer mahpuslara zulmetmelerine göz yumuluyor olması gibi sorunlar ortaya çıkarılmıştır. Memurlar ile odabaşı eşkıyalarının diğer mahpuslardan haraç alıyor ve işkence yapıyor olmaları konusu müdüre sorulduğunda "ne bileyim" şeklinde lakaytça cevap vermesi gibi sorunlar da diğerlerine eklenince, müdür başta olmak üzere sergardiyan ve gardiyanların tamamı görevlerinden alınmışlardır. Hapishane memurları arasında görevini tam olarak yerine getiren kâtip ise görevde kalan tek memur olmuştur. Hapishane müdürünün ismi Hasan Hilmi Efendi, kâtibin ismi ise Hafız Ali Rıza Efendi, sergardiyanın ismi Kâmil Efendi, gardiyanların isimleri de Hamdi Efendi, Ali Efendi ve Abdülkadir Efendi, nisa hapishanesi gardiyanının ismi de Şaban Efendi'dir. Bundan başka azledilen gardiyanların yerine yenileri atanıncaya kadar bahsi geçen memurlukları jandarma efradının ifa edeceği bildirilmiştir.³²⁴ Bu belgeden anlaşıldığı üzere, daha önceki belgelerde bahsi geçen hapishane müdürünün yine değiştiği görülmektedir. Ayrıca daha önceki müdür ve kitabet memurluklarının birleştirilerek tek bir kişi uhdesine verilmesi düşüncesine son verildiği anlaşılmaktadır. Ne kadar 1919 yılında hapishanenin bir kâtibî olsa da uzun bir süre bu görevin müdüre verildiği, arada geçen zaman içerisinde

³²² BOA.DH.MB.HPS.M./34/9.

³²³ BOA.DH.MB.HPS./168/83.

³²⁴ BOA.DH.MB.HPS./163/83.

hapishane kâtibine dair bilgi olmamasından anlaşılmaktadır. Hapishane müdürü Hasan Hilmi Efendi'nin görevinden alınması meselesi ise yine bir müdürün daha görevden alındığı ve Antalya Hapishane müdürünün bir kere daha değiştiğini göstermektedir. Ayrıca Kadın Hapishanesi gardiyanının da erkek olduğu yine bu belgeden anlaşılmaktadır. Bu belge ile birlikte bahsi geçen tarihten sonra hapishane memurlarına dair bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Hasan Hilmi Efendi'nin yerine gelen müdür ve gardiyanlar bilinmemektedir. Ancak yaşanan bu azil olayından sonra 20 Kasım 1919 tarihli hapishane yoklama cetveline bakıldığında, yoklama cetveli altında bulunan Hapishane Müdüriyeti mührünün yanında Akif isimli imza bulunduğu görülmektedir. Bu da Hasan Hilmi Efendi'nin yerine gelen yeni müdürün Akif isimli bir kişi olduğunu göstermektedir.³²⁵ Yukarıdaki olay ile yoklama cetveli arasında yaklaşık 3 ay kadar bir süre bulunmaktadır. Yeni müdürün tayini ile ilgili belge bulunmamış olsa da bahsi geçen yoklama cetvelinden yeni müdürü öğrenmek mümkündür olmuştur.

Hapishane memur istihdamları içerisinde kadın hapishanesi memur istihdamlarına bakıldığında, uzun bir süreliğine Hatice Hatun'un bu anlamda memur olduğu söylenebilir. Çok uzun süre evinin hapishane olarak kullanılması ve kadın mahpusların muhafaza ve ihtiyaçlarını gidermesi, Hatice Hatun'u da bir yönüyle hem müdür hem de gardiyan yapmaktadır.³²⁶ Hatice Hatundan sonraki süreçte ise kadın hapishanesinin erkek hapishanesi içerisine taşınması sebebiyle memur istihdamı bütün hapishaneye yapılmıştır. Bu sebeple de yukarıda ele alınan memurlar aynı zamanda kadın hapishanesinin de memurları olmuşlardır. Bazı zamanlarda kadın hapishanesi gardiyanlarına dair bilgiler bulunsa da bu bilgiler oldukça sınırlı kalmış ve en net bilgi son belgede verilen kadın hapishanesi gardiyanı olan Şaban Efendi olmuştur. Bundan başka bilgiler ise yukarıda da ele alındığı üzere, hapishanede sadece bir kadın hapishanesi gardiyanı olduğuna dairdir.

Memurların istihdamlarında sürekli sıkıntı çekildiği ve sıkça memur değişikliklerine gidildiği görülmektedir. Memur istihdamlarındaki bu sıkıntıların sebebi, genellikle memurların maaşlarının yeterli gelmemesi ve bu sebeple çeşitli yollara başvurarak yolsuzluklara karışmaları olmuştur. Maaşlarının yeterli gelmemesi sebebiyle mahpuslardan para alma, alamadıklarına işkence etme, yeterli maaş olmaması sebebiyle işleriyle sıkı sıkıya ilgilenmeme ve lakayt kalma gibi durumlar ortaya çıkmış ve bu sebeplerle çoğunlukla görevlerinden alınmışlardır. Bu da sürekli memur değişikliğine sebep olmuş ve belgelerden anlaşıldığı üzere hapishaneden pek çok memur gelip geçmiştir. Diğer Osmanlı Hapishaneleri'ne bakıldığında benzer durumların olduğu görülmektedir. Hapishane

³²⁵ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

³²⁶ BOA.ŞD./1706/45.

memurlarının maaşlarından memnun olmadıkları, maaşların yeterli gelmediği ve pek çok yerde maaşların arttırılmasına yönelik taleplerin olduğu anlaşılmaktadır.³²⁷ Antalya Hapishanesi memurlarının da benzer durumlar içerisinde olduğu görülmektedir. Zaten yukarıda da ele alındığı gibi memurların mahpuslara yönelik tutumlarından bu durum anlaşılmaktadır. Burada ele alınması gereken önemli bir konu da memurların maaşlarıdır. Arşiv belgeleri doğrultusunda ve tarihsel süreç içerisinde memurların ne kadar maaş aldıklarına bakmak gerekmektedir.

Çalışma içerisinde pek çok yerde değinildiği üzere, Antalya Hapishanesi'nin ilk bulunduğu yer hükümet konağı içerisidir. Aynı zamanda memurları da hükümet konağı içerisinde bulunan zaptiyelerdir. Net olarak memuriyet maaşı belli olan ilk memur, aynı zamanda kendi evi de kiralanarak kadın hapishanesi yapılan Hatice Hatun olmuştur. Evinin kirası ile birlikte Hatice Hatun'un maaşı uzun bir süre 44 kuruş olduğu görülmektedir. Belgede bahsedildiğine göre yaklaşık olarak 25 senelik bir süre boyunca maaşını 44 kuruş olarak almıştır. Ancak bu maaş kendisine yeterli gelmemeye başlamıştır. Çünkü bu para ile hem evini geçindirmek zorundadır hem de mahpus kadınların geçimini sağlamak zorundadır. Bu sebeple 44 kuruşun yeterli gelmediğini belirterek maaşına zam yapılmasını istemekte ve maaşının 100 kuruşa çıkarılmasını talep etmektedir. Yapılan bir kaç yazışma neticesinde maaşın arttırılamayacağı belirtilmiştir. Bunun üzerine Hatice Hatun, maaşının 44 kuruştan 100 kuruşa çıkarılmazsa görevinden istifa edeceğini ve evini hapishane olmaktan çıkaracağını söylemiştir. Mutasarrıflık ve Dâhiliye arasındaki yazışmalarda bu durum belirtilmiş ve mutasarrıflık, Hatice Hatun'un görevini iyi bir şekilde yerine getirdiğini ve böyle bir yer kiralamanın da mümkün olmadığını belirtmiştir. Yeniden kiralanacak olan bir yer bulunsa bile 100 kuruşla bile bir yerin kiralanmasının mümkün olmadığını da ayrıca eklemiştir. Bunun üzerine Hatice Hatun'un maaşının 100 kuruşa çıkarılması kabul edilmiştir.³²⁸ Hatice Hatun'un maaşının 100 kuruşa çıkarılmasına dair belge 1883 yılına aittir. 1894 yılına gelindiğinde ise Hatice Hatun'un hala bu görevde olduğu ve yine 100 kuruş maaş almaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu sefer yaşlılığından bahsedilmekte ve bu sebeple mahpusların muhafazasına yeterli gelememekte olduğundan bahsedilmektedir. Bu sebeple yine 100 kuruş ile bir kadın gardiyana daha ihtiyaç olduğu söylenmektedir.³²⁹ Buradan anlaşılacağı üzere uzun bir süre memur maaşının aynı olduğu görülmektedir.

Yeni hapishanenin yapımından sonra bir müddet memurlarına dair bilgi bulunmamasıyla birlikte 1912 yılına ait bir maaş cetvelinde bütün memurların maaşları

³²⁷ Demirkol, 2012, 180; Kurtulgan, 2016, 151; Kızılkın, 2011, 109-110; Akpınar, 2017, 100.

³²⁸ BOA.ŞD./1706/45.

³²⁹ BOA.DH.MKT./160/9.

görülebilmektedir. Bu belgeden aynı zamanda hapishanede hangi memurların bulunduğu da öğrenilmektedir. Belgeye göre hapishanede 1 müdür, 1 kâtip, 1 sergardıyan, 3 gardıyan ve 1 kişi de nisa gardıyanı bulunmaktadır. Müdürün maaşı 650 kuruş, kâtibin maaşı 200 kuruş, sergardıyanın maaşı 200 kuruş, gardıyanların her birinin maaşları 150'şer kuruş, nisa gardıyanının maaşı da diğerleri gibi 150 kuruştur. Antalya Hapishanesi'nin 1912 yılındaki bütün memurlarının toplam maaşı 1650 kuruştur.³³⁰ 1914 yılına gelindiğinde Teke, Karesi ve Kayseri Sancaklarına ait icarat, maaşat, ta'yinât, müteferrika ve muâlecât gibi çeşitli masrafların bir arada bulunduğu bir belgede, Antalya Hapishanesi memurlarının aldığı toplam maaş görülmektedir. Daha önceki belgede olduğu gibi her bir memurun aldığı maaşlar net olarak verilmemiştir. Genel bir belge olduğu için toplam masraflar gösterilmiştir. Buna göre Antalya Hapishanesi memurlarının aldığı maaşların toplam 2050 kuruş olarak görülmektedir.³³¹ Bu belgeden anlaşıldığına göre 2 yıl önceki maaş toplamından daha fazla maaş verildiği anlaşılmaktadır. 1912 yılında toplam 1650 kuruştan 1914 yılında 2050 kuruşa çıkmıştır. Memurlara göre maaşlar ayrıca belirlenememekte olsa da maaşların artmış olduğu görülmektedir.

Daha önce pek çok konuda bilgiler veren ve Antalya Hapishanesi'ni teftiş eden mutasarrıfın yazısında memur maaşlarına dair bilgiler de bulunmaktadır. Bu teftiş de yine 1914 yılının sonlarına denk gelmektedir. Buradan müdür maaşının 650 kuruş, kâtibin maaşının da 250 kuruş olduğu görülmektedir. Ayrıca burada mutasarrıf, bu kadar düşük maaşla çalışacak kimseyi bulamadığını söylemektedir. Teftiş ettiği sırada müdür ve kâtip görevinin başında değildir ve asker olup gitmişlerdir. Bu sebeple yerlerine yeni memur tayin etmek istemiş ancak bu kadar düşük maaşla kimse çalışmak istememiştir. Hatta mutasarrıf "buradan kazanacakları paradan daha fazlasını bir kerestecinin yanında çok rahatlıkla kazanabilirler" diyerek bu kadar düşük maaşla kimsenin bulunamayacağını söylemektedir. Bu sebeple maaşların yükseltilmesi gerektiğini ya da müdür ve kitabet vazifelerinin müdürlük görevinde birleştirerek 1000 kuruş maaşla bir müdür tayin edilmesi söylemiş ve sorunların çözülmesine yeterli olarak görmüştür.³³² Bu belgeden 1912 yılındaki müdür maaşı ile 1914 yılının sonlarındaki müdür maaşının aynı olduğu görülmektedir. 1914 yılının başlarındaki toplam maaşın 1912 yılındakinden fazla oluşunun sebebini ise, kâtip maaşının artmasından ve muhtemelen diğer memurların da maaşlarının artmasından kaynaklandığı söylenebilir. Kâtip maaşının artmış olduğu zaten net olarak görülmektedir. Bunun yanında sergardıyan ve gardıyanların maaşlarının artmış olması da ihtimal dâhilindedir ve fazlalık görülen miktarın

³³⁰ BOA.DH.MB.HPS./146/82.

³³¹ BOA.DH.MB.HPS./72/32.

³³² BOA.DH.MB.HPS./91/16.

buradan kaynaklandığını söylemek durumu açıklığa kavuşturmaktadır. Müdür maaşının sürekli aynı kalmasının sebebi anlaşılmasa da devamlı olarak müdür değişikliğine gidilmesinin bir sebebinin bu olduğu düşünülebilir. Maaşta değişiklik olmaması ve sürekli olarak düşük maaşta çalışıyor olmaları, müdürlerin de sürekli değişmiş olduklarını düşündürmektedir.

1.3.2. Memurlara Ait Durumlar ve Sorunlar

Memurların maaşları ve istihdamları da aslında başlı başına bir sorundur. Çünkü maaşların az olması memur istihdamını zorlaştırmakta ve istihdam sağlansa bile memurların geçimlerini sağlayabilmek için farklı yollara başvurdukları görülmektedir. Mevcut bulunan mahpuslara zulmetmeleri, haraç kesmeleri ya da hapisshanede bulunan nüfuzlu mahpuslara yardım ve yandaşlık ederek zulümlerine ortak olmaları gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ancak buradaki sorunlardan kasıt, maaş ve istihdamları ile birlikte bu süreçte yaşanan başkaca sıkıntılardır. Mesela bir hapisshane memurunun görevi başında iken izin alarak İstanbul'a gitmesi ve bu esnada seferberlik çıkması ve askere alınması gibi bir durum sonucunda, görevinin başına gelememesi ve görevinden alınması gibi. Bu ve benzeri başka durumlar da bulunmaktadır ki bu konular ele alınarak hapisshane memurlarının hangi koşullarda yaşadıkları, hangi koşullarda görev yaptıkları ve bu koşulların memurların çalışma hayatına etkilerine bakılması gerekmektedir. Böylelikle memurların çok fazla ele alınmayan durumları incelenmiş olacak ve belki de bu durumlardan dolayı görevlerindeki yaptıkları çeşitli uygulamaların sebepleri daha net anlaşılacaktır. Çünkü bahsi geçen bu koşullar nedeniyle memurların belki de girişmiş oldukları gayr-ı ahlaki durumlar anlaşılacaktır ve konuya farklı bir bakış açısı sunabilecektir.

Bunlardan en eski tarihli olanı ve ilki, yukarıda memur teşhisi kısmında ele alınan ve hapisshanede sergardiyen olduğu sırada vefat eden Ali Ağa'nın ailesi hakkındadır. Eşi Fatma Zehra Hanım'ın talebi, görevi başında vefat eden kocasından dolayı kendisine maaş tahsis edilmesini istemesi, vefat eden bir memurun ailesinin düşmüş olduğu sıkıntıyı göstermektedir.³³³ Bu olay ilk başta normal bir olay olarak görülse bile, Osmanlı Devleti'nde vefat eden bir memurun ailesinin ne hale düştüğünü göstermektedir. Yukarıda bahsi geçen Süleyman Sırrı Bey'in, izin alarak Dersaadet'te bulunması ve bu sırada seferberlik ilan edilerek askere alınması, askerde iken hapisshane müdürlüğünde bulunamaması ve bu sırada görevinden alınması da yine benzer bir durumdur.³³⁴ Görevi başında bulunamaması aynı zamanda maaşını alamaması anlamına gelmekte ve yine ailesinin sıkıntıya düşmesi demektir.

³³³ BOA.DH.MKT./1762/77.

³³⁴ BOA.DH.MB.HPS./91/10.

Memur olan kişilerin başka gelirlerinin olmaması, memurluktan azledilmeleri, askere alınmaları ya da ölmeleri gibi durumlarda geride kalan ailesinin büyük sıkıntılara girdiğini göstermektedir. Belki de böyle bir durum endişesiyle yaşayan memurların, memurlukları sırasında çeşitli yolsuzluklara başvurmalarına ve bir şekilde fazladan kazanç sağlayarak bahsi geçen durumlara düşmeleri halinde ailelerinin geçimlerini bir süreliğine idare ettirmek istemelerine sebep olmuş olabilir. Özellikle görevden azledilmeleri ve memurluktan çıkarılmaları düşüncesi, azledildikten sonra ellerinde bir şey kalmayacak endişesini doğurmuş olabilir. Her ne kadar haksız kazanç elde etmek gayr-ı ahlaki olarak görülse de düşük maaşla çalışmak memurların bu düşüncelere itilmelerine sebep olmuş olabilir.

Süleyman Sırrı Bey Niş muhacirlerinden olup, Dersaadet'te bulunduğu sırada kura ile Konya Vilayeti'ne memurluğu çıkmış ve burada da Antalya Sancağı Hapishanesi'ne müdür olarak tayin edilmiştir. Ancak burada görevine başladıktan bir süre sonra bir aylık izin alarak tekrar Dersaadet'e dönmüş ve malı mülkü konusunda bazı düzenlemeler yapmak istemiştir. İzin aldıktan sonra İstanbul'a ulaşmış ve buradaki işlerini gördüğü sırada seferberlik ilan edilmesi sebebiyle de askere alınmıştır. Bunun üzerine gerekli kurumlara, kendisinin vazifeli olduğunu ve şu sıralar izinde olduğunu, vazifesinin başına dönmek istediğini bildirmiştir. Kendisinin hapishane müdürü olduğu anlaşılrsa da izin verilmemiş ve bu sebeple askerde kalmıştır. Bu süre içerisinde Teke Sancağı'na yeni bir mutasarrıf tayin edilmiş ve mutasarrıfın hapishane teftişi sırasında hapishane kötü bir halde olduğu için Süleyman Sırrı Bey görevinden azledilmiştir. Süleyman Sırrı Bey bunun üzerine Mutasarrıflık ve Dâhiliye'ye yazılar yazarak durumunu anlatmıştır. Ailesinin sıkıntıda kaldığını, annesi de dâhil olmak üzere 5 kişilik aile efradının olduğunu ve uzun süredir maaşının tahsis edilmemesi sebebiyle sıkıntıya düştüklerini belirtmiştir. Askerde kaldığı sürede kendisinin hapishane müdürlüğü maaşının ailesine tahsisini ve askerlikten çıktıktan sonra görevinin iadesini istemiştir. Ancak mutasarrıf, kendisinin müdürlüğe uygun olmadığını ve hapishanenin kötü halini anlatarak görevinin iade edilmeyeceğini tekrarlamıştır.³³⁵ Bunun üzerine başvurusunu yenileyen Süleyman Sırrı Bey, bu sefer babasından da bahsetmiş ve yakın zamanda Balkan Muharebesi'nde babasının vefat etmesi sebebiyle "ailesine ait hususatın tesviyesi için" bir aylık izin aldığını ve bu sebeple Dersaadet'te bulunduğunu söyleyerek azledilmesi konusunu tekrar anlatarak ailesinin sıkıntıda olduğunu yinelemiştir. Bu sefer Bâb-ı Âlî'den gelen cevapta, "vazifeli iken taht-ı silaha alınan memurların daha sonra herhangi bir memurlukta istihdam edileceklerini ve askerde buldukları sırada memurluklarına ait 400 kuruşluk

³³⁵ BOA.DH.MB.HPS.M./21/19.

maaşlarının 300 kuruşa kadarki kısmının ailelerine tahsis edileceği" bildirilmiştir.³³⁶ Bir yönüyle Süleyman Sırrı Bey'in yaşamış olduğu sıkıntıya çözüm bulunmuş olsa da, memurluktan azledilmesi ve maaşının bir süreliğine kesilmesi çekmiş olduğu büyük sıkıntıyı göstermektedir. Çünkü bir müddet ailesi ekonomik sıkıntıya düşmüş ve kendisi de görevini kaybetmiştir. Görevini kaybetmesinin sebebi, bu göreve ehil olmamasından kaynaklansa da beklenmedik anda bu olayları yaşaması kayda değer bir konudur.

Memurluklarına devam edip etmemeleri konusuna yönelik bir başka bakış açısı ise, memurların ellerinde bulundurdukları fırsatları değerlendirme ve devlete karşı nazlarını geçirme yöntemleridir. Bunlardan en önemli örnek, evi kiralanarak kadın hapisanesi yapılan Hatice Hatun'dur. Daha önce pek çok kısımda bahsi geçtiği üzere 44 kuruş ile hem evini kadın hapisanesi yapan hem de kadın mahpusların geçimlerini sağlayan Hatice Hatun, maaşının 100 kuruşa çıkarılmasını istemektedir. Geçimini sağlayamadığı, mahpusların da geçimlerini sağlamakta sıkıntılar çektiğini söylemekte ve bu sebeple maaşının arttırılmasını istemektedir. Ancak gelen cevapta maaş zammının mümkün olmadığı bildirilmiştir. Bunun üzerine tekrar Dâhiliye'ye yazan Hatice Hatun, "25 seneden beri mahpusların hüsn-ü muhafazasına memur" olduğunu belirtmekte ve tekrar geçimini sağlayamadığını söylemektedir. Talebini yenilemekte ve aldığı maaşın yetersizliğinden dolayı zam istemektedir. Zam yapılmamasına karşılık ise görevinden istifa edeceği ve evinin hapisane olarak kullanılmasını kabul etmeyeceğini bildirmektedir. Dâhiliye'nin bu durum sebebiyle mutasarrıflığa yazdığı yazıda, konu hakkında araştırma istemekte ve mümkünse bir başka yer kiralanması planlanmaktadır. Ancak mutasarrıflığın verdiği cevap olumsuzdur ve 44 kuruş para ile bir yerin kiralanmasından ziyade 100 kuruşla bile bir yerin bulunmasının imkânsız olduğu bildirilmektedir.³³⁷ Kiralanacak yer sıkıntısının olması ve bir yer bulunsa bile 100 kuruş ile kiralanmasının mümkün olmaması, hapisane olarak Hatice Hatun'un evinin kullanılmaya devam edilmesi ve maaşının 100 kuruşa çıkarılmasının kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Muhtemeldir ki Hatice Hatun da durumu bilmektedir ve bu sebeple elindeki fırsatı değerlendirmektedir.

Bir başka durum, memurların hapisanedeki nüfuzlu mahpuslarla işbirliği konusudur. Bu konunun sebebinin de yine memurların maaşlarının düşük olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Hapisanede bulunan bir mahpusun yazmış olduğu mektuptan anlaşıldığına göre, buldukları zamandan 12 yıl önce Kundulu Mehmed namında bir zalim katil meselesinden dolayı hapisaneye girmiştir. Ancak gelmesinden kısa bir süre sonra dönemin sergardıyanı ile müttefik ve müşterek olmuştur. Yaptıkları bu ortaklığın sebebi "istikballerini temin ve refah-ı hal ile yaşamak için" şeklinde anlatılmıştır. Ayrıca kendilerine adam bulmak

³³⁶ BOA.DH.MB.HPS./91/60.

³³⁷ BOA.ŞD./1706/45.

ve kendilerinin kötü işlerinde çalıştırılacak olan kişiler edinmek için, yine ortaklaşa olarak "17 nefer genç mahbusine fiil-i livata eyledikleri" söylenmektedir. Bu şekilde tarafını kalabalıklaştıran mahpus ve memur, diğerlerinden rahatlıkla haraç kesebilmiş ve istediklerini yaptırabilmişlerdir. Kundulu Mehmed cezasının bir kısmını çektikten sonra tahliye edilmiş ancak 3 ay kadar bir süre sonra tekrar katil meselesinden dolayı hapse geri dönmüştür. Yine gelir gelmez sergardiyen ve gardiyanlar ile müttefik olmuş ve daha önceki zalimliklerine yeniden başlamıştır. Gardiyanlar yardımı ile koğuşlardan haber toplamış, haberini aldığı paralar için sahiplerini darp ve cerh etmiş ve kendisine direnenlerin üzerine de adamlarını ve gardiyanları yollamıştır. Bu şekilde gardiyanların desteğini alan Kundulu Mehmed, yapacak olduğu bütün gayr-ı ahlaki işleri ve zulümleri rahatlıkla yapabilmıştır.³³⁸ Gardiyanların böyle bir işe girişmeleri ve nüfuzlu bir mahkûm ile işbirliği yapmalarının sebebi açıkça belirtildiği üzere, yine istikballerini düşünmek ve refah-ı hal ile yaşamak olduğu görülmektedir. Bu da aldıkları maaşların yine yetersiz olduğunu göstermekte ve fazla kazanç için memurların neler yapabileceklerini göstermektedir.

Memurların görevlerinden alınmalarına dair bir başka mesele de yine yukarıdaki Kundulu Mehmed meselesine benzer bir olaydır. Ancak burada memurların neredeyse tamamı eşkıyalığa girişmiş ve mahpuslardan haraç kesmeye, vermeyenlere de işkence etmeye başlamışlardır. Bu konu yukarıda bahsedilmişti ve hapishanenin kâtibinden başka bütün hepsi görevlerinden alınmıştı. Ancak konunun detaylı bir şekilde ele alınmasıyla birlikte daha başka durumların olduğu da ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Hapishane müdürünün, sergardiyenin ve gardiyanların sadece haraç kesmeleri değil, bunun yanında çeşitli pek çok usulsüz işler yaptıkları, hapishanenin temizliği ile ilgilenmedikleri, hastalanan mahpusların tedavileri için bir şey yapmadıkları, mahpuslara işkence ettikleri, mahpuslardan haraç aldıkları gibi çeşitli birçok gayr-ı ahlâki işlerinin olduğu ve bu sebeple görevlerinden alındıkları anlaşılmaktadır. Görevden azillerinden sonra hapishane müdürünün, hapishaneye ait anahtarları teslim etmekte zorluk çıkardığı da bilinmekte ve görevinden azledilmek istemediğini belirtmektedir. Ancak bunlardan başka daha büyük bir sıkıntı daha bulunmaktadır. Bu sıkıntı hapishane müdürü Hasan Hilmi Efendi'ye ait bir sıkıntıdır. Yapılan tahkikat neticesinde hapishane müdürünün, mahpusları dışarıdan alakası olmayan kişilerle görüştüğü ortaya çıkmış ve ayrıca hapishane müdürünün Polis Müdürlüğü'nde bir sabika kaydının olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre hapishane müdürünün işlemiş olduğu suç belirtilmese de 1 yıla mahkûm bir kişi olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tür kişilerin ise böyle bir vazifede istihdamları gayr-ı caiz olduğu için

³³⁸ BOA.DH.H./47/9.

görevden azledildikleri belirtilmiştir.³³⁹ 1919 yılında Antalya Kazası'ndaki düzensizliğin anlaşılması adına çok önemli bir örnek olan bu durumda, mahkûm olan bir kişinin hapishane müdürlüğü gibi bir görevde bulunması garip bir durumdur. Bu da asayişsizliğin sadece sokaklarda değil aynı zamanda devlet kurumlarında da büyük oranda olduğunu göstermektedir. Ayrıca asayiş sorunu olan böyle bir kişinin, hapishanedeki mahkûmlar ile dışarıdan alakası olmayan şahıslarla görüşmelerine izin vermesi de bu durumda normal gözükmemektedir. Ancak hapishanenin ve memurlarının bu denli lakayt kişiler olması ise konu açısından asıl önemli kısımıdır.

Antalya Hapishanesi memurlarına ait bu durumlar, hem memurların maiyetleri adına yaptıkları kanun dışı işleri göstermekte hem de ne tür insanların memur olarak devlet kadrolarında yer aldığını göstermektedir. Ayrıca devletin vermiş olduğu maaşların yetersiz gelmesi de memurların böyle kanunsuz ve gayr-ı ahlaki işler yapmalarının en büyük nedenleri olmuştur. Görevlerinin ehli olmayan insanların görev başında bulunmaları, maaşlarının yeterli gelmemesinden dolayı mahpuslara sıkıntı vermeleri ve işkence ederek paralarını almaları; aynı zamanda suçlu da olsa hapishanede bulunan mahpusların sıkıntı çekmelerine yol açmıştır. Antalya Hapishanesi memurlarına ait bu durumlarda genellikle mutasarrıflar devreye girmiş ve gayr-ı insani durumları durdurmaya çalışmışlardır. Ancak bu tür durumlarda devreye girilmediği zamanların nasıl zamanlar olduğu ve mahpusların ne hallerde olduğu da bilinmemektedir. Bahsi geçen bu olaylar, Osmanlı Hapishaneleri'nin memurlarına ait durumları anlatması açısından da önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti'ne ait bir sancak hapishanesinde bu durumların yaşanması, daha tenha ve ücra yerlerde bulunan hapishanelerde ne gibi sıkıntıların yaşanmış olacağını merak ettirmektedir.

³³⁹ BOA.DH.MB.HPS./163/83.

2. BÖLÜM:

TEKE SANCAĞI'NA BAĞLI DİĞER KAZALARDAKİ HAPİSHANELER

Hapishaneler ile ilgili düzenlemeler yapıldıkça ve yeni nizamnameler çıkarılmaya devam edildikçe, hapishanelere dair gelişmeler de ortaya çıkmaya devam etmiştir. Bunlardan birisi de her vilayet ve kaza merkezlerinde hapishane inşa edilmesi gerektiği yönündeki düzenlemedir. Zaman içerisinde ceza kanunlarının değişmesi ve işlenen suçlara verilen cezaların çoğunlukla hapis cezası şeklinde olması, orantılı olarak hapishanelerin de dolmasına sebep olmuştur. Bir müddet sonra hapishanelerin doluluk oranları, hastalıklara ve izdihamlara neden olmaya başlamış ve beraberinde bunlara yönelik tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu da mevcut hapishanelerin genişletilmesi, yeniden yapılması gerektiğini gündeme getirmiştir. Ancak daha da artan suçluluk oranı ile birlikte vilayet ve sancak merkezlerinde bulunan hapishanelerin yetersizliğine neden olmuştur. Netice olarak vilayet ve sancak merkezlerinden başka her kaza merkezinde de bir hapishanenin yapılması konusunu ortaya çıkarmıştır. Böylelikle başlangıçta hapishanesi olmayan pek çok kaza merkezinde hapishaneler yapılmaya başlamış ve merkezi hapishanelerin yükü azaltılmaya çalışılmıştır.

Teke Sancağı'nda da durum bu şekilde denilebilir. Başlangıçta suçlular merkez kaza olan Antalya Hapishanesi'ne gönderilmektedir. Ancak yukarıda bahsi geçen durumlardan sonra, Teke Sancağı'na bağlı kazalarda da hapishaneler yapılmaya başlamıştır. Teke Sancağı toprakları ilk olarak Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Fetret Dönemi'nde bazı topraklar Osmanlı'dan çıksa da 2. Murat döneminde tamamen Osmanlı toprağı haline gelmiş, bu dönemde Sancak olarak teşkilatlandırılmıştır ve Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Antalya, Bucak ve Germeği, Elmalı, Finike, İğdir ve Kardiç, Kalkan, Kaş, Serik ve Beşkonak ile Kızılkaya, Teke Sancağı kazaları olarak düzenlenmiştir. 1864'te yapılan ilk vilayet düzenlemesinde Teke Sancağı Konya Vilayeti'ne bağlanmış ve Alaiyye Kazası da Teke Sancağı'na bağlanmıştır. 1876 nahiye düzenlemesinde daha önce Elmalı Kazası'na bağlı olan Kaş Nahiyesi kaza haline gelmiş ve kaza olan Kızılkaya ise nahiyeye dönüştürülmüştür.³⁴⁰ Buraya kadarki süreçte Teke Sancağı merkez kazası olan Antalya'dan başka bir yerde hapishane bulunmamaktadır. Ayrıca aralarda bazı kaza değişiklikleri bulunmakta ve hapishaneler dönemine girildiğinde Teke Sancağı'nın, Antalya, Alaiyye, Elmalı, Kaş ve Akseki olmak üzere beş kazası bulunmaktadır. Bundan sonraki vilayet, kaza ve nahiyelere yönelik olan ilk düzenleme 1914 yılında

³⁴⁰ Güçlü, 2007, 238; Çelik, 2011, 40:344-345.

gerçekleşmiştir. Bu döneme kadar ise bahsi geçen bağlı kazalarda hapishaneler oluşturulmaya başlanmıştır. Ancak 1914 yılına gelindiğinde Teke Sancağı müstakil liva haline getirilmiştir. Yine aynı tarihte Teke Sancağı kazalarında düzenlemeler olmuş ve Korkud-ili, Finike ve Manavgat olmak üzere üç yeni kaza düzenlemesi yapılmıştır. Böylelikle Teke Sancağı, Antalya, Alaiyye, Elmalı, Akseki, Kaş, Korkud-ili³⁴¹, Finike ve Manavgat olmak üzere toplam 8 kazası olan müstakil liva haline gelmiştir.³⁴² Teke Sancağı'nın bu kazalarının her birinde zamanla hapishane kurumu oluşturulmuştur. Aşağıda konuyu ele alma sırası da yine buna uygun olarak ele alınacaktır. Başlangıçta önceden kaza olup hapishanesi bulunan yerler ve sonra diğerlerine nazaran ileri tarihte kaza haline gelen ve hapishanesi yapılan yerler değerlendirilecektir.

2.1.Akseki Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri

Teke Sancağı merkezi olan Antalya Kazası'ndan hatırlanacağı üzere, ilk hapishane binası olarak hükümet konağı kullanılmıştı. Sadaret'ten gelen yazı ile her vilayet ve kaza merkezlerinde birer hapishane yapılmasına başlanmış ve yetersiz ekonomik imkânlar nedeniyle ilk olarak hükümet konakları kullanılmıştır. Daha sonra vilayet ve sancak merkezlerinde umumi hapishaneler kurulmuş ve daha sonra buralara bağlı kazalarda hapishaneler oluşturulmaya başlanmıştır. Teke Sancağı'na bağlı Akseki Kazası'na gelince, hükümet konağı içerisinde oluşturulan hapishanenin tarihçesi tam olarak belli değildir. Arşiv belgelerinin bu anlamda eksik olması, hükümet konağının sancak merkezinde olduğu gibi ilk zamanlarda kullanılmaya başlanıp başlanmadığının öğrenilememesine sebep olmaktadır. Ancak Akseki Kazası'nda müstakil bir hapishane yapımının ilk adımlarının, sancak merkezinde olduğu gibi 19. yüzyılın sonlarına ve 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir. Müstakil olarak erkek hapishanesinin yapımına dair teşebbüslere bu dönemlerde denk gelince de kadın hapishanelerine bakıldığında, erkek hapishanelerine nazaran daha erken tarihlerde teşebbüslerin olduğu görülmektedir.

Her iki hapishanenin de inşaatları ve inşaat süreçleri aşağıda ele alınacaktır. Ancak burada bahsedilmesi gereken bir konu daha vardır. Bu konu, vilayet ve sancak merkezleri gibi buralara bağlı olan kaza merkezlerinin küçük olmaları ve bu sebeple devlet kurumlarının oluşumunun yavaş ya da geç oluşması konusudur. Bundan başka bir de ilgili yerlerin kurumlarına ait belgelerin daha az olması sorunu bulunmaktadır. Ekonomik sıkıntıların yüksek seviyelerde olması, vilayet ve sancak merkezlerinde umumi hapishanelerin bulunması ve küçük yerlerde suçluluk oranının daha az olması gibi sebeplerden dolayı, vilayet ve

³⁴¹ Korkud-ili'nin kaza haline getirilmesine dair daha detaylı bilgi için (Tızlak, 2014, 249-259).

³⁴² Çelik, 2011, 344-345; Güçlü, 2007, 238

sancaklara bağı küçük kazaların hapishanelerinin oluşumunu yavaşlatmış ve geciktirmiştir. Elbette buradaki en büyük problem yine ekonomik sebeplere dayanmaktadır. Bahsi geçen yerlere hapishaneler kurulduğunda buralara en az masrafın yapılması da bunu göstermektedir. Ayrıca belgelerin yetersizliği de yine bahsi geçen yerlere ait hapishaneler hakkında daha az bilgi edinilmesine neden olmaktadır.

Her ne kadar hapishanelere ait durumların kayıtları tutuluyor olsa bile yazışmaların sancak mutasarrıfı tarafından Dâhiliye ya da Hapishaneler İdaresi'ne yapılıyor olması, bilgilerin bir yere toplanarak gönderilmesi durumu bilgilerde daralma olmasına neden olmaktadır. Bununla ilgili en önemli durum, Hapishaneler İdaresi'ne gönderilen yoklama cetvellerinin birçoğunun toplu olarak yazılmış olması ve hapishanelere ait ihtiyaçların yine tek bir masrafla belirtilmiş olmasıdır. Mesela Teke Sancağı hapishanelerine ait ta'yinât, muâlecât ve müteferrika gibi masraflarının talep edilmesine ait yazıların, mutasarrıf tarafından tek bir telgraf ile Hapishaneler İdaresi'ne bildirmesi gibi bir durumda sancağa bağı diğer kazalara ait ihtiyacın ne kadar olduğunun bilinmemesine neden olmaktadır. Kimi zamanlarda benzer talebin tek bir telgrafta yazılması ve merkez hapishane ile mülhakat hapishanelerinin ayrı verilmesi de görülmektedir. Ancak bu sefer verilen rakamlar sancak merkezinin ayrı, mülhakatın tamamının ayrı verilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Ama bu sefer de sancağa bağı olan 7 kazanın(ilk başlarda 4 kazadır) hapishanelerine ait bireysel masrafların belirlenememesine sebep olmaktadır. Belgelerin eksikliği ya da mevcut belgelerin içeriğindeki bilgilerin yetersizliğine rağmen yine de bazı bilgiler bulunmaktadır ki bu da hapishaneler hakkında büyük oranda bilgileri sağlamaktadır. Mesela Antalya Hapishanesi'nin inşaatı esnasında yazılan keşif defterinin bulunamamasına karşılık olarak Akseki Hapishanesi'nin genişçe bir keşif defteri bulunmaktadır. Ayrıca hapishane yapılmadan önce, hapishaneye ait bir de bina haritası çizilmiştir ve bu da bina hakkında önemli bilgiler vermektedir.

2.1.1.Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları

Akseki kadın ve erkek hapishaneleri birlikte ele alınacak olmakla beraber, hükümet konakları içerisinde kullanılan hapishanelerin bulunması sebebiyle öncelikle erkek hapishanelerinden başlanacaktır. Müstakil olarak erkek hapishanesine ait ilk teşebbüsler 1898-1899 yıllarında başlamıştır. Ancak 1888 yılında kadın hapishanelerine ait teşebbüsler de bulunmaktadır. Herhangi bir yer kiralamaktan ziyade hükümet konağı dâhilinde bir kadın hapishanesi oluşturma amacı ya da müstakil bina yapmaya yönelik bu teşebbüslere değinilecektir. Ancak öncelikle erkek hapishanesinden başlanması gerekmektedir.

Bilindiği üzere her vilayet, sancak ve kaza merkezlerinde hapisane oluşturulması yönündeki çalışmalar ekonomik sıkıntılara takılmış ve genel olarak gerçekleştirilememiştir. Bu sebeple hapisanesiz de kalmamak için hükümet konakları dâhilindeki odalardan bazıları hapisaneye çevrilmiştir. Kürek cezası gibi ceza alanlar kürek merkezlerine ya da umumi hapisanelere nakledilmiş ve diğer suçlu ve zanlılar bahsi geçen hükümet konağı içerisindeki hapisanelere koyulmuşlardır. Sadaret'ten gelen 1846 tarihli ilk hapisane inşası emrinden sonra Akseki Kazası'nda, hükümet konağı içerisinde hapisane yapıldığına dair belgeye rastlanmamıştır. Ayrıca Antalya Hapisanesi'nde olduğu gibi, hükümet konağına yönelik sıkıntılar ya da tamirata yönelik çalışmalarda da hapisane bahsi geçmemektedir. Ancak bu durum hükümet konağı dâhilinde bir hapisane olmadığı anlamına gelmemelidir. Çünkü ileri tarihli belgelerde, hükümet konağı dâhilinde bir hapisane bulunduğu ve hem yetersiz geldiği hem de harap vaziyette olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca bundan başka alışık olunmayan hapisane yeri bulunmakla beraber yine alışık olunmayan yeni bir hapisane yapımı teşebbüsü bulunmaktadır. Ancak Akseki'de, müstakil bir hapisane binasının uzun süre yapılamamış olması da söz konusudur. Pek çok teşebbüs gerçekleşmiş, hapisane binasına dair keşif defterleri düzenlenmiş, binanın planları çizilmiş, masrafları belirlenmiş ancak keşif defteri uygun görmemiştir. Bu sebeple uzun bir süre hapisane yapımı ertelenmek zorunda kalmıştır.

Hükümet konağı içerisinde bulunan hapisaneden yeni bir binaya geçmek için gerçekleştirilen ilk teşebbüs 1899 yılında gerçekleşmiştir. Hükümet konağının içerisinde bulunan odanın çok küçük olması, mahkûm ve mevkûfların bir arada bulunuyor olması ve aynı zamanda kullanılan odanın harap vaziyette olması sebebiyle yeni bir hapisane binası yapılmasına karar verilmiştir. Bu sebeple öncelikli olarak keşif defterinin çıkarılması istenmiş ve hapisanenin planı ile birlikte toplam masrafının da belirlenmesi istenmiştir. Bu sebeple ilk olarak bir hapisane planı çizilmiş³⁴³ ve yanında keşif defteri oluşturulmuştur.³⁴⁴ Ele alınacak olan bu keşif defteri detaylı olarak verilecektir. Keşif defterinin incelenmesi ve detaylı bir şekilde dâhil edilmesinin sebebi ise, Antalya merkez hapisanesinin yapılışı esnasında hazırlanan keşif defterine ulaşamaması, hapisane inşası sırasında gerekli olan malzemelerin çeşitleri ve masraflar ve bina yapımında çalışacak olanların günlük yevmiye miktarlarının ortaya çıkarılması içindir. Bunun önemi ise, o günün şartlarında bir hapisane bina yapımının ne kadar masraf ettiği ile beraber bu inşaatta kullanılan malzemelerin neler olduğu ve bunların da fiyatlarının bilinerek Osmanlı'nın farklı coğrafyalarında benzer malzemelerin fiyatları hakkında bilgi verecek olmasıdır. Bu anlamda belki de ekonomik çalışmalara da bir katkı

³⁴³ Hapisane planı için bk: Ek-5.

³⁴⁴ BOA.DH.TMIK.S./26/14; Akpınar, 2017, 35-36.

sağlaması beklenmektedir. Ayrıca yapılan diğer hapisane çalışmalarında, keşif defterleri gibi önemli belgelerin içeriklerinden pek sık bahsedilmiyor olması da bu çalışmada ilgili belgelerin ele alınma sebeplerindedir.³⁴⁵

Keşif defterine bakıldığında, defter içerisinde pek çok malzeme ve bu malzemelerin ölçüleri ile birlikte masrafları bulunmaktadır. Bundan başka inşaatta çalışacak olan çeşitli alanlara sahip ustalar ile birlikte ameleler ve bunların yevmiyeleri de bulunmaktadır. Yani buna göre 1899 yılında Akseki Kazası'nda, bir hapisane binası yapımında çalışacak olan usta ve amelelerin günlük alacakları para miktarlarının ne kadar olduğu öğrenilecektir. Bundan başka yine aynı tarihte, hapisane yapımında kullanılacak olan malzemelerin neler olduğu ve bu malzemelerin ne kadar fiyatlarının bulunduğu ve tamamının toplam masraflarının ne kadar olduğu da görülecektir. Ayrıca keşif defterinde bulunan bu malzemeler ve fiyatları belirlendikten sonra yapılacak olan hapisanenin çizilmiş planı da verilecektir. Keşif defterinde inşaatın aşamalarından da bahsedilmekte ve temelinde çatısına kadar inşa sürecinde yapılacak olan inşa türleri ve bu esnada kullanılacak olan malzeme türleri verilmektedir. Buna göre ilk başta temel inşaatından başlanmıştır. Keşif defterinde bunun için temel hafriyatı ifadesi kullanılmıştır. Burada öncelikle belirtmek gereklidir ki bazı inşaat türlerinin çeşitli ebatları verilerek toplam masrafları verilmiştir. Bu anlamda malzemelerin bir tanesine yönelik masrafın tespit edilmesi mümkün görünmemektedir. Bu sebeple böyle durumlarda toplam masraf verilecek ve ayrıca ölçüleri verilmeyecektir. Temel hafriyatı da bu şekilde verilmiştir. Çeşitli pek çok malzeme adedi verilmiş ve her birinin ayrı ölçüleri verilmiş, ancak her birisine ait masraflar ayrıca belirtilmemiştir. Toplam olarak verilen masraf ise 367,50 kuruştur. Yani 1899 yılında Akseki'de, hapisane için temel inşaatında kullanılacak malzeme masrafı bahsi geçen miktardır. Malzemelerin ayrı ayrı fiyatlarının verilmeye başlanmasıyla konunun asıl önemi anlaşılacaktır.

Temel hafriyatından sonra temel kargir³⁴⁶ inşaatı gelmektedir. Kargir inşaatından kasıt duvarların inşası demektir. Kargir inşaatında da yine ayrı adet ve ölçüler verilerek toplam masraf verilmiştir. Buna göre temel kargir inşaatının toplam masrafı 7350 kuruştur. Bundan sonra birinci kat inşaatı gelmektedir. Birinci kat inşaatı içerisinde ayrıca kapı ve pencere boşluklarına ait bilgiler de bulunmakta ve toplam masraf verilmektedir. Birinci kata ait inşaatın masrafı ise 25660 kuruştur. Bu inşaat önemli bir yekûn tutmaktadır ve belki de en fazla tutarı bulunan kısımdır. Ancak bununla birlikte henüz birinci katın işlemleri

³⁴⁵ Hapishanelere yönelik çalışmalarda genellikle keşif defterlerinden, ya sadece isminden bahsetme ya da keşif defterine göre ortaya çıkan masrafın belirtilmesi şeklinde karşılaşıldığı görülmektedir. Ancak nadiren de olsa burada olduğu gibi keşif defteri içeriği verilen çalışmalar da mevcuttur. Bk. Şahin, 2015, 25-27.

³⁴⁶ Kargir: Taştan veya tuğladan yapılan bina. Bk. Devellioğlu, 2013, 588.

bitmemektedir. Bundan sonra birinci katta bulunacak ahşap inşaat kısmı gelmektedir. Ahşap inşaat içerisinde ilk olarak taban belirtilmiştir. Burada farklı ölçülerde iki farklı taban malzemesi gösterilmiştir. Her ikisi de 45'er adettir ve farklı ölçülere sahiptir. Birincisinin tülü 7,00 metre, arzı 0,12 metre, irtifai ise 0,20 metredir. Burada tekrar belirtmek gerekmektedir ki bu malzemelerin fiyatı verilmeyip, diğer malzemeler ile birlikte ahşap inşaatın tamamının fiyatı verilmiştir. İkinci taban malzemesinin ise tülü 4,00 metre, arzı 0,12 metre ve irtifai da 0,20 metredir. Tabandan sonra mahya kirişi³⁴⁷ bulunmaktadır. 20 adet gerekli olan mahya kirişinin tülü 5,00 metre, arzı 0,20 metre ve irtifai da 0,12 metredir. Bundan sonraki malzeme çatı kirişidir. Bundan da 76 adet gereklidir ve tülü 5,00 metre, arzı 0,10 metre, irtifai ise 0,16 metredir. Sıradaki malzeme baba³⁴⁸ isimli malzemesidir. Bu malzemelerin ise arzı 0,18 metre, irtifai 0,18 metre ölçülerindedir. Bundan sonra göğüsleme³⁴⁹ isimli malzeme gelmektedir. Göğüslemelerin de yine diğer malzemeler gibi belirli ölçüleri bulunmaktadır. 108 adet gerekli olan göğüslemelerin tülü 1,00 metre, arzı 0,12 metre, irtifai 0,16 metre ölçülerindedir. Bundan sonra da hatıl³⁵⁰ gelmektedir. Gerekli olan hatıl sayısı 4'tür. Hatılların tülü 5,00 metre, arzı 0,12 metre ve irtifai da 0,18 metre ölçülerindedir. Buraya kadar sayılan ahşap inşaatına ait malzemelerin toplam masrafı ise 3138 kuruştur.

Ahşap inşaatından sonra sırada çatı inşaatı bulunmaktadır. Çatı inşaatına ait ilk malzeme bedavra³⁵¹ isimli malzemedir. Gerekli olan bedavra miktarı 3000 adet belirlenmiştir. Bedavraların tülü 1,50 metre, arzı 0,14 metre şeklinde ölçüleri bulunmaktadır. Bu bedavraların toplam masrafı ise 1890 kuruştur. Bundan sonra sırada kiremit gelmektedir. Zemin katın çatısına dair inşaatla kiremit ihtiyacı anlaşılamamıştır. Çünkü ikinci kata ait çatı inşaatında da kiremit gerektiği belirtilmektedir. Birinci katın çatısı için gerekli kiremit miktarı ise 42000 olarak yazılmıştır. Bu sayıda kiremit çok fazla miktara sahiptir. Ancak kiremitlerin oluk kiremit olması, önce ters sonra düz olarak döşenmesi ve boyutlarının da küçük olması miktarın fazlalığını açıklamaktadır. Belgede yanlış yazılmış olması ya da yanlış okunmuş olması ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, Akseki Hapishanesi keşif defterinden başka

³⁴⁷ Mahya kirişi: Eğimli çatıda mahyayı oluşturan ve merteklerin üst uçlarını taşıyan ahşap kiriş. Mahya aşığı da denir. Bk. <https://sanatsozlugum.blogspot.com/2012/12/mahya-kirisi.html> (erişim tarihi: 22.02.2019).

³⁴⁸ Baba: Ahşap asma çatı makasında aşıktan gelen yükü yanlamalara aktaran, gergin(alt başlığın) asıldığı bir çeşit dikme, asma baba. Merdiven tırabzanlarının baş ve sonuna yani sahanlık kenarlarına konulan çoğu torna işi süslü ayak. Bk: sozluk.gov.tr (erişim tarihi: 21.04.2019). Baba malzemesinin ismi günümüzde köylerde "buba" olarak da kullanılmaya devam etmektedir.

³⁴⁹ Göğüsleme: Bir aşığın veya ahşap kirişin yükünü alıp bir düşey taşıyıcıya ileten eğik basınç çubuğu. Çatıda göğüslemeler aşık açıklıklarını azalttıkları gibi çatının uzunluğu doğrultusunda rijitliği de sağlarlar. Bk. <https://bloginsaat.wordpress.com/2017/10/26/insaat-terimleri-sozlugu/> (erişim tarihi: 23.01.2019).

³⁵⁰ Hatıl: Ağırılığı yatay olarak dağıtmak ve duvarların düşey doğrultudaki çatlamalarını önlemek için duvarın içine yatay olarak boydan boya uzatılan ahşap, tuğla ya da beton bağlama ögesi. Bk: sozluk.gov.tr (erişim tarihi: 21.04.2019).

³⁵¹ Bedavra: Damda üzerine kiremit döşenen veya kiremit yerine örtülen ince tahta. Bk. <http://www.sozce.com/nedir/38727-bedavra> (erişim tarihi: 23.01.2019).

Alanya, Elmalı ve Kaş kazalarına ait hapisane keşif defterlerinde de benzer miktarın olduğu görülmektedir. Bu da malzemenin gerçektende fazla miktarda olduğunu göstermektedir. Kiremitlerin masrafı ise 5600 kuruştur.

Aynı kata ait diğer inşaat türü doğramacılık inşaatıdır. Doğramacılık inşaatında ise ilk olarak döşeme gelmektedir. Döşeme için çeşitli miktar ve ölçüler verilmiştir. Ancak masrafları toplu olarak verildiği için her birinin detayı verilmeyecektir. Toplam döşeme masrafı ise 3346,83 kuruştur. Döşemedten sonra tavan gelmektedir. Tavanın da yine aynı şekilde çeşitli miktar ve ölçüleri verilmiş ve masraflarının toplamı verilmiştir. Toplam masraf ise 2340,80 kuruştur. Böylelikle ahşap inşaat son bulmakta ve ahşap kapılara geçilmektedir. İlk olarak kapı kanatları verilmiştir. Kapı kanatları, çeşitli sayılarda ve ölçülerde belirtilmiştir. 4 adet kapı kanadının tulü 3.00 metre, arzı 0,60 metre ve irtifai 6,50 metredir. Diğer 12 kapı kanadının tulü 3,00 metre, arzı 0,80 metre ve irtifai 6,00 metredir. Son olarak 10 adet kapı kanadının tulü 3,00 metre, arzı 0,60 metre ve irtifai da 6,00 metre ölçülerindedir. Görüleceği üzere 26 adet kapı kanadı bulunmakta ve küçük ölçü farklılıkları bulunmaktadır. Ancak bu malzemelerin tek tek fiyatlarının verilmemesi, gerekli olan bilginin eksik olmasına neden olmaktadır. Bundan sonra gelen ahşap kapı malzemelerinin verilmesi ve toplu olarak masraflarının verilmesi ise bir ölçüde eksikliği gidermektedir. Kapı kanatlarından sonra kapılarda kullanılacak olan direcik gelmektedir. Direcikler de farklı ölçülere sahip maddeler halinde verilmiştir. Ölçülerine değinilmeyecek olmakla beraber 48 adet direcik gerekmektedir. Direcikten sonra başlık malzemesi gelmektedir ve bunların adedi de 32 olarak verilmiştir. Sonra söve³⁵² isimli malzeme gelmektedir. Sövelerin adedi de yine başlıklar ile aynıdır. Kapı kanatları, direcikler, başlıklar ve sövelerin toplam masrafı ise 195 kuruştur. Burada dikkat çeken en önemli nokta ahşap inşaatların daha az masraflı olduğudur. Kargir inşaatın ve ileride gelecek olan metale yönelik malzemelerin daha masraflı olduğu görülecektir.

Söve ile birlikte kapılara ait malzemeler bitmemiştir. Bundan sonra reze³⁵³ gelmektedir. Gerekli olan reze miktarı 72 adettir. Bunların masrafı ise 32,40 kuruştur. Bundan sonra kapı kilitleri gelmektedir. 20 adet kapı kilidi gereklidir ve masrafı ise 640 kuruştur. Masrafı, ahşap kapılara ait pek çok malzemenin masrafından fazla olan bu malzeme, çeşitli düzeneğinin bulunması ve özellikle metalden olması da masrafının fazlalığının sebeplerinden

³⁵² Söve: Binaların dış cephe tasarımında kapı ve pencerelerin estetik anlamda görsel güzellik sunan, bunun yanı sıra dışarıdan içeriye sıvı akışını engelleyen, yapının genel durumunu korumaya yarayan tek bir maddeden oluşmayan yapı elemanıdır. Bk.: sozluk.gov.tr.(erişim tarihi: 21.04.2019). Bu kaynakta sövelerin çeşitli maddelerden yapıldığını söylemektedir. Ancak burada ahşap inşaat içerisinde belirtilmesi kullanılacak olan sövelerin ahşap olduğunu göstermektedir.

³⁵³ Reze: Mentşe. Kapıyı içeriden ve dışarıdan açıp kapatmaya yarayan ve başparmakla basılarak işletilen düzenek. Bk : sozluk.gov.tr.(erişim tarihi: 21.04.2019).

olsa gerektir. Kullanılacak malzeme miktarına bakıldığında ise sayısının çok az olması ve oranla sayıları çok daha fazla olan diğer malzemelerden daha fazla masraf tutuyor olması dikkat çekici bir durumdur. Kapılara ait bir diğer malzeme kol demiri³⁵⁴ isimli malzemedir. Gerekli olan kol demiri 10 adettir ve masrafı ise 17,50 kuruştur. Kapılara ait malzeme ve masraflardan sonra pencereler gelmektedir. İlk olarak pencere kanatları gelmektedir. Gerekli olan 13 adet pencere kanadının tulü 1,00 metre, arzı 0,60 metre ölçülerindedir ve masrafları 54,60 kuruştur. Bundan sonra, kapılara ait malzemelere benzer olan direcik, başlık ve söve gibi malzemeler gelmektedir. Farklı olarak ise bir de çerçeveler bulunmaktadır. Bunların sadece isimlerinin verilmesinin sebebi ise, belgede ölçüleri verilerek masraflarına değinilmemesi ve hepsinin toplam masrafının verilmesinden dolayıdır. Pencere kanatlarından sonra gelen bu malzemelerin toplam masrafı ise 298,80 kuruştur. Bu malzemelerden sonra pencerelere ait gerekli olan malzeme camdır. Gerekli olan cam sayısı 112'dir ve bu camların tul ve arzları aynı olmakla beraber 0,40 metre ölçülerindedir. Camların masrafı ise 738 kuruştur. Metal malzemelerden sonra cam malzemenin de yüksek fiyatta olduğu görülmektedir. Camlardan sonra, camların pencerede sabitlenmesini sağlayan macun gelmektedir. Macunun masrafı ise 25 kuruştur. Macun için herhangi bir miktar belirtilmemiştir. Pencerelere ait son malzeme ise demir kafesleridir. Gerekli olan 13 adet demir kafesin masrafı ise 303,50 kuruştur. Yine görüleceği üzere metal malzeme yüksek yekûna sahiptir.

Kapı ve pencerelerden sonra abdesthane döşemesi gelmektedir. Abdesthane döşemesi için yine farklı ölçülere sahip olmak üzere çeşitli sayılarda malzeme bulunmaktadır. Ancak bu malzemelerin fiyatları ayrıca verilmemiş ve toplam masraf verilmiştir. Bu masraf ise 443,52 kuruş olarak hesaplanmıştır. Bundan sonra ise üst kata çıkış için ağaç merdivenler bulunmaktadır. Gerekli olan 1 adet ağaç merdivenin tulü 4,00 metre, arzı 1,40 metredir. Masrafı ise 366 kuruştur. Merdivenlerden sonra bu kata ait sıva ve badana gelmektedir. Sıva ve badana için ise toplam masraf 1186,88 kuruş olarak belirlenmiştir. Birinci kata ait bu inşaat ve malzemeler belirlendikten sonra ikinci kata geçilmiştir. İlk olarak kargir inşaatı hesaplanmış ve toplam 85,64 kuruş olarak belirlenmiştir. Birinci kata göre ikinci katın kargir inşaatının çok daha ucuz olması, ikinci katın daha küçük ve daha az malzeme kullanıldığını göstermektedir. Zaten malzemelere bakıldığında, miktarların ve ölçülerin de küçük olduğu görülmektedir. Aynı şekillerde malzemelerin fiyatlarının verilmemiş olması sebebiyle sadece toplam masraf değerlendirmeye alınmıştır. Kargir inşaatından sonra kapı ve pencere boşlukları gelmektedir. Kapı ve pencere boşlukları için de bir masraf çıkarılmıştır. Ancak

³⁵⁴ Kol demiri: Bir kapıyı kapattıktan sonra dışarıdan açılmaması için duvarla kapı arasına konulan demir destek. Bk : sozluk.gov.tr.(erişim tarihi: 21.04.2019).

burada boşluğun masraf çıkarması olarak anlaşılmamalıdır. Çünkü kapı ve pencere boşluklarının üst, yanlar ve alt kısımlarına beton dökülmekte ve ölçüsü belirlenmiş kapı ve pencerelerin denk gelmesi için hazırlanmaktadır. Bu sebeple kapı ve pencere boşlukları da masraf demektir. Toplam masrafları ise 2446,15 kuruştur. Bu masrafa bakıldığında tutarın çok yüksek olduğu görülmektedir. Ancak kapı ve pencere etraflarına kalıpların hazırlanması, bu kalıplara beton dökülmesi ve beton masraflarının yüksek olması gibi sebeplerden kaynaklanıyor olması muhtemeldir.

Kapı ve pencere boşluklarından sonra taban inşaatı gelmektedir. Buranın toplam masrafı ise 844,48 kuruştur. Bundan sonra tavan inşaatı gelmektedir. Tavana ait masraflar ise 594,80 kuruştur. Taban ve tavana ait çeşitli ölçüler bulunmaktadır. Ancak bu çeşitli ölçülerin detaylı masrafları belirtilmemiştir. Bu sebeple ölçülere değinilmeyecektir. Bir sonraki çalışma sıva ve badana işlemidir. İkinci kata ait olan bu sıva ve badana masrafı ise 815 kuruştur. Görüldüğü gibi ikinci kata ait malzemeler, birinci kat ile benzerlikler göstermektedir. Ancak kimilerinde ölçü farkı kimilerinde ise adet farkı bulunmaktadır. Bu sebeple ikinci kata ait malzemeler çok detaylı ele alınmayacak ve mümkün olduğunca isimleri ve masrafları belirtilecektir. Sırada doğramacılık inşaatı bulunmaktadır. İlk olarak ise kapı kanatları verilmiştir. Burada gerekli olan kapı kanadı 5 adettir. Kapı kanatlarının tülü 2,50 metre, arzı ise 0,70 metredir. Masrafları ise 61,25 kuruştur. Bundan başka doğramacılık inşaatına ait direcikler, söveler ve başlıklar bulunmaktadır. Hepsinin toplam masrafı 39,60 kuruştur. Yine kapılara ait 15 adet rezenin fiyatı 97,50 kuruş, 5 adet kilit ise 160 kuruştur. Kapılardan sonra pencereler gelmektedir. Burada pencere kanatları gösterilmemiştir Ancak direcik, söve, başlık ve çerçeve gibi malzemeler belirtilerek toplam masrafları verilmiştir. Bu masraf ise 124,80 kuruştur. Pencereler için gerekli olan cam sayısı ise 80'dir. Bu camların fiyatı ise 360 kuruştur. Camlar için gerekli olan macun masrafı ise 18,75 kuruştur. Bu masraflar ile birlikte gerekli olan malzeme ve inşaat türlerinin toplam masrafı belirtilmiştir. İki katlı hapishanenin şimdiye kadar sayılan bu malzeme ve inşaatların masrafları ise 70658,76 kuruştur. Ancak bu masraflardan başka bir sayfalık daha çeşitli malzeme ve inşaatta çalışacak usta ve amele yevmiyeleri de belirtilmiştir.

Keşif defterine ait son sayfada verilen ilk malzeme katran ağacıdır. Katran ağacından 3 adet gereklidir ve her birinin de ayrı ölçüleri ve masrafları bulunmaktadır. Ayrıca bu katran ağaçlarının nerede ve nasıl kullanılacaklarına dair bilgi bulunmamaktadır. Birincisinin tülü 6,00 metre, arzı 0,18 metre, sahnı 0,12 metre ve fiyatı da 15 kuruştur. İkincisinin tülü 5,00 metre, arzı 0,15 metre, sahnı 0,10 metredir ve fiyatı ise 12 kuruştur. Üçüncüsünün tülü 2,00 metre, arzı 0,12 metre, sahnı 0,12 metredir ve fiyatı ise 7 kuruştur. Katran ağacından sonra

tahta gelmektedir. Gerekli olan 1 adet tahtanın tülü 2,00 metre, arzı 0,20 metre, sahnı 0,12 metredir ve bunun fiyatı ise 3 kuruştur. Bir başka malzeme sönmelik kireçtir. Bu malzemeden 1000 kıyye gereklidir ve fiyatı da 150 kuruştur. Bundan başka fiyatı 50 kuruş olan 1000 kıyye kum, fiyatı 120 kuruş olan 1000 kıyye taş ve fiyatı 3,20 kuruş olan 1 kıyye mih gibi malzemeler gereklidir. Ayrıca fiyatı 120 kuruş olan 1000 adet de kiremit gerekmektedir. Bunlar hapishane inşaatı için gerekli olan son malzemelerdir. Bundan sonra usta ve amele yevmiyeleri gelmektedir. 1 kişi dülger ustası yevmiyesi 13 kuruştur. 1 kişi yapıcı ustası yevmiyesi ise 10,20 kuruştur. 1 kişilik amele yevmiyesi ise 7 kuruştur. Bu yevmiyeler ile birlikte keşif defteri son bulmaktadır.

Yukarıda verilen keşif defteri neticesinde, Akseki'de bir hapishane yapılıp yapılmadığı belli değildir. Ancak daha ileri tarihli hapishane tamiratına yönelik belgelere bakıldığında, keşif defteri hazırlandıktan sonra bir hapishane yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Akseki Hapishanesi için hazırlanan bu keşif defteri ile aynı tarihlerde diğer kaza hapishaneleri için de keşif defterleri hazırlanmıştır. Bu keşif defterleri arasında sadece Elmalı Hapishanesi için hazırlanan keşif defterinin ilk sayfasında bir not bulunmaktadır. Bu nota keşif defterinin uygun görülmediğinden bahsedilmektedir. Akseki Hapishanesi keşif defteri ile birlikte aynı tarihlere denk gelen diğer kazalara ait hapishane keşif defterleri, Teke Mutasarrıflığı tarafından topluca düzenlenerek Dâhiliye'ye gönderilmiştir. Sadece Elmalı Hapishanesi keşif defterinde bulunan notun ise diğer hapishaneler için de geçerli olabileceği düşünülmektedir. Çünkü diğer hapishanelere de bakıldığında bu tarihte hapishaneler yapılmamış ve 1914 tarihli hapishanelere ait sual cetvellerinde, diğer kazalar ile birlikte Akseki Kazası Hapishanesi'nin de hükümet konağı içerisinde bulunduğu belirtilmiştir. Yani bu da tarihi belirlenemeyen bir süreden beri hükümet konağının kullanıldığını ve bu tarihten itibaren de kullanılmaya devam edeceğini göstermektedir. 1902 yılına gelindiğinde Konya Vilayeti'ne bağlı pek çok kazada bulunan hapishanelerin tamiratları için bir miktar para istenmektedir. Bu kazalar arasında Akseki de bulunmaktadır. Hepsinin ismi verilmeyecek olmakla beraber toplam 26 kaza hapishanesinin tamiratları için 2.108.879 kuruş para istenmiştir.³⁵⁵ Elbette burada her kaza hapishanesi için ne kadar para gerektiğinin belirtilmemesi bir eksiktir. Ancak hem kullanılmaya devam eden bir hapishanenin olduğunu göstermekte ve hem de tamire muhtaç bir halde olduğunu ve bunun için masraf edildiği görülmektedir.

Hükümet konağı içerisinde bulunan hapishane hakkındaki en eski ve en detaylı bilgi sual cetvelinde bulunmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere, hazırlanan keşif defterlerinin sadece kâğıt üzerinde kaldığı ve müstakil bir hapishane binası yapılmadığı da yine bu sual

³⁵⁵ BOA.DH.TMIK.S./38/62.

cetvelinden anlaşılmaktadır. Sual cetvelinde ilk olarak hapishanenin hususi bir isminin olup olmadığı sorulmakta ve cevap olarak hususi bir isminin olmadığı belirtilmektedir. Antalya Hapishanesi için hazırlanmış olan benzer sual cetvelinde hapishanenin "Antalya Hapishane-i Umumisi" şeklinde hususi isminin olduğu yukarıda ele alınmıştır. Ancak kaza hapishaneleri için hazırlanan sual cetvellerine bakıldığında, hapishanelerin hususi isimlerinin olmadığı görülmektedir. Hapishane binasının hükümet malı mıdır yoksa kiralık bir bina mıdır? Sorusu da bulunmaktadır. Cevap olarak ise hükümetin malıdır denmiştir. Zaten aşağıda daha detaylı olarak bu konudan bahsedilmektedir. Yani, "hapishane binasının bulunduğu arazinin derecesi-i ehemmiyeti, hükümet konağı dâhilinde olup olmadığı ya da hükümet konağı dışarısında olup olmadığı" da sorulmuştur. Cevap olarak ise: "Hükümette, bodrum katında, dar ve hava ve ziyadan mahrum ve ikamete elverişsiz ve tamir ile ıslahı kabil olamayacak derecede harap ve mülevves mahalden ibarettir." denmiştir. Hapishanenin bulunduğu arazinin kıymetine ait soruda ise: "200 zira'-ı murabba, hükümete ait ve hapishane inşasına müsait arazi vardır." cevabı verilmiştir. Yani arazi zira'³⁵⁶ hesabıyla 200 zirakaredir³⁵⁷. Buradan anlaşıldığı üzere, yeni bir hapishane binası için gerekli arazinin olduğu ve mevcut hapishane odasının harap olduğu görülmektedir. Bundan başka her bir zira' kıymeti de belirtilmiştir: "Beher-i zira' 5 kuruştan takdir edilmektedir." Sual cetvelinde son olarak, hapishanenin genel halinin tabir edilmesi ve yeniden yapılıp yapılmaması gerektiği ya da tamir ile ıslahının mümkün olup olmadığı da sorulmuştur. Cevap ise şu şekildedir: "Müceddeden bir hapishane inşa ettirilmesi vücub-i kati tahtındadır."³⁵⁸ İşte bu son cümle ile birlikte yine Akseki'de bir hapishanenin olmadığı ve yeniden hapishane inşa ettirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Düzenlenen bu sual cetvelleri ile birlikte, hapishanelere ait durumlar belirlenmiş ve Akseki'de bir hapishane yapılması zaruri görülmüş olsa gerektir. Çünkü sual cetvelinin düzenlendiği aynı yıl içerisinde ve yaklaşık olarak 6 ay kadar sonra, Teke Sancağı'nda yapılacak hapishaneler için örnek mahalli rayiç³⁵⁹ defterlerinin düzenlenmesi istenmiştir. Rayiç defterinin düzenlenmesi demek, yapılacak olan hapishane için gerekli olan malzemelerin fiyatlarının belirlenmesi ve kullanılacak malzeme adedinin toplamda edeceği masrafın belirlenmesi anlamına gelmektedir. Yani Teke Sancağı merkezinde ya da bağlı herhangi bir kazasında bulunan bir malzemenin ne kadara mal olduğu, malzemenin bir kaza ile diğeri arasındaki fiyat farkının belirlenebilmesi anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda

³⁵⁶ Zira': Dirsekle orta parmak arasındaki uzunluğu gösteren ölçüdür. Diğer bilinen adı arşın'dır. Arşının mimari alanda kullanılan ismi zira'dır. Bk. Taşkın, 2005, 141.

³⁵⁷ Zirakare, zira' ölçüsünün karesi olmakla beraber, 1 zirakarenin bugünkü ölçü birimleri ile eşitliği 0,57416 metrekaredir. Daha detaylı bilgi için bk: Taşkın, 2005, 141-144.

³⁵⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

³⁵⁹ Rayiç: Bir malın alım satım değeri. Bk. Devellioğlu, 2013, 1049.

bugün yapılacak çalışmalarda kazalar arasındaki fiyat farklarının belirlenmesi, hangi kazada ya da bölgede o malzemenin fiyatının daha ucuz ya da pahalı olduğunun öğrenilmesi gibi konularda kolaylık sağlamaktadır. Bu sebeple sancak içerisinde bulunan bütün kazalardan rayiç defterleri istenmiştir. Düzenlenmiş olan bu rayiç defterlerine bakarak birbirlerinin karşılaştırılmasıyla birlikte, hapishane inşaatında gerekli olan masrafların gösterdiği farklılıkların sebepleri daha kolay olarak anlaşılabilir. Bu sebeple Akseki Hapishanesi için hazırlanmış olan rayiç defterinin de içeriği kısaca verilmeye çalışılacaktır.

Akseki Hapishanesi için hazırlanan rayiç defterindeki ilk malzeme acı kireçtir. Bu malzemenin taşınmasında gerekli olan 4 ameleye ihtiyaç vardır ve malzeme ile birlikte amele ücretleri de bulunmaktadır. Amele yevmiyesi, aşağıda diğer yevmiyeler ile birlikte verilecektir. Malzeme 100 atik kıyye³⁶⁰ miktarındadır ve taşınması için de 1 bargir yükü gereklidir. Malzemenin fiyatı ise 25 kuruştur. Bir sonraki malzeme kireç tuğla yani fırında pişmiş tuğla şeklinde verilmiştir. Kireç tuğlanın 1 adedi 30 paradır. Sonraki malzeme duvar taşı(loloz) olarak verilmiştir. Duvar taşının 1 bargir yükü fiyatı 3 kuruştur. Başka bir malzeme yanma taşıdır ve bunun da 1 bargir yükü 15 kuruştur. Bundan sonra çıralı tahta bulunmaktadır. Çıralı tahtadan 3 adet gereklidir ve bunların da ayrı ölçü ve fiyatları bulunmaktadır. Birincisinin tülü 1,60 metre, arzı 20 santim, sathı 1,5 santimdir. Burada ayrıca çıralı tahtanın metreküp hesabı da verilmiştir ve 00,48 metreküp olarak belirtilmiştir. Bu ölçülerdeki tahtanın fiyatı ise 1 kuruştur. İkinci çıralı tahtanın tülü 2,50 metre, arzı 25 santim, sathı 2 santim ve 00,165 metreküp ölçülerindedir. Fiyatı ise 2 kuruştur. Üçüncü çıralı tahtanın tülü 1,80 metre, arzı 22 santim, sathı 2 santimdir ve 00,80 metreküp ölçülerindedir. Çıralı tahtalardan sonra beyaz çırasız tahta gelmektedir. Bu malzemededen de 4 adet gereklidir ve her birinin ölçü ve fiyatları farklıdır. Birincisinin tülü 0,40 metre, arzı 0,18 metre, sathı 0,1 metre ve 0,27 metreküp ölçülerindedir. Fiyatı ise 30 paradır. İkincisinin tülü 1,40 metre, arzı 0,19 metre, sathı 0,1 metre ve 0,27 metreküp ölçülerindedir. Fiyatı ise 30 paradır. Burada sadece küçük bir ölçü farklı olduğu için fiyatında değişiklik olmadığı görülmektedir. Üçüncüsünün tülü 2,00 metre, arzı 0,20 metre, sathı 1,5 santim ve 0,60 metreküp ölçülerindedir. Fiyatı 35 paradır. Sonuncusunun tülü 1,90 metre, arzı 0,23 metre, sathı 0,3 santim ve 0,88 metreküp ölçülerindedir ve fiyatı da 3,20 kuruştur.

Tahtalardan sonra çubuk demir gelmektedir. Demirlerden de 3 adet gereklidir ve belirli ölçüleri bulunmaktadır. Birincisinin tülü 0,70 metre, arzı 0,40 metre, sathı 0,2 santim ve 0,13 buçuk metreküp ölçülerindedir. Fiyatı 3,20 kuruştur. İkincisinin tülü 1,50 metre, arzı

³⁶⁰ Kıyye: Aynı zamanda "okka" ölçüsü ile eşittir ve bugünkü ağırlık ölçüleri ile karşılaştırıldığında 1 kıyye 1282 grama denk gelmektedir. Bahsi geçen atik kıyye hesabı da yine bununla aynıdır. Cedit kıyye hesabı ise günümüz ölçüleri ile aynıdır ve 1 cedit kıyye 1 kilograma denk gelmektedir. Detaylı bilgi için bk. : Kallek, 2007, 338-339.

0,2 santim, sathı 0,1 santim ve 0,03 metreküp ölçülerindedir ve fiyatı 2 kuruştur. Üçüncüsünün tülü 1,60 metre, arzı 0,3 santim, sathı 1,5 santim ve 0,7 buçuk metreküp ölçülerindedir. Fiyatı da 3 kuruştur. Demir çubuklardan sonra yerli oluk kiremidi gelmektedir. Kiremitlerin 1 adedi ise 5 para değerindedir. Bundan sonra dere kumu gelmektedir. Dere kumunun miktarı verilirken hem atik hem de cedit kıyye olarak ayrı şekilde belirtilmiştir. Atik 100 kıyye, cedit 128 kıyye olarak belirtilmiştir. Dere kumunun 1 bargir yükü fiyatı ise 2 kuruştur. Bundan sonra bina inşasında kullanılacak ancak farklı yerlerde kullanılacak çivi türleri verilmiştir. Her birisi atik 1'er kıyye olarak verilmiştir. Bu sebeple her birinde ayrıca belirtilmeyecektir. Birincisi çatı mihidir ve 2,20 kuruştur. İkincisi hatıl mihidir ve 2,30 kuruştur. Üçüncüsü tahta mihidir ve 3 kuruştur. Dördüncüsü tavan mihidir ve 3,10 kuruştur. Beşincisi pervaz mihidir ve 3,20 kuruştur. Bu beş tür çivinin karşısına ise mihların yerli mih olmadıklarını belirtmek için "Efreç" şeklinde not düşülmüştür. Binanın çeşitli yerlerinde kullanılmak üzere gerekli olan son çivinin ise karşısına "yerli" ifadesi bırakılmıştır. Yerli mihın 1 kıyye fiyatı ise 4,20 kuruştur. Aynı zamanda en pahalısı da yerli mihdir. Bir sonraki malzeme kaynamış bezir yağı³⁶¹ isimli malzemedir. Kaynamış bezir yağının 1 atik kıyyesi ise 6,20 kuruştur. Bir sonraki malzeme isteviç³⁶² isimli malzemedir. Bu malzemenin 1 atik kıyyesi ise 8 kuruştur. Bundan sonra elvan boya gelmektedir. Bunun da 1 atik kıyyesi 8 kuruştur. Boyalardan sonra adı saç gelmektedir. Bu malzemenin karşısına "bulunur" ifadesi eklenmiştir. Bu da bölgeden temin edilebileceğini göstermektedir. 1 atik kıyye fiyatı ise 3,20 kuruştur.

Malzemelerden sonra ise yevmiye kısmı gelmektedir. İlk olarak dülger yevmiyesi gelmektedir. 1 dülgerin yevmiyesi ise 15 kuruştur. Sonra duvarcı gelmektedir. Duvarcının yevmiyesi ise 10 kuruştur. Sonrakiler sırayla, taşçı ve yevmiyesi 8 kuruş, sıvacı ve yevmiyesi 10 kuruş, boyacı ve yevmiyesi 20 kuruş, tenekeci ve yevmiyesi 7,20 kuruş, demirci ve yevmiyesi 10 kuruş, rençber ve yevmiyesi 5 kuruştur. Ayrıca inşaat esnasında 9 adet bargir ve 8 adet de deve kullanılması gerektiği de en sona eklenmiştir.³⁶³ İşte buraya kadar verilen bu bütün bilgiler, inşa edilecek bir hapishane için gerekli olan malzemeler, malzemelerin bedel-i rayiçleri ve gündelikçilerdir. Ayrıca malzemelerin Akseki içerisinde satış fiyatları ve Akseki'de bulunan gündelikçilerin günlük ücretlerinin ne kadar olduğu da bu şekildedir.

³⁶¹ Bezir yağı: Keten tohumundan elde edilen ve ahşap boyamada kullanılan bir malzemedir. Bk. : sozluk.gov.tr.(erişim tarihi: 21.04.2019).

³⁶² İsteviç isimli malzemenin nasıl bir malzeme olduğu bulunamamıştır. Ancak yapılmış olan bir çalışmada, hükümet konağı inşaat ve tamiratına yönelik bir belgede benzer malzemenin olduğu görülmektedir. Kelimenin belgeden okunuşu da aynı şekildedir ancak anlamı verilmemiştir. Bk. Serbestoğlu, 2018, 167. Ayrıca bu malzemeden önce ve sonrasında boya malzemelerinin verilmiş olması, isteviçin de bir boya malzemesi olabileceğini düşündürmektedir.

³⁶³ BOA.DH.MB.HPS.M./13/67.

Bütün bunlar inşa edilecek hapishanede kullanılacak malzemelerin tamamının, hapishanenin yapılacağı yerde toplam ne kadar masraf çıkaracağını önceden belirlenmesi açısından önemlidir. Yukarıda keşif defterinde ele alındığı üzere, bu gibi rayiç defterleri göz önünde bulundurularak masraflar ortaya çıkarılmakta ve bir hapishanenin inşasının tamamında ne kadar masraf gideceği belirlenmektedir. Bunlar haricinde -Antalya Hapishanesi'nde görüldüğü üzere- hapishanede bulunan mahkûmların da çalıştırılması gibi durumlar olduğunda belirtilmekte ve rayiç ve keşif defterlerinde belirlenen amele yevmiyelerinden düşülerek daha az masraflı inşaatlar yapılmaya çalışılmaktadır. Elbette bazı malzemelerin yerli olarak bulunması ve bu sebepten dolayı ucuz olmaları da inşaatı kolaylaştıran ve ucuzlatan etkenler arasındadır. İşte tüm bunların belirlenmesi de yine rayiç defterleri ile keşif defterlerine bağlıdır.

Akseki'de hapishane inşası için hazırlanan bu rayiç defteri ile birlikte aynı zamanda bir de keşif defteri de hazırlanmıştır. Bundan başka hapishaneye ait bir de plan çizilmiştir. Hapishaneye ait plan bulunmakla birlikte keşif defterine ulaşılamamıştır. Bunların yapıldığına dair bilgiye 14.06.1914 tarihli belgeden ulaşılmaktadır. Hapishane planı, yukarıda verilen plan ile aynı olduğu için tekrar verilmeyecektir. Belgede, hazırlanan keşif defterinin ve hapishane planının tekmi-i fenniyeye muvafık ve mutabık olduğu belirtilmektedir. Ayrıca keşif defteri neticesinde hapishane inşası için 60719,63 kuruş masraf ortaya çıkmıştır. Hatta belgede belirtilene göre, keşif defterinde yapılan eksik hesaplama bahsedilmekte ve eksik kalan 24,82 kuruş eklenerek yukarıdaki rakama ulaşıldığı belirtilmektedir. Eksik kalan bu miktar ile birlikte ortaya çıkan 60719,63 kuruşun ise mutedil ve kabule şayan görülmüştür. Ayrıca hapishane ile birlikte bir de jandarma dairesi inşaatının olduğu anlaşılmaktadır.³⁶⁴ Böylelikle 1914 yılında Akseki'de müstakil bir hapishane binası yapımına başlanacağı anlaşılmaktadır. Ancak 1917 yılına gelindiğinde henüz bu hapishanenin yapımına başlanmadığı anlaşılmaktadır. 1917 yılının ilk ayında hazırlanmış olan Akseki Hapishanesi'ne ait izahat varakasından hapishanenin hükümet konağı içerisinde olduğu söylenmektedir. Antalya merkez hapishanesi ile birlikte bağlı bütün kazalarında bulunan hapishaneler için hazırlanan izahat varakalarının hemen hepsi yakın tarihlerde hazırlanmıştır. Antalya Hapishanesi için de ele alınan izahat varakasından, hapishaneye ait pek çok bilgi elde edilmişti. Akseki'ye ait olan izahat varakasından da pek çok bilgi bulunmakta ve bunlardan en başta yazılmış olanı da hapishanenin olmayışıdır.

İzahat varakasından, hapishanenin hükümet konağı bodrumunda olduğunun öğrenilmesinden başka bir de erkek mahkûm ve mevkûfların birlikte kaldıkları da

³⁶⁴ BOA.DH.MB.HPS./112/39.

öğrenilmektedir. Kadın mahkûm ve mevkûfların ise kiralanmış imam hanesinde ikamet ettirilmekte oldukları belirtilmektedir. İzahat varakasında bulunan diğer bilgilerin mahkûm ve memur kısmında tekrar ele alınması icap ettiği için burada değinilmeyecektir. Ancak hapishanede bulunan tutuklu ve mahkûmların yiyeceklerinin ne şekilde tedarik edildiğinden bahsetmek gerekmektedir. Hapishanenin kendine ait bir matbahının olmadığı belirtilerek, ihtiyacın "fırıncıdan taahhüden almak suretiyle temin edildiği" yazılmıştır.³⁶⁵ Hapishane inşaatının 1917 yılı başlarında henüz başlanmamış olması, Antalya Hapishanesi'nin yapılış sürecinde olduğu gibi, işlerin burada da aksadığını göstermektedir. Antalya Hapishanesi'nin yapımı için 1880'li yıllarda teşebbüsler başlayarak 1900'lü yılların başlarında tamamlanması gibi, Akseki Hapishanesi'nin yapımı için de 1898 yılında ilk teşebbüsler başlamış ancak 1917 yılına gelindiğinde müstakil bir bina yapılamamıştır. Sancak merkezi olması sebebiyle Antalya Hapishanesi inşası için teşebbüslerin erken başlaması ve hapishane yapımının daha erken tamamlanması söz konusudur. Ancak sancak merkezi kazası olmaması sebebiyle ve merkez kazaya oranla daha az nüfusunun olması ve daha az suçluluk oranlarının olması gibi sebeplerden dolayı, Akseki Hapishanesi'nin yapımı gecikmiştir. Ancak bu sebeplerden başka önemli bir sebep de ekonomik durumdur. Antalya Hapishanesi'nden hatırlanacağı üzere, ekonomik sebeplerden dolayı hapishane yapımı gecikmiş ve sürekli olan girişimler bir türlü sonuca ulaşamamıştır. Buna göre merkez kaza ile karşılaştırıldığında, Akseki Hapishanesi'nin daha geç yapılması normal görünmektedir.

1918 yılı sonlarına doğru gelindiğinde Akseki'de alışık olunmayan bir hapishane mahalliyle karşılaşılmaktadır. Daha önce herhangi bir belgede bahsi geçmeyen, oluşturulmasından bahsedilmeyen ancak bir süre kullanılmış ve harap hale gelmiş olan bir hapishanenin varlığından bahsedilmektedir. Bu hapishanenin hem harap halde olması hem tutuklulara yeterli gelmemesi hem de bulunduğu binaya zarar vermesi sebebiyle başka bir yerde hapishane koğuşu yapılması istenmektedir. Yeni hapishane koğuşu yapılmasının istendiği belgeden, bu hapishane bölümünün Akseki'de bulunan Maarif binası içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Akseki Kaymakamlığı'ndan Teke Mutasarrıflığı'na yazılan bir yazıda, "Zükura ait olan hapishane Maarif Canibi'nde bulunur. Mahpushane ittihaz olunması yüzünden maarifimizin yegâne varidatı müşrif-i harap bir hale gelmiş olmakla beraber zayıf olmasından ve mevcut mahbusini hıfzıssıhaya muvafık bir surette istiap etmemesinden dolayı mahbusinin hastalıklara yakalanmaya başlamış oldukları" söylenmiş ve bu sebeple hapishanenin başka bir yere taşınması istenmiştir.³⁶⁶ İki yıl kadar öncesinde yeni bir hapishane yapılması planlanırken 1918 yılı sonlarında bu bilginin bulunması enteresandır.

³⁶⁵ BOA. DH.MB.HPS./27/27.

³⁶⁶ BOA.DH.MB.HPS./14/52.

Ancak yeni bina yapımı için mali sıkıntılarının yükselmesi ve zamanında bulunan 1. Dünya Savaşı gibi sebeplerden dolayı para gönderilememesi durumları olmuş olabilir. Bu sebepten dolayı da hapisane yapılmak yerine uygun bir yerin kullanılması yoluna gidilmiş de olabilir. Çünkü daha önceki belgelerde ve yapılan diğer hapisanelere yönelik çalışmalarda maarif binası içerisinde bir hapisaneye hiç rastlanılmamıştır. Ayrıca bahsi geçtiği üzere çok kısa bir zamanda yeni bir bina yapılması konuşulurken, hapisanenin bir başka yerden çıkması ve buradan da taşınması gerektiği konuşulmaktadır. Daha önceki tarihli belgelerde ise maarif binası içerisinde bulunan hapisaneden hiç bahis geçmemektedir. Muhtemelen hükümet konağının içerisinde bulunan koğuşların yetersiz gelmesi ve yeni binanın da yapılamaması sebebiyle uygun bir yer bulunarak buranın kullanılmış olması söz konusudur.

Maarif binasında bulunan harap hapisanenin yerine yeni hapisane mahalli olarak ise, Asker Kışlası içerisinde uygun bir odanın düzenlenmesiyle meydana gelecek yer düşünülmüştür. Çünkü Akseki içerisinde hükümete ait uygun bir mahal bulunamamıştır. Bu sebepten dolayı cihet-i askeriye ile yapılan haberleşme sonucunda bahsi geçen düşünce uygun bulunmuştur. Bunun neticesinde, kışla içerisinde hapisane yapılacak koğuşun uygun bir şekilde düzenlenip tamir edilmesi gerektiği belirtilmiş ve bu koğuş için keşif defteri hazırlanması istenmiştir. Ayrıca tamir ettirilmesi gereken mahallin de enkaz halinde olduğu ve pek çok kısmının tamir ettirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Belediye tarafından bir keşif defteri hazırlanmıştır ve tamir için gerekli olan masraf çıkarılmıştır. Bu keşif defteri neticesinde ortaya çıkarılan masraf 6400 kuruş olmuştur. Ayrıca belgede keşif defteri ve içeriği de mevcuttur. Yeniden inşaat durumu olmadığı için geniş bir keşif defteri de bulunmamakta ve kısa bir keşif defteri bulunmaktadır. Keşif defterinde, tıpkı yukarıdaki inşaat teşebbüsünde olduğu gibi bazı malzemeler bulunmaktadır. Ancak bu keşif defteri diğerlerine nazaran detaylı olarak hazırlanmaması sebebiyle sadece malzemelerin adet ve masrafları belirtilmiş, ölçülerine değinilmemiştir. Malzemelerden başka bir de usta ve amele masrafları da belirtilmiştir.

Malzemelerin çok fazla olmaması ve detaylı olmaması sebebiyle değinilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü hangi malzemelerin gerekli olduğu ve bu malzemelerin fiyatları, yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı belirtilmesi gereklidir. İlk malzeme 200 kıyye-i atik miktarında olan kireçtir ve fiyatı da 2000 kuruştur. Sonraki malzeme 200 adet tahtadır ve fiyatı ise 1000 kuruştur. Sonra 100 adet dilme gelmektedir. Fiyatı ise 500 kuruştur. Bundan sonra pencereler için 50 adet mertek gelmektedir. Fiyatı ise 250 kuruştur. İnşaatta kullanılacak olan 20 kıyye(atik ya da cedit belirtilmemiştir) mütenevvi mih gereklidir ve fiyatı ise 1000 kuruştur. Bundan başka bir de 50 yük kum vardır. Bunun fiyatı ise 150

kuruştur. İşte tamirat için bütün malzemeler bunlardan ibarettir. Son olarak usta ve amele masrafları bulunmaktadır. Bu masraflar ise ayrı ayrı belirtilmemiş, hangi tür ustaların çalışacağı açıklanmamış ve her birine ne kadar ödeneceği de belirtilmemiştir. Usta ve ameleler verilecek yevmiye miktarı ise 1500 kuruştur. Böylelikle ortaya çıkan toplam tamirat masrafı da 6400 kuruş olmuştur.³⁶⁷ Bu keşif defteri belediye tarafından hazırlanarak kaymakama, kaymakamdan Teke Mutasarrıflığı'na ve oradan da Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmiştir. Ancak Dâhiliye bu keşif defterini inceledikten sonra geriye gönderdiği cevapta "Akseki Kazası'nda hapishane ittihaz olunacak koğuşun tadilat ve tamirat mesarifini mübeyyin ve 6400 kuruş yekûnu havi keşif varakasinda, tamiratın nevi ve miktar-ı mesahası beyan edilmemiş olduğundan kabul edilmemiştir." denilerek keşif defteri iade edilmiştir. Buradan sonraki tarihli diğer belgelerde, keşif defterinin tekrar düzenlenip düzenlenmediği belirtilmemekle beraber 21 Eylül 1918 tarihinde tekrar gönderilen keşif defteri ile belirtilen 6400 kuruşluk masrafın acele olarak gönderilmesi istenmektedir. 10 gün sonra gelen cevapta ise keşif defterinin kabul edildiği ve bütçeden onaylanmasının beklenmesi istenmektedir.³⁶⁸ Ancak bu tarihten sonra bahsi geçen koğuş hakkında, keşif defterinin gönderilmesi hakkında, koğuşun hapishane olarak kullanılması hakkında ya da yeni bir hapishane yapımı gibi konular hakkında belge bulunmamaktadır.

Buraya kadarki kısım erkek hapishaneleri ile ilgili konulardır. Ancak bir de kadın hapishaneleri ile ilgili belgeler bulunmaktadır. Elbette Akseki'de müstakil bir kadın hapishanesi bulunmamaktadır. Ayrıca diğer kazalar olan Kaş, Alaiyye ve Elmalı gibi yerlerde 1887 yıllarına ait kadın hapishanesi yapımı girişimleri bulunmaktadır. Bu girişimler genellikle hükümet konakları içerisinde yapılması planlanan hapishaneler için olan girişimlerdir. Ancak Akseki'ye ait böyle bir belge bulunmamaktadır. Akseki ile ilgili en eski tarihli kadın hapishanesi bilgisi 1913 yılına aittir. Bu tarihteki kadın hapishanesi, müstakil bir hapishane ya da hükümet konağı dâhilinde bir hapishane değildir. Belgede de belirtildiği üzere, Akseki'de bir kadın hapishanesi mevcut değildir ve uygun bir hane bulunarak kiralanmış ve burası kadın hapishanesine çevrilmiştir. Bu hane hapishanesi, Antalya'da olduğu gibi bir hapishane olup olmadığı belli değildir. Yani Antalya'da, Hatice Hatun isminde bir kadının evi çok uzun zaman kadın hapishanesi olarak kullanılmıştır. Ancak buradaki hane hapishanesi oradaki ile aynı olup olmadığı belli değildir. Çünkü ne bu belgede ne de Akseki Kadın Hapishanesi bahsi olan diğer belgelerde herhangi bir kişi ismine rastlanamamıştır. Ancak benzerliğinin olması ihtimali de vardır.

³⁶⁷ BOA.DH.MB.HPS./14/52.

³⁶⁸ BOA.DH.MB.HPS./14/52.

Akseki Kadın Hapishanesi'ne dair en eski tarihli bu belgede, hapishanenin(ya da kiralanmış hanenin) kirasından bahsedilmekte, Dâhiliye Nezareti tarafından kirasının daha önceki bir tarihte gönderilmiş olduğu belirtilmekte ve istenen fazladan kiranın ne için olduğu sorulmaktadır. Bahsi geçen talebe ilişkin belgeye ulaşılamamış olmakla beraber Akseki'de kiralanan bu hanenin kirası aylık 19 kuruş olarak belirtilmiştir. Yine aynı belgeden anlaşıldığına göre talep edilen miktar ise 25 kuruştur. Bunun üzerine Konya Valisi tarafından Dâhiliye Nezareti'ne cevap yazılmış ve kadınlar için bir hapishanenin bulunmadığı ve bu uygun hanenin kiralandığı, ancak burasının da kirasının 25 kuruş olduğu bildirilerek talep yenilenmiştir.³⁶⁹ Belgenin vermiş olduğu detay bu kadarla sınırlıdır. Arada kalan 6 kuruşluk fazlalık ise muhtemelen Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmemiş olmakla birlikte, daha önceki kiralanan yer bırakılarak yeni bir yer kiralanmış ve bu yeni evin de kirasının yüksek olmasıyla alakalıdır. Bu sebeple Dâhiliye tarafından fazlalık görülen miktarın sebebi sorulmuştur.

Teke Sancağı hapishanelerine ait 1914 tarihli sual cetvellerine bakıldığında, kadın hapishanesini kiralık bir hane olarak devam ettiği görülmektedir. Sual cetvelinde nisa hapishanesi için "2 mecdiye icarıyla bir hane isti'car olunmuştur" yazılmıştır.³⁷⁰ Yani buna göre kiralanan hanenin aylık kirası yaklaşık 38 kuruşa denk gelmektedir.³⁷¹ Aradan geçen 7-8 aylık gibi bir dönem içerisinde, bahsi geçen hanenin kirasının arttığı görülmektedir. İlk zamanda kira masrafı 25 kuruş olurken şimdi yaklaşık olarak 38 kuruşa çıktığı görülmektedir. Sual cetvelinde, kadın hapishanesine dair bir başka bilgi bulunmamaktadır. 1914 yılının 9. ayına gelindiğinde Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi tarafından, Teke Sancağı hapishane ve hükümet konakları için gerekli olan maaş ve kira masraflarının havale edildiğine dair bir yazı göndermiştir. Bu yazıda(Antalya Hapishanesi maaş bölümünde de bahsedilmişti) genel olarak bütün hükümet konakları ve hapishaneler kiralaları ile buralarda çalışan memurların maaşları olan 9250 kuruşun gönderildiği belirtilmektedir. Elbette bunun içerisinde, Akseki'de kadın hapishanesi için kiralanan hanenin kirası da bulunmaktadır. Belgenin verdiği bilgilere göre, daha önceki görülen 2 mecdiyelik kira masrafının hala devam ettiği anlaşılmaktadır.³⁷²

Akseki'de kadın hapishanesi olarak kiralanan hanenin ne zaman kiralandığına dair net bilgiye 1915 tarihli bir belgede rastlanmaktadır. Bu belge tablo şeklindedir ve Teke Sancağı hapishane ve hükümet konaklarının yerleri belirtilerek, ne zaman kiralandıkları ve kiraların ne

³⁶⁹ BOA.DH.MB.HPS./51/57.

³⁷⁰ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

³⁷¹ 1840 yılında basılmaya başlanan ve gümüş sikke olan mecdiye, 1 mecdiye 20 kuruş değerinde basılmıştır. Ancak 1879 yılında ayarı 1 kuruş düşürülerek 19 kuruşa indirilmiştir. Bu tarihten sonra başka ayar değişikliği bulunmamakla birlikte, Akseki Nisa Hapishanesi'nin 2 mecdiye olan icarı yaklaşık olarak 38 kuruşa denk gelmektedir. Bk. : Yanardağ, 2015, 928.

³⁷² BOA.DH.MB.HPS./44/11.

zaman bitecekleri gibi bilgiler verilmekle beraber, aylık ve yıllık kira bedelleri de bulunmaktadır. Buna göre yukarıda ele alınan 2 mecrediye yani 38 kuruş olan kirada doğruluk görülebilmektedir. Belgede, hanenin 07.12.1913 tarihinde kiralandığı belirtilmekte ve bu tarihte hanenin kirasının 38 kuruş olduğu belirtilmektedir. Ayrıca hanenin yıllık kirasının ise 456 kuruş olduğu da eklenmiştir.³⁷³ Bu cetvellerle birlikte 1917 yılına kadar, Akseki Nisa Hapishanesi hakkında bir bilgiye rastlanmamaktadır. 1917 yılına gelindiğinde ise yeni bilgiye izahat varakasından ulaşılmaktadır. Yukarıda ele alındığı üzere, bu tarihlerde Akseki'de müstakil bir hapishane bulunmamaktadır ve erkek hapishanesi olarak Hükümet Konağı'nın bodrum katı kullanılmaktadır. İzahat varakasından hapishanenin bulunup bulunmadığına dair bilgi olan kısımda: "Hapishane yoktur ve fakat mahkûmin ve mevkufinin zükuru hükümetin bodrumunda, inası ise icar edilen imam hanesinde ikamet ettirilmektedirler." şeklinde bilgi verilmiştir.³⁷⁴ Burada kadın hapishanesinin "icar edilen imam hanesi" şeklinde verilmesi, daha önce kiralanan haneden bir başka yer olarak düşünülmemelidir. Çünkü kadın hapishaneleri kısmından hatırlanacağı üzere, kadınlar için kullanılmak üzere kiralanan hanelerin genel ismine imam evi denilmektedir. Ayrıca eski dönemlerde kadınların hapsedilme yeri imam evleri olduğu için bu isim yaygın olarak kalmıştır ve bu sebeple bu şekilde kullanılmaya devam etmektedir.

Akseki'de kiralanan hanenin kira masrafının sıkıntı olması konusunun Şubat 1919 yılında da devam ettiği görülmektedir. 10 Şubat 1919 yılında Dâhiliye'ye yazılan bir talepte, Akseki Kazası Nisa Hapishanesi için aylık 100 kuruş kira bedeli istenmiştir. Dâhiliye'nin verdiği 25 Mart 1919 tarihli cevapta, bahsi geçen hanenin kirasının daha önce 38 kuruş olduğu ve bu sefer neden 100 kuruş istendiği sorulmuş ve kira bedelinin arttırılma tarihi ile sebebi istenmiştir. Bunun üzerine Teke Mutasarrıfı, Akseki Kaymakamı'na bir yazı göndererek durumu bildirmiş ve kira bedeli için haber beklendiğini söylemiştir. Kaymakamlıktan gelen cevabı ise 15 Mayıs 1919 tarihinde Dâhiliye'ye ulaştırmıştır. Kiralanan hanenin kirasının artış sebebi ise burada anlatılmıştır. Bu sıralarda bulunan seferberliğin, bahsi geçen durumu etkilediği anlaşılmaktadır. Seferberlik nedeniyle kontratı biten eski hanenin sahibi kontratı yenilemek istememiştir. Ayrıca bu sıralarda Akseki'de bir yangın çıkmış ve bu sebeple de kiralanan münasip bir yer bulunamamıştır. Bütün bunlardan dolayı zor bir şekilde bulunabilen bir hane 100 kuruş ile kiralanmış ve 1 Mart 1919 tarihine gelindiğinde kontrat imzalanmıştır. Bu sebeple de kiralanan hanenin masrafında artış olmuştur.³⁷⁵ Kiranın talep edildiği tarih ile kontrat imzalanma tarihi arasında tutarsızlık

³⁷³ BOA.DH.MB.HPS./44/55.

³⁷⁴ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

³⁷⁵ BOA.DH.MB.HPS./48/17.

bulunmaktadır. Ancak bu tarih kontrat imzalanan tarihtir ve hanenin kiralandığı tarih daha eskidir. Ancak bu tarih belirtilmemiştir. Bu belge ile birlikte Akseki Kadın Hapishanesi'ne ait bilgiler de son bulmaktadır. Zaten hem bir kadın hapishanesinin olmayışı hem de kadın hapishaneleri ile ilgili belgelerin az olması gibi sebeplerden dolayı kadın hapishanelerine dair çalışmaları zorlaştırmaktadır. Özellikle kiralık hanelerde bulunmaları, hapishaneye dair ihtiyaçların bilinmemesine ve mahkûmlar arası sorunların görülememesine neden olmaktadır. Bu tür konuların olmayışı, kadın hapishanelerine dair bilgi çıkarılabilecek belgelerin olmayışı anlamına gelmektedir. Tüm bunlar, kadın hapishanelerine dair bilgilerin kısıtlı kalmalarına neden olmaktadır.

Kazalara ait erkek ve kadın hapishanelerinin inşaatlarına dair konulardan sonra bir de tamiratlarına yönelik konu bulunmaktadır. Ancak müstakil bir hapishanenin olmayışı, hapishaneye dair tamir konularının genellikle hükümet konağı tamirâtı ile ilgili belgeler arasında yer alması anlamına gelmektedir. Ayrıca kadınlar için hükümet konağı gibi bir yerin dahi olmayışı ise, kadın hapishanelerine dair tamirat konularının hiç bulunmaması ile sonuçlanmaktadır. Kadın hapishanelerinin tamir masraflarının olmamasıyla beraber, belgelerde hükümet konakları dâhilinde bulunan erkek hapishanelerine ait bazı tamir konularına rastlanmaktadır. Ancak bu masrafların çoğunluğu, mutasarrıflık ve valilik taraflarından genel tamirat masrafları içerisinde dâhil edilmiş ve masrafları istenilen genel masraflar içerisinde değerlendirilmiştir. Buna dair en eski tarihli belge, Konya Vilayeti tarafından hazırlanmış olan ve vilayet dâhilinde bulunan 26 adet hapishaneye gerekli olan tamirat masrafları ile birlikte veren belgedir. 1902 yılında Sadaret'e yazılmış olan bu belgede, 26 adet hapishane için gerekli olan toplam tadilat ve tamirat masrafı "bir milyon dokuz yüz kusur bin kuruş" şeklinde verilmiştir. Görüleceği üzere buradaki rakam çok fazladır. Ayrıca detaylı olarak net bir rakam verilmemiştir. Ancak aynı belgeden anlaşıldığı üzere gerekli olan bu tadilat ve tamirat, hapishanelerin ıslahı ve tamiri için gönderilen tebligat üzerine yapılacak olan tadilat ve tamirattır. Tesri'-i Muamelat ve Islahat Komisyonu tarafından gönderilen bu tebligat üzerine Konya Vilayeti tarafından belirlenen bu masrafta, yine aynı komisyon tarafından eksiklikler bulunmuş ve geri iade edilmiştir. Bunun üzerine yapılan yeni çalışmada, tamirat ve tadilatı gerekli yine 26 adet hapishane bulunmak üzere (ki bunların arasında Konya merkez hapishanesi ile Burdur ve Niğde Sancak hapishaneleri de vardır) toplam 2.108.879 kuruş masraf ortaya çıkmıştır. Bu 26 adet hapishane arasında Akseki Hapishanesi de bulunmaktadır.³⁷⁶ Masrafların hapishanelere özgü olarak ayrı verilmemiş olması ise, Akseki Hapishanesi'ne ait masrafın ne kadar olduğunun belirlenememesine neden olmaktadır.

³⁷⁶ BOA.DH.TMIK.S./38/62.

Hapishanelerin inşaat ve tamiratlarından başka bir de ta'yinât, muâlecât, müteferrika, tenvîrât gibi masrafları da bulunmaktadır. Teke Sancağı merkez hapishanesi için gerekli olan bu masraflar yukarıda bir başlık altında toplanmıştı. Ancak belgelerde merkez kaza hapishanesi için belirlenmiş olan bu masraflar, bağlı olan kazalar için net olarak verilmemişlerdir. Neredeyse bütün benzer masraflar hep toplu olarak verilmiştir. Yani Teke Sancağı hapishaneleri olarak bu masraflar için, Mutasarrıflıktan Dâhiliye'ye ya da tam tersi şeklinde yazışmalar gerçekleşmiştir. Merkez hapishaneden başka olarak da ayrıca ismi verilen hiçbir kaza hapishanesi olmamıştır.³⁷⁷ Bu sebeple söz konusu bu masraflar ile ilgili belgelerin detayları ise tekrar değerlendirmeye alınmayacaktır. Bağlı kazalardaki hapishanelere ait masrafların net olarak bilinmemesi sebebiyle aynı bilgilerin tekrarı gereksiz görülmüştür. Ancak Akseki Hapishanesi ve diğer hapishanelerde bahsi geçen ihtiyaçlar sürekli var olmuş ve kimi zamanlarda meydana gelen yokluklar hapishaneleri ve içerisinde bulunan tutukluları sıkıntıya sokmuştur. Özellikle son dönemlere ulaşıldığında hapishanelere ait ihtiyaçlar artış göstermeye başlamıştır. Suçluluk oranının artması, hapishanelerin doluluk oranlarının artması gibi sebeplerden dolayı tabii olarak ihtiyaçların da artmasına neden olmuştur. Bu da devletin altına girmiş olduğu ekonomik yükü daha da arttırmıştır.

2.1.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar

Akseki Hapishanesi, hükümet konağı içerisinde bulunması ve kadın hapishanesinin de kiralanmış bir hanede bulunmasına rağmen, hapishanelerde bulunan mahkûm ve mevkûflar hakkında bazı bilgiler mevcuttur. Özellikle Hapishaneler İdaresi'nin yoklama cetvelleri toplamaya başlaması ile birlikte, Teke Sancağı tarafından bütün kazalara ait hapishanelerin yoklama cetvelleri toplanmış ve toplu olarak Dâhiliye'ye gönderilmiştir. Gönderilen bu yoklama cetvelleri sayesinde, hapishaneler hükümet konağı içerisinde olsa bile, hapishanelerde ne kadar tutuklu olduğuna dair bilgilere ulaşmak mümkündür. Antalya Hapishanesi'nde görüldüğü üzere, bazı dönemlerde cetvellerin tutulmadığı, kaybolduğu ya da gecikmesi sebebiyle bazı dönemlere ait yoklama cetvellerinin toplu gönderimlerde bulunmadığı görülmektedir. Ancak bu sıkıntı ve eksikliklere rağmen, bazı dönemlerdeki cetvellere sıkça rastlanmakta ve detaylı olarak hapishane mevcudu sayılarına ulaşılabilmektedir. Ayrıca hapishanelere ait sual cetvelleri, izahat varakaları gibi belgelerle birlikte sancak dâhilinde bulunan hapishanelerdeki memurların maaşlarını içeren belgelerde,

³⁷⁷ Bahsi geçen belgeler, çalışmanın 1. bölümünde de ele alınan benzer belgelerdir. Masraflar toplu olarak belirtildiği için bilgilerin tamamı aynı belgeler içerisinde yer almaktadır. İlgili belgeler şunlardır: BOA.DH.MB.HPS./57/34; BOA.DH.MB.HPS./62/46; BOA.DH.MB.HPS./63/23; BOA.DH.MB.HPS./68/73; BOA.DH.MB.HPS./68/78; BOA.DH.MB.HPS./62/47; BOA.DH.MB.HPS.M./35/114; BOA.DH.MB.HPS./62/57; BOA.DH.MB.HPS./72/32.

hapishane memurları ve bu memurların maaşlarına dair bilgiler de bulunmaktadır. Elbette Antalya Hapishanesi'nde olduğu gibi Akseki Hapishanesi'nde de çok sayıda memur bulunmamaktadır. Çünkü hapishane müstakil bir hapishane değildir ve hükümet konağı içerisinde bir ya da iki odadan ibarettir. Bu da gerekli memur sayısını azaltmakta ve belki de bir gardiyan ya da sergardiyan ile gerekli memur ihtiyacı karşılanmaktadır. Öncelikle kronolojiye dikkat edilmeye çalışılarak mahkûm ve mevkulardan başlanmakla birlikte, daha sonra yine aynı şekilde memurlar ele alınacaktır.

Akseki Hapishanesi tutuklularına dair en eski tarihli belge 1914 yılına ait sual cetvelidir. Sual cetveli aynı zamanda hapishanenin durumu ile ilgili bilgiler vermekle birlikte, mahkûm ve mevkuların bu tarihteki sayılarını da vermektedir. Buna göre 1914 yılının Şubat'ında Akseki Hapishanesi'nde 28 erkek bulunmaktadır, kadın mahpus ise hiç yoktur. Sual cetvelinde, hapiste bulunan mahkûm ve mevkuların ayrımı yapılmadan toplu sayısı verilmiştir. İleride gelecek olan izahat varakasında ise mahkûm ve mevkuların bir arada kaldıkları söylenmekte ve buradan anlaşılacağı üzere, sual cetvelinin ayrımını yapmadığı tarihte de bir arada yaşadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca hükümet konağı içerisinde bulunan hapishanenin durumundan da bahsetmek gerekmektedir. Çünkü bu hapishane içerisinde yaşamını devam ettirmeye çalışan insanlar bulunmakta ve onların da yaşadıkları zorluklar bulunmaktadır. Antalya Hapishanesi'ne bakıldığında bu tarihlerde, hapishanede bulunanların sıkıntıları azalmaya başlamıştır. Ancak Akseki Hapishanesi'nde bulunanların bu kadar şanslı olamadıkları anlaşılmaktadır. Çünkü sual cetvelinde hapishanenin durumu şu şekilde açıklanmıştır: "Hükümetin bodrum katında, dar ve hava ve ziyadan mahrum ve ikamete gayr-ı salih ve tamir ile ıslahı kabil olamayacak derecede harap ve mülevves mahalden ibarettir."³⁷⁸ Görüleceği üzere 1914 yılına gelindiğinde, merkez olarak söylenebilecek yerlerde neredeyse müstakil hapishanesi olmayan yer kalmamıştır. Ayrıca hükümet konakları içerisinde de hapishaneler kalmamıştır. Ancak Akseki gibi merkez olmayan küçük bir kazada ise müstakil bir hapishane olmamakla birlikte, havasız, ıssız ve pis olan bir bodrum katı hapishane olarak kullanılmaya devam etmektedir. Bu hapishane içerisinde bulunan mahkûm ve mevkular da burada yaşamaya mecbur haldedirler.

Mahkûm sayıları ile birlikte aynı zamanda, mahkûmlara dair bazı sorunlara da değinmek gerekmektedir. Antalya Hapishanesi ile ilgili belgelerin fazla olması, mahkûm sayıları ve sorunlarına dair daha geniş bilgilere değinilmesini sağlamıştır. Ancak Akseki Hapishanesi'nin hükümet konağı içerisinde bulunması, tutuklu sayısının azlığı ve belge sayılarının da az olması gibi sebeplerden dolayı, bilgilerin daha az olmasına neden

³⁷⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

olmaktadır. Bu sebeple ayrı bir başlıkta değerlendirmek mümkün olmayacaktır. Mahkûmlara dair sorunların başında, hapishanelerin kötü koşulları ve bu sebepten doğan hastalıklardır gelmektedir. Yukarıdaki sual cetvelinde görüldüğü üzere, Akseki Hapishanesi gayet kötü bir haldedir ve bu da hastalıklara sebep olmuştur. Bu anlamda bilinen en eski tarihli belge 08.07.1914 tarihli dir. Bu tarihte Teke Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen bir yazıda, Akseki Hapishanesi'nde Tifüs Hastalığı'nın zuhur ettiği bildirilmektedir. Hastalığın sebebi de belgede açıklanmıştır ve en önemli sebebi hapishanenin elverişsizliğidir. Burada hapishanenin hükümet konağı altındaki bodrum katında olduğu tekrar belirtilmiş ve bu odanın kötü şartlar altında olduğu söylenmiştir. Ayrıca buranın dışında 4480 kuruşa bir hapishane kiralanmasının planlandığı da söylenmiştir.³⁷⁹ Ancak daha sonra belgelerde bu kiralık yere dair bilgi bulunmamaktadır. Bu da bahsi geçen yerin kiralanmadığını düşündürmektedir. Bu belgeden anlaşılmaktadır ki, tıpkı diğer bütün benzeri hapishanelerde olduğu gibi Akseki Hapishanesi'nde de hastalıkların en büyük sebepleri bakımsızlık, havasızlık, ışıksızlık ve temizliğe dikkat edilmemesi gibi konulardır.

Bahsi geçen hastalıkla ilgili belge ile aynı tarihlere denk gelen bir de yoklama cetveli bulunmaktadır. Bu yoklama cetvelinde, Akseki Hapishanesi'ndeki mahpusların ilk defa mahkûm ve mevkuf ayrımı görülmektedir. Öncelikle mevkulardan başlamak gerekirse, cinayet türü suçlardan dolayı 4 erkek ve cünha türü suçlardan da 1 erkek, toplam 5 erkek mevkuf bulunmaktadır. Kadın mevkuf ise hiç yoktur. Mahkûmlara gelindiğinde, cinayet türü suçlardan mahkûm kimse bulunmamaktadır. Cünha türü suçlardan dolayı ise 17 erkek ve 3 kadın, toplam 20 kişi mahkûmdur. Kabahat suçlarından ise mevkuf ya da mahkûm bulunmamaktadır. Böylelikle Akseki Hapishanesi'nde toplam 25 kişi bulunmaktadır.³⁸⁰ Bu sayılara bakıldığında bir önceki sayılara göre 5 aylık süreçte hapishane mevcudundan sadece 3 kişi azalmıştır. Bu kişiler de muhtemelen mevkuf bulunan kişilerdir. 1915 yılının Nisan ayına gelindiğinde ise bir yoklama cetveli daha bulunmaktadır. Bu cetvele bakıldığında ise mahkûm sayılarının mevkuf sayılarına göre daha az olduğu görülmektedir. Cinayet türü suçlardan 2 erkek, cünha türü suçlardan ise 13 erkek mevkuf bulunmaktadır. Kadın mevkuf ise yoktur. Cünha türü suçlardan 7 erkek de mahkûm bulunmaktadır. Cinayet türü suçlardan mahkûm bulunmamakla birlikte, kabahat türü suçlardan mahkûm ya da mevkuf bulunmaktadır. Tamamı göz önünde bulundurulduğunda hapishanede 22 erkek bulunmakta ve hiç kadın bulunmamaktadır.³⁸¹ Yine bir önceki cetvel ile karşılaştırılacak olursa, hapishane

³⁷⁹ BOA.DH.MB.HPS./77/8.

³⁸⁰ BOA.DH.MB.HPS./150/90.

³⁸¹ BOA.DH.MB.HPS.M./20/62.

mevcudunda azalma olmaya devam etmektedir. Ayrıca şimdiki kadarki cetvellerde görüldüğü üzere kadın mahkûm ya da mevkûfların sayısı oldukça azdır.

Yoklama cetvellerinden sonra 9 Ocak 1917 tarihine gelindiğinde, içerisinde pek çok bilgi bulundurduğu gibi mahkûmlara dair bilgiler de bulduran izahat varakaları bulunmaktadır. Bu belgelerde hapisanenin durumu, mahkûmlar ve memurlar hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu tarihteki izahat varakasinda, mahkûm ve mevkuf toplam 19 kişi bulunmaktadır. Bu 19 kişiden 12'si erkek, 3'ü kadın ve 4'ü de çocuktur. Böylelikle ilk defa Akseki Hapishanesi'nde bulunan çocukların bahsi geçmektedir. Erkeklerden 10 kişi tevkifhanededir, yani mevkuftur. 2 kişi ise hapisanededir yani mahkûmdur. Kadınlardan ise 2 kişi tevkifhanededir yani mevkuftur. 1 kişi de hapisanededir, yani mahkûmdur. 4 çocuk ise erkek tevkifhanesindedir, yani mevkufturlar. İzahat varakasinda, yoklama cetvellerinde olduğu gibi mahkûm ve mevkûfların suç türleri verilmemiştir. Ayrıca erkeklerden 10 kişinin tevkifhanede 2 kişinin de hapisanede olması, Akseki'de bir tevkifhane bir de hapisane olduğu anlamına gelmemektedir. Hükümet konağı içerisinde bulunan ve hapisane olarak kullanılan mahal 2 oda şeklindedir. Bunlardan birisi hapisane ve diğeri de tevkifhane olarak kullanılmaktadır. Kadınlar için de yine aynı ayırım yapılmıştır. Kadınların da, kiralanarak hapisane olarak kullanılan hanenin içerisinde oldukları yani kadınlar için de bir hapisanenin olmadığı belirtilmelidir. Ayrıca yine buradan anlaşılacağı üzere, çocuk mahpuslar da yetişkinlerin kaldıkları koğuşlarda tutulmaktadır. Antalya Hapishanesi çocuk mahpuslar bahsinde geçtiği üzere, çocukların yetişkin hapisanesinde bulunmaları pek çok mahzurlar doğurmaktadır. Daha önce ele alındığı için tekrar değinilmeyecektir. İzahat varakasinda tutuklular ile ilgili verilen bir başka belge ise, hapisanede ve tevkifhanede bulunan kadın, erkek ve çocukların ne işle meşgul olduklarına dair sorudur. Bu sorunun karşısında tekrar bütün mahpusların sayıları belirtilmiş ve hiç birinin de bir işle meşgul olmadığı belirtilmiştir.³⁸²

İzahat varakasından sonraki ilk yoklama cetveli 28.05.1917 tarihine aittir. Bu yoklama cetveli, izahat varakasından önceki yoklama cetvelleri gibi tablo şeklinde düzenlenmiştir. Bahsi geçen yoklama cetveline göre hapisanede toplam 16 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 10 kişi mevkuf, 6 kişisi de mahkûmdur. Mevkûflardan 9'u erkek ve 1'i de kadındır ve bu toplam 10 kişi cünha türü suçlardan dolayı mevkufturlar. Mahkûmlardan ise 4'ü erkek, 2'si de kadındır ve bunlar da cünha suçundan dolayı mahkûmdurlar. Mahkûm ve mevkûflar arasında cinayet ve kabahat suçundan kimse bulunmamaktadır.³⁸³ Bir sonraki yoklama cetveli ise, öncekine nazaran çok yakın tarihlidir. Bu yoklama cetveli ise 20.07.1917 tarihlidir. Yeni

³⁸² BOA.DH.MB.HPS./27/27.

³⁸³ BOA.DH.MB.HPS.M./28/81.

yoklama cetvelinde hapisane mevcudunda bir artış görülmektedir. Buraya kadarki mevcutlar sürekli azalma göstermekte ve burada özellikle mevkularda büyük bir artış görülmektedir. Hapishanede toplam 35 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre yaklaşık iki kattan fazla bir artış olmuştur. Mevkulaların toplamı 30 kişidir. Bunlardan 8'i cinayet türü suçlardan, 22'si de cünha türü suçlardan mevkufurlar. Cinayet türü suçlardan mevkulardan 2 kişi erkek ve 6 kişi ise kadındır. Cünha türü suçlardan ise 12 kişi erkek, 10 kişi de kadındır. Buna göre mevkuf olarak 14 erkek ve 16 da kadın bulunmaktadır. Mahkûmların toplam sayısı ise 5 kişidir. Bu 5 kişi cünha türü suçlardan mahkûmdur ve 4'ü erkek, 1'i de kadındır. Cinayet türü suçlardan hiç mahkûm yoktur. Kabahat türü suçlardan ise mahkûm ya da mevkuf bulunmamaktadır.³⁸⁴

Bir sonraki yoklama cetveline ise 28.11.1917 tarihli belgede rastlanmaktadır. Bir önceki yoklama cetveli ile arasında bulunan 4 aylık gibi bir sürede, hapisane mevcudunun tekrar azaldığı görülmektedir. Azalma ise yine yarı yarıya şeklinde, hapisane mevcuduna göre yüksek orandadır. Cetvele bakıldığında hapishanede hiç mahkûm olmadığı görülmektedir. Mevkulaların ise toplam miktarı 12 kişidir. Bu 12 kişiden 9'u erkek ve 3'ü de kadındır. Mevkulardan cinayet türü suçlar ile mevkuf olanların sayısı 3 kişidir. Bu 3 kişiden ise 1'i erkek, 2'si de kadındır. Cünha türü suçlardan ise toplam 9 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 8'i erkek ve 1'i de kadındır. Kabahat türü suçlardan ise kimse bulunmamaktadır.³⁸⁵ Bundan sonraki yoklama cetveli ise 01.03.1918 tarihine aittir. Bu yoklama cetveli, diğer yoklama cetvelleri gibi ayrı tablolar halinde değildir. Bütün sancak içerisinde bulunan hapishanelerin yoklamaları tek bir tabloda verilmiştir. Bu tabloya bakıldığında hapishanede toplam 24 kişinin olduğu görülmektedir. Bunlardan 8'i mahkûm ve 16'sı ise mevkufur. Mahkûmlardan cinayet ve kabahat türü suçlardan kimse bulunmamaktadır. Cünha suçundan ise toplam 8 kişi bulunmakla beraber, bunlardan 6'sı erkek ve 2'si de kadındır. Mevkulaların toplam sayısı ise 16 kişidir. Bu 16 kişiden 15'i erkek 1'i de kadındır. Mevkulaların, diğer cetvellerde olduğu gibi suç türlerindeki ayrımları belirtilmemiştir.³⁸⁶ Bu anlamda aynı izahat varakasındaki bilgilere benzemektedir.

Sıradaki yoklama cetveli 11.08.1918 tarihine aittir. Bu cetvelde hapishanede bulunan kişi sayısının toplamı 20 kişidir. Bunlardan 12'si mevkuf ve 8'i de mahkûmdur. Mevkulardan cinayet türü suçlardan dolayı toplam 3 kişi bulunmakta ve tamamı erkektir. Cünha türü suçlardan ise 9 kişi bulunmaktadır. Bunlardan ise 7'si erkek ve 2'si de kadındır. Mahkûmların toplam sayısı ise 8'dir. Bunların tamamı cünha türü suçlardan dolayı mahkûmdurlar ve 6'sı erkek, 2'si de kadındır. Cinayet türü suçlardan ise mahkûm bulunmamakla beraber, kabahat

³⁸⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./29/35.

³⁸⁵ BOA.DH.MB.HPS.M./31/71.

³⁸⁶ BOA.DH.MB.HPS.160/56.

türü suçlardan mahkûm ya da mevkuf bulunmamaktadır.³⁸⁷ 1918 yılının son yoklaması ise 20.12.1918 tarihli yoklama cetvelinde bulunmaktadır. Bu cetvele bakıldığında, hapishanede hiç mahkûm bulunmadığı görülmektedir. Mevkufların toplam sayısı ise 16 kişidir. Tamamı cinayet türü suçlardan dolayı mahkûm olan 16 kişinin 15'i erkek ve 1'i de kadındır.³⁸⁸ Akseki Hapishanesi'ne ait son yoklama cetveli ise 01.06.1919 tarihine aittir. Bu yoklama cetveline göre hapishanede toplam 17 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 3'ü mahkûm ve 14'ü de mevkuftur. Mahkûmların tamamı cünha, mevkufların tamamı ise cinayet türü suçlara mensupturlar. Cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olan 3 kişiden 2'si kadın ve 1'i de erkektir. Cinayet türü suçlardan dolayı mevkuf bulunan 14 kişiden ise 8'i kadın ve 6'sı da erkektir.³⁸⁹ Bu yoklama cetveli ile birlikte, Akseki Hapishanesi'ne ait ulaşılabilen başka yoklama cetveli bulunmamaktadır.

Buraya kadarki yoklama cetvellerine ve suçluluk oranlarına bakıldığında, Antalya'ya göre daha küçük olan Akseki'de suçluluk oranının daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca Akseki Hapishanesi'nde bulunan mahkûm sayılarının genellikle mevkuflardan çok daha az olmasının ve özellikle bunlardan cinayet türü mahkûmların neredeyse bulunmamasının sebebi, genellikle mahkûmların ve özellikle cinayet türü suçlardan mahkûm olan kişilerin genellikle umumi hapishanelere ya da kürek merkezlerine gönderilmiş olmalarından dolayıdır. Son olarak, Akseki Hapishanesi'nde mahpus sayısının az olması ve Akseki Kazası'nın Antalya'ya göre daha küçük olması sebebiyle, Akseki Hapishanesi'nde çok fazla büyük sorunlar bulunmamaktadır. Bu sorunlardan kasıt olarak, mahkûmların birbirleriyle olan münasebetlerinde ortaya çıkan sorunlardır. Geçinme, yiyecek, giyecek ve yakacak gibi sorunlara da pek fazla rastlanılmamıştır. Çünkü hapishanenin hükümet konağı içerisinde olması, bir yandan zararlı ve sıkıntılı sonuçlara neden olurken bir yandan da fayda sağlamıştır. Çünkü hükümet konağına dair sorunların daha hızlı ve öncelikli çözülmesi muhakkaktır ve bu da hapishaneye fayda sağlamıştır. Ancak kötü şartlar altında ve özellikle havasız ve pis bir mekânda bulunmaları da kaçınılmaz olmuştur. Mahkûmlara dair firar olaylarına ise sadece bir yerde rastlanmıştır. Ancak bununla ilgili ise çok fazla belge bulunmamaktadır. Bahsi geçen belge ise Konya Vilayeti tarafından Dâhiliye Nezareti'ne yazılan bir belge ve oradan gelen cevabı içermektedir. Konya'dan yazılan belgede, hırsızlık suçundan dolayı maznunen mevkuf bulunan 8 kişinin duvarı delerek firar ettiklerinden bahsedilmektedir. Ayrıca belgede yakalanan hiç kimsenin olmadığı, jandarmalar tarafından bir müfrezinin aramaya yollandığı ve detayları verilmemekle beraber firar olayında

³⁸⁷ BOA.DH.MB.HPS./122/3.

³⁸⁸ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

³⁸⁹ BOA.DH.MB.HPS.124/20.

kayıtsızlığı bulunanlar hakkında soruşturma başlatıldığı bildirilmektedir. Dâhiliye'den gelen cevapta ise, firarilerin yakalanmaları için çevre vilayetler ile irtibata geçilmesi emredilmektedir.³⁹⁰ Bahsi geçtiği üzere bu konu ile ilgili başka bir belge bulunmamakla beraber, firarilerden yakalanıp yakalanmayanlar hakkında da belge bulunmamaktadır. Ayrıca kayıtsızlığı olan memurlar hakkında da bir belgeye ulaşılamayarak konunun takibi yapılamamıştır.

Akseki Hapishanesi'nde bulunan mahpuslardan sonra memurlara gelindiğinde, yine hapishanenin hükümet konağı içerisinde olması sebebiyle eski tarihlerde memurlara ulaşmak mümkün değildir. Teke Sancağı'na ait hapishane memur maaşlarını içeren belgeler gibi bazı belgelerden, Akseki Hapishanesi'nde çalışan bir memurun olduğu ve gardiyan maaşı aldığı gibi belgelere rastlanabilmektedir. Ancak bunlar genellikle 20. yüzyıla ait belgelerde, yani geç tarihli belgelerdedir. Bu anlamda en eski tarihli belge 10.12.1912 tarihli belgedir. Belgenin tarihine bakıldığında neredeyse Osmanlı'nın son dönemleri demektir ve Teke Sancağı'na ait hapishanelere dair belgeler ise 1919-1920 yıllarından sonra bulunmamaktadır. Bununla beraber değerlendirildiğinde Akseki Hapishane memuruna dair en eski tarihli belge, eski sayılamayacak kadar geç tarihli olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi ise, hapishanenin hükümet konağı içerisinde olması ve mahpusların gözetiminin hükümet konağı içerisinde bulunan askerlere ait olması olsa gerektir. Bu sebeple daha önce özel olarak bir gardiyan atanamamış ya da belgelere geçmemiştir. Tarihi verilen belgeye dönülecek olursa, belgede Teke Sancağı'na ait hapishanelerin tamamının memurları belirtilmekte ve ne kadar maaş aldıkları gösterilmektedir. Akseki Hapishanesi'nde ise 150 kuruş maaş ile bir gardiyan bulunduğu anlaşılmaktadır. Sancakta bulunan bütün hapishane memurlarının toplam maaşı ise 2050 kuruştur.³⁹¹ Hapishanenin hükümet konağı içerisinde olması sebebiyle ayrıca, hapishanede bulunması gereken müdür, kâtip, sergardiyan gibi memurların bulunmadığı görülmektedir. Aynı belgede Antalya Hapishanesi'ne ait memurlar da gösterilmiş ve hapishanede müdür, kâtip, sergardiyan ve 4 kişi de gardiyan olmak üzere (ki bunlardan birisi nisa hapishanesi gardiyanıdır) toplam 7 kişilik memur kadrosu bulunmaktadır. Bu anlamda hapishanenin hükümet konağı içerisinde olması, devletin memur maaşı konusunda zorlanmaması anlamına geldiği de düşünülebilir. Ancak aynı zamanda bazı dezavantajları da vardır ki, mahkûmların gözetilmesinde sıkıntılar yaşanabilmekte ve yukarıda bahsi geçtiği üzere firar gibi sıkıntılara neden olmaktadır.

Hapishane memur maaşlarına dair bir başka belge Ocak 1914 tarihlidir. Yani bir önceki belge ile aradan yaklaşık olarak 1 yıl kadar geçmiştir. Bu belgede ise aynı zamanda

³⁹⁰ BOA.DH. MUİ./80/42.

³⁹¹ BOA.DH.MB.HPS./146/82.

sancak içerisinde bulunan hükümet konakları ve hapishanelerin kira masrafları, ta'yinât ve müteferrika masrafları, mualeceat masrafları ve maaş masrafları da birlikte belirtilmiştir. Her bir masrafın ayrı şekilde toplamları verilmiştir. Hapishane memur maaşları toplamına bakıldığında yine 2050 kuruş olduğu görülmektedir.³⁹² Yani bir önceki belge tarihinden itibaren herhangi bir maaş artışı olmamış, yeni memur alımı olmamış ve memur azalımı da olmamıştır. Buna göre Akseki Hapishanesi için de değişen bir durum olmamıştır. Ayrıca bu tür belgeler bazı özel bilgileri içerisinde gizlemektedir. Hapishanelere dair başka belge bulunmadığı takdirde bu tür belgelerden bazı bilgileri çıkarmak mümkündür. Mesela bu tarihlerde Akseki Hapishane inşaatı gibi bir konu gündeme gelmiş ancak sonuca ulaşamadığı görülmüştür. Konu ile ilgili belgelere ulaşılamamakla beraber bu düşünceye bahsi geçen türdeki belgelerden ulaşılmaktadır. Maaş cetvelleri, memur sayıları gibi bilgiler, hapishane ve hapishanenin büyüklüğüne dair de bilgiler vermektedir. Ayrıca hiç memur sayısında değişikliğin olmaması ve maaşın da değişmemesi yine benzer konularda bilgiler vermektedir. Bu bilgiler özellikle hapishanelerle ilgili belgeler konusunda ince detaylar verirken, daha derinlemesine incelendiğinde belki de ekonomik konularda da önemli bilgiler verebileceğini düşündürmektedir.

Akseki Hapishane memuruna yönelik bir sonraki bilgiye 09.01.1917 tarihli izahat varakasından ulaşılmaktadır. İzahat varakasinda, müdür, kâtip ve gardiyanların bulunup bulunmadığına dair bilgi kısmında, gardiyan kısmına gelene kadar her birine "yoktur" cevabı verilmiştir. Gardiyan kısmında ise "bir nefer gardiyan istihdam edilmektedir" denmiştir.³⁹³ Bu da hapishanede 1912 yılından beri hala 1 gardiyanın istihdam edildiğini göstermektedir. Ayrıca izahat varakasinda, daha önceki belgelerde olduğu gibi memurun/memurların maaşlarından bahsedilmemiştir. İzahat varakası ile birlikte ise Akseki Hapishanesi memurlarına dair belgeler de son bulmaktadır. Hapishanede tek bir memurun bulunması ve bu memurun da aynı zamanda bir hükümet konağı çalışanı olması, hapishane memur ya da memurlarına dair bilgilerin az olmasına neden olmaktadır. Kadın hapishanelerine dair memurlara değinilecek olursa, zaten kiralanmış bir hanenin kullanılıyor olması ve bu kira masrafının aynı zamanda hane sahibinin maaşının olması anlamına gelmektedir. Yukarıda ele alınan hapishane inşaat, tamirat ve kira masraflarına dair kısımda bahsi geçen konuların ele alınmış olması ise, aynı konuların tekrar ele alınmasının gereksiz kılmaktadır. Bu sebeple tekrar değinilmeyecektir.

³⁹² BOA.DH.MB.HPS./72/32.

³⁹³ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

2.2. Alaiyye Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri

2.2.1. Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları

Alanya, son bölümün başlangıcında da belirtildiği üzere, Teke Sancağı'na bağlı bir kazadır. Dönem itibarıyla belgelerde Alaiyye olarak geçmekle birlikte, bugün nispeten daha çok Alanya ismiyle biliniyor olmasından dolayı bu şekilde kullanılacaktır. Alanya Kazası'na ait hapishanelere bakıldığında yine Akseki Kazası ile benzerliklerinin olduğu görülmektedir. Hapishanelerin Osmanlı'da kurulmaya başlamasıyla birlikte başlayan süreçte, Alanya'da bir hapishane olmadığı anlaşılmaktadır. Yani Akseki ile benzerliği buradan kaynaklanmaktadır. Akseki'de olduğu gibi Alanya'da da hapishanenin, hükümet konağı içerisinde bulunan bir ya da iki odadan ibaret olduğu ve benzer şekilde hapishane yapımı teşebbüslerinin bulunduğu görülmektedir. Yine bir başka benzerlik ise kadın hapishanesine aittir. Erkek hapishanesine oranla çok daha erken tarihlerde kadın hapishanesi teşebbüsleri bulunmaktadır. Buradaki fark ise, bahsi geçen teşebbüslerin Akseki'ye göre daha eski tarihlerde olduğudur. İleride ele alınacak olan diğer kazalara bakıldığında onların da benzer kaderlerinin olduğu görülecektir. Konu ile ilgili olarak 20. yüzyıla ait belgelerinden, hapishanenin hükümet konağı içerisinde olduğu anlaşılmakta ve yine Akseki'de olduğu gibi 19. yüzyıl tarihli belgelerde rastlanmamaktadır. Bu anlamda 19. yüzyıla ait Alanya Hapishanesi ya da içerisinde bulunan tutuklulara yönelik bilgiler eksik kalacak olmakla beraber, mevcut olan ileri tarihli belgelerden bazı bilgilere ulaşmak da mümkündür.

Alanya'da yeni bir hapishane yapılması için, Akseki'de olduğu gibi, ilk teşebbüsler 13.07.1899 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Bu belgede, Alanya'ya yapılacak olan bir hapishanenin keşif defteri ile birlikte hapishane binasının planı³⁹⁴ bulunmaktadır.³⁹⁵ Keşif defterinin ilk sayfasında, Alanya'da yapılacak olan hapishane hakkında küçük de olsa bir bilgi bulunmaktadır. Burada kullanılmış olan "müceddeden inşa olunacak bir bâb mahbushane" ifadesi, hükümet konağının yetersiz geldiğini ya da kötü bir halde olduğu için yeniden bir hapishane yapılması gerektiğini anlatmaktadır. Verilen ifadede anlaşıldığı üzere, yeniden inşa olunacak bir hapishaneden bahsedilmekte ve bu sebeple keşif defteri hazırlandığı söylenmektedir. Bilindiği üzere keşif defteri, yapılacak olan hapishane binasında kullanılacak olan malzemelerin miktar, ölçü ve fiyatlarını belirtmekle birlikte, inşaat sırasında çalışacak olan ustaların ve amelelerin de günlük ücretlerini göstermektedir. Yani bu keşif defteri, Alanya Hapishanesi'nin inşası esnasında kullanılacak olan bütün masrafın belirlendiği bir defter hükmündedir. Akseki Hapishanesi için hazırlanmış olan keşif defteri örnek olabilecek ve tekrar Alanya'ya ait olanın verilmesi gerek görülmeyecek olsa bile, bu keşif defterinin

³⁹⁴ Hapishane planı için bk: Ek-6.

³⁹⁵ BOA.DH.TMIK.S./26/14; Akpınar, 2017, 36-37.

tekrar verilmesi gerekmektedir. Çünkü Akseki'ye ait keşif defterindeki masraflar ile buradaki masrafların birbirinden farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Malzeme ölçüleri aynı olsa bile fiyatlarında bazen önemli farkların olduğu görülmektedir. Özellikle ileride görülecek olan Elmalı'ya ait keşif defterinde, bazı benzer ölçüdeki malzemelerin iki kat fazla masrafa mal olduğu görülmektedir. Bu sebeple keşif defterlerinin hepsini belirtmek mecburi görülmektedir.

Keşif defterinde belirtilen ilk inşaat temel hafriyatıdır. Temel hafriyatı için belirlenen masraf ise 490 kuruştur. İşte Akseki'ye ait keşif defterindeki ilk fark burada ortaya çıkmaktadır. Akseki Hapishanesi için temel hafriyat masrafı 367,50 kuruş olurken buradaki masraf 490 kuruştur ve arada büyük denilebilecek kadar fark bulunmaktadır. Bu fiyat farkının burada belirtilmesinin sebebi örnek teşkil etmesi içindir ve elbette bundan sonraki fiyat farklarının hepsi ayrıca belirtilmeyecektir. Temel hafriyatından sonra temel kargir inşaatı gelmektedir. Tıpkı bir önceki inşaat türü gibi bu inşaatın da çeşitli ölçüleri belirtilerek sadece toplam masrafı verilmiştir. Temel kargir inşaatının masrafı ise 8575 kuruştur. Temel kargir inşaatı, diğer hapishane keşif defterlerinde olduğu gibi burada da yine en yüksek masraflı inşaat türleri arasında görülmektedir. Bundan sonra birinci kat inşaatı gelmektedir ve bu inşaatın toplam masrafı ise 834,48 kuruştur. Birinci kata ait duvar vesaire gibi işlemleri içeren bu inşaatın sonra yine birinci kata ait kapı ve pencere boşlukları için gerekli olan abazı masraflar gelmektedir. Kapı boşlukları için harcanacak olan masraf 33,60 kuruş, pencereler için ise 33,28 kuruştur. Sırada ahşap inşaat bulunmaktadır. Ahşap inşaatında gerekli olan inşaat türleri ayrıca belirtilmiştir ve ilk olarak tabandan başlanmıştır. Taban için 54 adet tabanlık malzeme gerektiği belirtilmiştir. Bu malzemelerin tülü 6,00 metre, arzı 0,12 metre, irtifai 0,20 metre ölçülerindedir ve bu ölçülerdeki 54 adet malzemenin masrafı 7,77 kuruştur. Bu ölçülerden sonra farklı ölçülere ait 54 adet daha tabanlık malzeme belirtilmiştir. Bunların tülü 4,00 metre, arz 0,12 metre, irtifai 0,20 metre ölçülerindedir ve masrafları ise 5,18 kuruştur. Bir başka ahşap inşaat türü de mahya kirişidir. 20 adet mahya kirişi gereklidir ve tülü 5,00 metre, arzı 0,22 metre, irtifai 0,12 metre ölçülerindedir. Fiyatları ise 2,40 kuruştur. Diğer ahşap inşaat türü ise çatıya aittir. Çatı için 76 adet malzeme gerekmektedir ve bunların tülü 5,00 metre, arzı 0,10 metre, irtifai ise 0,16 metre ölçülerindedir. Masrafı ise 6,08 kuruştur. Sonra baba(ya da buba) malzemesi gelmektedir. Bu malzemenin 27 adet gerekmektedir ve bunların tülü 2,00 metre, arzı 0,18 metre, irtifai ise 0,18 metre ölçülerindedir ve masrafı 1,71 kuruştur. Sonra göğüsleme malzemesi gelmektedir. Bu malzemenin 54 adet gereklidir ve bunların tülü 1,50 metre, arzı 0,12 metre, irtifai 0,16 metre ölçülerindedir ve fiyatı da 1,55 kuruştur. Bu ölçülerden farklı olarak yine aynı malzemenin 54

adet daha gereklidir. Bunların ise tulü 1,00 metre, arzı 0,12 metre, irtifai 0,16 metre ölçülerindedir ve masrafı da 1,02 kuruştur. Ahşap inşaatına ait son malzeme ise hatıldır. 4 adet hatıl gerekmekte ve bunların tulü 5,00 metre, arzı 0,12 metre, irtifai 0,18 metre ölçülerindedir, masrafı ise 0,43 kuruştur.

Ahşap inşaattan sonra çatı inşaatı gelmektedir. Çatı için ilk malzeme bedavra isimli malzemedir. Bu malzemedden 3000 adet gereklidir. Malzemelerin tulü 1,50 metre, arzı 0,14 metre ölçülerindedir ve masrafı ise 2205 kuruştur. Bundan başka çatı için bir de kiremit bulunmaktadır. Kiremit adedi, yine Akseki Hapishanesi keşif defterinde olduğu gibi 42000 adet belirtilmiştir. Bu kiremitlerin masrafı ise 4900 kuruştur. Çatı inşaatından sonra döşeme inşaatı gelmektedir. Döşeme için de yine farklı sayı ve farklı sayılardaki çeşitli malzemelere çeşitli ölçüler belirlenmiştir. Aynı şekilde masrafları belirtilmemiş olup toplam masrafı 236,54 kuruştur. Döşemeden sonra tavan inşaatı gelmektedir. Tavan için de toplam masraf verilmiştir ve bu masraf 240,42 kuruştur. Ahşap kapılara ait kısma gelindiğinde öncelikle kapı kanatları bulunmaktadır. Gerekli olan kapı kanatları toplamı 26 adettir. Burada üç farklı kapı kanadı ölçüsü bulunmakta ve çeşitli sayılarda belirtilmiştir. Ancak her birinin fiyatları belirtilmeyerek toplam masraf verilmiş ve bu masraf 37,20 kuruş olarak belirtilmiştir. Bundan sonraki bazı malzemeler de yine çeşitli sayılarda ve ölçülerde verilerek bunların her birinin masrafı belirtilmemiş ve toplam masrafa dâhil edilmiştir. Bu malzemeler, çeşitli ölçülerde 26 adet başlık, 48 adet direcik ve 26 adet de söve şeklindedir. Bu üç farklı malzeme türünün gerekli olan toplam masrafı ise 225 kuruştur. Bundan sonra yine ahşap kapılara ait bir malzeme olan reze gelmektedir. 72 adet rezenin toplam masrafı ise 28,80 kuruştur. Rezeden sonra ise son olarak kapılar için gerekli olan kol demiri ve kilitler gelmektedir. 10 adet kol demirinin fiyatı 15 kuruş, 20 adet kilit fiyatı ise 600 kuruştur.

Kapılardan sonra pencereler gelmektedir. 13 adet pencere kanadının fiyatı 62,40 kuruştur. Bundan sonraki malzemelerin de yine kapı malzemelerinde olduğu gibi toplam masrafları verilmiştir. Bu malzemeler direcik, başlık, söve ve çerçeve gibi malzemelerdir ve bunların toplam masrafı 373,50 kuruştur. Pencereler için bir de 112 adet cam gereklidir. Bu camların tulü 0,40 metre, arzı 0,40 metre ölçülerindedir ve masrafı ise 672 kuruştur. Ayrıca camların sabitlenmesi için de macun gerekmektedir. Ölçü belirtilmeksizin gerekli olan macun fiyatı ise 24 kuruştur. Pencerelere ait ahşap malzemelerden sonra sırada metal malzeme gelmektedir. Bu malzeme ise demir kafeslerdir. Gerekli olan 13 adet demir kafesin masrafı 2665 kuruştur. Bununla birlikte pencerelere ait malzemeler bitmektedir. Bundan sonra ise abdesthane döşemesi gelmektedir. Abdesthane döşemesi için gerekli olan masraf ise 506,88 kuruştur. Abdesthane döşemesi tamamlandıktan sonra ağaç merdiven gelmektedir. İkinci

katın ulaşımı için gerekli olacak olan ağaç merdivenin tülü 4,00 metre, arzı 1,40 metre ölçülerindedir. Masrafı ise 364 kuruştur. İkinci kata geçilmeden önce son olarak birinci katın sıva ve badanası gelmektedir. Sıva ve badana masraflarının toplamı ise 3583,20 kuruştur.

İkinci kata geçildiğinde ilk olarak 85,64 kuruş masrafla kargir inşaatı gelmektedir. Bundan sonra ise sırasıyla taban ve tavan inşaatları gelmektedir. Taban inşaatı masrafı 995,12 kuruş, tavan inşaatı masrafı ise 713,67 kuruştur. İkinci kata ait inşaatta sıva ve badana, tavan ve tabandan sonra yazılmıştır ve toplam masrafları ise 978 kuruştur. Doğramacılık inşaatı kısmına gelindiğinde, 5 adet kapı kanadı ilk malzemedir. Bunların tülü 2,50 metre, arzı 0,70 metre ölçülerindedir ve masrafı 70 kuruştur. Yine ortak masrafı belirtilen direcik, söve ve başlık gibi malzemelerin toplam masrafı ise 49,50 kuruştur. Kapılara ait diğer malzemeler ise reze ve kilitlerdir. 15 adet rezenin masrafı 60 kuruş, 5 adet kilidin masrafı ise 150 kuruştur. Pencereleere ait masraflara geçildiğinde yine toplam masrafı verilen malzemeler bulunmaktadır. Direcik, söve, başlık ve çerçeve gibi malzemelerin toplam masrafı 156 kuruştur. Pencereleer için 80 adet de cam gereklidir. Camların ölçüleri birinci katın cam ölçüleri ile aynıdır ve masrafı ise 350 kuruştur. Pencereleer için gerekli son malzeme macundur ve masrafı 18 kuruştur. Buraya kadar verilmiş olan bütün inşaatla ait masrafların toplam masrafı ise en sonda 81742,67 kuruş olarak belirlenmiştir. Değerlendirmeye alınan yukarıdaki masrafların tamamı toplandığında, ortaya çıkan son masrafı ulaşmamaktadır. Ancak toplam masraf belirtildikten sonra bir de mesarif-i fevkalade eklenmiştir ve bu sebeple bahsi geçen masraf ortaya çıkmıştır. Mesarif-i fevkalade olarak belirlenen miktar ise 7431,15 kuruştur.

İnşaatla dair malzeme ve inşaat türleri ve bunlara ait masraflardan başka en sonda, yine inşaatla kullanılacak olan diğer malzemeler, ustalar ve ameleleer ve bunların masrafları ile günlük ücretleri belirtilmiştir. Buradaki ilk malzeme, Akseki Hapishanesi'nde de olduğu gibi Katran Ağacı'dır. Katran Ağacı için ise yine 3 adet ve farklı ölçüler belirlenmiştir. Birincisinin tülü 6,00 metre, arzı 0,18 metre, sahnı 0,16 metre ölçülerindedir ve fiyatı 1,35 kuruştur. İkincisinin tülü 5,00 metre, arzı 0,15 metre, sahnı 0,10 metre ölçülerindedir ve fiyatı 1,20 kuruştur. Sonuncusunun ise tülü 2,00 metre, arzı 0,12 metre, sahnı 0,12 metre ölçülerindedir ve fiyatı da 1,16 kuruştur. İnşaatla kullanılmak üzere gerekli olan 1 kıyye mih masrafı ise 2,20 kuruştur. Sonraki malzeme 1000 kıyye sönmedik kireçtir ve fiyatı ise 125 kuruştur. Bundan başka 22 kuruş masraflı 1000 kıyye kum, 25 kuruş masraflı da 1000 kıyye taş bulunmaktadır. Son olarak ise 1000 adet kiremit gereklidir ve bunun masrafı da 165 kuruştur. Malzemelerden sonra usta ve amele ve bunlara verilecek yevmiye miktarları gelmektedir. Yevmiye miktarlarına bakıldığında en fazla yevmiye dülger ve yapıcı ustalarına aittir. Her ikisinin de günlük çalışma ücreti 12'şer kuruştur. Bunlardan başka 1 kişi de amele gerekmektedir.

Amelenin alacağı yevmiye miktarı ise 6 kuruştur. Keşif defteri bu şekilde son bulmakla beraber, defterin en sonunda ve en alt kısımda önemli bir not bulunmaktadır. Bu not yapılacak olan inşaatın masrafının artma ihtimali ve biraz daha uzama ihtimali açısından önemlidir. Not şu şekildedir: "Suyun mahal-i inşaata olan mesafesi bir kilometredir."³⁹⁶ Akseki Hapishanesi keşif defterinde bulunmayan bu nota bakıldığında, suyun inşaattan uzak bir mesafede olması, inşaat esnasında bolca kullanılacak olması ve uzakta olması sebebiyle taşınması gerekecek olması gibi sebeplerden dolayı, hem inşaat masrafının artması, hem taşıma için fazladan amele çalıştırılacak olması ve hem de inşaatın süresinin uzayacak olabilmesi anlamına gelmektedir. Bu not aynı zamanda, hapishane inşaatı için yaşanacak olan zorlukları, sıkıntıları ve gecikmeleri anlatması açısından önemli görünmektedir.

Yeniden inşa olunmak üzere keşif defteri hazırlanan Alanya Hapishanesi'nin inşa edilmemiş olduğu daha ileri tarihli belgelerden anlaşılmaktadır. Keşif defterinden sonra herhangi bir inşaata, inşaatın bittiğine ya da yeni hapishanenin kullanılmaya başlandığına dair belge bulunamamıştır. Bununla beraber 01.07.1902 tarihli bir belgede, Konya Vilayeti dâhilinde bulunan 26 adet hapishanede tadilat ve tamirat gerektiği belirtilmekte ve bu 26 hapishane arasında Alanya Hapishanesi de bulunmaktadır.³⁹⁷ Çalışmanın önceki bölümünden hatırlanacağı üzere, Antalya merkez hapishanesinin inşası sıkıntılı bir süreçten geçmiş ve inşa edilmesi çok uzun sürmüştür. Merkez hapishane bile uzun sürede yapılamazken, merkeze bağlı bir kazadaki hapishanenin yapılması daha zor ve uzun süreli olsa gerektir. Çünkü keşif defterinin Dâhiliye'ye gönderilişi 1899 tarihlidir ve burada bahsi geçen tamirat tarihi ise 1902 yılıdır. Yani aradan yaklaşık 3 yıl kadar geçmiştir. 3 yıllık sürede hapishanenin hem inşası hem kullanılmaya başlaması ve hem de yıpranması neredeyse imkânsızdır. Bu sebepten dolayı bahsi geçen tamirat ve tadilat Alanya'da bulunan hükümet konağı içerisindeki hapishane için olduğu anlaşılmaktadır. Bahsi geçen belge aynı zamanda keşif defteri hazırlanmış olan hapishanenin de yapılamadığı ya da bir şekilde rafa kaldırıldığını göstermektedir. Bu tamirat bahsinden sonra aradan bir müddet daha geçmiştir ki daha Alanya'ya bir hapishane inşası gerekliliğinden bahsedilmektedir. 31.07.1905 tarihli bu belgede, "Alanya Kazası Hapishanesi'nin mevkufin ve mahbusini istiaba gayr-ı kâfi bir halde olduktan başka köhne" olduğundan bahsedilmekte ve bu sebeple tamiri ya da yeniden inşasının zaruri olduğundan bahsedilmektedir. Belge Adliye Nazırı tarafından Dâhiliye'ye yazılmış ve bu talebin Konya Vilayeti İstinaf Müdde-i Umumiliği'nden geldiği belirtilmiştir. Dâhiliye'den Konya'ya yazılan cevapta ise, daha önce vilayet dâhilinde bulunan hapishane ve tevkifhanelerinin tamir ya da inşasının yapılmasına izin verildiği ve bu sebeple gereğinin

³⁹⁶ BOA.DH.TMIK.S./26/14.

³⁹⁷ BOA.DH.TMIK.S./38/62.

yapılabileceği söylenmiştir.³⁹⁸ Bu belge ile birlikte keşif defterinin hazırlanmasından yaklaşık olarak 6 yıl geçmiş ve hala bir hapishane inşa edilememiştir.

Alanya Hapishanesi'nin inşa edilememe süreci elbette 1905 yılında bitmemiştir. 1911 yılına gelindiğinde hapishaneye ait bir tamirat masrafı görülmektedir. Antalya Hapishanesi ile birlikte pek çok yere ait hapishanelerin inşaat ve tamiratlarına yönelik masrafların bulunduğu bu belgede, Alanya Hapishanesi için çatı tamirata gerekli olduğu ve bunun için 1125 kuruş gerekli olduğu yazılıdır.³⁹⁹ Aradan uzun zaman geçmiş ve bu sürede yeni bir hapishane yapıldığına dair belgeye ya da Alanya Hapishanesi'ne ait bir belgeye rastlanmamıştır. Ancak bu belgeye bakıldığında bir hapishane çatısı tamirata gözükmektedir ve bu arada geçen zamanda bir hapishane inşa edilip edilmediğini düşündürmektedir. Ancak 1 yıl sonraya ait bir başka belgede ise Teke Sancağı merkez ve mülhakat hapishaneleri memur maaşlarını gösteren bir cetvel bulunmaktadır. 10.12.1912 tarihli bu belgede, Alanya Hapishanesi'nde 1 kişilik bir gardiyan kadrosunun bulunduğu ve bu gardiyanın maaşının 150 kuruş olduğu yazılıdır.⁴⁰⁰ Hapishanede tek bir memurun bulunması ve bunun da bir gardiyan olması, bahsi geçen hapishanenin hala hükümet konağı içerisinde bulunan oda ya da odalardan ibaret olduğunu göstermektedir.

Hapishanenin bahsi geçtiği üzere hala hükümet konağı içerisinde olduğunu gösteren asıl belge ise 1914 yılında hazırlanmış olan hapishaneye ait sual cetvelidir. Sual cetveline bakıldığında, "hapishanenin hükümet konağı içerisinde ve hükümet arazisinde olduğu, arazinin miktar-ı zira'nın 1330 metrekare olduğu, her bir metrekaresinin ise tahminen 5 kuruş kıymeti olduğu" yazılıdır. Öncelikle burada değerlendirilmesi gereken, hapishane arsasının zira-kare ölçüsü ile değil de metrekare ölçüsü ile verilmiş olmasıdır. Bir diğeri ise her bir metrekarenin kıymetinin "5 kuruş olduğu tahmin edilmektedir" denmesidir. Yani net bir fiyat belirtilmemiş ve tahmini kıymeti verilmiştir. Ancak asıl önemli bilgi hapishanenin ahvalini anlatan kısımdadır. Hapishanenin "hükümetin bodrum katında dar ve hava ve ziyadan mahrum ve ikamete gayr-ı salih ve tamir ile ıslahı kabil olamayacak derecede harap ve mülevves(kirli, pis) mahalden ibaret" olduğu yazılmıştır. Son olarak ise "müceddeden bir hapishane inşa ettirilmesi vücûb-ı kati tahtındadır" denilerek, yeni bir hapishanenin gerekli olduğu söylenmiştir.⁴⁰¹ Bu belge ile birlikte hapishanenin hükümet konağından çıkamadığı anlaşılacakla beraber aynı zamanda harap, pis, ışsız ve havasız bir yer olduğu da anlaşılmaktadır. Tıpkı Akseki Hapishanesi'ne ait sual cetvelinde bahsedilen Akseki

³⁹⁸ BOA.DH.TMIK.S./59/17.

³⁹⁹ BOA.DH.MB.HPS.M./55/67.

⁴⁰⁰ BOA.DH.MB.HPS./146/82.

⁴⁰¹ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

Hapishanesi gibi Alanya Hapishanesi de kötü bir haldedir, hükümet konağı içerisinde ve yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Hatta hapishanenin yeniden inşa edilmesinin zaruri olduğu bildirilmektedir. Bu sual cetvellerinden sonra, daha önce de bahsedildiği üzere, Teke Sancağı'nda yeniden inşa edilecek hapishaneler için rayiç defterleri hazırlanmıştır. Bu rayiç defterlerinin hazırlanması ve yeniden hapishane inşasına yönelik hareketliliğin başlamasının sebebi, sual cetvelinde görülen olumsuz ve kötü hal sebebi ile olsa gerektir. Çünkü bu rayiç defterleri sual cetvellerinden yaklaşık olarak 4 ay kadar sonra hazırlanmıştır. Daha önce Akseki Hapishanesi'ne ait rayiç defteri ele alınmış ve rayiç defterinin ele alınmasının sebebi açıklanmıştır. Bu sebeple tekrar edilmeyecek ve zaruri olmasından dolayı, yapılması planlanan Alanya Hapishanesi için hazırlanan rayiç defterin içeriğinin verilmesi yeterli olacaktır.

Malzemelerin alım satım değerlerinin belirlendiği rayiç defterinde, 1914 yılında Alanya Kazası'nda hapishane inşası için kullanılacak olan malzemelerin masrafları belirlenmiştir. Bu rayiç defterinde, Akseki Hapishanesi için hazırlanan rayiç defterinde olduğu gibi bazı malzemeler ve malzemelerin miktarlarına göre masrafları belirtilmiştir. İlk malzeme acı kireçtir. Acı kirecin 1 kıyye-i atik miktarının fiyatı 0,06 kuruştur. 1 atik kıyye portland veya rokfor çimentonun fiyatı ise 1 kuruştur. Sonraki malzeme kireç tuğla yani fırında pişmiş tuğladır. 1000 adedinin fiyatı 100 kuruştur. Sonraki malzeme duvar taşıdır. Tülü ve arzı 1'er metre ölçülerindeki duvar taşının fiyatı 8 kuruştur. Sonraki malzeme çıralı tahta veya sütun şeklinde verilmiştir. Bu malzemenin tülü 3,00 metre, arzı 0,24 metre, sathı 0,2 metre ölçülerindeki fiyatı 6 kuruştur. Sonra yerli oluk kiremidi gelmektedir. 1000 adet yerli oluk kiremidinin fiyatı 145 kuruştur. 1 çuval dere kumunun ise fiyatı 1 kuruştur. Bir sonraki malzemenin ismi horasan⁴⁰² olarak verilmiştir. Horasan isimli malzemenin 1 atik kıyyesi 0,20 kuruştur. Bir diğer malzeme karfiçe⁴⁰³ isimli bir malzemedir. Karfiçenin 1 atik kıyyesi 2,20 kuruştur. Sonra kaynamış bezir yağı gelmektedir. Kaynamış bezir yağının 1 atik kıyyesi 15 kuruştur. Bundan sonra da çiğ bezir yağı gelmektedir ve 1 atik kıyyesi 13 kuruştur. Bundan sonra isteviç gelmektedir. Bu malzemenin 1 atik kıyyesi ise 7 kuruştur. Sonra elvan boya gelmektedir. 1 atik kıyyesi 10 kuruştur. Sonra ispirto gelmektedir ve bunun 1 atik kıyyesi de 10 kuruştur. Bundan sonra mermer kireci gelmektedir ve bunun 1000 adedi 0,06 kuruştur. Son malzeme olarak 1 adet adi sac fiyatı ise 20 kuruştur. Bundan sonra usta ve amele günlük ücretleri gelmektedir. Duvarcı, taşçı, sıvacı, boyacı, tenekeci, demirci ve çilingir gibi ustaların günlük ücretleri aynıdır ve her birisi 20'şer kuruş almaktadır. Rençber günlük

⁴⁰² Horasan Harcı: Tuğla ve kiremit tozlarının kireç ve suyla karıştırılmasıyla elde edilen bir yapı harcıdır. Bk. : sozluk.gov.tr.(erişim tarihi: 21.04.2019).

⁴⁰³ Karfiçe: Orta boy ve küçük başlı demir çivi. Bk. : sozluk.gov.tr.(erişim tarihi: 21.04.2019).

ücreti ise 9 kuruştur. En sonda ise bargir ve deve eklenmiş ve bunların karşısında, malzeme fiyatı bölümünde bazı fiyatlar verilmiştir. Bargir için 12 kuruş, deve için ise 15 kuruş belirtilmiştir. Bu fiyatlar bargir ve devenin günlük kiralanması sonucunda ödenecek miktarı göstermektedir.⁴⁰⁴ İşte bu malzeme, usta, amele ve hayvanlar ile birlikte rayiç defteri son bulmaktadır.

Rayiç defterinin hazırlanmasıyla birlikte, Alanya'da bir hapishane yapılması için bir adım atılmış demektir. Ancak tıpkı Akseki'de olduğu gibi burada da aynı durum gerçekleşmiş ve keşif defteri gibi rayiç defteri de sadece hazırlanmakla kalmıştır. 04.01.1917 tarihine gelindiğinde bu tarihte düzenlenen izahat varakasinda, Alanya'da hala bir hapishane olmadığı ve hapishanenin hükümet konağı içerisinde bulunmaya devam ettiği görülmektedir. İzahat varakasının vermiş olduğu bilgilerden, hapishane ve tevkifhanenin bir olduğu yani tek bir odadan ibaret olduğu da öğrenilmektedir. İzahat varakasındaki bazı bilgiler ise alışık olunmadık bir şekilde, mahpusların ihtiyaçları kısmından anlaşılmaktadır. Hapishanenin kendi mutfağının olup olmadığına dair sorulmuş olan soru içerisinden alınan bu cevap, "hapishane mürebbiü's-şekl, bir buçuk metre irtifaında bir kapı, ikisi birer metrekare pencerelere havi, basık, karanlık bir mahal olup matbahının bulunmadığı" şeklinde verilmiştir.⁴⁰⁵ Alışıldık olmamasının sebebi ise, genellikle bu cevabın "olmadığı, bulunmadığı" ibareleri ile belirtilmesi ve burada hapishanenin detaylarından bahsetmesinden dolayıdır. İzahat varakasının vermiş olduğu bu bilgilere bakıldığında, 1899 yılından bu yana geçen sürede Alanya'da bir hapishane yapılamamış olduğu ve kullanılmakta olan hükümet konağı içerisindeki odanın hala elverişsiz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca arada geçen yaklaşık 18 yıllık sürede pek çok kere teşebbüste bulunulmasına rağmen hepsinin de sonuçsuz kaldığı anlaşılmaktadır.

İzahat varakası ile aynı tarihlere rastlayan ve Alanya Hapishanesi'nin durumundan bahseden bir başka belge ise, Alanya Hapishanesinin durumunu daha açık anlatmakta ve hapishane hakkında daha fazla bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Bu belgenin ilk yazışma tarihlerinin 1916 yılı Eylül ayında başladığı anlaşılmakta ve o tarihten 1917 yılının başlarına kadar konunun sonuçlanmadığı anlaşılmaktadır. Adliye ve Müzahip Nezareti'nin yapmış olduğu teftiş ve yoklama neticesinde Alanya Hapishanesi hıfzıssıhhaya aykırı bulunmuştur. Adliye'nin, Dâhiliye ve Teke Mutasarrıflığı'na yazdığı yazılarda hapishanenin durumundan bahsedilmiş ve hapishane olarak kullanılan bu yerin kullanımına devam edilmesinin caiz olamayacağı belirtilmiştir. Çünkü hapishane odalarının yüksekliği bir adam boyunda bir yüksekliktedir ve aynı zamanda hiçbir tarafından güneş görmemektedir. Bununla birlikte

⁴⁰⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./13/67.

⁴⁰⁵ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

içerisinin rutubetli bir halde olduğu ve mahkûm ile mevkûfların bir arada kaldıkları, yani bir tevkifhanesinin olmadığı belirtilmiştir. Hükümet konağı içerisinde bulunan bu hapishanenin 2 odadan ibaret olduğu tekrar edilmiş ve birisinin kadınlara mahsus hapishane olduğu belirtilmiştir. Kadınlara mahsus odanın ise daha kötü durumda olduğu, bu odanın penceresinin bulunmadığı ve bu haliyle zindandan farkı olmayan bir yer halinde olduğu söylenmiştir. Ayrıca mahpuslar arasında bazılarının çeşitli hastalıklara yakalandıkları ve sebebinin ise hapishanenin bu kötü durumundan kaynaklandığı da belirtilmiştir. Bu sebeple uygun başka bir mahallin hapishane yapılması ve mahpusların oraya taşınması gerektiği bildirilmiştir.⁴⁰⁶

Alanya Hapishanesi'nin bu kötü halinden dolayı yeni bir yer arayışına girilmiştir ancak hükümet konağına yakın herhangi bir uygun mahal bulunamamıştır. Bu sebeple Teke Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti'ne bir yazı gönderilmiş ve uygun bir yerin bulunamadığı bunun için hapishanenin tamir edilmekten başka çaresinin olmadığı belirtilmiştir. Bundan başka hapishanenin abdesthane tamiri ve abdesthane için de çukur açılması gerektiği belirtilmiş ve hapishanenin kendisi ile birlikte bu tamirin de yapılması gerektiği söylenmiştir. Hatta bunun için bir keşif defteri dahi hazırlanmış ve hapishanenin tamiri için toplam 1355 kuruş masraf gerektiği bildirilmiştir. Keşif defterinin incelenmesi sonucu bazı kısımları muvafık görülmemiş ancak harcanacak masrafların fiyat ortalamalarına göre uygun olması sebebiyle kabul görmüştür. Böylelikle hapishanenin tamirine izin çıkmıştır. Ancak bir başka problem de masrafların karşılanması konusunda çıkmıştır. Rumi 1332 yılında başlayan yazışmalar neticesinde yılın sonuna doğru hapishane tamirine izin çıkmış ve yıl bitmeden para da gönderilmiştir. Ancak havalenin gelişi Rumi 1333 yılına sarkmıştır ve gelen para bir önceki seneye ait olduğu için bu sefer paranın harcanması mümkün olmamıştır. Çünkü bir önceki ya da bir sonraki yıla ait muvazeneden para sarfi yasaklanmıştır ve bu sebeple tekrar izin istenmek durumu ortaya çıkmıştır. Teke Mutasarrıflığı tekrar bu konuda harekete geçmiş ve gerekli izin son olarak 28 Ağustos 1917 tarihinde gelmiştir.⁴⁰⁷ Bundan sonra tamirin yapılıp yapılmadığına dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak Ağustos 1917 tarihli bir başka belgede, Alanya'da yeni bir hapishane yapılmasının pek ziyade ihtiyaç olduğu bildirilmiştir. Bu belge aşağıda değerlendirilecek olmakla beraber, tamiratın yapılmadığı ya da durumun görünenden çok

⁴⁰⁶ BOA.DH.MB.HPS./46/17; Ayrıca Alanya Hapishanesi ile ilgili yapılmış iki farklı çalışmada da bu konu ele alınmış ve belgelerin içeriğinde bulunan benzer bilgiler ele alınmıştır. Bk. Kuru, 2012, 139-140; Gönüllü, 2006, 57-64.

⁴⁰⁷ BOA.DH.MB.HPS./46/17.

daha fazla kötü olduğunu düşündürmektedir. Bu da yeni bir hapishane ihtiyacının zorunluluğunu açıklamaktadır.

1917 Ağustos ayı tarihli belgeye bakıldığında, Kaş Kazası'nda hapishane inşası ile ilgili bir belge içerisinde Alanya Hapishanesi ile ilgili bazı hareketlilikler görülmektedir. Teke Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye'ye yazılan bir talep yazısı olan bu belgede, Kaş Kazası'nda bir hapishane yapılmasına yönelik teşebbüslerin bulunduğu görülmektedir. Ancak bu teşebbüslerin daha önce gerçekleştiği ve kabul görmediği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Alanya'da da bir hapishane yapılmasına yönelik talepte bulunmaktadır. Belgede, "Alaiyye'de hapishane inşasına pek ziyade lüzum ve ihtiyaç olduğu" yazılmakta ve eğer inşaatın yapılması için müsaade edilirse, inşaat için müteahhit bulunabileceği ve izin verilirse hemen ilgili kaymakamlıktan hapishane için keşif defteri ve plan istenileceği söylenmektedir.⁴⁰⁸ Belge içeriği bu kadarla sınırlı olmakla beraber, hapishane ihtiyacının artmaya başladığı ve izin verilirse süratle icraata başlanabileceği anlaşılmaktadır. Ancak bundan sonraki belgeler, hapishanede bulunan mahkûm ve mevkular ve bunlara ait ihtiyaç masraflarından ibarettir. Yani Alanya'da pek çok kez hapishane yapımı için teşebbüste bulunmuş, hazırlıkların bir kısmı yapılmış ve izin ile birlikte ödenek istenmiştir. Ancak hiçbir zaman ne izin çıkmış ne de hapishane yapımına başlanabilmiştir. Tarihi tam olarak bilinmemekle beraber ilk başlardan son zamana değin hükümet konağının bodrumundaki bir oda hapishane olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda bu oda, hem bir tevkifhane hem de bir hapishane olarak kullanılmıştır.

Erkek hapishanelerinden başka belgelerde bir de kadın hapishanesinden bahsedilmektedir. Ancak belgelerin verdiği bilgiler doğrultusunda kadın hapishanesinin akıbeti de erkek hapishanesinden farklı değildir. Kadın hapishanesinin inşasına dair teşebbüsler, erkek hapishanesinden daha erken tarihlerde başladığı görülmektedir. Erkek hapishanesine dair ilk hareketlilik 1899 yılında gerçekleşirken, kadın hapishanesine dair ilk teşebbüs 1888 yılında gerçekleşmiştir. Bir önceki tarihli belgeye ulaşılammakla beraber 08.11.1888 tarihli belgede, 02.10.1888 tarihinde Konya Vilayeti'nden Dâhiliye'ye bazı evraklar gönderilmiştir. Bu evraklar Alanya'da yapılacak olan nisa hapishanesine ait keşif defteri ve hapishane planlarını içermektedir. Yapılacak olan hapishanenin toplam masrafı ise 3500 kuruş olarak belirlenmiştir. Ancak Dâhiliye'den Konya Vilayeti'ne gönderilen bu belgedeki cevapta, "Hendesehane'nin de incelemesiyle gönderilen keşif defteri ve planın uygun olmadığı, fen ve kaideye mugayir olduğu" belirtilmiştir.⁴⁰⁹ Böylelikle Alanya Kadın Hapishanesi için gerçekleştirilen ilk teşebbüs sonuçsuz kalmıştır. Alanya Kadın Hapishanesi

⁴⁰⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./30/60.

⁴⁰⁹ BOA.DH.MKT./1573/9.

ile ilgili bir sonraki belge 1901 yılına aittir. Adliye ve Müzahip Nezareti tarafından Dâhiliye Nezareti'ne yazılan bu belgede, Beyşehir Kazası Hapishanesi'nin kötü durumda olması ile birlikte yine Beyşehir Kazası ve Alaiyye Kazası'nda kadın hapishanelerinin olmadığı bildirilmektedir. Bahsi geçen yerlerde kadın hapishanesinin bulunmaması da "ahkâm-ı kanuniyeye ve icab-ı maslahata mugayereti bedihi bulunmuş" ve gereğinin yapılması istenmiştir.⁴¹⁰ Bu kadar bilgi ile sınırlı olan bu belgeden, daha önce teşebbüste bulunulan kadın hapishanesinin yapılmamış olduğu kesinleşmektedir. Ayrıca bu tarihe kadar kadın hapishanesi için herhangi bir hane kiralandığına dair belge bulunmaması ise suçlu kadınların nerede hapsedildiğini merak ettirmektedir. Bu sorunun cevabına ise 1914 tarihli sual cetvelinde rastlanmaktadır. Sual cetvelinde kadın hapishanesine ait ayrılmış bir cümle bulunmaktadır. Kadın hapishanesine dair soruya karşılık olarak: Hükümet dairesinde bir odadır cevabı verilmiştir.⁴¹¹ Bu bilgi ile birlikte, hükümet konağı içerisinde 2 odanın hapishane olarak kullanıldığı ve birisinde erkeklerin, diğerinde de kadınların bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Alanya'da, Antalya ve Akseki'de olduğu gibi, kadınlar için hapishane olarak kullanılmak üzere bir hane kiralanmamış olduğu da görülmektedir. Bu bilgi ile birlikte ise kadın hapishanelerine dair bilgiler son bulmaktadır.

Hapishanelerin ya da hükümet konağı içerisindeki hapishane olarak kullanılan odaların bahsinden başka, bu yerlerin tamirleri ve tutuklular için harcanan bazı masraflar bulunmaktadır. Bunlar Akseki Hapishanesi kısmında bahsedildiği üzere, mülhakat hapishanelerinin tamirat, tadilat, ta'yinât, muâlecât, müteferrika ve tenvîrât gibi masrafları, Teke Sancağı merkez ve mülhakat hapishaneleri olarak belgelerde toplu şekilde ele alınmıştır. Zaten bunun açıklaması Akseki Hapishanesi kısmında yapılmış ve bahsi geçen belgelerin kaynakları da toplu olarak orada verilmişti. Bu sebeple tekrar bahsedilmeye gerek görülmemiştir. Ancak yukarıda verilen bu belgelere bakıldığında(ki Antalya Hapishanesi kısmında detaylıca ele alınmıştır), merkez hapishanede olduğu gibi mülhakat hapishanelerinde de büyük sorunlar olduğu görülmektedir. Yiyeceklerin yeterli gelmemesi, ekmek müteahhitlerine olan borçların birikmesi sebebiyle müteahhitlerin ekmek vermeyi kesmesi, hapishane olarak kullanılan yerlerin kötü hallerde olması ve tutukluların bu kötü şartlarda yaşamaya mecbur kalması gibi durumlar mevcuttur. Merkez hapishanesinin inşası ve giderleri gibi ihtiyaçların olduğu dönem, devletin sıkıntılı dönemlerine denk gelmiş olmasına rağmen mülhakat hapishaneleri sıkıntılıların daha büyük olduğu dönemlere denk gelmiş ve bu sebeple Alanya ile Akseki'de görüldüğü gibi, hiçbir zaman hapishane binalarını inşa

⁴¹⁰ BOA.DH.TMIK.S./33/63.

⁴¹¹ BOA.DH.MB.HPS.MB./10/15.

edememişlerdir. Bu da mülhakat hapishanelerinin merkez hapishaneye oranla daha sıkıntılı zamanlar geçirdiğini göstermektedir.

2.2.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar

Alanya Hapishanesi ile ilgili belgelerin erken tarihlerde bulunmaması sebebiyle, geç tarihlere kadar mahkûm ve mevkufalara dair bilgiler de bulunmamaktadır. Mahkûm ve mevkufalara dair bilinen en eski tarihli belge, hapishaneye dair hazırlanmış sual cetvelidir. 04.02.1914 tarihli sual cetveline bakıldığında, bu tarihte Alanya Hapishanesi'nde 58 kişi bulunmaktadır. Bu 58 kişinin tamamı erkek olup hiç kadın bulunmamaktadır. Sual cetveli içerisinde bahsi geçen bu 58 kişinin, mahkûm ya da mevkuf olduklarına dair bilgi verilmemekle beraber hangi tür suçlardan dolayı hapishanede bulduklarına dair bilgi de yoktur.⁴¹² Yukarıda, hükümet konağı içerisinde bulunan hapishanenin mahkûm ve mevkufarı bir arada barındırdığından bahsedilmişti. Buna göre bu 58 kişinin tamamının mahkûm ya da tamamının mevkuf olması mümkün değildir. Ancak net sayı belirtilmemesi sebebiyle kesin bir sayı söylemek mümkün değildir. Alanya Hapishanesi'ne ait bulunan en eski tarihli yoklama cetveli ise sual cetvelinden yaklaşık 5 ay kadar sonraya aittir. Bu ilk yoklama cetveline bakıldığında hapishanede toplam 91 kişi bulunmaktadır. Bu kadar kısa bir sürede bu kadar fazla bir sayı artışı dikkat çekmektedir. 91 kişiden 47'si mevkuf, 44'ü de mahkûmdur. Bu ilk cetvelde önemli olan kısım mahkûm ve mevkuf ayrımı belirtilmekle beraber, suçluların hangi tür suçlardan dolayı mahkûm ya da mevkuf oldukları da belirtilmiştir. Mevkufaların 22'si cinayet türü suçlardan mevkuf olmuş ve bunlardan 14'ü erkek, 8'i kadındır. 23 kişi ise cünha türü suçlardan mevkuftur ve tamamı erkektir. Kabahat türü suçlardan ise 2 erkek mevkuf bulunmaktadır. Mevkufaların tamamına bakıldığında 39 erkek, 8 kadın bulunmaktadır. Mahkûmlara bakıldığında, cinayet türü suçlardan kimse bulunmamaktadır. Cünha türü suçlardan 36 kişi bulunmakta ve tamamı erkektir. Kabahat türü suçlardan ise 8 kişi bulunmakta ve yine tamamı erkektir. 44 kişi yekûn tutan mahkûmların tamamını erkekler oluşturmaktadır.⁴¹³

Hazırlanan ilk yoklama cetvelinden sonraki cetvel, yine 1914 yılına ait olan ve yılın sonunda hazırlanan bir yoklama cetvelidir. Bu cetvelde, daha önce Antalya ve Akseki hapishanelerinde rastlanmayan bir durumla karşılaşmıştır. Yoklama cetvelinin çizelgesi aynen bulunmakla birlikte tablo içerisinde hiç bir sayı bulunmamaktadır. Yani hapishanede hiç mahkûm ve mevkuf yoktur. Ancak cetvelin alt kısmında bir not bulunmaktadır. Notta: "Hal-i harb münasebetiyle hapishanede bulunan bi'l-umum mahbusin Akseki'ye gönderilmiş

⁴¹² BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

⁴¹³ BOA.DH.MB.HPS./150/90.

olmağla iş bu mahalle şerh verildi" yazılmıştır.⁴¹⁴ Cetvele göre bu tarihteki Alanya Hapishanesi tutukluları bilinmemektedir. Buradan ayrıca, savaşların pek çok yönüyle insanları ve kurumları etkilediği gibi hapishaneleri de etkilediği görülmektedir. Aynı tarihlerdeki Akseki Hapishanesi yoklama cetveline bakıldığında, diğer cetvellerle birlikte gönderilmemiş olduğu ve Akseki'den doğruca Dâhiliye'ye gönderileceğine dair not düşülmüştür. Akseki Hapishanesi için hazırlanan yoklama cetveline dair arşivde yapılan araştırmada söz konusu cetvele ulaşılamamıştır. Ayrıca başka tarihlere ait belgeler içerisinde de Akseki'ye ait özel bir yoklama cetveli bulunmamakta ve sayısı yüksek bir yoklama cetveline de rastlanmamaktadır. Bir sonraki yoklama cetveli ise 1915 yılı Nisan ayına aittir. Bu yoklama cetveline göre hapishanede toplam 116 kişi bulunmaktadır. Miktarın bu kadar yüksek olması dikkat çekmekte ve yine savaş dönemi suçluluk oranı artışı ile alakalı görünmektedir. Hapishanedeki 116 kişinin 47'si mevkuf, 69'u da mahkûmdur. Mevkuf olanların 42'si cinayet türü suçlardan dolayı mevkuf olmuşlar ve bunlardan 41'i erkek, 1'i de kadındır. Cünha türü suçlardan dolayı ise 5 erkek mevkuftur. Kabahat türü suçlardan hiç mevkuf bulunmamaktadır. Böylelikle mevkuf olanların 46'sı erkek, 1'i de kadındır. Mahkûmlara bakıldığında, 63 erkek ve 6 da kadın bulunmaktadır. Cinayet türü suçlardan hiç mahkûm bulunmamakla birlikte, cünha türü suçlardan dolayı 38 erkek, 4 kadın mahkûmdur. Kabahat suçundan ise 25 erkek ve 2 kadın mahkûmdur.⁴¹⁵

Mahkûm ve mevkufarla ilgili bir başka belge ise 1917 tarihli izahat varakasıdır. Burada öncelikle bahsedilmesi gereken konu, mahkûm ve mevkufaların tek bir odada bulunuyor olmalarıdır. Yani olması gereken hapishane ve tevkifhane ayrımı yoktur ve yukarıda pek çok kere bahsi geçen mahkûm ve mevkufaların bir arada yaşaması söz konusudur. Hapishane mevcuduna gelince, mahkûm ve mevkuf toplam 29 kişi bulunmaktadır. İzahat varakasında, hapishanede bulunan mahkûm ve mevkufaların tutukluluk sebepleri ve mahkûmiyet türleri belirtilmemiştir. Ancak bu 29 kişiden 16'sı mevkuf, 13'ü de mahkûmdur. Mevkufaların tamamı erkek olup bunlardan 5'i de çocuktur. Mahkûmlardan ise 8'i erkek, 5'i kadındır. Aynı belge içerisinde mahkûm ve mevkufarla ilgili başka bilgiler de bulunmaktadır. Bilindiği üzere hapishanelere yönelik nizamnamelerde, hapishanede bulunan mahpusların çalıştırılmasına yönelik kurallar bulunmaktadır. İzahat varakasında ise, mahpusların özellikleri belirtilerek hangi işlerle meşgul oldukları ve hangi mesleklere sahip oldukları belirtilmiştir. Farklı bir meslek türü görülmemekle beraber 8 mahkûmun yani erkeklerin tamamının çiftçi olduğu ve menafi-i umumiyyede çalışabilecek durumda oldukları

⁴¹⁴ BOA.DH.MB.HPS./152/26.

⁴¹⁵ BOA.DH.MB.HPS.M./20/62.

belirtilmiştir. Geri kalan 5 mahkûm kadının ise Alaca Dokuması⁴¹⁶ ile uğraştıkları belirtilmiştir.⁴¹⁷ İzahat varakasından yaklaşık 1 ay kadar sonraya ait bir yoklama cetvelinde ise hapisane mevcudunun 41 kişi olduğu görülmektedir. Bu cetvele bakıldığında mahkûm sayısında azalma, mevkuf sayısında da artış görülmektedir. 41 kişiden 7'si mahkûm, 34'ü de mevkufur. Cinayet türü suçlardan dolayı mevkuf olanlar 28 kişidir ve tamamı erkektir. Cünha türü suçlardan ise 6 kişi mevkufur ve bunlardan 5'i erkek, 1'i de kadındır. Kabahat türü suçlardan dolayı hiç mevkuf yoktur. Hapishanede cinayet türü suçlardan hiç mahkûm bulunmamaktadır. Cünha türü suçlardan dolayı 6 kişi mahkûmdur ve bunlardan 3'ü erkek, 3'ü de kadındır. Kabahat türü suçlardan ise sadece 1 erkek mahkûmdur.⁴¹⁸

1917 yılının Temmuz ayına ait bir sonraki yoklama cetvelinde ise toplam 33 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 28 kişi mevkuf, 5 kişi de mahkûmdur. Hapishane ya da tevkifhanede hiç kadın bulunmaması da önemli bir bilgidir. Mevkufların 26'sı cinayet türü suçlardan, 2'si de cünha türü suçlardan dolayı mevkufur. Tamamı erkek olmakla beraber kabahat türü suçlardan hiç mevkuf bulunmamaktadır. Mahkûmların ise 4'ü cünha türü suçlardan ve 1'i de kabahat türü suçlardan mahkûm olup, cinayet türü suçlardan dolayı hiç mahkûm bulunmamaktadır.⁴¹⁹ Mahkûm ve mevkuflar ile ilgili, sayılarından başka en dikkat çekici konu firar olaylarıdır. Yukarıda verilen yoklama cetvellerinin devamı bulunmakla beraber, Alanya Hapishanesi'nden gerçekleşen tek bir firar olayına rastlanmış olması sebebiyle, kronolojiye uygun olarak burada bahsedilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca bu firar olayı, bir önceki yoklama cetvelinden yaklaşık 1 ay kadar sonra gerçekleşmesi de dikkat çekicidir. Belgede, "Alanya Kazası Tevkifhanesi'nden mevkuf bulunan 16 cinayet maznununun dâhilden duvarı delmek suretiyle firar ettikleri" yazılmıştır. Ancak burada önemli bir noktaya dikkat çekilmesi gerekmektedir. Yukarıdan beri hatırlanacağı üzere, hükümet konağı bodrumunda bulunan 2 oda hapisane olarak kullanılmaktadır. Bunlardan birisi erkeklere, diğeri de kadınlara ayrılmıştır. Mahkûm ve mevkufların bir arada hapsedildikleri de pek çok belge ile tespit edilmiştir. Buna göre duvarı delerek kaçan 16 kişinin tamamının mevkuf olması ve hiç birisinin mahkûm olmaması enteresandır. Zanlılardan ziyade daha çok mahkûmların firarlarının aşına olması ve burada mahkûmlardan hiç firari olmayıp tamamının mevkuf olması düşündürücüdür. Bu konu ile ilgili başka bir belge bulunmaması konunun devamının takip edilememesine neden olmaktadır. Firarilerin yöntemine bakıldığında içeriden duvarı delmiş olmaları, ya memurların işbirliği ya da

⁴¹⁶ Alaca dokuması: Burdur'un geleneksel dokuma el sanatlarındandır. (<https://docplayer.biz.tr/15445797-Burdur-ili-geleneksel-dokumalari-ve-gunumuzdeki-durumu.html>(erişim tarihi: 11.02.2019)).

⁴¹⁷ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

⁴¹⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./28/81.

⁴¹⁹ BOA.DH.MB.HPS.M./29/35.

gafletini göstermektedir. Adliye Nezareti'nden Teke Mutasarrıflığı'na gönderilen bu belgede, hapishanenin kötü bir halde olduğu, tamir edilmesi gerektiği ya da bir başka münasip yere taşınması gerektiği söylenmiştir. Ayrıca bu firara sebebiyet veren memurlar hakkında araştırma başlatılması istenmiştir. Yine Adliye'nin Dâhiliye'ye göndermiş olduğu aynı belgenin altında, bahsi geçen tamir için 2000 kuruşluk masrafın olduğu bildirilmiş ve gereğini yapılması istenmiştir.⁴²⁰ Bahsi geçtiği üzere konu ile ilgili başka belge olmaması konunun takibinin yapılamamasına neden olmuş ve firarilerin yakalanıp yakalanmadıklarına, memurların gafleti mi yoksa işbirliği mi olduğuna dair konulara açıklık getirilememiştir.

1917 yılına ait son yoklama cetveline bakıldığında ise hapishanede toplam 37 kişinin olduğu görülmektedir. Bir önceki yoklama cetvelinde olduğu gibi mahkûm ve mevkufar arasında hiç kadın olmadığı görülmektedir. Toplam 37 kişiden 32'sinin mevkuf, 5'inin de mahkûm olduğu görülmektedir. Mevkufların 14'ü cinayet türü suçlardan ve 18'i de cünha türü suçlardan mevkufturlar. Mahkûmların ise 5'i de cünha türü suçlardan dolayı mahkûmdur. Mahkûm ve mevkufar arasında kabahat türü suçlardan dolayı ise hiç kimse bulunmamaktadır.⁴²¹ 1918 yılına ait ilk yoklama cetvelinde ise toplam mevcut yine 37 kişidir. Ancak bir önceki ile benzer bir yoklama değildir. Çünkü mahkûm ve mevkuf sayılarında değişiklikler bulunmaktadır. Mahkûmların tamamı cünha türü suçlardan dolayı bulunmakta ve 12'si erkek, 1'i kadın olmak üzere toplam 13 kişidir. Mevkufar da yine cünha türü suçlardan dolayı buradadır ve 22'si erkek, 2'si kadın olmak üzere toplam 24 kişidir.⁴²² Yılın ikinci yoklaması ise Temmuz tarihlidir ve buradaki toplam mevcut ise 42 kişidir. Bunlardan 29'u mevkuf, 13'ü de mahkûmdur. Mevkufara bakıldığında, tablonun en altında yekûn kısmında verilmiş ve hangi tür suçlardan dolayı mevkuf oldukları belirtilmemiştir. Ayrıca 29 kişinin hepsi de erkektir. Mahkûmların ise tamamı cünha türü suçlardan dolayı mahkûmdur. Bunlardan 9'u erkek, 4'ü de kadındır.⁴²³

1918 yılına ait son yoklama ise 2 Kasım tarihlidir. Bu yoklama cetvelinde ise toplam sayı 22'dir. Bu 22 kişiden 14'ü mevkuf, 8'i mahkûmdur. Mahkûm ve mevkufarın tamamı cünha türü suçlardan dolayı hapishanededirler. Mevkufarın 12'si erkek ve 2'si de kadındır. Mahkûmların ise 5'i erkek ve 3'ü de kadındır.⁴²⁴ 1919 yılına ait ilk yoklama ise 1 Mart tarihlidir. Bu yoklama cetvelinde toplam 34 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 8'i mevkuf, 26'sı da mahkûmdur. Mahkûm ve mevkufarın tamamı yine önceki gibi cünha türü suçlardan dolayı bulunmaktadır. Mevkufar 6 erkek ve 2 de kadından oluşmaktadır. Mahkûmlar ise 24 erkek

⁴²⁰ BOA.DH.MB.HPS./102/10.

⁴²¹ BOA.DH.MB.HPS.M./31/71.

⁴²² BOA.DH.MB.HPS./160/72.

⁴²³ BOA.DH.MB.HPS./122/3.

⁴²⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./36/22.

ve 2 kadın olmak üzere toplam 26 kişidir.⁴²⁵ Bu yoklama cetvelinden sonra 1919 yılına ait ikinci yoklama bulunmamıştır. Hem 1919 yılının son, hem de Alanya Hapishanesi'nin son yoklaması 1919 yılının sonlarına doğru hazırlanmıştır. Alanya Hapishanesi'ne ait son yoklama cetveli 1 Kasım 1919 tarihlidir. Bu cetvele bakıldığında mevcut sayısı oldukça düşmüştür. 14 kişiden 11'i mevkuf, 3'ü de mahkûmdur. Mevkuflardan 10 kişi cinayet türü suçlardan hapishanededir ve bunlardan 9'u erkek, 1'i kadındır. 1 erkek ise cünha türü suçlardan mevkuftur. Mahkûmlara gelindiğinde 3 kişinin tamamı cünha türü suçlardan dolayı mahkûmdur. Bunlardan 1'i erkek, 2'si de kadındır. Cinayet türü suçlardan mahkûm bulunmamakla beraber, kabahat türü suçlardan mahkûm ya da mevkuf yoktur.⁴²⁶ Bu yoklama ile birlikte mahkûm ve mevkuflara ait bahis de son bulmaktadır. Görüldüğü gibi belgelerde bulunan bilgilerin azlığı nedeniyle, merkez hapishanesinde olduğu gibi, çok fazla ve detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Ancak elde bulunan bu belgeler, Alanya Hapishanesi ve burada bulunan mahpuslar hakkında bir fikir vermekte ve hapishanenin genel ahvalini gösterebilmektedir.

Mahkûm ve mevkuflardan sonra memurlar konusunda da durum çok farklı değildir. Hapishanenin özellikle hükümet konağı içerisinde olması ve sadece iki odadan ibaret olması memurların da az olmasına ve aynı zamanda memurlarla ilgili bilgilerin de az olmasına neden olmaktadır. Hapishanenin iki odadan ibaret olması, hapishane için çalışan tek bir memurun olmasına neden olmuş ve arşiv belgelerinde rastlanan bilgilere göre, ilk başlardan son zamanlara kadar hapishanede sadece 1 gardiyan istihdam edilmiştir. Alanya Hapishanesi memurlarına dair ilk belge 1912 tarihli bir maaş cetvelidir. Teke Sancağı hapishanelerinde çalışan bütün memurların maaşlarının gösterildiği bu cetvelden, Alanya Hapishanesi'nde bir gardiyanın istihdam edilmekte olduğu ve maaşının da 150 kuruş olduğu anlaşılmaktadır.⁴²⁷ Görüleceği üzere hapishanede çalışan bir memurun belirlenebilmesi için bile memurlar için belge bulunmamakta ve bir maaş cetvelinden ortaya çıkarılmaktadır. 1914 yılına gelindiğinde, Teke Sancağı'na ait hapishane ve hükümet konaklarına ait maaş, icar, ta'yinât, muâlecât ve müteferrika gibi masrafların belirtildiği bir belge daha bulunmaktadır. Bu belgede her hapishane ve hapishane memuru için maaşlar belirtilmemiş ve sancağın bütün hapishane memurlarının maaşı bir arada verilmiştir. Elbette burada Alanya Hapishanesi'nin gardiyan maaşı da ayrıca belirtilmemiştir. Ancak bahsi geçen memurun maaşının hala aynı olduğu anlaşılabilir. Bir önceki maaş belgesine bakıldığında, sancak hapishanelerindeki memurların maaşlarının toplamı 2050 kuruş olarak görülmektedir. 1914 tarihli bu belgeye

⁴²⁵ BOA.DH.MB.HPS./124/20.

⁴²⁶ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

⁴²⁷ BOA.DH.MB.HPS./146/82.

bakıldığında ise yine maaşları gösteren toplam paranın 2050 kuruş olduğu görülmekte ve bu da aradan geçen 2 yılda maaşın hala aynı olduğunu göstermektedir.⁴²⁸

Hapishane memurları hakkında önemli bilgileri içeren bir başka belge izahat varakalarıdır. Antalya Hapishanesi memurlarının tamamının isimleri de buradan çıkarılmıştır. Alanya Hapishanesi'ne ait izahat varakasinda da yine benzer bir bilgi bulunmaktadır. Daha önceki bilgiler yine tekrar edilerek hapishanede bir gardiyandan başka memurun bulunmadığı belirtilmiş ve memurun isminin Molla Ahmet olduğu yazılmıştır.⁴²⁹ Çalışmakta olan tek bir memur olması sebebiyle de bundan başka bilgi bulunmamakta ve mevcut gardiyan hakkında da başka bilgi verilmemektedir. Ayrıca bu belge ile birlikte, Alanya Hapishanesi memurlarına ait bilgiler de son bulmaktadır. İzahat varakasından sonraki tarihlere ait hapishane yoklama cetvellerine bakıldığında ise, yoklamaların altındaki mühür ve imzalar genellikle kaymakam, jandarma kumandanı ve sadece hapishane ismi bulunan mühürler şeklinde görülmektedir. Yani yoklama cetvellerinden ve hapishaneye dair diğer belgelerden hapishanede çalışan memura dair bilgiler bulunmamaktadır. Hapishanede çalışan memur sayısının az olması ve özellikle müstakil bir hapishane binası olmaması, hapishane memurlarına dair bilgilerin az olmasına neden olmuştur. Çünkü müstakil bir bina olması demek; hem memur sayısının fazla olması, hem daha fazla memurun sorunu, hem de memurların mahkûmlarla olan ilişkileri demektir. Ancak bahsi geçen şekilde bir binanın olmaması da bu tür bilgilerin olmaması ya da varsa da gölgede kalması anlamına gelmektedir.

2.3.Elmalı Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri

2.3.1. Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları

Teke Sancağı'na bağlı bir diğer kaza Elmalı'dır. Sancağa bağlı olan diğer kazalar gibi Elmalı'da da benzer tarihlerde hapishane teşebbüsleri bulunmaktadır. Kaderi diğer kazalarla aynı olan Elmalı Hapishanesi, başlangıçta hükümet konağı içinde yapılmış ve burada kullanılmaya devam etmiştir. Kadın hapishanesi için ise çeşitli teşebbüsler olmuş ve diğer kazalara göre daha farklı olaylar yaşanmıştır. Başlangıçta söylemek gerekirse, yine diğer kaza hapishaneleri gibi Elmalı Hapishanesi'ne ait belgeler de az sayıdadır ve bazı belge içerikleri yetersizdir. Hapishaneye ait belgeler ile birlikte, mahkûm ve memurlara yönelik belgeler de azdır. Ancak bazı bilgilerin ortaya çıkarılması ve az da olsa bazı bilgiler vermesi açısından önemlidir. Ayrıca Elmalı Hapishanesi'ne ait keşif ve rayiç defterlerine bakıldığında, diğer kazalara oranla masrafların daha pahalı olduğu ve hapishanelere yönelik teşebbüslerin daha çok çözüme yönelik olduğu görülmektedir. Özellikle kadın hapishanesi inşası için yapılan

⁴²⁸ BOA.DH.MB.HPS./72/32.

⁴²⁹ BOA.DH.MB.HPS.27/27.

teşebbüslerde görülecektir ki, ortaya atılan fikir kötü dahi olsa hapishane inşasına dair çeşitli fikirlerin üretildiği anlaşılmaktadır.

Sancak merkezi ve diğer kazalarda olduğu gibi Elmalı için de öncelikle erkek hapishanelerinden başlamak gerekmektedir. Çünkü ilk hapishane oluşumundan bir müddet sonra hükümet konakları içerisinde hapishane oluşturulmuş ve kadın hapishanesi teşebbüslerinden daha önce kullanılmaya başlamıştır. Ancak müstakil erkek hapishane binası için yapılan teşebbüslerden çok daha erken tarihlerde kadın hapishanesi için teşebbüslerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Teşebbüslerden ziyade hapishanelerin kullanılmaya başlanması ve diğer kazalar ile benzer şekilde düzenlenmesi öncelikle dikkate alınmaktadır. 13.07.1899 tarihinde hazırlanan keşif defteri ile başlamak gerekirse, bu tarihte hükümet konağı içerisinde bir hapishane olduğu ve buranın kötü bir halde olduğu, bu sebeple yeni bir hapishaneye ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebepten dolayı bir keşif defteri hazırlanmış ve bir de hapishane planı çizilmiştir.⁴³⁰ Daha önceki kaza hapishaneleri için düzenlenen keşif defterlerinin değerlendirilmesi ve çalışmada verilmesine rağmen, Elmalı Hapishanesi için hazırlananın tekrar verilmesinin önemli bir sebebi bulunmaktadır. Diğer kaza hapishanesi keşif defterleri ile Elmalı Hapishanesi keşif defteri karşılaştırıldığında, Elmalı Hapishanesi için gerekli olan malzemelerin çok daha pahalı ve yekûn masrafın da diğerlerinden fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca diğer kaza hapishaneleri keşif defterlerinde bulunmayan, ancak Elmalı Hapishanesi keşif defterinin ilk sayfasına eklenmiş bir not bulunmaktadır. Yukarıda geçtiği üzere, hapishane teşebbüsü için hazırlanan bu keşif defterlerinden sonra herhangi bir yerde hapishanelerin yapılmadığı ve keşif defterlerinin sadece hazırlanması aşamasında kaldığı anlaşılmıştır. Ayrıca keşif defterlerinin içeriğinin mi kabul edilmediği yoksa ekonomik sıkıntıdan dolayı mı teşebbüste kaldığı bilinmemektedir. Bu keşif defterinin en başında ise, "hapishane için belirlenen malzeme ve masrafların tesrifat-ı lâzıme-i fenniyyeye muvafık görülmediği" yazılmıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere, keşif defterindeki masrafların diğer kazalarla hapishaneleri için hazırlanmış keşif defterleri masraflarına göre daha pahalı olmasından kaynaklanmış olsa gerektir. Ancak masrafların fazlalığının sebebi ise belli değildir.

Keşif defterinde klasik olarak ilk verilen inşaat temel hafriyatıdır. Temel hafriyatı için toplam masraf 367,50 kuruş olarak belirlenmiştir. Daha sonra temel kargir inşaatı gelmektedir. Kargir inşaatının toplam masrafı ise 6860 kuruştur. Sonra birinci kat inşaatı gelmektedir ve burası için de toplam 800,04 kuruş masraf bulunmaktadır. Bundan sonra kapı ve pencere boşlukları gelmektedir. 24 adet kapı boşluğu için 33,60 kuruş, 31 adet pencere

⁴³⁰ BOA.DH.TMIK.S./26/14; Akpınar, 2017, 37-38.

boşluğu için ise 33,28 kuruş masraf bulunmaktadır. Bundan sonra ahşap inşaatı gelmektedir ve buradaki malzemelerin toplam masrafları verilmiştir. Taban, mahya kirişi, çatı kirişi, baba, göğüsleme ve hatıl gibi malzemelerin bulunduğu ahşap inşaatının toplam masrafı 2876,50 kuruştur. Bundan sonra çatı inşaatına ait bedavra ve kiremit gelmektedir. Bedavradan 3000 adet gereklidir ve tulü 1,50 metre, arzı 0,14 metre ölçülerindedir ve masrafı 1575 kuruştur. Gerekli olan kiremit sayısı da yine Akseki ve Alanya hapishanelerinde olduğu gibi 42000 adettir. Masrafına bakıldığında ise Akseki ve Alanya'dan farklılık bulunmaktadır ve 7000 kuruştur. Yukarıda verilen bilgilere bakıldığında aynı sayıdaki kiremidin fiyatı Akseki'de 5600 kuruş, Alanya'da ise 4900 kuruştur. Görüldüğü gibi kiremidin en pahalı olarak gösterildiği yer Elmalı'dır.

Kiremitten sonra doğramacılık inşaatı gelmektedir. Bu bölümde döşeme ve tavan bulunmaktadır. Döşeme için belirlenen toplam masraf 2950,80 kuruş, tavan için belirlenen masraf ise 1839,52 kuruştur. Bundan sonra ahşap kapılara ait malzemeler gelmektedir. Farklı ölçülere sahip 26 adet kapı kanadının toplam masrafı 260,40 kuruştur. Direcik, söve ve başlık gibi malzemeler için ise yine toplam masraf verilmiş ve 110 kuruş olarak belirlenmiştir. Bundan başka yine ahşap kapılar için gerekli olan 72 adet reze bulunmaktadır ve bunların masrafı ise 32,40 kuruştur. Kapılara ait 20 adet kilit gereklidir ve bunların masrafı 640 kuruştur. Kapılara ait son malzeme kol demiridir. Gerekli olan 10 adet kol demirinin fiyatı ise 17,50 kuruştur. Kapılardan sonra sırada pencereler bulunmaktadır. İlk malzeme pencere kanadıdır ve pencere kanatlarına ait farklı ölçüler verilmemesi ve masraflarının belirtilmesi sebebiyle ölçüleri ile birlikte verilecektir. 13 adet pencere kanadının tulü 1,00 metre, arzı 0,60 metre ölçülerindedir ve masrafı ise 54,60 kuruştur. Pencerelere ait direcik, başlık, söve ve çerçeve gibi malzemeler yine toplu olarak verilmiş ve toplam masrafları 273,90 kuruş olarak hesaplanmıştır. Pencerelere takılacak olan 112 adet camın tul ve arzı 0,40 metre ölçülerindedir ve masrafı ise 728 kuruştur. Camların montesi için gerekli olan macunun fiyatı da 25 kuruştur. Pencerelere ait son malzeme pencere kafesleridir. Gerekli olan 14 adet pencere kafesinin toplam masrafı 2931 kuruştur. Pencerelerden sonra abdesthane döşemesi gelmektedir. Abdesthane döşemesi için gerekli olan malzemenin toplam masrafı ise 443,52 kuruştur. Bundan başka 1 adet de ağaç merdiven gereklidir. Ağaç merdivenin tulü 4,00 metre, arzı 1,40 metre ölçülerindedir ve masrafı ise 336 kuruştur. Birinci kata ait son inşaat işlemi sıva ve badana işleridir. Dâhili yapılacak olan bu sıva ve badana işlerinin toplam masrafı ise 2986 kuruş olarak belirlenmiştir.

İkinci kata geçildiğinde ilk işlem kargir inşaatı ile başlamaktadır ve toplam masrafı ise 85,64 kuruştur. Bundan sonra 723,84 kuruş masrafla taban inşaatı ve 475,84 kuruş masrafla

da tavan inşaatı bulunmaktadır. Sıva ve badana için ise 815 kuruş masraf hesaplanmıştır. Doğramacılık inşaatı bölümünde 5 adet kapı kanadına ait 61,25 kuruş masraf bulunmaktadır. Bu 5 adet kapı kanadının tülü 2,50 metre, arzı 0,70 metre ve irtifası da 0,70 metre ölçülerindedir. Kapılara ait direcik, söve ve başlıkların toplam masrafı ise 36,30 kuruş olarak verilmiştir. Bu malzemelerden sonra yine kapılara ait 150 adet reze gereklidir ve masrafı ise 630 kuruştur. Kapılara ait son malzeme kilittir ve 5 adet kilidin fiyatı ise 160 kuruştur. Kapılardan sonra pencereler gelmektedir. Pencerelere ait pek çok malzemenin adetleri ve ölçüleri belirtilerek toplam masrafları verilmiştir. Bu malzemelerden 40 adet direcik, 20 adet başlık, 20 adet söve, çeşitli ölçülere sahip 120 adet çerçeve bulunmaktadır ve verilen toplam masraf 114,40 kuruştur. Tülü ve arzı 0,40 metre ölçülerinde olan 80 adet cam fiyatı ise 360 kuruştur. Camlara ait macun masrafı ise 18,75 kuruştur. Bu malzeme ve inşaat türleri ile birlikte, yevmiye ve bir kaç malzeme dışında gerekli olan inşaat aşaması ve malzemeler tamamlanmaktadır. Buraya kadarki malzemelerin toplam masrafı 67001,48 kuruş olarak hesaplanmıştır. Ayrıca tıpkı diğer hapisane keşif defterlerinde olduğu gibi bu toplam miktarın içerisinde de mesarif-i fevkalade eklentisi bulunmaktadır. Bu miktar ise 6091,04 kuruştur.

Keşif defterinin son kısmında ise, daha önceki hapisane keşif defterlerinde olduğu gibi, birkaç malzeme ile birlikte yevmiye masrafları bulunmaktadır. Bu kısım da yine diğer kısımlar gibi önemli bir kısımdır. Burada bulunan ilk malzeme katran ağacıdır. Katran ağacından 3 adet gereklidir ve her birinin ölçüleri farklıdır. Birincisi: Tülü 6,00 metre, arzı 0,12 metre sahnı 0,18 metre ölçülerindedir ve fiyatı ise 9 kuruştur. İkincisi: Tülü 5,00 metre, arzı 0,10 metre sahnı 0,15 metre ölçülerindedir ve fiyatı ise 8 kuruştur. Üçüncüsü: Tülü 2,00 metre, arzı 0,12 metre sahnı 0,12 metre ölçülerindedir ve fiyatı ise 4 kuruştur. Katran ağacından sonra 2 adet tahta gereklidir. Bu iki tahtanın ölçüleri aynıdır ve şu şekildedir: Tul 2,00 metre, arz 0,20 metre, sahn 0,02 metre ölçülerindedir ve fiyatı 3 kuruştur. İnşaatla kullanılacak 1 kıyye mılh fiyatı ise 3 kuruştur. 1000 kıyye sönmedik kirecin fiyatı 205 kuruş, 1000 kıyye kumun fiyatı 50 kuruş, 1000 kıyye taşın fiyatı 18 kuruş ve 1000 adet Malta Kiremidi'nin fiyatı ise 1000 kuruştur. Kiremit fiyatına bakıldığında bunun özel bir kiremit olduğu görülmektedir. Akseki ve Alanya hapisaneleri keşif defterlerinde bulunan benzer sayılardaki kiremitlere bakıldığında, 1000 adet kiremit fiyatının 125 kuruş olduğu görülmektedir. Ancak burada özellikle Malta Kiremidi şeklinde belirtilmiştir ve fiyatı da 1000 kuruş olarak verilmiştir. Diğerleri ile karşılaştırıldığında arada büyük bir fark olduğu görülmektedir. Kiremit masrafı ile birlikte malzemeler de son bulmaktadır. Bundan sonra yevmiye kısmı gelmektedir. İlk olarak en yüksek yevmiye alan dülger ustası gelmektedir ve

yevmiye miktarı 12 kuruştur. Sonra yapıcı ustası gelmektedir ve yevmiye miktarı 11 kuruştur. Son olarak amelenin aldığı yevmiye miktarı da 7 kuruştur. Bu yevmiye miktarlarına bakıldığında, Akseki ve Alanya yevmiye miktarları ile farklılıklar açık olarak görülebilmektedir. Bu yevmiye miktarları ile birlikte keşif defteri son bulmaktadır. Ancak yevmiye miktarlarından sonra en alta bir not eklenmiştir. Bu notta Alanya keşif defterinde olduğu gibi yüksek masrafa neden olmayacak bir durum belirtilmiştir. Notta: "Mahal-i inşaat her nereye olursa olsun su hazır edilip ücretle su taşımaya hacet olmadığı" yazılmıştır.⁴³¹ Bu da daha fazla masrafın olmayacağını göstermektedir. Yukarıda bahsi geçtiği üzere, keşif defteri ile birlikte bir de hapishane planı bulunmaktadır. Keşif defterinin en sonuna eklenmiş bu hapishane planı Ek-7'de verilmiştir(Bk: Ek-7).

Yukarıda içeriği verilen keşif defterinin girişinde de belirtildiği üzere, bu keşif defteri "tesrifat-ı lâzıme-i fenniyyeye muvafık görülmemiştir" ve bu sebeple, diğer kaza hapishaneleri için hazırlanan keşif defterleri gibi bu da hazırlandığı ile kalmıştır. Bir sonraki hapishane teşebbüsü ise 1912 tarihinde gerçekleşmiştir. Hükümet konağı ile birlikte hapishane yapılmak için bir arsa istimlak edileceği gündeme getirilmiş ve bu durum Maliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Yapılacak olan hükümet konağı ve hapishane için gerekli olan masrafların bir kısmı devlet tarafından tahsis edilecek olmakla beraber, bir kısmı da kaza sakinlerinin taahhüt ettiği iane(yardım) parası ile tahsil edileceği söylenmiştir. Bu paralardan bir kısmı toplanmakla birlikte bir kısmı henüz ulaşmamış ve mevcut ekonomik sıkıntı sebep gösterilerek hapishane inşası kabul edilmemiştir. Ayrıca hapishanenin keşif varakası muvafık görülmediği de bildirilen sebepler arasındadır. Yani buna göre hapishane yapılmadan sadece hükümet konağı yapılacak ve hapishane de yine aynı şekilde hükümet konağı içerisinde kalacaktır.⁴³² Bu bilgi ile birlikte, tekrar teşebbüste bulunulan hapishane yapımı yine teşebbüs aşamasında kalmıştır. Bu teşebbüsten 1 yıl kadar sonra bir başka belgede, Elmalı Hapishanesi'nin kavaid-i hıfzıssıhhaya uygun olmadığı bildirilmektedir. Muhtemelen bu hapishaneden kasıt, eski hükümet konağı içerisinde bulunan hapishanedir. Çünkü yeni hükümet konağının yapılması için geçmiş olan süre kısıtlıdır ve bahsi geçen hapishane için, "râtıp(rutubetli, nemli, ıslak) ve hava ve ziyadan mahrum olduğu" söylenmiştir. Bu da daha önceden beri kullanılmakta olan eski hükümet konağı içerisindeki hapishane olduğunu göstermektedir. Belgede, hapishanenin bu halinden dolayı Adliye Nezareti bir emir göndermiş ve hapishanenin hıfzıssıhhaya uygun bir hale getirilmesi istenmiştir.⁴³³ Hapishanenin böyle kötü bir halde olması, kullanılmaya devam etmekte olan hapishanenin bakımının da eksik

⁴³¹ BOA.DH.TMIK.S./26/14.

⁴³² BOA.DH.MB.HPS./18/26.

⁴³³ BOA.DH.MB.HPS./5/8.

olduğunu ve çalışmanın başından beri verilen diğer hapisane örneklerinde olduğu gibi, burasının da benzer hallerde olduğunu göstermektedir.

1914 yılına ait hapisane sual cetvellerine bakıldığında, Elmalı Hapishanesi'nin hala aynı durumda olduğu ve bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. Sual cetvelinde hapisane şu şekilde anlatılmıştır: "Hükümetin bodrum katında, dar ve hava ve ziyadan mahrum ve ikamete gayr-ı salih ve tamir ile ıslaha kabil olamayacak derecede harap ve mülevves mahalden ibarettir." Sual cetvelinden iki yıl kadar önce, hıfzıssıhhaya uygun bir hale getirilmesi istenilen hapishanenin hala aynı durumda olduğu görülmektedir. Daha önce yapılmış olan tanımlama ile neredeyse aynı olan bu tanımlama, hapishanenin hıfzıssıhhaya muvafık bir hale getirilmediğini ya da buna yönelik bir çalışmanın olmadığını göstermektedir. Hapishanenin ahval-i umumiyesi ve yeniden inşa ettirilmesinin gerekli olup olmadığına dair soruya ise, "müceddeden bir hapisane inşa ettirilmesi vücut-ı kati tahtındadır" cevabı verilmiştir. Hapishanenin durumundan başka, bulunduğu arazi ve arazinin kıymeti hakkında da: "Arazinin miktar-ı zira'ı 70 zirakare ölçüsündedir. Her bir zira' kıymeti ise 5 kuruş tahmin edilmektedir." şeklinde bilgiler verilmiştir.⁴³⁴ Bu sual cetvelinden sonra, diğer kazalarda olduğu gibi Elmalı'da da yeni bir hapisane yapımı için rayiç defteri hazırlanmıştır. Çünkü sual cetvelinde, yeniden bir hapisane yapılmasının kesinlikle şart olduğu belirtilmiş ve hapishanenin çok kötü bir durumda olduğu söylenmiştir. Bu sadece Elmalı'da değil aynı zamanda bütün kazalarda da benzer şekildedir ve bu sebeple Teke Mutasarrıflığı'na Dâhiliye tarafından bir yazı gönderilerek, kazalarda yapılacak olan hapisaneler inşaatı için rayiç defterlerinin çıkarılması istenmiştir. Akseki ve Alanya hapisaneleri için de benzer durumlar bulunmakta ve bunlar da yukarıda belirtilmiştir. Şimdi burada Elmalı Hapishanesi için hazırlanmış olan rayiç defteri de eklenecektir.

Rayiç defterinde belirtilen ilk malzeme acı kireçtir. Acı kirecin miktarı olarak ise 44 atik kıyye belirtilmiştir. 44 atik kıyye acı kirecin fiyatı 6 kuruştur. Sonra su kireci gelmektedir. Yine aynı miktarda olan bu kirecin fiyatı ise 7,20 kuruştur. Bundan sonra Çimento(portland veya rokfor) malzemesi gelmektedir. Çimento için taşıma yükü de belirtilmiştir. Taşıma için 1 koçu⁴³⁵ gereklidir ve miktarı 55 atik kıyye olacak şekilde fiyatı 62 kuruştur. Sonraki malzeme çimento(ronvil?) isimli bir çimento çeşididir. Bunun için de yine 1 koçu gereklidir ve 55 atik kıyye miktarı 53 kuruştur. Sonra kerpiç tuğla ya da fırında pişmiş tuğla gelmektedir. 1000 adedi 100 kuruştur. Sonra 1 bargir arabası yükü duvar taşı gelmektedir ve fiyatı 6 kuruştur. Sırada tahta çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar sırayla isim, ölçü ve fiyatlarıyla beraber verilecektir. Katran ağacından çirali tahta, tülü 4,00 metre, arzı 0,25

⁴³⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

⁴³⁵ Koçu: Öküzle çekilen bir çeşit arabadır. Detaylı bilgi için bk: Pakalın, 1983, 286.

metre, sathı 0,02 metre ölçülerinde ve fiyatı 350 kuruş. Katran ağacından ve diğer ebatta çıralı tahta veya sütun, tulü 4,00 metre, arzı 0,16 metre, sathı 0,08 metre ölçülerinde ve fiyatı 132 kuruş. Katran ağacından ve diğer bir ebatta çıralı tahta, tulü 5,00 metre, arzı 0,18 metre, sathı 0,09 metre ölçülerinde ve 200 kuruş. Katran ağacından beyaz çirasız tahta veya sütunluk, tulü 3,00 metre, arzı 0,12 metre, sathı 0,05 metre ölçülerinde ve fiyatı 95 kuruştur. Tahtalardan sonra yerli oluk kiremidi gelmektedir. 1000 adedinin fiyatı 100 kuruştur. 1 bargir yükü dere kumu fiyatı 2 kuruştur. 1 atik kıyye miktarı karfiçe fiyatı 3 kuruştur. Mismar(çivi türü) yerli veya Efreñç'ten, 1 atik kıyyesi 5 kuruştur. Bu malzemelerden sonra bir de yevmiye miktarları bulunmaktadır. Dülger, duvarcı, sıvacı, tenekeci, demirci gibi ustaların yevmiye miktarları aynıdır ve 15 kuruştur. Taşçı ve boyacı yevmiye miktarları ise birbiriyle aynıdır ve 20 kuruştur. Rençber yevmiye miktarı ise 10 kuruştur. Bargir için verilen ücret ise 5 kuruştur. Ayrıca nakliye için gerekli olan tek bargirli araba ücreti ise 30 kuruş olarak verilmiştir.⁴³⁶ Bu şekilde hazırlanmış olan rayiç defteri son bulmaktadır.

1899 yılında başlayan yeni hapishane teşebbüsü, Akseki ve Alanya'da olduğu gibi Elmalı'da da aynı şekildedir ve pek çok teşebbüsten sonra yine de yapılamamaktadır. 1917 yılına gelindiğinde hapishaneye dair izahat varakasında, hapishanenin hala hükümet konağının zemin katında olduğu söylenmektedir. Ancak Elmalı Hapishanesi için izahat varakasında önemli bir bilgi bulunmaktadır. Hapishane ve tevkifhane hakkında verilen açıklamada, hapishane ve tevkifhanenin her ikisi muhtelif 3 koğuştan meydana geldiği yazmaktadır. Burada muhtelif odalardan kasıt nedir açıklanmamıştır. Ancak diğer hapishanelere bakıldığında 2'şer odanın olduğu ve bu iki odadan birisinin erkeklere diğerinin de kadınlara ait olduğu bilinmektedir. Bu odalar ise hem tevkifhane hem de hapishane olarak kullanılmaktadır. Ancak Elmalı Hapishanesi'nde 3 odanın bulunduğu bahsedilmektedir. Bunlardan birisinin kadınlara ait olduğu da yine aynı belgede yazılıdır. Buna göre geri kalan 2 odanın birisi erkekler için hapishane, diğeri de tevkifhane olarak kullanılıyor olabilir. Bundan başka birisinin erkek hapishanesi ve tevkifhanesi, diğerinin de çocuk hapishane ve tevkifhanesi olma ihtimali de vardır. Ancak çocukların suçluluk oranlarının çok az olması ve çok zaman çocuk tutuklunun bulunmaması bu ihtimali zayıflatmaktadır. Bu da bir önceki tezi daha kuvvetli kılmaktadır. Çünkü kadınlar için de aynı durum geçerlidir ve çok az sayıda kadın suçlu olması, kadınlar için de 2 oda tahsis edilmesini gereksiz göstermektedir. Hapishanenin ne durumda olduğundan başka bir de, mahpusların yiyecek ihtiyaçlarının ne suretle verildiği de açıklanmıştır. Hapishanenin bir mutfağının olmadığı, bir hayır cemiyeti tarafından yiyecek verilmediği ya da bir müteahhit vasıtasıyla verilmediği belirtilmiştir.

⁴³⁶ BOA.DH.MB.HPS.M./13/67.

Ancak muhtaç olan kişilere müteahhit vasıtasıyla ekmek verildiği de eklenmiştir.⁴³⁷ Sadece muhtaç olanlara ekmek veriliyor olması ise garip bir tanımdır. Çünkü diğer mahkûmların yiyecek ihtiyaçlarını nereden karşıladıkları sorusunun bir cevabı bulunmamaktadır. İzahat varakasının vermiş olduğu bu bilgilerden sonra, Elmalı Hapishanesi'ne dair başka bilgi bulunmamaktadır.

Elmalı'da erkek hapishanelerinden başka bir de kadın hapishaneleri hakkında bilgiler bulunmaktadır. Başlangıçta belirtildiği üzere Elmalı'da kadın hapishane inşası, erkek hapishane inşasından çok daha erken tarihlerde teşebbüs edilmiştir. Bu anlamda ilk teşebbüs 1887 tarihlidir. Bu belgeye bakıldığında kadınlar için kiralık bir hanenin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bundan başka hane kirası da belirtilmiş ve buradaki hane sahibinin ve aynı zamanda kadın hapishanesi gardiyanının maaşı da belirtilmiştir. Hane kirası aylık 30 kuruştur ve gardiyanın maaşı da 70 kuruştur. Bu da Elmalı Kadın Hapishanesi'nin aylık masrafının toplam 100 kuruş olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu belgeden yaklaşık 2 ay öncesinde yazılan bir yazıda, Elmalı'da bir kadın hapishanesinin olmadığı ve gardiyan istihdam edilmediği belirtilmekle beraber, inşaat için nereden izin alındığı ve inşaat masraflarının nereden karşılanacağı sorulmaktadır.⁴³⁸ Konu ile ilgili cevap 1888 yılının başında gelmiştir. Bu cevapta, muvazene haricinde karşılıksız akçe sarfının yasak olduğu, başka kazalarda daha önce kadın hapishanesi yapılmadığı ve bu sebeple Elmalı'da da yapılamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca yukarıda bahsi geçen miktardaki kira ve gardiyan maaşının da fazla olduğu için olumsuz karşılandığı söylenmiştir. Ayrıca hal-i hazırdaki hazine durumunun düzeltilmesine kadarki süreçte kadın hapishanesinin yapılamayacağı ve bu sebeple kadın tutukluların sancak merkezinde bulunan hapishanelere gönderilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁴³⁹ Burada da izinsiz ve karşılıksız hapishane yapımı girişiminin önüne mali engellerin çıktığı görülmektedir. Ayrıca belgede belirtildiği üzere, küçük kazalarda kadın suçluların az olması ve bu sebeple kiralanan hane ve verilen maaşın gereksiz yere maliyeyi sıkıntıya sokacağı da izin verilmemesinin sebeplerindedir. Daha ileri tarihlerdeki hapishane yoklama cetvellerine bakıldığında, ileri tarihlerde bile kadın suçluların az olduğu görülmektedir. Yoklama cetvellerine nazaran daha eski tarihlere denk gelen bu zamanda ise, devletin haklı olarak gereksiz sarfiyatın önüne geçmesi söz konusudur.

Kadın hapishanesi girişimi sonuçsuz kaldıktan sonra 1914 yılına kadar kadın hapishanesi ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Bu tarihteki bilgi ise sual cetveline aittir. Kadın

⁴³⁷ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

⁴³⁸ BOA.DH.TMIK.S./1428/96.

⁴³⁹ BOA.DH.MKT./1481/28.

hapishanesine dair soruya: "hükümet dairesinde bir oda" cevabı verilmiştir.⁴⁴⁰ Hapishanenin durumuna ait diğer bilgiler yukarıda verildiği için tekrar değinilmeyecektir. Ancak hapishanenin harap ve pis bir halde olduğu da göz önünde bulundurulmalı ve kadın hapishanesinin de durumunun aynı olduğu belirtilmelidir. Bir sonraki bilgi 1917 tarihli izahat varakasında bulunmaktadır. Daha önce bahsi geçtiği üzere hapishane hükümet konağı altında ve çeşitli 3 odadan ibarettir.⁴⁴¹ Sual cetvelinde verilen bilgiye göre bunlardan birisi kadınlara aittir. İzahat varakasındaki bahsi geçen bu 3 odadan 2'sinin ise hala erkeklere ait olduğu düşünülmektedir. Bu bilgi ile birlikte ise Elmalı Kadın Hapishanesi ile bilgiler son bulmaktadır. Zaten merkez kaza olmaması, kadın suç oranının çok yüksek olmaması ve hapishaneye dair çok fazla memurun bulunmaması gibi sebepler kadın hapishanelerine dair bilgilerin daha da az olmasına neden olmaktadır. Bu sebeple kadın hapishanelerine dair bilgiler çok azdır ve mevcut bilgilere ise diğer belgelerin arasından küçük notlar halinde rastlanmaktadır.

2.3.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar

Merkez özelliği taşımayan kaza hapishanelerinde, hapishane inşaat ve tamiratlarına dair bilgilerin az olmasıyla beraber mahkûm ve memurlara dair bilgiler de azdır. Öncelikle mahkûmlardan başlamak gerekirse, Elmalı Hapishanesi'nin en eski tarihli bilinen mahkûmları sual cetvellerine aittir. 1914 tarihli olan sual cetveline bakıldığında Elmalı Hapishanesi'nde toplam 28 kişi bulunmaktadır. Bu 28 kişinin tamamı erkektir ve tamamı mahkûmdur. Yani hapishanede kadın suçlu ile erkek ya da kadın mevkuf bulunmamaktadır. 28 kişilik mahkûmların ise hangi tür suçlardan dolayı mahkûm olduklarına dair bilgi verilmemiştir.⁴⁴² Elmalı Hapishanesi'ne ait ilk yoklama cetveli ise 13 Ağustos 1914 tarihiyle yine aynı yıl içerisindeydir. Yani sual cetvelinden 6 ay sonrasında ilk yoklama cetveli hazırlanmıştır. Yoklama cetveline geçmeden önce Teke Sancağı mülhakat hapishaneleri yoklama cetvelleri ile ilgili önemli bir durumu belirtmek gerekmektedir. Akseki, Alanya, Kaş ve daha sonra kaza olan Manavgat, Korkuteli ve Finike gibi kaza hapishanelerinde hazırlanan yoklama cetvelleri arasında en düzenli şekilde hazırlanmış olanı Elmalı Hapishanesi'ne aittir. Çoğunlukla yoklama cetvellerindeki tablo hazırlanmasına rağmen ayrıca alt tarafta yazı ile tekrar hapishane mevcudunun açıklamaları verilmiştir. Hapishanede çok az mevcut bulunduğu durumlarda ise yine düzenli bir çizelge hazırlanmış ve karmaşık cetvellere yer verilmemiştir. Yani belgelerin üst kısmından alt kısmına kadar eklenen bütün bilgileri tam ve düzgün şekilde

⁴⁴⁰ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

⁴⁴¹ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

⁴⁴² BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

verildiği görülmektedir. Bu anlamda hapishanenin bu işi ile ilgilenen kişilerin sürekli düzenli olduğu görülmektedir. Bu bilgi ile birlikte ilk yoklama cetveline bakılacak olursa, cetvelde toplam 31 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 19'u mahkûm ve 12'si de mevkuttur. Mevkufların tamamı erkek olup yine tamamı cünha türü suçlardan dolayı mevkuf bulunmaktadırlar. Mahkûmların da tamamı cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olmuşlardır. Bunlardan ise 17'si erkek, 2'si de kadındır.⁴⁴³

Elmalı Hapishanesi'nin bir sonraki yoklama cetveli, yine 1914 yılında yapılmıştır ve yılın son günlerine denk gelmektedir. Bu yoklama cetveline bakıldığında hapishanede toplam 25 kişinin olduğu görülmektedir. Bir önceki yoklama cetvelinde olduğu gibi bu cetvelde de bütün mahkûm ve mevkufların cünha türü suçlardan dolayı hapishanede oldukları görülmektedir. 25 kişinin arasından 11 kişi mevkuf 14 kişi ise mahkûmdur. Mevkufların 11'i de erkektir. Mahkûmların ise 13'ü erkek ve 1 kişisi de kadındır.⁴⁴⁴ Bir sonraki yoklama cetveli ise 1915 yılının Nisan ayına denk gelmektedir. Bu yoklama cetveline bakıldığında, hapishanede bulunan mahkûm ve mevkufların sayısında azalma olduğu görülmektedir. Buna göre hapishanede toplam 7 kişi bulunmaktadır. Yine hapishanede bulunan mahkûm ve mevkufların tamamı cünha türü suçlardan dolayı buradadır ve hapishanede bulunanların tamamı erkektir. Mevkufların sayısı 1 kişidir, mahkûmlar ise 6 kişidir.⁴⁴⁵ Bu yoklama cetvelinden sonra uzun bir müddet yoklama cetveli bulunmamaktadır. 1917 yılına gelindiğinde ise hapishane mevcuduna dair ilk bilgi Nisan ayı tarihli olan izahat varakasında bulunmaktadır. Aradan geçen tam olarak 2 yıllık süreçten sonra hapishane mevcudunun hala çok düşük sayıda olduğu görülmektedir. İzahat varakasına göre hapishanede toplam 11 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 1 kişi mahkûm, 10 kişi ise mevkuttur. Mahkûm olan 1 kişi erkektir ve hangi suç türünden dolayı mahkûm olduğu belirtilmemiştir. Mevkuflardan ise 9 kişi erkek ve 1 kişi de kadındır. Mevkufların da suç türleri belirtilememiştir. Ayrıca 18 yaşından küçük(yani çocuk) mahkûmun bulunmadığı da belirtilmiştir. Diğer izahat varakalarında olduğu gibi burada da mahkûmların hangi işlerle meşgul oldukları da yazılmıştır. Ancak burada sadece 1 mahkûm bulunmaktadır ve onunun da hiç bir işle meşgul olmadığı belirtilmiştir.⁴⁴⁶

Elmalı Hapishanesi yoklama cetvelleri arasında en detaylı bilgi veren yoklama cetveli, izahat varakasından yaklaşık 2 ay kadar sonra düzenlenmiş olan cetveldir. Bu cetvelde hapishanede bulunanların tamamı verildikten sonra cezasını bitirmiş olanlar ve başka yere

⁴⁴³ BOA.DH.MB.HPS./150/90.

⁴⁴⁴ BOA.DH.MB.HPS./152/26.

⁴⁴⁵ BOA.DH.MB.HPS./20/62.

⁴⁴⁶ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

sevk edilenler hakkında da bilgiler verilmektedir. Öncelikle yoklama cetvelinin içeriğine bakılacak olursa, hapisanede toplam 12 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 9'u mevkuf, 3'ü de mahkûmdur. Mevkufların tamamı erkek olup yine aynı şekilde tamamı cinayet türü suçlardan dolayı mevkuftur. Mahkûmların ise tamamı cünha türü suçlardan dolayı mahkûmdurlar ve bunlardan 2'si erkek, 1'i de kadındır. Cetvelin altında ise bu yoklama sıralarında bazı durumların gerçekleştiği ve bu sebeple hapisanede kalan mücrim sayısının azaldığı belirtilmiştir. Buna göre 3 mahkûmdan 2'si ceza sürelerini tamamlamış ve bu sebeple tahliye edilmişlerdir. Mevkuflardan ise 8 kişinin cinayet türü suçlardan dolayı itham edilerek başka bir yere sevk edildikleri yazılmıştır. Bu kişilerin nereye sevk edildiklerine dair bilgi olmamakla beraber, mahkemelerinin görülmesi sebebiyle sancak merkezi ya da vilayet merkezine gönderilmiş olma ihtimalleri yüksektir. Bu tahliye ve sevklerden sonra ise hapisanede sadece 2 kişi kalmıştır. Bunlardan birisi mahkûm diğeri de mevkuftur.⁴⁴⁷ Bir sonraki yoklama cetveli Temmuz 1917 tarihlidir. Bu yoklama cetvelinde de bir önceki gibi bilgilerin bulunduğu görülmektedir. Yoklama cetvelinde öncelikle hapisane mevcudu ve suç türleri belirtilmiştir. Buna göre hapisanede 15 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 7'si mevkuf, 8'i de mahkûmdur. Mevkufların tamamı erkektir ve bunlardan 5'i cinayet türü suçlardan, 2'si de cünha türü suçlardan dolayı mevkuftur. Mahkûmların ise tamamı cünha türü suçlardan mahkûm olmakla beraber bunlardan 4'ü erkek, 1'i de kadındır. Bu cetvelden sonra verilen bilgiye göre ise bazı kişiler hapisaneden tahliye olmuşlardır. 8 kişilik mahkûmlardan 4 kişi mahkûmiyetini tamamlayarak tahliye olmuştur. 7 kişilik mevkuflardan 5 kişi ise, sebebi belirtilmeksizin, tahliye oldukları yazılmıştır. Böylelikle hapisanede toplam 6 kişi kalmıştır. Bunlardan 4'ü mahkûm, 2'si ise mevkuftur.⁴⁴⁸

Elmalı Hapishanesi'nin 1917 yılına ait son yoklama cetveli 28 Kasım tarihlidir. Bu yoklama cetvelinde toplam mevcut 30 kişidir. Bunlardan 16'sı mevkuf, 14'ü ise mahkûmdur. Mevkufların tamamı cinayet türü suçlardan dolayı bulunmaktadır ve bunlardan 12'si erkek, 4'ü de kadındır. Mahkûmların tamamı ise cünha türü suçlardan dolayı bulunmaktadır ve bunların 12'si erkek, 2'si ise kadındır. Bu yoklama cetvelinde öncekiler gibi hapisaneden sevk edilenler ve tahliye edilenler bulunmaktadır. Ancak mahkûmlardan 13 kişinin cezaları bitmiş ve tahliye edilmişlerdir. Mevkuflardan ise 6 kişi, "cinayet türü suçlar ile bi'l-ittiham liva ve Divan-ı Harb-i Örfi'ye sevk" edilmişlerdir. Böylelikle hapisanede 1 kişi mahkûm ve 10 kişi de mevkuf olmak üzere toplam 11 kişi kalmıştır.⁴⁴⁹ Bundan sonraki yoklama cetveli Nisan 1918 tarihlidir. Bu cetvelde de benzer durumlar görülmektedir. Öncelikle hapisanenin

⁴⁴⁷ BOA.DH.MB.HPS.M./28/81.

⁴⁴⁸ BOA.DH.MB.HPS.M./29/35.

⁴⁴⁹ BOA.DH.MB.HPS.M./31/71.

mevcudu 48 kişidir. Bunlardan 17 kişi mevkuf, 21 kişi de mahkûmdur. Mevkufların tamamı erkek ve cinayet türü suçlardan dolayı mevkufturlar. Mahkûmları n ise tamamı cünha türü suçlardan dolayı mahkûmdurlar ve bunların 13'ü erkek, 8'i de kadındır. Mahkûmlardan 18 kişi ceza sürelerini tamamlamış ve tahliye edilmişlerdir. Mevkufardan ise 12 kişi "cinayet türü suçlardan dolayı bi'l-ittiham liva ve Divan-ı Harb-i Örfi'ye sevk" edilmişlerdir. Böylelikle hapisanede 3 mahkûm, 5 de mevkuf olmak üzere toplam 8 kişi kalmıştır.⁴⁵⁰ 1918 yılının ikinci yoklaması ise Temmuz ayında yapılmıştır. Bu yoklama cetveline göre hapisanede toplam 20 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 7'si mevkuf, 13'ü ise mahkûmdur. Mevkufardan tamamı erkektir ve bunların 2'si cinayet türü suçlardan, 5'i de cünha türü suçlardan dolayı mevkufturlar. Mahkûmların ise tamamı cünha türü suçlardan dolayı bulunmakta ve bunlardan 8'i erkek, 5'i ise kadındır. Mahkûmlar arasından 6 kişi ceza sürelerini tamamlamak suretiyle tahliye edilmişlerdir. Bu sefer mevkufardan sevk ya da tahliye bulunmamaktadır. Buna göre hapisanede 7 mevkuf ve 7 mahkûm olmak üzere toplam 14 kişi kalmıştır.⁴⁵¹

Elmalı Hapishanesi'ne ait 1918 yılının son yoklaması da mevcuttur ve Kasım ayında yapılmıştır. Bu yoklama cetveline göre ise hapisanede toplam 27 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 12'si mevkuf ve 15'i de mahkûmdur. Mevkufaların tamamı erkek olmakla beraber 4'ü cinayet türü suçlardan dolayı, 8'i de cünha türü suçlardan dolayı mevkufturlar. Cünha türü suçlardan dolayı 12 mahkûm bulunmaktadır. Bunların 10'u erkek, 2'si kadındır. Kabahat türü suçlardan dolayı ise 3 kişi mahkûmdur. Bunların ise 2'si erkek, 1'i kadındır. Önceki belgelerde olduğu gibi burada da sevk ve tahliyeler bulunmaktadır. Buna göre mevkufar içerisinde bulunan ve cinayete mevkuf olan 4 kişi, yine aynı suçtan dolayı livaya sevk edilmişlerdir. 2 mevkuf ise tahliye edilerek geriye 6 mevkuf kalmıştır. Mahkûmlardan ise 12 kişi ceza müddetini tamamlayarak tahliye edilmiştir ve geriye 3 kişi kalmıştır. Böylelikle hapisanede geriye toplam 9 kişi kalmıştır.⁴⁵² 1919 yılına ait ilk yoklama cetveli ise bulunmamaktadır. İkinci yoklama cetveli ise Haziran ayında yapılmıştır. Bu yoklama cetveline göre hapisanede toplam 17 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 14'ü mevkuf, 3'ü ise mahkûmdur. Mevkufaların tamamı cinayet türü suçlardan dolayı mevkuf olmuşlardır ve bunlardan 6'sı erkek, 8'i kadındır. Mahkûmların ise tamamı cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olmuşlar ve bunlardan 1'i erkek, 2'si ise kadındır. Diğer yoklama cetvellerinde olduğu gibi bu cetvelde mücrimin sevki ya da tahliyesi gösterilmemiştir. Ayrıca diğer yoklama cetvellerine göre bir başka farklılık ise, kadın suçlu sayısı ilk defa erkek suçlu sayısından fazla olmuştur.⁴⁵³ 1919 yılının son yoklama

⁴⁵⁰ BOA.DH.MB.HPS./160/72.

⁴⁵¹ BOA.DH.MB.HPS./122/3.

⁴⁵² BOA.DH.MB.HPS.M./36/22.

⁴⁵³ BOA.DH.MB.HPS./124/20.

cetveli ise Kasım ayında yapılmıştır. Bu yoklama cetveline göre ise hapisanede toplam 21 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 9'u mevkuf ve 12'si ise mahkûmdur. Hapishanede bulunan bu 21 kişinin tamamı erkektir. Mevkufların 2'si cinayet türü suçlardan, 7'si ise cünha türü suçlardan dolayı mevkufurlar. Mahkûmların tamamı ise cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olmuşlardır. Önceki cetvellerde olduğu gibi burada da bazı sevkler bulunmaktadır. Mevkuflar içinden sadece 2 kişi(ki muhtemelen cinayet türü suçlardan mevkuf olanlar) Antalya Hapishanesi'ne sevk edilmişlerdir. Mahkûmlardan ise tahliye bulunmamaktadır. Buna göre hapishanede 7 mevkuf ve 12 mahkûm olmak üzere toplam 19 kişi kalmıştır.⁴⁵⁴

Yoklama cetvellerine bakıldığında Elmalı Hapishanesi mevcudu, buraya kadar değerlendirilen diğer kaza hapishanelerine göre daha azdır. Ayrıca diğer kaza hapishanelerine ait yoklama cetvellerine göre farklılıkları bulunan Elmalı Hapishanesi yoklama cetvelleri, aynı zamanda en düzenli ve detaylı tutulan yoklama cetvelleri olmuştur. Diğer cetvellerde görülmeyen mücrimin sevkleri ve tahliyeleri bu cetvellerde genellikle detaylı olarak belirtilmiştir. Diğer kazalarda olduğu gibi Elmalı Kazası Hapishanesi'nde de kadın suçlu sayıları neredeyse yok denecek kadar az sayıdadır ve bu da yukarıda ele alınan kadın hapishanesi kiralanması meselesine açıklık getirmektedir. Görüleceği üzere uzun süre kadın mahkûm ya da mevkuf sayıları çok azdır ve bazı zamanlarda hiç kadın tutuklu bulunmamıştır. Ayrıca Elmalı kadın hapishaneleri, hapishane inşaatları ya da buna yönelik teşebbüsler konusunda diğer kazalar yanında en fazla teşebbüste bulunan kaza olmuştur. Ancak hiç bir zaman bir kadın hapishanesi ya da bir erkek hapishanesi yapılamamış ve bu kısımda görüleceği üzere mahkûm ve mevkufların sayılarının hep az olması buna sebep olarak gösterilmiştir. Mahkûm ve mevkuflar hakkındaki bu bilgiler son bilgiler niteliğindedir. Nitekim daha önceki kaza hapishanelerinde de görüleceği üzere 1919 yılından sonra hapishanelerle ilgili pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak bundan sonra birde hapishane memurları meselesi bulunmaktadır.

Elmalı Hapishanesi memurlarına dair en eski tarihli belge, Elmalı'da bir kadın hapishanesi yapımı için bulunulan teşebbüs belgesidir. Bu belge yukarıda da ele alındığı üzere, Elmalı'da bir kadın hapishanesi olmadığı ve bu sebeple bir hane kiralanarak hane kirası ile birlikte hane sahibi olan kişiye verilecek maaş miktarı görülmektedir. Ancak bu belgeye yönelik gelen cevaba göre, uygulamaya koyulmuş olan bu hane kiralaması ve bir adet gardiyan maaşı uygun görülmeyip uygulamadan kaldırılmıştır. Ancak her ne kadar olsa da bu belgede, kiralanmış olan bir hane ve burada bulunan hane sahibi kişiye verilecek gardiyan maaşından söz edilmektedir ve bir süreliğine de olsa bu kişi maaş almış yani bir yönüyle

⁴⁵⁴ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

hapishane gardiyanı olmuştur.⁴⁵⁵ Bahsi geçen bu memur hakkında başka bilgi bulunmamakla birlikte her ne kadar kısa süreliğine de olsa gardiyanlık yapmış olması, bahsi geçen bu kişinin bir kadın hapishanesi memuru olduğunu göstermekte ve bir memur bahsi taşımaktadır. Ayrıca uzun bir süre boyunca herhangi bir memurdan ya da memur maaşından bahsedilmemiş olması da bu belgedeki bilgileri önemli kılmaktadır. Bir sonraki memurlara ait belge ise 1912 tarihlidir. Yani önceki belge ile aradan tam 25 yıl geçmiştir ve bu sürede başka memurdan ya da memur maaşından bahsedilmemiştir. 1912 yılına gelindiğinde ise Teke Sancağı merkez ve mülhakatına ait hapishanelerde bulunan memur maaşları liste halinde verilmiştir. Bu belgeye göre 1912 yılında Elmalı Hapishanesi'nde 1 kişi gardiyan bulunmakta ve bu gardiyan 150 kuruş maaş almaktadır. Aynı belgede Teke Sancağı merkez ve mülhakat hapishanelerinde çalışan bütün memurların maaşlarının toplamı 2050 kuruş olarak belirtilmiştir.⁴⁵⁶ 1914 yılına ait bir sonraki belgede ise, sancağa ait bazı masraflar ile birlikte bütün hapishane memurlarının maaşları da toplu olarak verilmiştir. Bu masraflar hala 2 yıl önceki belgede bulunan maaşlar toplamı ile aynıdır ve toplam 2050 kuruştur.⁴⁵⁷ Bu durum ise, Elmalı Hapishanesi gardiyanının hala aynı miktar maaş almaya devam ettiğini göstermektedir.

Hapishaneler için önemli bilgi kaynağı olan izahat varakasına bakıldığında ise, aradan geçen 3 yıla rağmen hükümet konağı içerisinde 3 farklı odası bulunan Elmalı Hapishanesi'nde hala 1 kişi gardiyan bulunmaktadır. Bundan başka hapishanede çalışan gardiyanın ismi de verilmiştir ve bu gardiyanın ismi ise Bilal Ağa'dır. Ancak izahat varakasında gardiyanın ne kadar maaş almakta olduğu belirtilmemiştir.⁴⁵⁸ Bu bilgiler ile birlikte Elmalı Hapishanesi memurlarına ait bilgiler son bulmaktadır ve bilgilere genel olarak bakıldığında bu kadar azdır. Bu kadar az bilgi olmasının sebebi ise yine diğer kaza hapishaneleri ile aynı sebeplere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yani hapishanenin hükümet konağı içerisinde olması ve fazla memura ihtiyaç duyulmamasından dolayıdır. Bundan başka kazaların diğerlerine oranla küçük olmaları ve suçluluk oranlarının az olması ise, hem hapishaneye ait bilgilerin, hem mahkûmlara ait bilgilerin hem de memurlarına ait bilgilerin az olmasına neden olmuştur. Elmalı Hapishanesi ise buna en güzel örnektir ve pek çok zaman mahkûmların olmayışı, kadın mahkûmların çok az olması ve bazen de hiç olmaması, çalışmanın nispeten daha dar kalmasına neden olmaktadır.

⁴⁵⁵ BOA.DH.MKT./1428/96; BOA.DH.MKT./1481/28.

⁴⁵⁶ BOA.DH.MB.HPS./146/82.

⁴⁵⁷ BOA.DH.MB.HPS./72/32.

⁴⁵⁸ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

2.4.Kaş Kazası Erkek ve Kadın Hapishaneleri

2.4.1. Hapishanelerin İnşaat, Tamirat ve Masrafları

Teke Sancağı'nın bir diğer kazası ise Kaş Kazası'dır. Daha evvel bahsedildiği üzere Kaş, hapishaneler konusunun Osmanlı'ya girişinden kısa bir zaman önce Teke Sancağı'nın bir kazası olmuştur. Bu zamandan sonra sürekli kaza olarak kalmış ve hapishanelerin her kaza merkezinde inşa edilmesine yönelik emirden sonra hükümet konağı dâhilinde bir hapishaneye sahip olmuştur. Ancak Kaş Hapishanesi'nin durumu da diğer kazalara ait hapishanelerden farklı olmamıştır. Çünkü Osmanlı'nın son dönemine kadar sürekli hükümet konağı içerisindeki bir-iki odadan ibaret olmuştur. Kadın hapishanesi konusunda da fazla fark yoktur. Mevcut belgelere bakıldığında, yine diğer kazalarda olduğu gibi Kaş Kazası'nda da erkek hapishanelerinden daha erken tarihlerde kadın hapishanesi teşebbüsleri bulunmaktadır. Ancak Teke Sancağı kazaları arasında en sıkıntılı ve en çaresiz kadın hapishanesi teşebbüsü de yine Kaş Kazası'na aittir. Kaş Kazası hapishaneleri değerlendirilirken önceki kazalar gibi sıralamaya dikkat edilecek ve öncelikle erkek hapishanesi, sonra da kadın hapishanelerine dair bahisler kronolojik olarak ele alınacaktır. Ayrıca yine aynı şekilde belgelerin kısıtlı bilgilerden ibaret olması bazı konuların ayrı olarak ele alınmasını imkânsız kılması sebebiyle diğer konular ile birlikte değerlendirmeye alınacaktır.

Teke Sancağı'nın diğer kazalarında olduğu gibi Kaş Kazası'nda da 1899 yılında bir hapishane inşası teşebbüsü bulunmaktadır. Kaş Kazası'nda da tıpkı diğer kazalarda olduğu gibi bir keşif defteri hazırlanmış ve keşif defteri ile birlikte bir de hapishane planı çizilmiştir.⁴⁵⁹ Bu keşif defterinde bazı masrafların bulunduğu ve bu masrafların yapılacak hapishanenin ne kadar masrafa mal olacağı hakkında bilgiler vermektedir. Diğer keşif defterlerinde olduğu gibi keşif defterinde verilen ilk inşaat türü temel hafriyatıdır. Temel hafriyatı için ise toplam 367,50 kuruş masraf belirlenmiştir. Bundan sonra temel kargir inşaatı gelmektedir ve masrafı ise 6860 kuruştur. Birinci katın inşası kısmına gelince burası için de 805,04 kuruş masraf çıkarılmıştır. Kapı ve pencere boşlukları için ise 66,88 kuruş masraf bulunmaktadır. Kapı ve pencere boşluklarına ait herhangi bir ölçü belirtilmemekle beraber 24 adet kapı ve 31 adet de pencere boşluğu verilmiştir. Ahşap inşaatı kısmına gelindiğinde masrafların toplamları verildiği görülmektedir. Çeşitli ölçülere sahip 108 adet taban malzemesi, 20 adet mahya kirişi, 76 adet çatı malzemesi, 27 adet baba, çeşitli ölçülere sahip 108 adet göğüsleme ve 4 adet de hatıl gibi malzemelerin toplam masrafı 2876,50 kuruş olarak verilmiştir. Çatı inşaatı kısmına gelindiğinde ilk malzeme bedavradır. 3000 adet gereki olan bedavraların tülü 1,50 metre, arzı 0,14 metre ölçülerindedir ve masrafı ise 1575 kuruştur. 42000 adet kiremidin fiyatı ise 7000 kuruştur. Kiremit fiyatlarının diğer kazalarla

⁴⁵⁹ BOA.DH.TMIK.S./26/14; Akpınar, 2017, 38-39.

karşılaştırılması yapıldığında Akseki ve Alanya'ya göre yüksek ancak Elmalı ile aynı olduğu görülmektedir.

Doğramacılık inşaatına ait ilk malzeme döşeme malzemesidir. Döşeme malzemesi de yine çeşitli sayı ve ölçülere sahiptir ve toplam masrafı 2950,80 kuruştur. Doğramacılık inşaatına ait son malzeme olan tavan malzemesinin fiyatı ise 1839,50 kuruştur. Ahşap kapılar kısmına çeşitli ölçülere sahip 26 adet kapı kanadı gösterilmiştir. Fiyatlarının toplamı ise 260,40 kuruştur. Çeşitli ölçülerde 48 adet direcik, çeşitli ölçülerde 24 adet başlık ve yine çeşitli ölçülerde 24 adet söve malzemelerinin toplam masrafı ise 176 kuruştur. Bundan başka 72 adet reze 32,40 kuruş, 20 adet kilit 640 kuruş ve kapılara ait son malzeme olan 10 adet kol demirinin fiyatı ise 17,50 kuruştur. Kapılardan sonra sıra pencerelerdedir. İlk olarak 13 adet pencere kanadı gösterilmiştir. Bunların tülü 1,00 metre, arzı 0,60 metre ölçülerindedir ve masrafı 54,60 kuruştur. Bundan sonraki pencerelere ait malzemelerin masrafları toplu olarak verilmiştir ve ölçülerinde de çeşitlilik bulunanlar vardır. 54 adet direcik, 27 adet başlık, 27 adet söve ve 112 adet çerçevenin toplam masrafı 273,90 kuruştur. Pencereler için 112 adet cam gereklidir ve bunların tülü ile arzı 0,40 metre ölçülerinde olup masrafı ise 728 kuruştur. Camlar için gerekli olan macunun fiyatı ise 25 kuruştur. Pencerelere ait son olarak demir pencere kafesleri bulunmaktadır. Demir pencere kafesinden 13 adet gereklidir ve masrafı ise 2930 kuruştur. Pencerelerden sonra birinci kata ait abdesthane döşemesi bulunmaktadır ve bunun için de toplam 443,52 kuruş belirlenmiştir. Yine birinci kat inşaatı içerisinde belirtilen ağaç merdiven bulunmaktadır. Bu merdivenin tülü 4,00 metre, arzı 1,40 metre ölçülerindedir ve masrafı 336 kuruştur. Birinci kata ait son olarak dâhili sıva ve badana bulunmaktadır. Sıva ve badana için gerekli olan masraf ise toplam 2986 kuruştur. Böylelikle birinci kata ait malzeme ve inşaat türleri son bulmaktadır.

İkinci kat inşaatı kargir inşaatı ile başlamaktadır. İkinci kata ait kargir inşaatı, birinci kata oranla daha düşük masraflıdır ve bu masraf 85,64 kuruştur. Kapı ve pencere boşluklarına ait masraflar birlikte verilmiştir ve toplam 32 kuruştur. İkinci katın taban malzemesi tutarı 723,84 kuruş, tavan malzemesi tutarı ise 475,84 kuruştur. Sıva ve badana masrafı bu sefer erken verilmiştir ve toplam 815 kuruştur. Doğramacılık inşaatı ilk olarak kapı kanatlarından başlamaktadır. 5 adet kapı kanatlarının tülü 2,50 metre, arzı 0,70 metre ölçülerindedir ve masrafı ise 61,50 kuruştur. 10 adet direcik, 5 adet başlık ve 5 adet söve gibi malzemelerin toplam fiyatı ise 36,60 kuruştur. Kapılara ait olan reze miktarı 15 adettir ve bunların fiyatı da 6,30 kuruştur. Kapılara ait son olarak 5 adet kilit masrafı ise 160 kuruştur. Kapılardan sonra sıra pencerelere gelmektedir. Pencereler için gerekli olan 40 adet direcik, 20 adet başlık, 20 adet söve ve çeşitli ölçülere sahip 100 adet pencere çerçevesinin toplam masrafları 114,40

kuruştur. Pencereleer için tul ve arzı 0,40 metre ölçülerinde olan 80 adet cam masrafı ise 360 kuruştur. Pencereye ait son olarak camlar için kullanılacak olan macun masrafı ise 18,75 kuruştur. Böylelikle Kaş Kazası Hapishanesi'ne ait hazırlanmış olan keşif defterinin çoğunluk kısmı tamamlanmıştı. Bundan başka bazı malzemelerin ölçüleri, fiyatları ve bazı usta ve amelelerin günlük ücretlerini belirten kısım ile hapishane planı bulunmaktadır. Ancak buraya kadar belirlenen malzemelerin ve inşaatların toplam masrafı 67002,08 kuruş olarak hesaplanmıştır. Ayrıca bu masrafın içerisinde 6091,09 kuruşluk mesarif-i fevkalade de eklenmiştir.

İnşaata ait yevmiye ve bazı malzeme masrafları en sona eklenmiştir. Diğer kaza hapishanesi keşif defterlerinde olduğu gibi ilk malzeme 3 adet katran ağacıdır. Bu 3 adet katran ağacının her birisinin çeşitli ölçüleri bulunmaktadır. Birincisinin tülü 6,00 metre, arzı 0,12 metre, sahnı 0,18 metre ölçülerindedir ve fiyatı 9 kuruştur. İkincisinin tülü 5,00 metre, arzı 0,10 metre, sahnı 0,15 metre ölçülerinde olup fiyatı 8 kuruştur. Üçüncüsünün tülü 2,00 metre, arzı 0,12 metre, sahnı 0,12 metre ölçülerindedir ve fiyatı 4 kuruştur. Katran ağaçlarından sonra tülü 2,00 metre, arzı 0,20 metre, sahnı 0,02 metre ölçülerinde olan ve fiyatı 3 kuruş olan 1 adet tahta bulunmaktadır. Bundan başka fiyatı 3 kuruş olan 1 kıyye mih, 205 kuruş fiyatı olan 1000 kıyye sönmedik kireç, fiyatı 50 kuruş olan 1000 kıyye kum ve fiyatı 18 kuruş olan 1000 kıyye taş gibi malzemeler gelmektedir. Son olarak 1000 adet Malta Kiremidi bulunmaktadır ve fiyatı ise 1000 kuruştur. Yevmiye kısmına gelince, bir dülger ustası yevmiye miktarı 12 kuruş, bir yapıcı ustası yevmiye miktarı 11 kuruş ve bir amele yevmiye miktarı ise 7 kuruştur.⁴⁶⁰ Bu şekilde keşif defteri son bulmaktadır. Hapishanenin çizilmiş planı ise diğer kazalara ait hapishaneler ile benzerlik gösterip Ek-8'deki gibidir(Bk: Ek-8).

1899 yılına ait olan yukarıdaki keşif defterinden sonra Kaş Kazası'nda bir hapishane yapılmadığı 1904 tarihli bir belgeden anlaşılmaktadır. Belgeye göre, Kaş Kazası Hapishanesi bu tarihte hükümet konağı içerisinde ve aynı zamanda anca 20 kişilik kapasitesinin bulunduğu yazılıdır. Bahsi geçen bu belge Sadaret'ten Maliye Nezareti'ne yazılmıştır ve Kaş Kazası'nda bir hapishane yapımı bahsi geçmektedir. Hükümet konağı altında olan bu hapishanenin rutubetli ve gayr-ı muntazam bir halde olduğu bildirilmektedir. Bu yönüyle Kaş Hapishanesi'nin diğer kaza hapishanelerinden farkı yoktur. Ancak burada yeni hapishane yapımı bahsinde alışılmadık bir durumla karşılaşmaktadır. Diğer kazalarda görülmedik şekilde, yeterli gelmeyen bu hapishane yerine hükümet konağı avlusunda 2-3 odalı yeni bir hapishane inşası için izin istenmektedir. Genellikle müstakil bir hapishane ya da müsait bir yer kiralamaya yönelik olan taleplerin yanında bu sefer hükümet konağı avlusunda bir

⁴⁶⁰ BOA.DH.TMIK.S./26/14.

hapishane inşasından bahsedilmektedir.⁴⁶¹ Yine aynı konu ile ilgili 1 ay kadar sonra bir başka belgede, hapishane inşaatı için gerekli olan masrafin nereden karşılanacağına dair sorular sorulmaktadır. Ayrıca önceki seneler için ileri seneler varidatından para harcanmak istendiği anlaşılmakta ve devlet tarafından bu kesinlikle hoş karşılanmadığı bildirilmiştir. Yani bu belgeye göre yeni hapishane inşası için mali engeller ortaya çıkmıştır.⁴⁶² Bu belgeden sonra Kaş Kazası hükümet konağı avlusunda inşa olunacak hapishane hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kaş Hapishanesi'ne dair bir sonraki bilgi ise 1914 tarihli hapishane sual cetvelindedir. Aradan geçen yaklaşık 10 yıllık sürede hükümet konağı avlusuna bir hapishane yapılmadığı anlaşılmaktadır. Sual cetvelinde verilen bilgiye göre hapishane, hükümet konağının bodrum katında 2 odadan ibaret olan havasız ve ışsız bir yerdir ve tamiri ile düzeltilmesi mümkün değildir. Bu sebeple yeniden bir hapishane inşası gerekmektedir. Bundan başka hapishanenin bulunduğu arsanın miktar-ı zira'ı da belirtilmiş ve 60 zirakare olarak verilmiştir. Ancak her bir zira' kıymeti belirtilmemiştir.⁴⁶³

Sual cetvelinin hazırlanmasının ardından, sual cetvelinde işaret edildiği üzere yeni bir hapishane inşasının gerekli olduğuna dikkat çekilmiştir. Sual cetvelinin bu işaretinin ardından(ki diğer kaza hapishanelerine ait sual cetvellerinde de aynı durum söz konusudur) Teke Sancağı'nda inşa edilecek hapishaneler için yeniden hareketlilik başlamış ve Kaş Kazası'nda da bir rayiç defteri hazırlanmıştır. Rayiç defterinin önemi yukarıda belirtildiği için tekrar değinilmeyecek olmakla beraber, öneminden dolayı içeriği kısaca verilecektir. Rayiç defterinde ilk malzeme acı kireçtir. Acı kirecin 44 atik kıyyesi 6 kuruştur. Sonra alçı gelmektedir ve 1 adet alçı 0,10 kuruştur. Bundan sonrası usta yevmiye miktarlarına kadar kısaca sırayla verilecektir. Kerpiç tuğla yani fırında pişmiş tuğla, 1 bargir yükü fiyatı 2 kuruştur. Tülü 2,50 metre, arzı 0,25 metre, sathı 0,03 metre ölçülerinde olan 1 adet yonma taşın fiyatı 4,20 kuruştur. Tülü 4,00 metre, arzı 0,15 metre, sathı 0,07 metre ölçülerinde 1 adet çıralı tahtanın fiyatı 7 kuruştur. Tülü 2,00 metre, arzı 0,25 metre, sathı 0,03 metre ölçülerinde olan diğer ebatta çıralı tahta veya sütunun 1 adedi 4 kuruştur. Tülü 4,00 metre, arzı 0,15 metre, sathı 0,07 metre ölçülerinde olan diğer ebatta çıralı tahtanın 1 adedi 6 kuruştur. Tülü 2,00 metre, arzı 0,25 metre, sathı 0,03 metre ölçülerinde olan 1 adet beyaz çırasız tahta veya sütunluğun fiyatı 5,20 kuruştur. Tülü 2,00 metre, arzı 0,25 metre, sathı 0,03 metre ölçülerinde olan 1 adet diğer ebatta beyaz çırasız tahtanın fiyatı 5 kuruştur. Tülü 2,00 metre, arzı 0,20 metre, sathı 0,02 metre ölçülerinde olan ve yine diğer ebatta olan beyaz çırasız tahtanın 1 adedi 4 kuruştur. Bir bargir yükü oluk kiremidinin fiyatı 5 kuruştur. 1 atik kıyye miktarı

⁴⁶¹ BOA.BEO./2365/177304.

⁴⁶² BOA.BEO./2396/179631.

⁴⁶³ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

karfiçenin fiyatı 2,20 kuruştur. Bununla birlikte rayiç defterindeki malzemeler son bulmaktadır. Ancak daha yevmiye miktarları vardır. Yevmiye miktarlarına bakıldığında, dülger, duvarcı, boyacı ve sıvacılara ait yevmiye miktarları aynıdır ve her birinin yevmiye miktarı 15'er kuruştur. Taşçı yevmiye miktarı ise 12 kuruştur. Rençber yevmiye miktarı ise 8 kuruştur. Son olarak 1 adet yük bargirinin masrafı 7 kuruş, 1 adet yük devesinin masrafı ise 8 kuruştur.⁴⁶⁴ Bu masraflar ile birlikte rayiç defteri son bulmaktadır.

Kaş Kazası'nda yeniden yapılacak olan hapishanenin hazırlanan rayiç defteri, yukarıda bahsi geçen diğer kazalardaki gibi yine sadece hazırlandığı ile kalmıştır. Haziran 1915 tarihine gelindiğinde Teke Sancağı'na bağlı kazalarda buluna hapishane ve hükümet konakları ile birlikte buraların kiralalarına yönelik bir belgede, Kaş Kazası Hapishanesi'nin hükümet konağı altında 2 odadan ibaret olduğu belirtilmiştir. Ayrıca burada özellikle belirtilmiştir ki bu iki oda sadece erkek mahpuslar için kullanılmakta olan odalardır.⁴⁶⁵ Kadınlar için ise farklı bir durum söz konusu olup, kadın hapishanesi ile ilgili kısımda bahsedilecektir. Yani bu belgeden anlaşılmaktadır ki Kaş Hapishanesi hala hükümet konağı içerisindedir ve daha sonraki belgelerde de görüleceği üzere hep burada kalacaktır. Bir sonraki belge ise 1917 tarihli izahat varakasıdır. İzahat varakasına bakıldığında hapishanenin hala hükümet konağının alt katında olduğu yazılıdır. Ayrıca bir önceki belgeye göre değişik bir durum vardır ki kadın hapishanesi de buraya alınmıştır. Burada bulunan iki odadan birisi kadınlara tahsis edilmiştir. Tevkifhane ise bulunmamakla beraber erkek ve kadınlara ait odalar hem hapishane hem de tevkifhane olarak kullanılmaktadır. Yani mahkûm ve mevkûfların bir arada kalması söz konusudur. Bundan başka hapishane ile ilgili, hapishanenin mutfağının olmadığı, mahpusların yiyecek ihtiyaçlarının müteahhit vasıtasıyla ya da bir hayır cemiyeti vasıtasıyla temin edilmediği ve bu ekmek ihtiyacının fırından taahhüden tedarik edildiği yazılmıştır.⁴⁶⁶

İzahat varakasının düzenlenmesinden yaklaşık 4 ay sonra Kaş Kazası'nda yeniden bir hapishane inşası teşebbüsü olduğu anlaşılmaktadır. Ancak durum bu sefer farklıdır ve Kaş Kazası'nın merkezi bir süreliğine değişiklik göstermiştir. Bu tarihteki belgeye göre, düşman tecavüzü nedeniyle Kaş Kazası merkezi olan ve sahilde bulunan Andifli Kasabası terk edilmiş ve buraya 5 saat mesafede ve daha içeride bulunan Kasaba isimli karyeye taşınmıştır. Bu sebeple yeni yere geçilince yeni bir hapishane yapımı talep edilmiştir. Ancak buranın devamlı surette kaza merkezi olup olamayacağı bilinmediği ve belki ileride tekrar Andifli Kasabası'na taşınma ihtimalinin olduğu sebepleriyle, Kasaba isimli karyede bir hapishane yapılmasına izin

⁴⁶⁴ BOA.DH.MB.HPS.M./13/67.

⁴⁶⁵ BOA.DH.MB.HPS./44/55.

⁴⁶⁶ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

verilmemiştir.⁴⁶⁷ Bu belgeden anlaşılacağı üzere savaşların etkileri büyük olmakla beraber devletin neredeyse bütün kurumlarına kadar önemli etkiler gösterdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Kaş Kazası ve Teke Mutasarrıflığı, yeni bir yere geçilmesini fırsat olarak görmüş ve bu yeni kaza merkezinde bir hapisane inşasını gündeme getirmiştir. Ancak bundan sonraki belgeler arasında Kaş Kazası'nda bir hapisane yapıldığına dair bilgiye rastlanmamıştır.

Erkek hapisanelerinden sonra bir de kadın hapisaneleri bulunmaktadır ki, diğer kazalardaki benzer hapisane inşası teşebbüsleri ile karşılaştırıldığında en çaresiz kalınmış durumun buraya ait olduğu söylenilebilir. Çünkü diğer kazalarda kadın hapisanesi için ya bir ev kiralama ya da hükümet konağındaki hapisane odalarından birisinin kadın hapisanesi olarak düzenlenmesi gibi taleplerde bulunmuşlardır. Elbette müstakil hapisane isteme durumları da olmuştur ancak Kaş Kazası'nda alışılmadık bir durum söz konusudur. Burada yine hükümet konağı dâhilinde bir bölümün kadın hapisanesine çevrilmesi düşünülmüştür ancak diğerleri ile karşılaştırıldığında durumun vahameti anlaşılabilir. 1888 tarihli belgeye göre daha önce Dâhiliye'ye gönderilen bir talepte, Kaş Kazası Hükümet Konağı'nın alt katında bulunan büyük ahırın bir kısmının 553 kuruş ile tamir edilerek kadın hapisanesine çevrilmesi istenmiştir. Konu Maliye Nezareti'ne de bildirilmiş ve hem mali sebepler hem de kadın suçlu oranının az olması gibi sebepler öne sürülerek kabul edilmemiştir. Kadın suçluların ise liva ya da vilayet merkezlerine yollanmasının daha uygun olacağı söylenmiştir.⁴⁶⁸ Görüleceği üzere burada kadınlar için bir hapisane bulmak konusu büyük sıkıntıdır. Suçluların az olması sebebiyle müstakil bir hapisane yapılamamaktadır. Hane kiralamak da yine aynı sebeplerden dolayı sıkıntıdır ve herhangi bir yerin bu anlamda düzenlenmesinin önünde de mali engeller bulunmaktadır. Bu sebeple Kaş Kazası'nda bir kadın hapisanesi inşası yine teşebbüs aşamasında kalmıştır. Ayrıca hapisane olarak kullanılmak istenen yerin bir ahır olması da bir başka çaresizlik ve sıkıntı örneğidir.

Kadın hapisanesinin bu teşebbüsünün ardında yaklaşık 13 yıl geçtikten sonra kazada hala bir kadın hapisanesi olmadığı anlaşılmaktadır. 1901 tarihli belgeye göre Antalya ve Isparta hapisanelerinin hıfzıssıhha kurallarına uygun bir hale getirilmesine yönelik bir belgede, Kaş Kazası'nda da kadın hapisanesinin olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca kadın hapisanesinin bir ihtiyaç halinde olduğu ve bir an önce bir hapisane gerektiği belirtilmektedir.⁴⁶⁹ Ancak konu ile ilgili yakın bir tarihte herhangi bir başka belgeye ulaşılamamıştır. En yakın belge 1914 tarihlidir ve bu tarihte, Kaş Kazası Nisa Hapisanesi kira bedelinden bahsedilmektedir. Buna göre aradan geçen zamanda kadınlar için bir hane

⁴⁶⁷ BOA.DH.MB.HPS.M./30/40.

⁴⁶⁸ BOA.DH.MKT./1566/105.

⁴⁶⁹ BOA.DH.TMIK.S./33/40.

kiralanmış ve burası hapishane olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hanenin kiralama tarihi de belirtilmiş ve 14 Kasım 1913 tarihinde hanenin kiralandığı belirtilmiştir. Ayrıca hanenin aylık kirası ise 25 kuruş olarak belirtilmiş ve bahsi geçen belgede 4 aylık birikmiş toplam 100 kuruşluk kira bedelinin gönderilmesi istenmiştir.⁴⁷⁰ Aynı tarihlerde olan sual cetveline göre ise kadın hapishanesinin olmadığı yazılmış ve Kaş Hapishanesi'nin de hükümet konağı alt katında 2 odadan ibaret olduğu yazılmıştır.⁴⁷¹ Aradaki 1 aylık sürede daha önce kiralanan hane terk mi edilmiştir, 2 odadan ibaret olan hapishanenin birisi kadınlar için midir yoksa erkek hapishanesi gibi ya da müstakil bir kadın hapishanesi olmadığı için mi böyle söylenmiş anlaşılmamaktadır. Bunun cevabı ise yaklaşık 5 ay sonrasına ait bir başka kira bedeli ile ilgili belgeden alınmaktadır. Bu belgede ise Kaş Kazası Nisa Hapishanesi'nin borçlarının biriktiği ve ödenmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca hane kirasının 30 kuruşa çıktığı da öğrenilmekte ve borçların sıkıntı çıkarmaya başladığı söylenmiştir. Aynı belgede bu duruma cevap verilmekte, bahsi geçen borcun ödenmesinin şimdilik mümkün olmadığı ve bir süre daha idare edilmesi gerektiği bildirilmektedir.⁴⁷² Yani kiralık hane hala kullanılmakta, daha önceki borçları ödenmemiş ve borçlar daha da birikmiştir. Bundan başka bir de kira miktarı artmıştır ancak hazinenin sıkıntılı durumda olması sebebiyle borçların ödenmesine imkân kalmamıştır.

Aradan geçen yaklaşık 1 yıl kadar sonra kadın hapishanesinin yine sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Erkek hapishanesi hükümet konağı altında hala 2 odadan ibarettir. Ancak kadınlar için uygun bir yer kiralınması mümkün olmamış, uygun bir yer de bulunamamıştır. Bu sebeple kaza merkezinde mescid-i şerif bitişiğinde tahtani ve kargir olan ve Palamut Hanı namında bir yerin kadın hapishanesi olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca buraya da bir kira masrafı ödendiği ve kirasının aylık 25 kuruş olduğu belirtilmiştir. Kira bedelinin ödenmesi konusunda da hala sıkıntılarının olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁷³ Yeni bir hapishane yapımının ve hane kiralınmasının büyük sıkıntılar çıkarması, çözümün hükümet konağındaki 2 odadan birisinin kadın hapishanesine çevrilmesi olduğu düşünülmüş olsa gerekir ki 1917 yılına gelindiğinde hükümet konağının bodrumundaki 2 odadan biri kadınlara ait olduğu görülmektedir. İzahat varakasının verdiği bilgiye göre zükur ve inas için birerden iki oda hapishane olarak kullanılmaktadır. Mevkuflardan ise kadınların kadın hapishanesinde, erkeklerin de erkek hapishanesinde tevkif edildiği eklenmiştir.⁴⁷⁴ Uzun süre çözüm arayışında olan ve pek çok teşebbüsün neticesiz kaldığı Kaş Kadın Hapishanesi, önce bir hane

⁴⁷⁰ BOA.DH.MB.HPS./43/11.

⁴⁷¹ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

⁴⁷² BOA.DH.MB.HPS./43/75.

⁴⁷³ BOA.DH.MB.HPS./44/55.

⁴⁷⁴ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

kiralanarak çözüme kavuşturulmaya çalışılmış ancak kira sıkıntısı nedeniyle bundan vazgeçilerek hükümet konağı içerisindeki bir oda bu amaçla düzenlenmiştir. Kadın hapishanesi sorunu bu şekilde çözüme kavuşturulmuş olsa bile ilerleyen zaman içinde bir başka sorun ortaya çıkmıştır. Erkek hapishanesi kısmından hatırlanacağı üzere, savaş nedeniyle kaza merkezi değiştirilmiş ve hükümet konağı teşkilatı başka bir yere taşınmıştır. Bu taşınma neticesinde hapishane konusu da sıkıntıya düşmüş ve hükümet konağı bu anlamda kullanılmaya çalışılsa da yeni bir hapishane ihtiyacı bildirilmiştir. İşte bu sırada sadece erkek hapishanesi değil kadın hapishanesi de sıkıntıya düşmüştür ve hükümet konağı içerisindeki bölüm sadece erkek hapishanesi için düzenlenebilmiştir. Kadınlar için ise yine eski yöntemle bir hane kiralanmasıyla sorun çözülmüştür. Konu ile ilgili belgede yeni hapishanenin kirasının ise aylık 25 kuruş, yıllık 300 kuruş olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu hane kiralanması konusunun da yine sıkıntılar meydana getirdiği ve kirasının ödenmesinde sıkıntılar çekildiği anlaşılmaktadır.⁴⁷⁵ Bu belge ile birlikte erkek ve kadın hapishanelerine dair başka bilgi de bulunmamaktadır.

2.4.2. Hapishane Memurları ve Hapishanelerdeki Mahkûmlar

Kaza merkezinde müstakil kadın ve erkek hapishanesi teşebbüsleri sonuçsuz kalmış olsa da, hükümet konağı içerisinde ve kadınlar için de dışarıdan bir hane kiralanarak hapishane kurumları oluşturulmuştur. Diğer kazalar ile birlikte benzer kaderi yaşayan Kaş Kazası'nda da müstakil bir hapishane yapılamamıştır ancak kaza içerisinde yine de suçlular mevcuttur. Hükümet konağında ve dışarıda oluşturulan kiralık hane gibi yerlerde de mevkuf ve mahkûmlar bulunmuş ve aynı diğer kazalar gibi geç tarihlerden itibaren bu suçlulara ve zanlılara ulaşılabilmektedir. En erken tarihli olan belge sual cetvelleri olup 1914 tarihine aittir. Sual cetveline göre 04.02.1914 tarihinde hapishanede 21 kişi bulunmaktadır. Bunların 19'u erkek, 2'si ise kadındır. Ancak bunların hangileri mevkuf ve mahkûm, hangileri hangi suçlardan dolayı mevkuf ve mahkûm olduklarına dair başka bilgi yoktur. Sadece kadın ve erkek sayısı verilerek toplam sayı belirtilmiştir.⁴⁷⁶

Kaş Hapishanesi'ne ait ilk yoklama cetveli ise sual cetvelinden yaklaşık 6 ay kadar sonra hazırlanmıştır. Öncelikle söylemek gerekmektedir ki Teke Sancağı hapishanelerine ait belgelerde en karmaşık belgeler Kaş Hapishanesi ile ilgili belgeler olarak görünmektedir. Ancak bazı yoklama cetvellerine bakıldığında, diğer hapishanelere göre çok daha düzenli ve detaylı düzenlenmiş belgeler de görülebilmektedir. İşte bu ilk yoklama cetveli buna en iyi örnektir. Çünkü bu cetvelde sadece mahkûm ve mevkufun sayıları bulunmamaktadır ve

⁴⁷⁵ BOA.DH.MB.HPS./48/17.

⁴⁷⁶ BOA.DH.MB.HPS.M./10/15.

bunların hangi suçlardan dolayı hapisanede olduklarının da açıklamaları yapılmıştır. Yani sadece cinayet, cünha ve kabahat türü suçlar olarak değil, hırsızlık vesaire gibi işledikleri suçlar da belirtilmiştir. İlk yoklama cetveline bakıldığında hapisanede toplam 9 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 4'ü mahkûm, 5'i de mevkuttur ve tamamı erkektir. Mahkûmların tamamı cünha türü suçlardan, mevkuların tamamı da cinayet türü suçlardan dolayı hapisanededir. İşte bu kısımdan sonra hangi suçlardan dolayı burada olduklarının bilgisi verilmektedir. Mahkûmlara bakıldığında 2 kişi hırsızlık suçundan, 1 kişi hâsılat tahribi suçundan ve 1 kişi de dolandırıcılık suçundan dolayı mahkûm olmuştur. Mevkulara bakıldığında 2 kişi işkence suçundan, 1 kişi fiil-i livata suçundan ve 1 kişi de ırza geçmek suçundan dolayı zanlı olarak tevkif edilmişlerdir.⁴⁷⁷ Görüleceği üzere bu tür yoklama cetveli düzenleme, en detaylı ve en bilgi verici bir cetvel düzenleme şeklidir ve sancak içerisindeki hapisane yoklama cetvelleri arasında tek olma özelliğini taşımaktadır.

Kaş Hapishanesi'nin 1914 yılı son yoklama cetveli ise yılın son günlerinde düzenlenmiştir. Bu cetvele göre hapisanede toplam 16 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 3'ü mahkûm ve 13'ü de mevkuttur ve yine hapisanede hiç kadın bulunmamaktadır. Mahkûmların tamamı cünha türü suçlardan dolayı buradadırlar. Mevkuların ise 11'i cinayet, 2'si de cünha türü suçlardan dolayı mevkuf olmuşlardır. Bir önceki yoklama cetvelinde olduğu gibi burada da mahkûm ve mevkuların bulunma sebepleri detaylı olarak verilmiştir. Mahkûmlardan 1 kişi sirkat suçundan, 2 kişi ise darp ve cebren boşanmak suçundan dolayı mahkûm olmuşlardır. Mevkulardan 3 kişi fiil-i şen'i suçundan, 8 kişi sirkat suçundan dolayı zanlı olarak mevkuf olmuşlardır ve tamamı cinayet türü suçlar kategorisine girmektedir. Cünha türü suç kategorisinde olan 2 kişi ise darp ve düzene aykırı davranma gibi suçlardan dolayı tevkif edilmişlerdir.⁴⁷⁸ Bir sonraki yoklama cetveli ise 1914 yılı Nisan ayında düzenlenmiştir. Bu yoklama cetveline göre hapisanede toplam 9 kişi bulunmaktadır. Bu 9 kişinin tamamı erkek olmakla beraber, cinayet türü suçlardan dolayı mevkuf olmuşlardır ve hapisanede hiç mahkûm bulunmamaktadır. Bundan başka daha önceki yoklama cetvellerinde olduğu gibi bu sefer hapisanede bulunanların hangi suçlardan dolayı mevkuf oldukları belirtilmemiştir.⁴⁷⁹

Kaş Hapishanesi'nde bulunan mevkuf ve mahkûmlara bakıldığında, kaza içerisinde suçluluk oranının çok düşük olduğu görülmektedir. Buraya kadar değerlendirilen belgelerden görüldüğü üzere çok az sayıda mahkûm ve mevkuf bulunmaktadır. Bundan sonra da yine benzer durumlar görülmekte ve 1917 yılına ait hapisane izahat varakasına bakıldığında, hapisanede neredeyse hiç kimse yok gibi bir durum söz konusudur. İzahat varakasına göre

⁴⁷⁷ BOA.DH.MB.HPS./150/90.

⁴⁷⁸ BOA.DH.MB.HPS./152/26.

⁴⁷⁹ BOA.DH.MB.HPS./M./20/62.

hapishanede toplam 8 kişi bulunmaktadır. Bu sefer yine hepsi mevkuttur ve hiç mahkûm bulunmamaktadır. Ancak ilk defa hapishanede kadınların da bulunduğu görülmektedir. Mevkuf bulunanların 5'i erkek ve 3'ü ise kadındır. Ayrıca bunların hangi suçlardan ya da hangi tür suçlardan dolayı tevkif edildikleri belirtilmemiştir.⁴⁸⁰ İzahat varakasından yaklaşık 2 ay kadar sonra düzenlenen yoklama cetveline bakıldığında hapishane mevcudunun 16 kişi olduğu görülmektedir. Bunlardan 7 kişi mevkuf, 9 kişi ise mahkûmdur. Mahkûmların 7'si cinayet türü suçlardan ve 2'si de cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olmuşlardır. Mevkupların ise 7'si de cinayet türü suçlardan dolayı tevkif edilmişlerdir. Hapishanede bulunanların tamamı erkektir.⁴⁸¹ Bir sonraki yoklama cetveli ise 1917 yılının Temmuz ayında yapılmıştır. Bu yoklama cetveline bakıldığında, Kaş Hapishanesi'nin hem düzenli hem de düzensiz yoklama cetveli hazırladığı görülmektedir. Cetvelde tutuklanan ve mahkûm edilenlerin hangi aylarda hapishaneye girdikleri belirtilmiş ancak hiçbirisinin hangi tür suçlardan dolayı burada olduklarından bahsedilmemiştir. Cetvele göre hapishanede toplam 30 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 18'i mevkuttur ve tamamı erkektir. Mahkûmlar ise toplam 12 kişidir ve bunların 5'i kadın, 7'si ise erkektir.⁴⁸²

Kaş Hapishanesi'nin 1917 yılı son yoklaması ise Kasım ayında yapılmıştır ve yine önceki ile benzer şekilde düzenlenmiştir. Hapishanede toplam 17 kişi bulunmaktadır. Bu 17 kişinin tamamı erkektir ve tamamı mevkuttur. Hangi tür suçlardan dolayı tevkif edildikleri ise bulunmamaktadır.⁴⁸³ 1918 yılına ait ilk yoklama cetveline bakıldığında ise cetvel yine aynı şekilde düzenlenmiştir. Ancak bu cetvelde hapishane mevcudunun arttığı görülmektedir. Buna göre hapishanede toplam 41 kişi bulunmaktadır. Bu sayıya bakıldığında çok yüksek bir artış görülmektedir. 41 kişinin tamamı erkek olmakla beraber, bunlardan 25'i mevkuf ve 16'sı ise mahkûmdur.⁴⁸⁴ Yılın ikinci yoklaması ise Ağustos ayında yapılmıştır ve yoklama cetveline göre hapishanede toplam 39 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 17 kişi mevkuf ve 22 kişi de mahkûmdur. Hapishanedekilerin hangi tür suçlardan dolayı burada oldukları belirtilmemekle beraber, mevkupların 14'ü erkek ve 3'ü ise kadındır. Mahkûmların ise 17'si erkek ve 5'i de kadındır. Böylelikle hapishanede 31 erkek ve 8 kişi de kadın bulunmaktadır.⁴⁸⁵ 1918 yılının son yoklaması ise Aralık ayında yapılmıştır. Bu yoklama cetveline göre hapishanede toplam 17 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 12'si mevkuf, 5'i ise mahkûmdur ve tamamı erkektir.⁴⁸⁶

⁴⁸⁰ BOA.DH.MB.HPS./27/27.

⁴⁸¹ BOA.DH.MB.HPS.M./28/81.

⁴⁸² BOA.DH.MB.HPS.M./29/35.

⁴⁸³ BOA.DH.MB.HPS.M./31/71.

⁴⁸⁴ BOA.DH.MB.HPS./160/72.

⁴⁸⁵ BOA.DH.MB.HPS./122/3.

⁴⁸⁶ BOA.DH.MB.HPS.M./36/22.

1919 yılına ait ilk yoklama Mayıs ayında yapılmıştır. Bu cetvele bakıldığında mevcudun çok az olduğu görülmekte ve hapishanede toplam 8 kişi bulunmaktadır. Bunların 6'sı mevkuf, 2'si ise mahkûmdur ve tamamı erkektir. Ayrıca daha önceki belgelerde olduğu gibi yine hangi tür suçlardan burada oldukları belirtilmemiştir.⁴⁸⁷ 1919 yılının ikinci yoklaması ise Ağustos ayında yapılmıştır ve bu yoklama cetveli sadece Kaş Hapishanesi için düzenlenmiştir. Diğer kazalara ait bu tarihte yoklama cetveli bulunmamaktadır ve sadece Kaş Hapishanesi için neden özel düzenleme yapıldığı anlaşılmamaktadır. Yoklama cetveli ile birlikte bir de yoklama cetvelinin takdim edildiğine dair yazı bulunmakta ve burada da sadece Kaş Hapishanesi'nden bahsedilmektedir. Yoklama cetveline göre ise hapishanede toplam 21 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 13 kişi mevkuf ve 8 kişi ise mahkûmdur. Mevkufların 12'si erkek, 1'i kadındır, mahkûmların ise 5'i erkek, 3'ü de kadındır. Ayrıca suç türleri yine belirtilmemiştir.⁴⁸⁸ Kaş Hapishanesi'ne ait son yoklama ise Kasım 1919 tarihlidir. Bu yoklama cetvelinde de yine çok az sayı bulunmakta ve yine hangi tür suçlar olduğu belirtilmemiştir. Cetvele göre toplamda sadece 3 kişi bulunmakta ve bunların tamamı mevkuf olup yine tamamı erkektir.⁴⁸⁹ Bu yoklama cetvelinden sonraki tarihlerde herhangi bir yoklama cetveli bulunmamaktadır.

Kaş Hapishanesi'nin mahkûmları ve mevkuflarından sonra bir de memurları bulunmaktadır. Ancak yine diğer kazalarda olduğu gibi burada da benzer durumlar bulunmakta ve müstakil bir hapishanenin olmaması sebebiyle memurlar hakkında da çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple belgelerin verdiği bilgiler doğrultusunda az da olsa ele alınacak ve mahkûmlar kısmında değerlendirilecektir. Kaş Hapishanesi memuruna dair ilk belge 1912 tarihlidir ve bu belgede sancak içerisindeki hapishane memurlarının maaşları gösterilmektedir. Belgeye göre Kaş Hapishanesi'nde 1 kişi gardiyan bulunmaktadır ve bu gardiyanın aylık maaşı ise 150 kuruştur. Bu gardiyan ise yukarıdaki hapishane bilgilerinden anlaşılacağı üzere, hükümet konağından bulunan 2 odalık hapishanenin gardiyanıdır. Ayrıca maaş cetvelinde sancak hapishaneleri memurlarının toplam maaşı 2050 kuruş olarak gösterilmiştir.⁴⁹⁰ 1914 yılında ise, daha önceki kaza hapishanesi memurlarında belirtildiği gibi, sancak hapishaneleri memurlarının toplam maaşının hala 2050 kuruş olduğu görülmektedir. Buna göre gardiyan maaşlarının ise hala 150 kuruş olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹¹

Memurlara yönelik belgelerin az olması sebebiyle uzun bir süre memurlara dair belge bulunmamakla beraber bir sonraki belge 1917 tarihli olan izahat varaksıdır. Aradan yaklaşık 3

⁴⁸⁷ BOA.DH.MB.HPS./124/20.

⁴⁸⁸ BOA.DH.MB.HPS./163/59.

⁴⁸⁹ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

⁴⁹⁰ BOA.DH.MB.HPS./146/82.

⁴⁹¹ BOA.DH.MB.HPS./72/32.

yıl geçmiş olmasına rağmen gardiyan maaşlarının hala 150 kuruş olduğu görülmektedir. Diğer kaza hapishanelerinin izahat varakalarında belirtilmemekle beraber, Kaş Hapishanesi izahat varakasinda 1 adet gardiyanın olduğu ve bunun 150 kuruş maaş aldığı belirtilmiştir. Ayrıca gardiyanın isminin Hayri Efendi olduğu da eklenmiştir. Kadın hapishanesinin de yine hükümet konağı alt katındaki iki odadan birisi olması sebebiyle, kadın hapishanesi gardiyani yoktur ve Hayri Efendi hem erkek hem de kadın hapishanesi ve tevkifhanesi gardiyani olarak çalışmaktadır.⁴⁹² Kaş Hapishanesi memurlarına dair başka belge bulunmamakla birlikte, kadınlar için hapishane olmak üzere kiralanen hanelerin kira masraflarının da aynı zamanda birer gardiyan maaşı anlamına geldiği, çalışmanın 2. bölümünde ve memur maaşları kısmında belirtilmiştir. Bu anlamda hapishane inşaatları ve tamiratları kısmında belirtilen hapishane kiralarına dair konularda, bahsi geçen maaşlara dair bilgiler bulunduğu için tekrar değerlendirmeye alınmayacaktır. Böylelikle Kaş Hapishaneleri, mahkûmları, mevkûfları ve memurlarına dair belgeler son bulmaktadır.

2.5.Korkuteli, Finike ve Manavgat Hapishaneleri

Korkuteli, Finike ve Manavgat 1914 yılından sonra Teke Sancağı'nın kazaları arasına girmiştir. Daha önce diğer kazalara bağlı nahiye olarak teşkilatlandırılmış iken 1914 yılında Teke Sancağı'nın müstakil liva haline gelmesi ve bu sırada kaza sayısının artması ile birlikte bahsi geçen yerlerin de kaza olarak teşkilatlandırılması gerçekleştirilmiştir. Böylelikle her kaza merkezinde bir hapishane çalışması buralarda da uygulanmış ve bahsi geçen kazalarda da birer hapishane oluşturulmuştur. Ancak burada hemen belirtmek gerekmektedir ki bu hapishaneler müstakil hapishaneler değildir ve tıpkı diğer kazalarda olduğu gibi hükümet konakları içerisinde bulunan hapishanelerdir. Antalya, Akseki, Alanya, Elmalı ve Kaş kazalarına göre çok daha sonra kaza haline gelen bu 3 yeni kazanın öncelikle diğer kurumlarının teşkilatlanması muhtemeldir. Hapishane kurumu ise bunlara göre daha sonra oluşturulmuş ve kazaların hapishanelerine dair bilgiler de bu sebeple kısıtlı kalmıştır. Yani Antalya haricinde diğer kazaların hapishane bilgilerine 1880'li yıllardan sonra ulaşılabilen ve 1919 yılı ile bu bilgiler son bulmaktadır. Yeni kazalar ise 1914 yılında yapılmış ve bunlarla ilgili bilgiler de aynı tarihlerde son bulmaktadır. Bu sebeple hapishane kurumlarının oluşturulup kullanılmaya başlaması ve son tarihli bilgilere bakıldığında, arada kalan çok kısa sürede fazla bilginin olması mümkün değildir. Arşiv belgelerine bakıldığında ise durumun zaten böyle olduğu görülmekte ve hapishanelerin oluşturulması, ihtiyaçları, memurları ve mahkûmlarına dair bilgiler çok kısıtlı kalmaktadır. Bu sebeple yeni kazaların hapishaneleri

⁴⁹² BOA.DH.MB.HPS./27/27.

göz ardı edilmemekle beraber kısaca da olsa değerlendirilecek ve bütün bilgiler topluca bu başlık altında değerlendirilecektir.

Korkuteli, Finike ve Manavgat kaza hapishanelerine dair bilgiler aslında 1914 yılı öncesinde de görülebilmektedir. Bu bilgiler, bahsi geçen yerlerde hapishanenin olmadığı ya da hapishane teşkilatının henüz kurulmadığı şeklindeki bilgilerden ibarettir. Özellikle yoklama cetvelleri ile birlikte, sancak içerisindeki 5 hapishanenin yoklamalarının takdim edildiği bilgisi verilerek daha sonra kaza olacak yerlerin de isimleri verilerek buralarda henüz hapishanenin olmadığı bilgileri verilmiştir. Tek bir belgede tablo halinde hazırlanan yoklama cetvellerine bakıldığında ise listenin en alt kısmında Korkuteli, Finike ve Manavgat'ın isimleri yazılmakta ve bunların karşısında yine aynı şekilde "hapishane yoktur" ibaresi eklenmektedir.⁴⁹³ Yeni kazalarda hapishane kurumlarının oluşturulması ise diğer kazalara oranla daha fazla sıkıntılı olmuştur. Kaza teşkilatının kurulma süreci bile sıkıntıya girmiş olması sebebiyle hapishanenin yapılması da aynı şekilde hem sıkıntıya girmiş hem de gecikmiştir. Hapishane inşaatına dair ilk belgeler 1919 yılına aittir. Ancak bu belgelerde hapishane inşasından ziyade, yer ve imkân bulunamadığı için hapishane olarak kullanılmak üzere bir mahallin kiralanmasından bahsedilmektedir. Bu anlamda en hızlı hareket eden Manavgat olmuştur ve bu hızlı hareket etme durumu ortalığı karıştırmıştır. Çünkü Manavgat kaymakamı Dâhiliye Nezareti'nden gelen yazıya dayanarak, bir sonraki sene bütçesinden verilecek olan para ile hapishane olacak mahallin kirasının ödeneceği bildirilmiş olduğunu ve bu sebeple hapishane olarak kullanılmak üzere 75 kuruşa bir yer kiralayıp kontrat imzalamıştır. Ancak bahsi edilen para gelmemesi ve gelmeyecek olmasından dolayı mahcup olmamak için kira parasını kendi cebinden vermiş ve bu sefer kendisinin devletten alacağı olmuştur. Bu durumu ise Teke Mutasarrıflığı'na bildirmiş ve ne yapması gerektiğini sormuştur. Aynı belgenin altına Teke Mutasarrıfı imzalı bir cevap yazılmıştır ve "kaymakam bey acele etmiş, leffiyile beraber Dâhiliye Nezareti'ne arz olunmak üzere tahrirat kılına" yazılmıştır.

Manavgat kaymakamının yazmış olduğu bu yazı ile birlikte bir yazı da Teke Mutasarrıfı yazmış ve hepsini birlikte Dâhiliye Nezareti'ne göndermiştir. Teke Mutasarrıfı ise, meblağın azlığından dolayı ve kaymakamın alacağı borcunda bulunması sebepleriyle sadece Manavgat Hapishanesi kira bedelinin sene sonuna kadarki masrafinin gönderilmesini talep etmiştir. Yukarıdaki belgelerden aynı zamanda Manavgat Kazası'nda hükümet konağı düzenlemesinin de henüz yapılamadığı ve bunun için de uygun bir yer arandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca diğer kazalarda hükümet konaklarının oluşturulduğu ve bunların

⁴⁹³ BOA.DH.MB.HPS./160/56; BOA.DH.MB.HPS.M./36/22.

içerisinde birer hapisanenin yapıldığı da bilinmektedir. Ayrıca buralarda gardiyan olarak çalışacak olan kişilerden de bahsedilmiş ve her bir gardiyan için 100 kuruş maaş tayin edildiği belirtilmiştir ve bunların ödenebilmesi için de para istenmektedir. Teke Mutasarrıfı'nın yazmış olduğu yazıda ayrıca, bahsi geçen kazalarda henüz hapishane inşa edilmesinin mümkün olmadığı da belirtilmiştir ve şartların elverişli hale gelmesine kadar bazı yerlerin kiralandığını söylemiştir. Ancak bu sefer de bu kiralanmış yerlerin kira masraflarının olduğu ve bunların da bir an önce gönderilmesi gerektiğini bildirmiştir.⁴⁹⁴ Görüleceği üzere bahsi geçen kazalar ile ilgili hapisane teşebbüsleri 1919 yılında hareketlenmiş ve sadece bunlardan ibaret kalmıştır. Bu kazalar ile ilgili diğer belgelere bakıldığında belgelerin sadece yoklamaları içerdiği görülmektedir ve hapisane inşaatı ya da kiralanması gibi konulardan bahsedilmemektedir.

Korkuteli ve Finike'ye ait ilk yoklama cetveline bakıldığında Aralık 1918 tarihlidir. Bu yoklamalara bakıldığında Manavgat'ta herhangi bir mahkûm ya da mevkufun bulunmadığı yazılmıştır. Öncelikle Korkuteli Hapishanesi yoklama cetvelinden başlamak gerekirse, hapisanede toplam 43 kişi bulunmaktadır ve bunların tamamı erkektir. 43 kişiden ise sadece 1 kişi mahkûmdur ve o da cünha türü suçlardan dolayı mahkûm edilmiştir. Mevkufların ise hangi tür suçlardan dolayı tevkif edildikleri belirtilmemiştir. Finike Hapishanesi'nde ise toplam 20 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 10 kişi mevkuf, 10 kişi de mahkûmdur. Mahkûmların tamamı erkek olmakla birlikte hepsi de cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olmuşlardır. Mevkufların 6'sı cinayet türü suçlardan dolayı tevkif edilmişlerdir ve bunlardan birisi kadındır. Geri kalan 4 kişinin tamamı erkektir ve bunlar da cünha türü suçlardan dolayı tevkif edilmişlerdir.⁴⁹⁵ 1919 yılına ait bir sonraki yoklama cetveline bakıldığında ise yine sadece Korkuteli ve Finike hapisaneleri yoklama cetvelleri bulunmaktadır ve Manavgat'tan ise cetvelin gönderilmediği bildirilmiştir. Bu tarihte Finike Hapishanesi'nde ise hiç bir mevkuf ya da mahkûmun bulunmadığı belirtilmiştir. Buna göre sadece Korkuteli Hapishanesi yoklama cetveli bulunmaktadır. Korkuteli Hapishanesi'nde ise toplam 26 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 1 kişi cünha türü suçlardan dolayı mahkûmdur. Diğer 25 kişi ise mevkuftur. Bu 25 kişiden 17'si cinayet, 8'i de cünha türü suçlardan dolayı tevkif edilmişlerdir ve tamamı erkektir.⁴⁹⁶ Manavgat Hapishanesi yoklama cetveli ise bir başka zamanda gönderilmiş ve yoklama tarihi diğerleri ile aynıdır. Buna göre Manavgat Hapishanesi'nde toplam 13 kişi bulunmaktadır. Bunlardan 2'si mahkûm ve 11'i de mevkuftur. Mahkûmların tamamı erkektir ve hepsi de cünha türü suçlardan dolayı mahkûm olmuşlardır. Mevkufların da tamamı erkektir

⁴⁹⁴ BOA.DH.MB.HPS./48/1.

⁴⁹⁵ BOA.DH.MB.HPS./162/58.

⁴⁹⁶ BOA.DH.MB.HPS./124/20.

ve bunlardan 8'i cinayet türü suçlardan, 3'ü ise cünha ürü suçlardan dolayı tevkif edilmişlerdir.⁴⁹⁷

Yeni 3 kazanın çok geç tarihlerde kaza haline gelmeleri ve kazalarda diğer kurumlarının oluşturulmasının öncelikli olması gibi sebeplerden dolayı hapisane kurumları daha geç oluşturulmuştur. Bu durum ise kazalarda müstakil hapisanelerin kurulmasına engel olmuş ve hükümet konakları içerisinde bile hapisane olarak kullanılacak yerler düzenlenememiştir. Bu da erkek hapisaneleri için uygun yerlerin kiralanmasına sebep olmuştur. Diğer bütün bilgiler burası ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Çünkü geç kalan bir oluşumun ya da meydana gelmeyen bir kurumun diğer bütün bilgileri ya hep az olmuş ya da birbirine bağlı olarak eksik olmuştur. Hükümet konağı içinde bir hapisane olmayışı, burada çalışan bir gardiyanın olmayışı anlamına gelmektedir. Kiralanan yerdeki kişilerin bilinmesi ise genellikle mümkün olmamıştır. Yine aynı şekilde hapisanenin ihtiyaçlarına dair bilgilerin de az olması bu konular ile bağlantılıdır. Hapisanelerin geç düzenlenmesi, içerisinde bulunan mahkûm ve memurlara dair bilgileri eksik göstermekle beraber, yine bunların sıkıntıları ve geçimlerine dair bilgilerin de olmamasına neden olmuştur. Ayrıca erkek hapisanelerinin kiralık mahaller halinde düzenlenmesi, kadın hapisanelerine dair konularla ilgilenilememesi anlamına gelmiş ve arşiv belgelerinin içerdiği bilgilere bakıldığında yeni 3 kazaya dair hiçbir kadın hapisanesi bilgisine rastlanmamıştır. Zaten bahsi geçen hapisanelere dair ilk bilgilerin 1919 yılından itibaren başlaması ve bu yıldan sonra hapisanelere dair bilgilerin olmaması, bir yıllık süre içerisindeki konu ile ilgili bilgilerin ne kadar az olabileceğini de göstermektedir.

⁴⁹⁷ BOA.DH.MB.HPS.M./41/12.

SONUÇ

Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile birlikte hapis cezası ile tanışan Osmanlı, İngiltere'nin yoğun eleştirileri neticesinde hapishane kurumu ile de tanışmak zorunda kalmıştır. Devletin Tanzimat öncesinde ve insan hakları konusunda vermiş olduğu sözleri, Tanzimat ile birlikte kabul etmesi neticesinde ceza ve cezanın infaz mekânı ile ilgilenmeye başlamıştır. Devletin hapishaneleri inşa etmesi ve hapishane sorunlarıyla ilgilenmesi yönündeki Avrupa'nın eleştirileri neticesinde ise hapishanelerin iyileştirilmesi yoluna gitmiştir. Başlangıçta hükümet konaklarının bodrum katları hapishane olarak kullanılmışsa da bahsi geçen eleştiriler neticesinde müstakil hapishaneler kurulmaya başlanmıştır. Ancak taşrada müstakil hapishaneler çok geç tarihlerde kurulabilmiş ve hatta bazı yerlerde hiç müstakil hapishane inşa edilememiştir. Hapishane kurumunu bu şekilde kabullenen Osmanlı ise yeni ekonomik ve siyasi yükümlülüklere girmiştir. Hapishane inşası, hapishanelerin tamiratları, hapishanelerin ihtiyaçları, mahkûmların hakları ve ihtiyaçları, memurların tayinleri, hakları ve maaşları gibi pek çok konuya eğilmek zorunda kalmıştır. Bu anlamda önemli oranda ekonomik sıkıntılar çekmiştir. Bu yükümlülükleri yerine getirmediği ya da getiremediği zamanlarda ise Avrupa'nın eleştirileri sebebiyle de siyasi sorunlar yaşamıştır.

Osmanlı taşrasının hapishaneler ile tanışması 1846 yılında gerçekleşmiştir. Bu tarihte Sadaret emri ile her vilayet ve kaza merkezinde masrafı 2000 kuruşu geçmeyecek hapishaneler inşa edilmeye başlanmıştır. Verilen bütçenin düşük olması ise müstakil hapishanelerden ziyade hükümet konaklarının içerisinde ortalama 2'şer odalık hapishaneler ortaya çıkmıştır. Teke Sancağı merkez kazası ve diğer kazalarında da bu tür hapishaneler inşa edilmiştir. Merkez kazada daha sonra müstakil hapishaneler inşa edilmiştir ancak diğer kazalarda bu hiç mümkün olmamıştır. Merkez kaza olan Antalya'da ilk müstakil hapishane 1873 yılında 4 odalı olacak şekilde inşa edilmiştir. Sonraki yıllarda içerisine 2 oda daha eklenerek 6 odalı bir hapishane haline gelmiştir. Antalya'da inşa edilen bu ilk hapishane ise devlet eliyle değil, şehrin ileri gelenler ve memurların vermiş oldukları yardım parasıyla yapılmıştır. Yardım parasıyla inşa edilmiş olması devlete yük olmasına mani olmuştur ancak aynı zamanda bugün inşa masrafının bilinmemesine neden olmuştur. Yardım parasıyla yapılan bu hapishane yaklaşık olarak 32 yıl kullanılmıştır. Devlet eliyle yapılan ilk müstakil hapishane ise 1901-1904 yılları arasında inşa edilmiştir. Yeni hapishanenin inşa masrafı ise yaklaşık olarak 70.000 kuruş olmuştur. Yeni hapishanenin bir öncekinden önemli bir farkı ise, inşaat sırasında yeni hapishane içerisine 2 odadan oluşan bir kadın hapishanesinin yapılmış olmasıdır. Diğer Osmanlı Hapishanelerinde olduğu gibi, yeni yapılan Antalya Hapishanesi'nin

de zaman içerisinde çeşitli tamir masrafları ve mahkûmlara ait ihtiyaçlardan doğan masrafları olmuştur. Bu masraflar hapishanenin inşa masraflarından çok daha fazla miktarlarda olmuş ve bu masraflar devamlı olarak devlete yük olmuştur.

Osmanlı hapishaneleri konusu açıldığında gündeme gelecek olan önemli bir konu da kadın hapishaneleri konusudur. İlk hapishaneler yapılmaya başlandıktan sonra kadınlar için de hapishane yapılması sıkça gündeme gelmiştir. Ancak ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere kadınların suçluluk oranının az olması gibi sebeplerden dolayı müstakil kadın hapishanelerinin inşa edilmesi mümkün olmamıştır. Bu sebeple genellikle imam evi, muhtar evi, güvenilir bir kadın evi, özel kiralık mekânlar ya da hükümet konakları içerisinde bir oda gibi yerler kadın hapishanesi olarak kullanılmıştır. Antalya ve mülhakatında da durum farklı değildir. Merkez kaza olan Antalya'da yaklaşık olarak 46 yıl boyunca Hatice Hatun isimli bir kadının evi kadın hapishanesi olarak kullanılmıştır. 1904 yılı itibariyle kullanılmaya başlanan müstakil hapishane içerisinde, kadınlar için biri tevkifhane diğeri hapishane olmak üzere toplam 2 odalı bölüm tahsis edilmiştir. Böylelikle kiralanın evin kullanımı terk edilmiş ve tamamı kadınlar için özel olmasa da bir kısmı kadınlar için düzenlenen bir kadın hapishanesi olmuştur.

Osmanlı hapishanelerinin inşa sıkıntılarının meydana gelmesi ile birlikte bir de inşa edilen hapishanelerin zamanla tamire muhtaç hale gelmeleri ve bundan doğan tamir sıkıntıları bulunmaktadır. Antalya Hapishanesi'nin tarihi süreç içerisinde geçirmiş olduğu tamirat serüveni, hapishanenin inşa sürecindeki yaşamış olduğu ekonomik sıkıntılara benzer şekilde gerçekleşmiştir. Ancak tamiratlarda yapılan masraflar ise inşa sırasında yapılanlardan daha fazla masrafa neden olmuştur. Hapishanenin tamirini gerektiren durumların en başında hapishanenin rutubetli olması, sağlık koşullarına aykırı olması, dar olması gibi durumlar mevcuttur. Bundan başka yangın, fırtına ve aşırı yağış gibi afetler de hapishaneyi tamire muhtaç hale getiren durumlar arasında olmuştur.

Osmanlı Devleti zindanları kullandığı dönemlerde genellikle, zindanda bulunan mahkûmların yiyecek, giyecek ve yakacak gibi ihtiyaçlarını karşılamamış ve yardımsever insanlar zindanda bulunan insanlara yardım etmişlerdir. Zindanda bulunan mahkûmlar ise yeme, giyme ve yakma ihtiyaçlarını bu şekilde karşılayabilmişlerdir. Hapishaneler dönemine gelindiğinde ise ilk başlarda yine benzer durumlar görülmektedir. Ancak zamanla Avrupa devletlerinin baskıları ve çıkarılan nizamnameler ile mahkûm haklarına daha fazla önem vermeye başlanmıştır. Bu şekilde mahkûmlara ait olan ta'yinât, muâlecât, müteferrika ve tenvîrât gibi pek çok ihtiyaç devlet tarafından karşılanmaya başlamıştır. Antalya ve Teke Sancağı'nın diğeri kazalarında bulunan hapishanelere ait belgelerde de benzer konular

bulunmakta ve bu yönlü harcamaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu harcamalar ilk başlarda yüksek seviyede değildir ve devlet belli bir düzen içerisinde bu masrafları karşılamaktadır. Ancak zamanla mahkûm sayılarındaki artış ve devletin ekonomik olarak daha da zayıflamış olması, bahsi geçen masrafların karşılanmasını zorlaştırmıştır. İlk zamanlarda istenilen masraflar devlet tarafından hemen gönderilirken sonraları aksaklıkların olduğu görülmektedir. Bazı zamanlarda ise bu masraflar için para gönderilememiş ve Teke Hapishaneleri sıkıntılar yaşamıştır. Ekmek veren müteahhitler paralarını istemeye başlamış ve paralarını alamadıkları takdirde ekmek vermeyeceklerini dahi belirtmişlerdir. Hatta son dönemlere doğru bir süreliğine, ekmek vermekte olan müteahhitler paralarını alamadıkları için ekmek dahi vermeyi kesmişlerdir. Bu durum ise hapishanedeki mahkûmlara yansımış ve açlık ve sefalette kalmışlardır.

Teke Sancağı hapishaneleri mahkûm ve mevkularının da çeşitli zamanlara ait sayıları belirlenmiştir. Bunlar Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi kurulmadan önce, mevcudun toplamı olarak belirlenmiştir. Teke Sancağı için bu durum sadece Antalya Hapishanesi için geçerli olmakla beraber, eski tarihlere ait diğer kaza hapishanelerinin mahkûm sayıları bulunmamıştır. Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler İdaresi'nden sonra ise cinayet, cünha ve kabahat suç türleri ile birlikte kadın ve erkek yönleriyle yoklama cetvellerine kaydedilmişlerdir. Tarihi süreçte Teke Sancağı hapishanelerinde bulunan mahkûm ve mevkuf sayıları değişiklikler göstermiştir. Bazı zamanlarda hapishanede neredeyse kimse yok denecek kadar az mahkûm ve mevkuf bulunmuştur. Bazı zamanlarda ise tam aksine hapishane mevcutlarının çok fazla olduğu ve doluluk oranlarının arttığı görülmüştür. Bu durum ise kapasitelerinden fazla kişinin hapishaneler içerisinde bulundurulmasına neden olmuştur. Kapasitenin zorlandığı ve aşırı izdihamın olduğu hapishanelerde ise daha çeşitli sıkıntılar meydana gelmiş ve verem, kolera, tifüs, çiçek gibi çeşitli hastalıkları beraberinde getirerek bu hastalıklar nedeniyle ölümler meydana gelmiştir. Aynı zamanda kalabalıktan yararlanan firarilere de neden olmuş ve mahkûmların idaresi zorlaşmıştır. Özellikle savaşların olduğu dönemlerde suçluluk oranlarında artış görülmüş ve bu dönemde sancak içerisinde bulunan hapishanelerin tamamında mahkûm ve mevkuf artışları görülmüştür.

Hapishanede bulunan mahkûmların hastalıktan başka sıkıntılarının da olduğu görülmektedir. Bunların en başında koğuş ağası ismi de verilen mahkûm hapishane eşkıyalarıdır. Antalya Hapishanesi'nde uzun süre mahkûmiyeti bulunan bir eşkıya, hapishanede bulunduğu sürede çok zengin bir insan haline gelmiştir. Hapishanede bulunan diğer mahkûmları, gardiyanların da işbirliğiyle, sindirmiş ve haraca bağlamıştır. Bu eşkıyalığını tehditler ve çeşitli işkenceler ile yaparken aynı zamanda pek çok mahkûmun da

ölümlerine sebep olmuştur. Mahkûm ve mevkûfların bundan başka bir sıkıntıları daha mevcuttur. Bu mahkûmlar ile mevkûfların birbirleri ile karışık olarak hapishanede kalmalarıdır. Başlangıçta müstakil hapishanenin olmayışı ve hükümet konaklarının kullanılıyor olması ve bu anlamda hükümet konaklarında hapishane oda sayısının az olması, mahkûm ve mevkûfların bir arada kalmalarına sebep olmuştur. Daha sonra Antalya'da bir hapishane inşa edilmiş olsa bile, arşiv belgelerinin vermiş olduğu bilgilere göre, yine aynı şekilde kaldıkları anlaşılmıştır. Hatta yapılan ikinci hapishane döneminde bile benzer durumların olduğu görülmüş ve burada çocuk mevkûfların dahi mahkûmlar koğuşunda kaldığı olmuştur. Mahkûm ve mevkûfların bir arada kalmaları ile birlikte aynı zamanda çocukların da yetişkinlerle birlikte kalmaları genellikle uygun görülmemiştir. Mahkûm, mevkuf ve bir de bunlarla çocuk suçluların bulunması, işlediği suç büyük sayılmayacak derecede olanların diğerlerinden etkilenmesi ve ahlâki olarak zarar görmeleri olarak yorumlanmıştır. Ancak hapishanelerin yeterli gelmemesi ve ekonomik eksiklikler nedeniyle uygun hapishanelerin yapılamaması bu durumu zorunlu kılmıştır. Son dönemlerde yeni bir hapishanenin yapılması ile kısmen durum düzelse bile bu sefer daha başka bir sıkıntı ile karşılaşmıştır. Başlangıçtan beri sürekli harabe içerisinde yaşayan mahkûmlar, yeni yapılan hapishanenin de bakımsızlık nedeniyle yeniden harabe içerisinde kalmalarına neden olmuştur. Bu da Teke Sancağı hapishanelerinde bulunan mahkûm ve mevkûfların sürekli harabe içerisinde yaşamalarına neden olmuştur.

Osmanlı'da mahkûmlar genellikle sıkıntılar çekmiş ve daha çok bu mahkûmların sorunları ön plana çıkmıştır. Ancak yaşanan bazı gelişmeler ise mahkûmların sevinmesine ve rahatlamasına da neden olmuştur. Bu anlamda devletin bazı dönemlerde mahkûmlara çıkarmış olduğu aflar bunun en önemli örneği olmuştur. Çeşitli zamanlarda çıkan aflardan Teke Sancağı hapishanelerindeki mahkûmların yararlandığı olmuştur. Padişahların bazı özel günlerde(cülus, bayram gibi) bu afları çıkardığı ve hapishanelerin doluluk oranlarını hafifletmeyi amaçladıkları görülmüştür. Mahkûmlara dair önemli olarak ortaya çıkan bir konu ise firar olayları olmuştur. Firar olayları genellikle hoş karşılanmamış ve engellenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ancak Osmanlı hapishanelerinin çoğunlukla zayıf olması ve mahkûmların muhafazası ile sorumlu olan memurların zaafı nedenleri ile sürekli firar olayları yaşanmıştır. Teke Sancağı hapishanelerinde de çeşitli zamanlarda benzer sebepler ile firarların yaşandığı görülmüştür. Bu firarilerin çoğunluğu firarlarından hemen sonra yakalanmışlardır. Ancak bir kısmının yakalanmasında güçlükler çekilmiş ve kimileri de hiç yakalanamamıştır. Firariler hapishaneden çıktıktan sonra genellikle kötü işlerine devam etmişler ve kimileri yol keserek eşkıyalık yapmaya başlamışlardır. Teke hapishanelerinde

gerçekleşen firarların sebepleri ise genellikle duvarların sağlam olmaması, gardiyanların zaafları ve yine gardiyanların işlerine olan ilgisizlikleri olarak tespit edilmiştir. Gardiyanların ilgisizlikleri ise genellikle maaşlarının az olmasından meydana geldiği savunulmuştur. Teke hapishanelerindeki gardiyanların da benzer durumlardan dolayı işlerine ilgisiz olduklarını söylemek mümkündür. Çünkü elde edilen verilere göre gardiyanların maaşlarının uzun süre aynı olduğu görülmektedir.

Teke Sancağı hapishanelerinde mahkûm ve mevkufaların arasında çocuk mahkûm ve mevkufaların da olduğu görülmektedir. Bu çocuklar kimi zaman gerçekten mahkûm olsalar bile kimi zamanlardaki çocuklar ise zorunlu mahkûmiyet yaşamışlardır. Antalya Hapishanesi'ne mevkuf olarak alınan çocukların mahkemeleri uzun süre görülemediği için bir anlamda hapishanede mahkûm kalmışlardır. Bu durum ise tutukluluk sürelerinin uzaması konusunu gündeme getirmektedir. Osmanlı hapishanelerinde bulunan pek çok mevkufun benzer sorunlar yaşadığı ve bu sebeple Avrupa devletlerinin en çok eleştirilerine bundan dolayı maruz kalındığı bilinmektedir. Antalya Hapishanesi'nde uzun süre mevkuf olarak kalan çocuklar bir de yetişkin mahkûmlar ile birlikte kalmaları ve kaldıkları koşulların kalabalık olması gibi durumlar da mevcuttur. Bu durum ise çocukları ahlâki hallerinden sıhhi hallerine kadar etkilemiştir. Çocuk mahkûm ve mevkufaların yaşamış oldukları sıkıntılar yanında bir de af konusundan yararlananların da olduğu görülmüştür. Teke hapishanelerinde çeşitli zamanlarda çocuk mahkûmlara afların çıktığı ve cezasının bir müddetini tamamlayanların affedildikleri olmuştur.

Teke Sancağı hapishanelerinin mahkûm ve mevkufarından başka bunlardan sorumlu bir de memurları bulunmaktadır. Akseki, Alanya, Elmalı, Kaş, Korkuteli, Finike ve Manavgat hapishanelerinde fazla sayıda memur mevcut değildir. Bu hapishanelerde sadece birer gardiyan bulunmaktadır. Ancak Antalya Hapishanesi müstakil bir hapishane olması sebebiyle memur sayısı fazladır. Antalya Hapishanesi'nde 1 müdür, 1 kâtip, 1 sergardiyan ve biri kadın hapishanesi gardiyanı olmak üzere 4 gardiyan istihdam edilmiştir ve toplam 7 kişilik memur kadrosu bulunmaktadır. Memurların istihdamları konusunda Antalya Hapishanesi genellikle sıkıntılar yaşamıştır. Özellikle müdür istihdamı çok büyük sıkıntılar meydana getirmiş ve çok sayıda müdür değişikliği olmuştur. Değişikliklerin sebebi ise genellikle müdürlerin işlerini yapmamaları ve hapishane ile ilgilenmemeleri olmuştur. Bu sebeple görevlerinden azledilmişler ve yerlerine başka bir müdür bulunması sıkıntı olmuştur. Diğer memurların da yine maaşlarının az olması sebebiyle işlerini tam yapmadıkları olmuştur. İşlerine olan ilgisizlikleri nedeniyle hapishane ile ilgilenmemişler, mahkûmların ihtiyaçlarını

karşılammışlar, mahkûm ve mevkûfların kayıtlarını tutmamışlar ve hatta hastalanan mahkûmların sağlıklarıyla bile ilgilenmemişlerdir.

Teke Sancağı'nın Akseki, Alanya, Elmalı ve Kaş kazalarında yeni hapisanelerin inşaları için farklı zamanlarda teşebbüsler görülmektedir. Sürekli hükümet konaklarındaki hapisanelerin dar, havasız, rutubetli, karanlık ve hastalık yayıcı olduklarından bahsedilmiş ve bu sebeplerden dolayı yeni hapisanelerin inşa edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Ancak çeşitli zamanlarda yapılan pek çok teşebbüs bulunmasına rağmen bahsi geçen kazalarda hiçbir zaman hapisane inşa edilememiştir. Yine aynı kazalarda kadın hapisanelerine yönelik inşaat teşebbüsleri de bulunmaktadır. Ancak kadın hapisanelerine yönelik teşebbüsler de boşuna olmuş ve inşa edilememiştir. Kadın hapisaneleri için ise genellikle kiralık haneler ve hükümet konaklarında birer oda tahsis edilmiştir. Bahsi geçen kazalarda hapisanelerin inşa edilememesinin en önemli sebebi de yine ekonomik engeller olmuştur. Ancak arşiv belgelerinde bu durum çok fazla ön plana çıkarılmamıştır. Genellikle keşif defterlerinin ve rayiç defterlerinin uygunsuzluğu ve suçluluk oranının düşük olması gibi sebepler öne sürülmüştür. 1914 yılı itibariyle kaza haline gelen Korkuteli, Finike ve Manavgat'ta da durum farklı olmamıştır. Bu kazalardaki hapisaneler de ilk başlarda hükümet konakları içerisine yapılmıştır. Sonrasında müstakil hapisaneleri için başvurular yapılmış ancak diğer kazalarda öne sürülen benzer sebeplerle başvurular sonuçsuz kalmıştır. Bu anlamda Tek Sancağı'nda merkez kaza olan Antalya'dan başka bir yerde müstakil hapisane inşa edilmemiştir.

KAYNAKÇA

Başkanlık Osmanlı Arşivi:

1-(A.MKT.MVL.) Sadaret Mektubi Kalemî Meclis-i Vala Evrakı

1/45; 13/65; 75/23; 76/100; 112/18.

2-(A.MKT.NZD.) Sadaret Mektubi Kalemî Nezaret ve Dava'ir Evrakı

100/76.

3-(A.MKT.UM.) Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayat Evrakı

152/96; 209/43; 234/55; 288/48.

4-(BEO.) Babıali Evrak Odası

2245/168313; 2365/177304; 2396/179631.

5-(DH.EUM.AYŞ.) Dahiliye Emniyet-i Umumiye Asayiş Kalemî Evrakı

2/16; 26/63.

6-(DH.H.) Dahiliye Nezareti Hukuk Evrakı

47/9.

7-(DH.İD.) Dahiliye Nezareti İdare Evrakı

19/42.

8-(DH.MB.HPS.) Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti

5/4; 5/8; 7/29; 7/47; 10/15; 13/7; 14/52; 18/26; 20/62; 21/19; 27/27; 43/11; 43/75; 44/11; 44/55; 46/17; 48/1; 48/17; 51/57; 55/53; 55/67; 57/1; 57/34; 57/57; 60/2; 62/14; 62/46; 62/47; 62/57; 63/23; 68/73; 68/78; 72/32; 77/8; 78/13; 81/32; 81/48; 91/10; 91/16; 91/60; 102/ 10; 105/32; 108/31; 112/39; 122/3; 124/20; 146/82; 150/90; 151/3; 152/26; 160/56; 160/72; 162/58; 163/59; 163/83; 168/83.

9-(DH.MB.HPS.M.) Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti Müteferrik Evrakı

3/31; 10/15; 13/67; 20/62; 21/19; 28/81; 29/35; 29/70; 30/8; 30/40; 30/60; 31/71; 34/9; 35/93; 35/ 114; 36/22; 36/42; 41/6; 41/12; 42/20; 55/67.

10-(DH.MKT.) Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî

141/94; 160/9; 340/9; 359/11; 378/17; 702/7; 796/66; 1049/64; 1160/68; 1161/61; 1211/52; 1283/26; 1361/80; 1396/106; 1400/53; 1401/94; 1408/22; 1410/124; 1428/96; 1437/113; 1438/35; 1472/1; 1475/36; 1481/28; 1484/76; 1488/94; 1566/105; 1573/9; 1573/15; 1647/25; 1656/74; 1762/77; 1779/93; 1793/15; 1955/21; 1955/28; 2509/23.

11-(DH.MUİ.) Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı

80/42.

12-(DH.ŞFR.) Dahiliye Şifre Evrakı

84/5; 447/127.

13-(DH.TMIK.S.) Dahiliye Nezareti Tesri-i Muamelat ve Islahat Komisyonu, Islahat Evrakı

17/59; 20/53; 24/100; 26/14; 33/40; 33/63; 38/62; 46/36; 59/17; 72/7; 72/36; 73/21; 1428/96.

14-(İ.DH.) İrade Dahiliye

149/73; 706/49460; 1340/9.

15-(İ.MVL.) İrade Meclis-i Vala

105/2326.

16-(MVL.) Meclis-i Vala Evrakı

621/11; 21/47; 308/27.

17-(ŞD.) Şura-yı Devlet Evrakı

1711/17; 1706/45; 1727/15.

18-(ZB.) Zabtiye Nezareti Evrakı

703/15.

Kitaplar ve Makaleler

Acehan, Abdullah (2008). "Osmanlı Devleti'nin Sürgün Politikası ve Sürgün Yerleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 1, S. 1, 12-29.

Ak, Mehmet (2011). "19. Yüzyılda Antalya'da Kolera Salgını", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 4, S. 17, 254-268.

Akbulut, İhsan (2003). "İslam Hukuku'nda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 52, S. 1, 167-181.

Akgündüz, Ahmet (1999). "Osmanlı Hukuku'nda Şer'î Hukuk-Örfî Hukuk İkilemi ve Yasama Organının Yetkileri", *İslam Araştırmaları Dergisi*, c. 12, S. 2, 117-121.

Akyüz Orat, Jülide (2011). "Hapishane Islahatı Bağlamında Çerkes Hapishanesinin Modernleşme Çabaları", *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Halkbilim - Antropoloji - Dil/Dilbilim ve Edebiyat Dergisi*, c. 17, S. 66, 81-94.

Artuk, M. E. ve Alaşahin, M. E. (2015). "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", *Hukuk Araştırmaları Dergisi Mehmet Akif Aydın'a Armağan Özel Sayısı*, Ankara, 145-185.

Ata, Feridun (2016). "Osmanlı Devletinde Bozkır Hapishanesi", *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır(06-08 Mayıs 2016) Bildiriler Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 393-398.

- Atar, Zafer (Nisan 2015). "20. Yüzyılın Başlarında İstanbul Hapishane-i Umumi'de Mahkûmların Üretim Faaliyetleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 34, 19-34.
- Atar, Zafer, "20. Yüzyılın Başlarında Turgutlu Hapishanesinin Genel Durumu", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 9, S. 1, 2011, 87-102.
- Avcı, Mustafa (2002), "Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik", *Yeni Türkiye Dergisi Türkoloji ve Türk Tarihi Özel Sayısı*", c.45, 128-147.
- Aydın, M. Akif (1993). "Ceza/Osmanlı Ceza Hukuku", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7, 478-482.
- Baran, Tüleya Alim (Nisan 2008). "Mütareke Döneminde İtilaf Devletlerinin Hapishaneler Üzerindeki Denetimi", *Belleten Dergisi*, c. LXXII, S. 263, 155-174.
- Bardakoğlu, Ali (1993). "Ceza/Fıkıh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7, 470-478.
- Bardakoğlu, Ali (1996). "Had", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 14, 547-551.
- Bardakoğlu, Ali (1997). "Hapis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 16, 54-64.
- Barkan, Ömer Lütfi (1952). "Osmanlı imparatorluğunda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. XIII, S. 1-4, 209-237.
- Baçoğlu, Tuncay (2011). "Ta'zîr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 40, 198-202.
- Bebek, Adil (1993). "Ceza" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7, 469-470.
- Bilbaşar, Serpil (2000). "Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi", *Birikim Dergisi*, S. 136, 44-48.
- Boynukalın, Mehmet (2009). "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 37, 453-457.
- Bozkurt, Nurgül (2012). "XX. Yüzyıl Başlarında Kütahya Hapishanesinin Genel Durumu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 5, S. 21, 261-277.
- Çakmaklıoğlu Kuru (2004). *Alev, Sinop Hapishanesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Çelik, Şenol (2011). "Teke-ili", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 40, 344-347.
- Çimrin, Hüseyin (2005), *Kuruluşundan Günümüze Antalya Kent Kronolojisi(İÖ 158-2005)*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayını, Antalya.
- Dağcı, Şamil (2002). "Kıyas", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 25, 488-495.

- Daşcıoğlu, Kemal (2008). "Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesi'nin Durumu", *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, S. 51, 53-76.
- Daşcıoğlu, Kemal (Ocak 2010). "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Bodrum Kalesi ve Hapishanesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Prof. Dr. Bayram KODAMAN'a Armağan Özel Sayısı*, 212-225.
- Daşcıoğlu, Kemal (2010). "Sürgün/Osmanlı'da", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 38, 167-169.
- Daşcıoğlu, Kemal (2017). "XX. Yüzyıl Başlarında Dinar(Geyikler) Hapishanesi", *Belgi Dergisi*, S. 13, 316-330.
- Demirbaş, Timur (2005). "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", *Hapishane Kitabı*, (ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 3-40.
- Demirkol, Kurtuluş (2015). "II. Meşrutiyet Döneminde İzmit Hapishanesi", *Uluslararası Akça Koca ve Kocaeli Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (ed. Haluk SELVİ, M. Bilal ÇELİK), c. 2, Kocaeli, 989-1003.
- Demiryürek, Halim (Şubat 2016). "Hüdavendigâr Vilayetinde Hapishaneler ve Mahpuslar(1914-1917)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 9, S. 42, 552-562.
- Demiryürek, Halim (Şubat 2019). *Osmanlı Hapishaneleri(1913-1914)*, Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Devellioğlu, Ferit (2013). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, 30. Baskı, Ankara.
- Erim, Neşe (1984). "Osmanlı İmparatorluğunda Kalebentlik Cezası ve Suçlarının Sınıflandırılması Üzerine Bir Değerlendirme", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 4, İstanbul, 79-88.
- Foucoul, Michel (2017). *Hapishanenin Doğuşu*, (çev: Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, 7. Baskı.
- Gönüllü, Ali Rıza (2006). "20. Yüzyılın Başlarında Alanya Hapishanesi", *Zindanlar ve Mahkûmlar*, (ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), Babil Yayınları, İstanbul, 57-64.
- Gönüllü, Ali Rıza (2011). "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Isparta Hapishanesi(1867-1920)", *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 29, 349-392.
- Güçlü, Muhammet (2007), "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesi", *Selçuklu Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.22, s.a. 219-250.

- Gümüşsoy, Emine (Aralık 2014). "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Eskişehir Hapishanesi(1890-1920)", *Tarih Okulu Dergisi*, S. XX, 215-249.
- Gümüşsoy, Emine (2015). "19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Gebze Hapishanesi", *Uluslararası Akça Koca ve Kocaeli Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (ed. Haluk SELVİ, M. Bilal ÇELİK), c. 2, Kocaeli, 1005-1018.
- Güneş, Mehmet (Aralık 2017). "Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Kırşehir Hapishanesi(1873-1919)", *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 14, 64-84.
- Kallek, Cengiz (2007), "Okka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 33, İstanbul, 338-339.
- Karaca, Ali (2005). "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Fahişe Hatunlara Uygulanan Cezalar: Hapis ve Sürgün", *Hapishane Kitabı*, (ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oy Altun), Kitabevi Yayınları, 152-162.
- Karal, Enver Ziya (2007). *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, c. 5, 8. Baskı, Ankara.
- Katgı, İsmail (2013). "Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl(Hukuki Maiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 6, S. 24, 180-211.
- Kılınç, Ahmet (Ağustos 2015). "Klasik Dönem Osmanlı Devleti'nde Uygulanan Kürek Cezasının Hukuki Tahlili", *Bellekten Dergisi*, c. LXXIX, S. 285, 531-557.
- Kortantamer, Samira (2005). "Memlûklerde Hapishaneler", *Hapishane Kitabı*, (ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, 93-100.
- Kurtulgan, Kürşat (2016). "Arşiv Belgeleri Işığında Konya Vilayeti Hapishanelerine Bir Bakış(1910-1922)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 39, 147-169.
- Kuru, Levent (2012). "Alaiye(Alanya) Hapishanesi'nin İnşa Çalışmaları ve Genel Durumu(1888-1920)", *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (ed. Faruk Nafiz Koçak), Konaklı Belediyesi Yayınları, Konya, 136-146.
- Maşalı, Münteha (2007). "Ölüm Cezası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 37, 40-43.
- Orat, J. A. ve Çelik, F. (2011). "Diyarbakır Vilayeti Hapishaneleri", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 7, 73-95.
- Özcan, Abdülkadir (1991). "Baba Cafer Zindanı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, 366-367.

- Özçelik, Mücahit (2011). "Mütareke Döneminde Osmanlı Hapishanelerinin Durumu", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 14, 16-39.
- Özkul, Ali Efdal (2005). "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs'ta Kalebentler ve Cezirebentler", *Hapishane Kitabı*, (ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 130-139.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih ve Deyimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, c. 1, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih ve Deyimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, c. 2, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih ve Deyimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, c. 3, İstanbul.
- Saner, Yasemin (Tarihsiz). "Osmanlı'nın Yüzlerce Yıl Süren Cezalandırma ve Korkutma Refleksi: Prangaya Vurma", *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza(18.-20. Yüzyıllar)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (der. Noemiy Levy, Alexandre Toumarkine), 163-189.
- Schull, Kent F. (Tarihsiz). "Hapishaneler ve Cezalandırmaya ilişkin Yaklaşımlara Eleştirel Bir Bakış", *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza(18.-20.Yüzyıllar)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (der. Noemiy Levy, Alexandre Toumarkine), 46-54.
- Sofuoğlu, Ebubekir (2005). "Osmanlı Hapishanesinde Islah ve Firar Teşebbüsleri", *Hapishane Kitabı*, (ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun), Kitabevi Yayınları, 163-172.
- Soran, Volkan (2016). "Cumhuriyetin İlk Yıllarına Ait Hapishaneler Raporu Üzerine Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 59, 11-140.
- Sunay, Serap (Haziran 2018). "Son Dönem Osmanlı Taşra Hapishanelerine Bir Örnek: Bolvadin Hapishanesi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 20, S. 1, 43-66.
- Şahin, Naci (2015). "20. Yüzyılın Başlarında(H.1329-M.1913/H.1338-M.1922) Yılları Arasında Afyonkarahisar'da Hapishaneler(Hapishaneleri İyileştirme Çalışmaları)", *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 5, 21-45.
- Şen, Ömer (Nisan 2007). *Osmanlı'da Mahkûm Olmak Avrupalılaştırma Sürecinde Hapishaneler*, Kapı Yayınları.
- Şimşek, Eyyub (2017). "XX. Yüzyıl Başlarında Trabzon Hapishanesi", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 23, 163-196.

- Şaşmaz, Musa (2002). "İngiliz Konsolosu Stewart'ın Konya Vilayetine Dair Genel Raporu(1879)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 12, 57-97.
- Tekin, Saadet (2006). "XX. Yüzyılın Başlarında Aydın Vilayeti ve Mülhakatındaki Hapishanelerin Genel Durumu", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 4, S. 2, Manisa, 65-77.
- Tekin, Saadet (2008). "Dr. Polliç Bey'in 1918 Tarihli Raporuna Göre Berlin ve Aydın Vilayeti Hapishanelerine Genel Bir Bakış", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, c. 24, S. 24, 205-222.
- Tekin, Saadet (2010). "Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 29, S. 47, 83-102.
- Temel, Mehmet (2009). "XX. Yüzyılın Başlarında Mentеше Sancağı Hapishaneleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 26, 109-135.
- Tızlak, Fahrettin (2014). "Istanos Nahiyesi'nin Korkudili Kazası'na Dönüştürülmesi", *Mediterranean Journal of Humanities*, c. 4, S. 2, 249-259.
- Tuncay, Ertuğrul Gazi (2017). "İslam Hukukunda Sınırı Belirlenmemiş Cezalar", *İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, S. 3, Samsun, 82-99.
- Türcan, Talip (2010). "Sürgün", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 38, 164-166.
- Uyanık, M. Zeki (2017). "Batı ve Doğu Kültüründe Hapishane", *Mizânü'l-Hak İslami İlimler Dergisi*, S. 4, 87-134.
- Yanardağ, M. Özgür (2015), "19. Yüzyıl Osmanlı Devleti Para Düzeni: Kâğıt Para Kullanımına Geçiş Aşamalarının İktisadi Analizi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 8, S.36, 918-933.
- Yıldız, Gültekin (2012). *Mapusâne Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni(1839-1908)*, Kitavevi Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Murat (2012). "Osmanlı Devleti'nde Bir Saray Hapishanesi: 18.-19. Yüzyıllarda Bostancıbaşı Mahbesi", *Türkiyat Mecmuası*, c. 22, 239-275.
- Yıldız, Özgür (2015). "Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği", *Akademik Bakış Dergisi*, c. 9, S. 17, 91-111.
- Yurtseven, Yılmaz (2001). "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 9, S. 3-4, 265-292.

Tezler

- Adak, Ufuk (2006). "XIX. Yüzyılın Sonları XX. Yüzyılın Başlarında Aydın Vilayeti'ndeki Hapishaneler", *T. C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir.
- Akpınar, Özlem (2017). "Meşrutiyetten Cumhuriyete Konya Hapishaneleri(1876-1922)", *T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya.
- Çiçen, Ahmet, "II. Meşrutiyet Dönemi Cezaevi Islahatı", *T. C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyonkarahisar, Haziran 2010.
- Demir, Emel (2013). "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishanesi Örneği", *T. C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale.
- Demirkol, Kurtuluş (Aralık 2012). "II. Meşrutiyet Döneminde Edirne Vilayeti Hapishaneleri", *T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi*.
- Karakaya, Beyza (2016). "Musul Vilayeti Hapishaneleri(1864-1918)", *T. C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yakınçağ Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Mumcu, Esra (2016). "Tersane Zindanı", *T. C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Balıkesir.
- Özdemir Kızıllıkan, Ayşe (2011). "Osmanlı'da Kadın Hapishaneleri ve Kadın Mahkûmlar(1839-1922)", *T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi*, Isparta.
- Öztürk, Sevcan (2014). "XIX. Yüzyıl Osmanlı Ceza Sisteminde Dönüşüm: Zindandan Hapishaneye Geçiş", *T. C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Aydın.
- Parlakoğlu, Gizem (2018). "II. Abdülhamit Dönemi Hapishanelerinin Genel Özellikleri ve Uygulamaları", *T. C. Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mardin.
- Taşkın, Ünal (2005), "Osmanlı Devleti'nde Görülen Ölçü ve Tartı Birimleri", *T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Elazığ.

Uslu, Muharrem (2010). "Erzincan'da Suç, Suçlu ve Hapishane(XIX. Yüzyılın Sonu - XX. Yüzyılın Başı)", *T. C. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Erzincan.

Yılmaz, Banu (Temmuz 2015). "Osmanlı Dönemi Bursa Hapishanesi", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Uşak.

İnternet Kaynakları

sozluk.gov.tr.(erişim tarihi: 21.04.2019).

<https://sanatsozlugum.blogspot.com/2012/12/mahya-kirisi.html>(erişim tarihi: 22.02.2019).

<https://bloginsaat.wordpress.com/2017/10/26/insaat-terimleri-sozlugu/>(erişim tarihi: 23.01.2019).

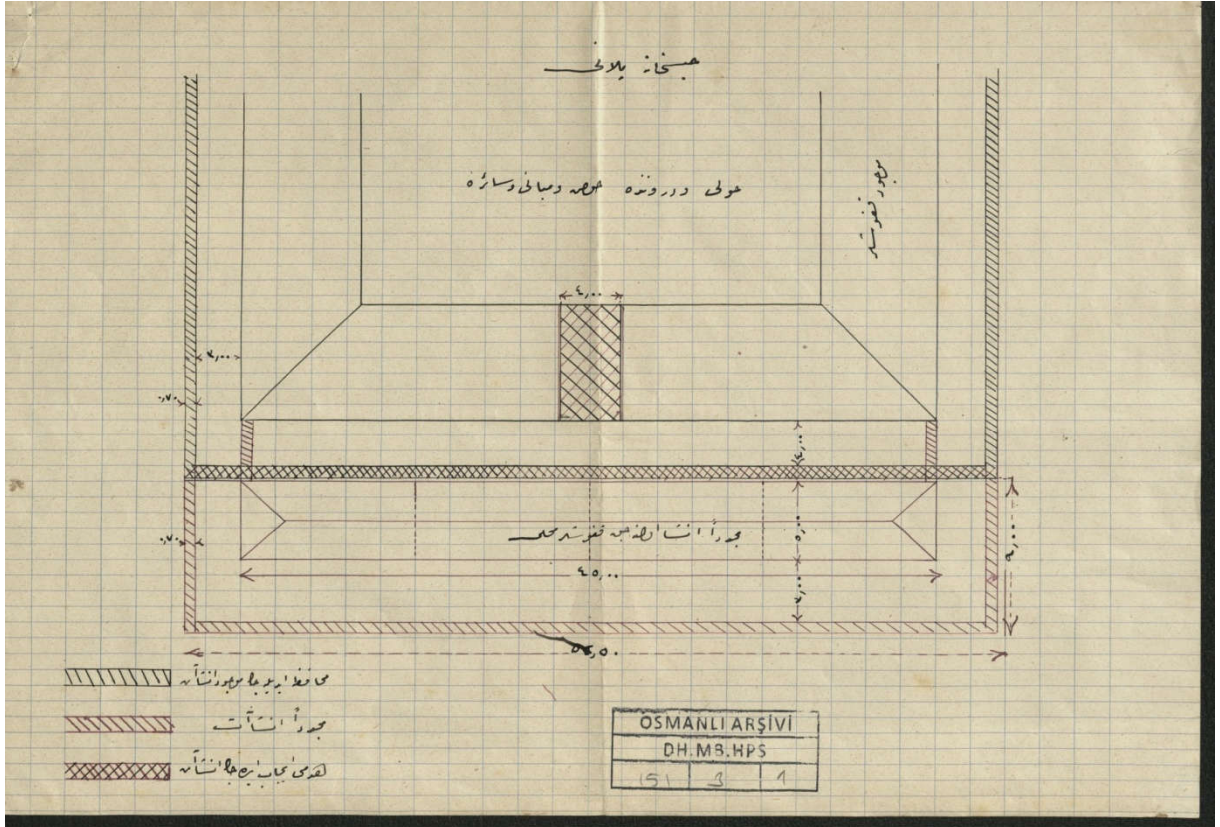
<http://www.sozce.com/nedir/38727-bedavra>(erişim tarihi: 23.01.2019).

<https://www.mimarca.com.tr/blog/10-sove-nedir.html>(erişim tarihi: 23.01.2019).

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c724fe805af64.66290868

<https://docplayer.biz.tr/15445797-Burdur-ili-geleneksel-dokumalari-ve-gunumuzdeki-durumu.html>(erişim tarihi: 11.02.2019)

EKLER

DH.MB.HPS.00151.00003.001

Ek-1: Antalya Hapishanesi'ne Ait Olan Hapishane Planı. 28.08.1914 Tarihinde Genişletme Çalışması Yapılacak Yerleri Gösteren Plandır.(BOA.DH.MB.HPS./151/3).

ولایتی انطاکیہ سنجاغی قاضی حبسخانه سنک درت آلیق یوقلمه جدولیدر

مرفوفینک مفراری			ملاحظات	حکومینک مفراری			تاریخ
یکونه	اتک	ذکور		یکونه	اتک	ذکور	
۲۶۱	۸	۲۵۴		۱۷۱	۵	۱۶۶	جنایت
				۴۵	۲	۴۳	جنح
				۲	۰	۲	قیامت
				۲۱۸	۸	۲۱۰	یکونه

اخطار : اشبو جدول سنک هر درت ماهی ختامنده محتججه املا ایدیه جنک والک سریع واسطه ایله داخلیه نظارتنه ارسال اولنه جقدر .

یوقلمه تاریخاری مارکک وتموزک وتشرن تانی آیدینک برنجی کونیدر . ذکر اولتان کوندرده یوقلمه بالاجرا عینی کونک تاریخچی جدوله وضع اولنه جقدر .

در سجده

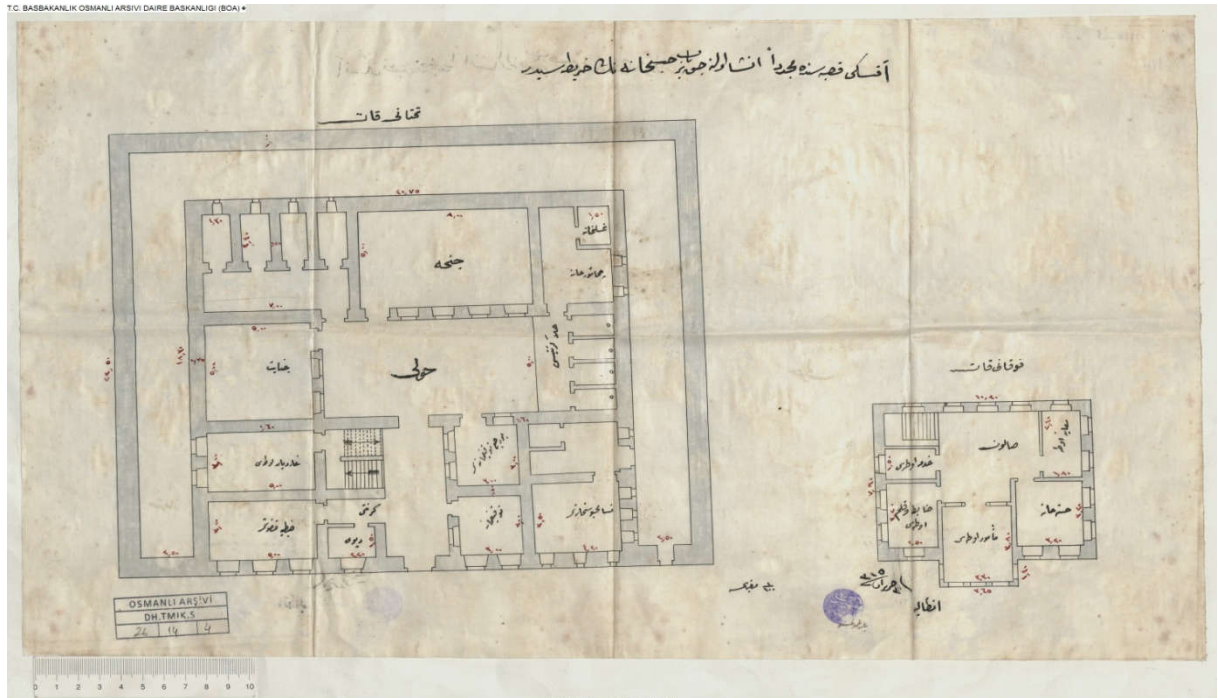
بمورد سنجاغی

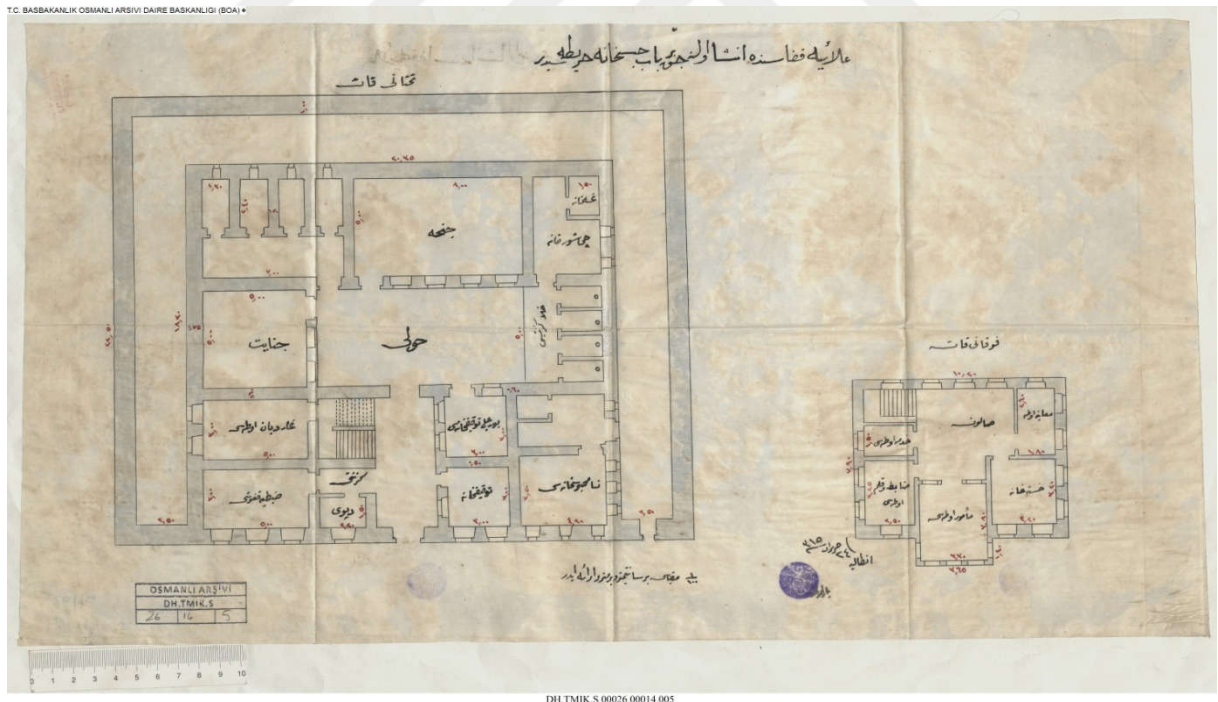
OSMANLI ARŞİVİ		
DH.MB.HPS		
150	90	6

DH.MB.HPS.00150.00090.006

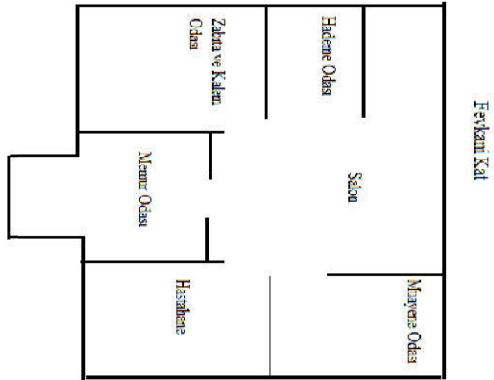
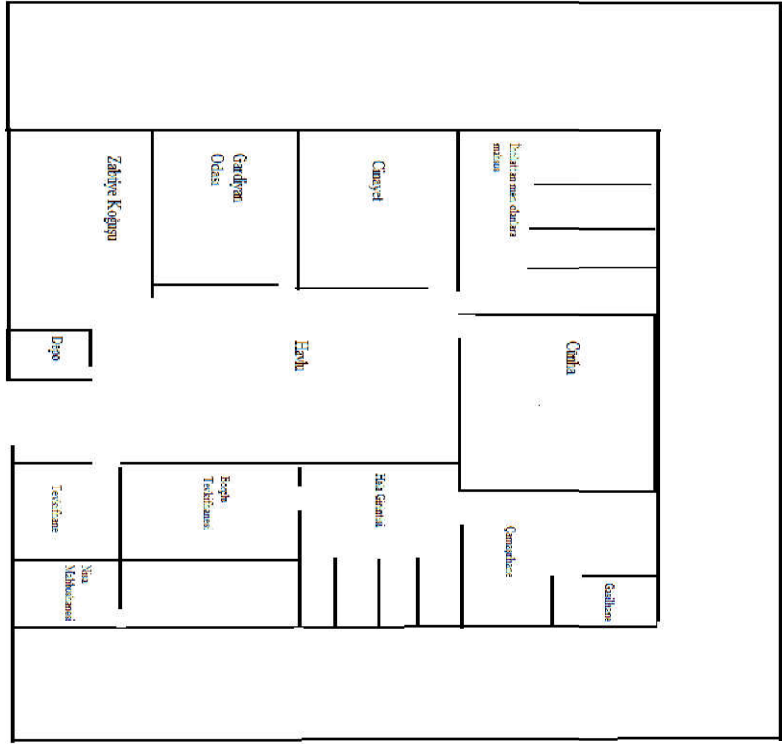
Ek-2: Antalya Hapishanesi'ne Ait 13.08.1914 Tarihli İlk Yoklama Cetveli (BOA.DH.MB.HPS./150/90).

Ek-5: Akseki'ye Yapılması Planlanan Hapishanenin 1899 Tarihli Haritası (BOA.DH.TMIK.S./26/14).

Ek-6: Alanya'ya Yapılması Planlanan Hapishanenin 1899 Tarihli Haritası (BOA.DH.TMIK.S./26/14).

Ek-9: Yukarıda verilen kazalara ait hapishane planlarında bulunan hapishaneler içerisindeki bölümler.

Ö Z G E Ç M İ Ő

Adı ve SOYADI	Yahya SÜLEK
Doğum Yeri - Tarihi	Aydın - 02.01.1994
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Yasemin Lütfiye Lisesi
Lisans Diploması	Süleyman Demirel Üniversitesi Tarih Bölümü
Proje Konusu	19. Yüzyıl Sonu ve 20. yüzyıl Başlarında Teke Sancağı'nda Hapishaneler
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
E-Posta	yahya_sulek@hotmail.com